

Susanne Lundåsen

En föreningsbaserad demokrati?

Ideella föreningar och valdeltagande i
Sveriges kommuner under 1990-talet

Susanne Lundåsen

Född 1971 i Njurunda, Sverige

Dottore in scienze politiche, 1997, Università degli studi di Bologna, Forlì, Italien

Pol. lic. 2001, Åbo Akademi, Finland

Verksam sedan 1998 vid Mitthögskolan, Östersund,
antagen 1999 till doktorandstudier vid Åbo Akademi

Pärm: Tove Ahlbäck

Åbo Akademis förlag

Tavastg. 30 C, FIN-20700 ÅBO, Finland

Tel. int. +358-2-215 3292,

Fax int. +358-2-215 4490

E-post: forlaget@abo.fi

<http://www.abo.fi/stiftelsen/forlag/>

Distribution: **Oy Tibo-Trading Ab**

Pb 33, FIN-21601 PARGAS, Finland

Tel. int. +358-2-458 9355,

Fax int. +358-2-458 9164

E-post: tibo@tibo.net

<http://www.tibo.net>

EN FÖRENINGSBASERAD DEMOKRATI?

En föreningsbaserad demokrati?

Ideella föreningar och valdeltagande i
Sveriges kommuner under 1990-talet

Susanne Lundåsen

ÅBO 2004

ÅBO AKADEMIS FÖRLAG – ÅBO AKADEMI UNIVERSITY PRESS

CIP Cataloguing in Publication

Lundåsen, Susanne

En föreningsbaserad demokrati? : ideella
föreningar och valdeltagande i Sveriges
kommuner under 1990-talet / Susanne
Lundåsen. – Åbo : Åbo Akademis förlag,
2004.

Diss.: Åbo Akademi. – Summary.

ISBN 951-765-159-7

ISBN 951-765-159-7

ISBN 951-765-160-0 (digital)

Åbo Akademis tryckeri

Åbo 2004

Förord

Allt som har en början har ett slut. Det gäller även för detta arbete och för en otålig människa som jag, är detta ögonblick hett efterlängtat. Doktorandtillvaron är ibland till bristningsgränsen tålamodsprövande, de goda idéerna lyser ofta med sin frånvaro och de som vid första anblicken kan framstå som briljanta lösningar faller ofta vid närmare kritisk granskning. Dante Alighieri skrev i sin *Den gudomliga komedin* att människan drivs av sin strävan efter dygder och kunskap. De som känner mig vet att jag får nog nöja mig med att sträva efter att kunna formulera nya frågor i sökandet efter kunskap. Men denna strävan är endast fruktsam i samspelet med andra, med vilka man kan konfrontera idéer och resultat.

Därför bör en hel del tack bör framföras. Först vill jag tacka Interreg II och III-projektet Gränslös Kunskap som finansierat min doktorandtjänst. De doktorander och seniora forskare som ingått i projektet har på många olika sätt bidragit till att detta arbete har kunnat påbörjas och slutföras.

I den process som författandet av en avhandling innebär är behovet av kommentarer under arbetets gång av oumbärlig vikt. Speciellt måste jag tacka min handledare professor Dag Anckar. Det har alltid varit stimulerande att få komma över till Åbo och dryfta olika problem. Ett särskilt tack vill jag även rikta till professor Lauri Karvonen och docent Carsten Anckar som också hjälpt mig framåt i avhandlingsarbetet. Det har även för mig varit en stor glädje att få delta i den finlandssvenska forskarskolans seminarier under årens lopp där alla aktivt bidragit med hjälp. Under resorna till Åbo har det alltid varit trevligt att ha sällskap av PL Elisabet Ljungberg, tack för alla skratt och allt stöd! Dessutom vill jag tacka PM Marina Hamberg som har hjälpt mig med alla praktiska detaljer i slutförandet avhandlingen.

Ett stort tack vill jag rikta till förgranskarna professor Marie-Louise von Bergmann Winberg och docent Guy-Erik Isaksson. Ett tack vill jag även rikta till MA Kathleen Pestoff och MBa Bryane Michael som har granskat den engelska sammanfattningen.

Den största delen av min vardag har jag tillbringat på Mithögskolan i Östersund. Vid det högre statsvetenskapliga seminariet har ett antal utdrag och utkast till denna avhandling lagts fram och värdefulla kommentarer har kommit fram, tack till er alla! Professor Victor Pestoff har bidragit med många insiktsfulla kommentarer med sin speciella kunskap om den tredje sektorn.

Min vän och kollega docent Ingemar Wörlund har inte bara bidragit med att kritiskt granska avhandlingen utan har även uppmuntrat mig i det dagliga arbetet.

Under årens lopp har mina vänner och doktorandkollegor Håkan Gadd, Pär Olausson, Johan Vamstad och Jan Ångström aktivt bidragit till att göra den dagliga arbetsmiljön mer trivsamt och spännande. Tack för att ni har stått ut med mig. Håkan har dessutom vid ett flertal tillfällen kompenserat för mitt ibland bristande lokalsinne genom att lotsa mig till konferenser och kurser på bortaplan.

Ett speciellt tack vill jag rikta till min bror Thomas som lät mig använda en av KI:s datorer dagen då allt började. Mina föräldrar har alltid funnits som ett stöd i vått och torrt, jag är skyldig er så oändligt mycket!

Författaren, Östersund, november

INNEHÅLL:

Kapitel 1: Introduktion och syfte	1
Inledning	1
Valdeltagandets teoretiska ramverk	3
De ekonomiska strukturernas betydelse	7
Modernisering – i ett globalt perspektiv	8
Valet av Sverige.....	9
Ekonomiska strukturer i Sveriges kommuner	11
Socialt kapital - begrepp och definitioner.....	15
Integrerade modeller?	27
Hypoteser	32
Studiens disposition	36
Sammanfattning.....	37
Kapitel 2: Den undersökta populationen.....	38
Inledning	38
De svenska kommunerna – en kort historieber beskrivning	38
Populationen.....	45
Metod.....	46
Det sociala kapitalet – en operationalisering	47
Statistiken över de ideella föreningarna	56
De socioekonomiska variablerna	60

Valdeltagande i kommunalvalen	62
Empirisk fördelning av variablerna	67
Geografisk fördelning	73
Sammanfattning.....	79
Kapitel 3: Socialt kapital som förklarande variabel	81
Inledning	81
Socialt kapital och Sverige	81
Föreningstäthet som oberoende variabel – valdeltagandet som beroende variabel	86
Socialt kapital som förklarande variabel för socioekonomisk utveckling.....	99
Sammanfattning.....	113
Kapitel 4: Socioekonomisk utveckling som förklarande variabel	117
Inledning	117
Socioekonomisk utveckling som förklarande variabel – teoretiska utgångspunkter	117
Socioekonomisk utveckling och valdeltagande	122
Socioekonomisk utveckling och socialt kapital	124
Relevanta begrepp i det svenska fallet?.....	127
Valdeltagandet som beroende variabel	132
Socialt kapital som beroende variabel.....	137
Sammanfattning.....	140

Kapitel 5: Test för skillnader i utfall beroende på indikatorer för socioekonomisk utveckling.....	143
Inledning	143
Kontroll för skillnader i socioekonomisk utveckling.....	143
Empiriskt utfall	155
Kommunerna i Norrlands inland - avvikare?	157
Samlade slutsatser från empirin.....	161
Teoretiska kopplingar.....	165
Sammanfattning.....	172
Kapitel 6: Politiskt deltagande och socialt kapital – en sammanfattning	173
Studiens utgångspunkter	173
Samhällsengagemang eller inte?	175
Är modernisering och socialt kapital konkurrerande hypoteser?	179
English Summary.....	187
Research Problem	187
Method.....	189
Results.....	190
Relation to previous research	192
Final remarks.....	195
Appendix 1	197

Appendix 2	198
Appendix 3	204
Referenser	211

FIGURFÖRTECKNING:

Figur 1 Reell påverkan mellan medborgerlig gemenskap, socioekonomisk utveckling och institutionell effektivitet, Italien 1900-1989	16
Figur 2 Olika syner på föreningarnas roll i samhällsutvecklingen ...	28
Figur 3 Förflyttning mellan de olika jämvikterna av samhällsutveckling.....	29
Figur 4 Olika förklaringsmodeller.....	33
Figur 5 Antagna samband mellan föreningstäthet och storleken på det sociala kapitalet	55
Figur 6 Relationen mellan föreningstätheten och valdeltagandet	164
Figur 7 Sambandet mellan det sociala kapitalet som skapas i de ideella föreningarna och valdeltagandet.....	169
Figur A1 Sambandet mellan föreningstäthet och valdeltagande för kommunerna i Norrlands inland.....	210

TABELLFÖRTECKNING:

Tabell 1 Antalet ideella föreningar över 1990-talet i Sverige.....	68
Tabell 2 Bivariata samband (Pearsons r) för 1991	69
Tabell 3 Bivariata samband (Pearsons r) för 1998	71
Tabell 4 Bivariata samband för 1998, kontroll med kooperativ	72
Tabell 5 Bivariata samband (Pearsons r) för norra Sverige 1991 ...	73
Tabell 6 Bivariata samband (Pearsons r) för norra Sverige 1998 ...	74
Tabell 7 Bivariata samband 1991 för Syd- och Mellansverige	76
Tabell 8 Bivariata samband 1998 för Syd- och Mellansverige	76
Tabell 9 Bivariata samband 1998 med skillnaden i valdeltagande 1991-1998.....	77
Tabell 10 Bivariata samband 1998 uppdelat geografiskt för norra Sverige (siffrorna för övriga Sverige inom parentes)	78
Tabell 11 Valdeltagandet 1991 som den beroende variabeln, OLS regression	87
Tabell 12 Valdeltagandet 1998 som den beroende variabeln, OLS regression	88
Tabell 13 Valdeltagandet 1991, 1994 och 1998 som beroende variabel, multipel OLS regression	89
Tabell 14 Valdeltagandet 1991 som den beroende variabeln, norra Sverige, OLS regression	90
Tabell 15 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som den beroende variabeln, norra Sverige, OLS regression	91
Tabell 16 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som den beroende variabeln, norra Sverige, multipel OLS regression	92
Tabell 17 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som beroende variabel, OLS regression, norra Sverige	94

Tabell 18 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som beroende variabel, med en interaktionsvariabel för norra Sverige, OLS multipel regression.....	96
Tabell 19 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som beroende variabel, med interaktionsvariabel för befolkningstäthet, hela Sverige, OLS regression.....	98
Tabell 20 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, hela Sverige, OLS regression.....	103
Tabell 21 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, norra Sverige, OLS regression.....	104
Tabell 22 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, mellersta och södra Sverige, OLS regression	105
Tabell 23 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, konstanthållning för region, multivariat OLS regressionsanalys	106
Tabell 24 Bivariata samband mellan andelen arbetare inom tillverkning, lantbrukare och föreningar, Pearsons r	109
Tabell 25 Andelen industriarbetare 1990 som beroende variabel, OLS regression.....	110
Tabell 26 Andelen lantbrukare 1990 som beroende variabel, OLS regression.....	111
Tabell 27 Andelen sysselsatta inom tjänstesektorn som beroende variabel, OLS regression	112
Tabell 28 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression.....	133
Tabell 29 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression.....	134
Tabell 30 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression.....	135

Tabell 31 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression	136
Tabell 32 Föreningstäthet 1998 som beroende variabel, OLS-regression	138
Tabell 33 Föreningstäthet som beroende variabel, regionala skillnader, OLS regression	139
Tabell 34 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, hög inkomst, OLS regression (tvärsnitt)	146
Tabell 35 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, låg inkomst, OLS regression	147
Tabell 36 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, hög utbildning, OLS regression	148
Tabell 37 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, låg utbildning, OLS regression	150
Tabell 38 Valdeltagande 1991 som beroende variabel, OLS regression, kontroll för skillnader i storlek på lantbrukssektorn	152
Tabell 39 Valdeltagandet 1991 som beroende variabel, OLS regression, kontroll för skillnader i andelen arbetande inom tillverkningsindustrin	154
Tabell 40 Skillnaden i valdeltagande som beroende variabel 1991-1998, OLS regression	160
Tabell 41 Sammanfattning av de empiriska resultaten, föreningstäthetens inverkan på valdeltagandet i olika kontext	163

Kapitel 1: Introduktion och syfte

Inledning

Ett av de mest grundläggande inslagen i demokratin är de politiska valen. Betydelsen av att medborgarna aktivt deltar i valen genom att rösta kan tyckas uppenbar, ändå varierar deltagandet. I åtskilliga studier har man pekat på hur man inom de västerländska demokratierna tycks engagera medborgarna att delta i den representativa demokratin i allt lägre utsträckning (jfr Pharr & Putnam, 2000; Putnam, 2002). Tidigare studier har tagit fasta både på individuella och kontextuella faktorer för att kunna förklara variationen i valdeltagandet. I slutrapporten till den svenska demokratiutredningen (SOU 2000:1, s. 183) görs ett tydligt uttalande om en särskild aspekt som påverkar valdeltagandet: ”Vi understryker vikten av det sociala kapitalet i samhället för valen och valdeltagandet.”

Föreliggande avhandling har syftet att testa det sociala kapitalets betydelse för valdeltagandet. Utgångspunkten för studien är främst att testa huruvida storleken på föreningslivet har betydelse för valdeltagandet och huruvida inflytandet från föreningslivet varierar med den socioekonomiska utvecklingsnivån. De teoretiska utgångspunkterna återfinns i några inom statsvetenskapen redan klassiska verk, bl.a. av Seymour Martin Lipset och av Robert D Putnam. Redan 1959 utkom Lipset med en artikel kring betydelsen av ekonomisk utveckling och graden av demokrati; ju mer välstånd desto sannolikare är det att utvecklingen går i en demokratiserande riktning. Med välstånd följer ofta en höjd utbildningsnivå vilket i sin tur bidrar till en ökad tolerans hos medborgarna, samtidigt som risken för att inte klara den materiella överlevnaden – att svälta – inte längre är

överhängande så blir det lättare att driva mer långsiktig politik (Karvonen, 1997, s. 29).

När Putnam (1993) gör sin studie av de italienska regionerna så menar han att det i stället är det sociala kapitalet som förklarar huruvida demokratin fungerar väl eller inte och att det sociala kapitalet även i viss mån förklarar det ekonomiska välståndet. Även om Putnams studie över Italien inte hade som primärt syfte att förklara valdeltagandet har teorierna kring det sociala kapitalets (och föreningslivets) betydelse för det demokratiska deltagandet blivit uppmärksammade. De teorier som Putnam (1993) för fram har mycket av sin teoretiska kärna i de teorier som Alexis de Tocqueville förde fram kring betydelsen av föreningslivet för demokratin (jfr Warren, 2001). Den förklaring som Putnam (1993) framhårdar är således tvärtemot den som tidigare framförts av olika moderniseringsteorier, med Lipset som en av de främsta företrädarna. Ronald Inglehart (1997) menar dock att modellerna i viss mån integrerar varandra och att den socioekonomiska utvecklingsnivån kan påverka hur sambanden mellan föreningslivet och andra variabler ser ut. Den socioekonomiska utvecklingsnivån skulle således kunna påverka riktningen på sambandet mellan föreningslivet och valdeltagandet.

Detta kapitel inleds med korta genomgångar av huvuddragen i de teorier som behandlat de ekonomiska strukturernas betydelse och de teorier som vuxit fram kring socialt kapital. Avslutningsvis presenteras de hypoteser som skall testas och tre olika modeller presenteras. I den ena modellen står socialt kapital som ensam förklarande variabel och demokratiskt deltagande som beroende variabel. Den andra modellen har socialt kapital som förklarande variabel tillsammans med socioekonomisk utveckling och demokratiskt deltagande som beroende variabel. De två första modellerna testas initialt separat och deras förklaringskraft jämförs. Sedan testas en tredje integrerad modell för att undersöka huruvida skillnader i socioekonomisk utveckling ger utslag på relationen mellan socialt kapital och demokratiskt deltagande. Studien håller sig till att jämföra skillnader inom ett och samma land, ett flertal strukturella faktorer

som skulle tänkas kunna påverka både de beroende och oberoende variablerna hålls därmed relativt konstanta. Exempelvis är utformningen av valsystemet, något som kan ha en effekt på valdeltagandet, (se bl.a. Milner, 2002, s. 32-33) konstant över hela urvalet. Valet av Sverige motiveras med att landet är högt rankat både när det gäller föreningstäthet och valdeltagande i internationella jämförelser. De nordiska länderna lyfts ofta fram i debatten kring det sociala kapitalet som exempel på föreningsbaserade demokratier (jfr Vogel m.fl., 2003, s. 80).

Valdeltagandets teoretiska ramverk

Frågan om vilka faktorer som spelar in för att väljarna skall gå och rösta på valdagen har länge varit central inom statsvetenskapen. För Putnam (2000, s. 35) kan valdeltagandets samband med samhällsförändringar liknas vid den kanariefågel som gruvarbetarna i forna tider hade med sig ner i gruvan för att kontrollera tillgången på syre. Valdeltagandet skulle enligt Putnam (2000, s. 3) även kunna utgöra en indikation på större och mer genomgripande samhälleliga förändringar. Ett flertal klassiska studier har beaktat de individuella faktorernas betydelse för valdeltagandet (Grönlund, 1999). Ofta har de individuella egenskapernas betydelse kontrasterats mot betydelsen av den miljö som medborgaren befinner sig och verkar i, där synen på människan som en rationellt nyttomaximerande och atomiserad individ ifrågasatts. När det gäller forskningen kring valdeltagandet blev införandet av surveyundersökningar något av en revolution för forskningen och gjorde att användandet av endast strukturella förklaringar avtog markant (Lewin, Jansson & Jöreskog, 1972, s. 12).

Anthony Downs (1957) numera klassiska studie av valjarbeteende framhöll den rationella förklaringen till att väljarna röstar. Incitamenten för att rösta, måste överstiga incitamenten för att inte rösta, annars väljer medborgarna att stanna hemma. Dock har flertalet senare studier framhållit

att om detta förhållande rådde skulle det i princip aldrig vara rationellt att rösta i större församlingar (Teorell & Westholm, 1999, s. 137). Detta eftersom de enskilda rösterna sällan är av avgörande betydelse och om individerna skulle komma till denna insikt skulle incitamenten för att inte rösta vara större än för att rösta. Medborgarna deltar emellertid i valen, i varierande utsträckning, men det gör att de fullständigt rationella teorierna kan ifrågasättas. Enligt Jan Teorell och Anders Westholm (1999, s. 137) borde frågan som forskaren skall ställa sig vara varför så många trots allt väljer att rösta, även om deras röster är utan betydelse för valutgången. Dag Anckar (1977) menar att rationaliteten hos väljarna beror på forskarens utgångspunkt och sätt att studera väljarna på.

I en något vidare bemärkelse menar Anckar (1980) att ideologier har en mobiliserande effekt på väljarna. Andra förklaringar som ligger något mer på det individuella planet såsom lojaliteter och partiidentifikation tycks även kunna bidra till att förklara valdeltagandets variation (Ersson, 2002, s. 12). Vissa empiriska studier tycks peka på att de kontextuella variablerna minskar i betydelse medan de individuella variationerna i attityder och kunskap tycks spela en allt större roll för att förklara skillnader i valdeltagandet (Ersson, 2002, s. 12).

Förutom individuella förklaringar har man i tidigare studier även betonat vikten av den kontext vari individerna lever. Människor är eller agerar inte oberoende av sin omgivning utan påverkas av den, i varierande utsträckning. Detta kan ses bland annat genom att individer tenderar att rösta i högre utsträckning som en följd av att de bor i områden med högt valdeltagande, än vad de i genomsnitt skulle ha gjort annars (Grönlund, 1999, s. 16). Tidigare studier från Sverige (Teorell & Westholm, 1999) har visat att socialt kapital, operationaliserat som medlemskap i föreningar och generaliserad tillit, har betydelse för sannolikheten att en individ går och röstar eller inte. De teoretiska förklaringarna finner författarna (Teorell & Westholm, 1999, s. 169-171) i teorierna kring hur sociala kopplingar påverkar och förstärker normer och beteenden, i enlighet med Colemans (1990, s. 304) definitioner av socialt kapital som något som förenklar eller

underlättar kollektivt handlande. I de empiriska resultat som Teorell och Westholm (1999) för fram så tycks det vara själva medlemskapet i föreningar som är av betydelse och inte graden av aktivitet och engagemang i föreningslivet.

I andra amerikanska studier (Putnam, 2000, s. 36) kopplas det minskande föreningslivet och det sjunkande samhälleliga engagemanget hos medborgarna med ett sjunkande valdeltagande. För Eric Uslaner (1999) finner belägg för att en minskad grad av tillit medborgarna emellan i USA gör att tillgången på en "bristvara" som tillit blir allt viktigare över tiden. Uslaner (1999) menar att man under tidigare studier inte kan påvisa något samband mellan socialt kapital och valdeltagande, medan det sociala kapitalets betydelse på individnivå har ökat över tiden. I samhällen där de flesta är medlemmar i föreningar har själva medlemskapet ingen utslagsgivande effekt på valdeltagandet, medan den blir tydligare i de samhällen där föreningslivet är mindre (Uslaner, 1999). Teorell och Westholm (1999, s. 170) påpekar att antalet studier som tidigare tagit föreningslivet i beaktande som förklarande variabel till valdeltagandet har varit få, trots att flertalet teoretiska bidrag påpekat dess betydelse. Bland annat i Sidney Verbas, Henry Bradys och Kay Schlozmans studie *Vocie and Equality* från 1995 understryks hur föreningslivet kan fungera som skolor i "medborgerliga färdigheter" (Teorell & Westholm, 1999, s. 170). Henry Milner (2002, s. 25) påpekar att kopplingen mellan medborgerliga färdigheter och valdeltagande är vad som är av intresse att studera och jämföra. Svenska studier har också hävdats betydelsen av föreningslivet i att skapa en vital demokrati (jfr Vogel m.fl., 2003, s. 17). Det har även konstaterats att synen på det svenska föreningslivet kanske borde förändras i takt med att samhället förändras (Vogel m.fl., 2003, s. 59).

Andra faktorer som kan påverka medborgarnas villighet att gå och rösta är exempelvis den effekt som olika valkampanjer har (se exempelvis Gerber, 2000) och även det politiska styrets stabilitet (huruvida den politiska majoriteten har varit skiftande eller inte) (Grönlund, 1999, s. 64). Dessa faktorer faller dock utanför denna studies frågeställning.

Flertalet komparativa studier har valt att fokusera på kontextuella variabler när det gäller att förklara skillnader i valdeltagande (jfr Blais & Dobrzynska, 1998). De förklaringsfaktorer som ofta framhävs är grad av socioekonomisk utveckling och institutionella faktorer (Blais & Dobrzynska, 1998). De kontextuella och de individuella faktorerna tycks vara endogena (Grönlund, 1999) och interagerar således med varandra. Intresset i föreliggande studie vilar dock på de olika faktorerna på det kontextuella planet, i vilken mån dessa påverkar valdeltagandet. Med detta är det inte sagt att andra faktorer inte kan påverka valdeltagandet, men de faller inte innanför avgränsningen av denna studie. Fokus ligger således inte på det individuella fenomenet att rösta eller inte, utan på utfallet i stort, hur många av den totala befolkningen som valt att gå och rösta. Om data på individnivå i stort tycks peka på att sambandet mellan valdeltagande och medlemskap i föreningar (passivt eller aktivt) existerar (jfr Teorell & Westholm, 1999) så är det mer oklart hur det förhåller sig på aggregerad nivå. Till surveyundersökningarnas brister hör att individuella egenskaper tas för att vara representativa och används ofta utan att beakta den kontext som omger respondenterna (Grönlund, 1999).

Komparativa studier med dessa syften faller lätt i fallgropen att göra ekologiska felslut, det vill säga att med data som rör en viss nivå (individ) uttala sig om förhållanden på en annan nivå (aggregat) (Peters, 1998). Effekterna på det individuella planet och på det aggregerade planet behöver inte nödvändigtvis vara likartade i styrka och riktning. För föreliggande studie skulle det innebära att tidigare upptäckta empiriska samband på individuell nivå inte säkert behöver bekräftas på aggregerad nivå. Ett klassiskt exempel var W S Robinsons studie som konstaterade att sambanden på den aggregerade nivån mellan läskunnighet och andelen svarta i befolkningen korrelerade mycket starkare än vad de gjorde på den individuella nivån (Grönlund, 1999, s. 34; Peters, 1998, s. 44). Det väsentliga är enligt Peters (1998, s. 46) att kunna koppla ihop orsakskedjor som hänger samman, från individ till individ och hur det individuella beteendet sammanfaller med beteendet hos grupper och organisationer och

så vidare. Samma argument återkommer hos andra författare (jfr Brady & Collier, 2001) som menar att logiska konstruktioner av större sammanhängande orsakssamband är väsentliga för att föra den samlade forskningsfronten framåt.

De ekonomiska strukturernas betydelse

Redan under 1800-talet framlades hypoteser kring betydelsen av de ekonomiska strukturernas inverkan på samhället i övrigt. I vissa fall har dessa teorier något negativt benämnts med "ekonomisk determinism" (Joseph & Kennedy, 2000, s.508). Enligt det marxistiska sättet att se går det inte att underlåta att se till de ekonomiska strukturernas betydelse när samhället studeras. Kontrollen av produktionsmedlen styr även hur samhället utvecklas och hur det organiseras. Resonemangen har ända sedan de fördes fram varit kontroversiella (Inglehart, 1997, s. 7).

Även enligt det weberianska resonemanget korrelerade samhällets och ekonomins förändringar med varandra. Det kausala resonemanget var dock motsatt det som tidigare förts fram. Enligt Webers sätt att se styrdes de ekonomiska förändringarna av kulturella faktorer och inte omvänt (jfr Inglehart, 1997, s. 15). De kulturella faktorerna påverkade därmed även i sin tur det politiska livets utformning.

I en studie över amerikanska städer påvisas (Fisher & Wassmer, 1998) att de ekonomiska strukturerna påverkar utbudet av service från den lokala förvaltningen. Variationen i storlek och utformning av den lokala förvaltningen i storstadsområdena i USA är stor och Fisher och Wassmer (1998) menar att förvaltningens utformning korrelerar med invånarnas ekonomiska karaktäristika. Även Inglehart (1997, s. 29) menar att förändringar inom statens organisering och förvaltning är starkt kopplade till den ekonomiska utvecklingen och att "organizational and motivational changes are intimately related". En stor mängd empiriska studier kring

sambandet mellan ekonomisk och demokratisk utveckling har utförts. Frågan om vad som förklarar demokratisering har intresserat den statsvetenskapliga forskningen under en längre tid (Karvonen, 1997). Olika förklarande faktorer har identifierats genom komparativa studier av större grupper av länder. Socioekonomiska faktorer har tillskrivits ett stort förklaringsvärde för variationen i demokratisering. Det vill säga om en stark ekonomisk utveckling leder i sin tur även till en ökad demokratisering.

Modernisering – i ett globalt perspektiv

Lipset (1959, s. 76-77) fann att de ekonomiskt mer utvecklade länderna i genomsnitt var mer demokratiska än länder med en sämre ekonomisk utveckling. En vidare utveckling av de tankegångar som förts fram om ekonomins korrelation med samhällets organisering finns inom moderniseringsteorierna. En central frågeställning har varit huruvida ekonomisk och demokratisk utveckling ömsesidigt förstärker varandra (Casper, 2001). Under en period ledde detta till att en viss optimism spred sig i fråga om demokratiseringen av länder som släpade efter ekonomiskt. Med ett tillräckligt högt bistånd skulle den ekonomiska moderniseringen av dessa länder i förlängningen leda till en ökad grad av demokrati. Ekvationen visade sig emellertid inte vara fullt så linjär.

I stora drag har Lipsets (1959) ursprungliga teori funnit stöd i påföljande empiriska studier. Kopplingen till en ökad demokratisk nivå genom en högre socioekonomisk utveckling skulle gå genom en förändring på flertalet variabler. Ekonomisk utveckling har ofta en stark koppling även till en ökad utbildningsnivå eftersom en god ekonomisk utveckling ofta även innebär bättre finanser för staten. Resurser kan då frigöras för reformer i välfärdssystemen och för utbildning. En högre grad av läskunnighet och utbildningsnivå har i olika jämförande studier en stor förklaringskraft när det gäller grad av demokratisering (Casper, 2001). Med

en högre utbildningsnivå ökar bl.a. den generaliserade tilliten människorna emellan (jfr Couch & Jones, 1997) och följaktligen minskar misstron, vilket i sin tur dels leder till att det blir lättare att kompromissa och dels minskar konfliktbenägenheten. Som Lipset uttrycker moderniseringens inverkan på medborgarna "[it] broadens men's outlook, enables them to understand the needs for tolerance, restrains them from adhering to extremist doctrines, and increases their capacity to make rational electoral choices" (Hadenius, 1996, s. 78). Förmågan att kompromissa är enligt Axel Hadenius (Hadenius, 1999) essentiell när det gäller att skapa ett demokratiskt klimat.

Den ekonomiska utvecklingen bidrar till att öka levnadsstandarden för medborgarna. När den absoluta fattigdomen, med hotande svält, inte längre är ett överhängande problem för befolkningen kan även politiken bli mer långsiktig, eftersom tidsperspektivet förlängs (då inte överlevnaden från dag till dag står på spel) och politiken mindre ombytlig (Karvonen, 1997, s. 29). I samband med den ekonomiska utvecklingen antas även medborgarnas exponering mot ett varierat utbud av massmedia öka och därmed antas även kunskapsnivån öka i politiska frågor (Hadenius, 1996, s. 78).

Valet av Sverige

Sverige är ett av de länder som brukar hamna längst upp i internationella jämförelser över antalet föreningsmedlemskap per invånare (Inglehart, 1997; Curtis, Baer & Grabb, 2001). Samtidigt har föreningslivets roll i Sverige varit något annorlunda särskilt jämfört med de anglosaxiska länderna på flertalet olika punkter (Rothstein & Stolle, 2003, s. 9). Föreningslivet har historiskt sett varit starkt på det lokala planet samtidigt som det har funnits paraplyorganisationer på ett nationellt plan, därigenom

har en koppling från det lokala till det nationella planet funnits¹. Samtidigt har många av folkrörelserna vuxit fram kring förra sekelskiftet underifrån som protesterörelser mot makteliterna inom olika samhällssfärer (såsom bl.a. den statliga kyrkan) och föreningslivet sågs som initialt som hjälp till självhjälp istället för välgörenhetsorganisationer (Rothstein & Stolle, 2003, s. 9). Föreningslivet inbegriper ett flertal olika föreningar som historiskt samlats under samma paraply, Rothstein och Stolle (2003, s. 9) exemplifierar med hur arbetarrörelsen inbegriper allt från det socialdemokratiska partiet och LO till bildningsförbund och hyresgästföreningar. Dessutom har man, fortsatt enligt Rothstein och Stolle (2003, s. 9-10), odlat en självbild som innebär att:

”in the official Social Democratic political mythology, the popular mass movements were the major schools of democratic and organizational training, making the transition to democracy a relatively civilized affair [...] The Scandinavian countries have, in a somewhat peculiar way, been characterized by both at a strong local democracy and, especially in Sweden, a strong central government.”

I statliga utredningar har man påpekat betydelsen av föreningslivet för en mer livaktig demokrati där medborgarna röstar i de allmänna valen (SOU 2000:1). Sammantaget verkar Sverige ha relativt goda förutsättningar för att kunna påvisa ett starkt föreningsliv som i sin tur skulle kunna påverka det samhälleliga engagemanget i stort.

Även om vissa författare som Giovanni Sartori (1991) ställer sig skeptiska till studier som inbegriper endast ett land då generaliserbarheten i resultaten blir liten finns det fall då det är motiverat att hålla studien till ett land (Peters, 1998, s. 12). Guy B Peters (1998, s. 12-13) talar om ”concept-defining studies” där vissa teorier och begrepp testas och utvecklas inom ett

---

¹ Petersson (2001) hävdar dock att denna koppling mellan det lokala och det nationella planet håller på att försvagas.

och samma land. Ett exempel på en sådan studie som Peters framhåller är Putnams studie av Italien där begreppet socialt kapital och dess teoretiska betydelse tas utvecklas. Andra skäl som ligger på ett operationellt plan är att forskaren som håller sin studie till ett och samma land kan i större grad ”kontrollera”² för ett antal externa faktorer som kan påverka utfallet i den teoretiska modell som testas. För Sveriges del skulle man kunna se på kommunerna som utgörande olika fall och därmed en komparativ studie inom landet. Peters (1998, s. 23) menar att komparationer av mindre enheter inom länder: ”enables researchers to uncover important relationships among variables that might not be possible at the national level.” Detta speciellt på grund av att man som anförts ovan kan någorlunda konstanthålla faktorer som potentiellt har inverkan på utfallet.

Ekonomiska strukturer i Sveriges kommuner

De flesta av dessa moderniserings- och demokratiseringsteorier har testats genom stora länderjämförelser och det framstår som mindre tydligt hur dessa mekanismer verkar i ett regionalt perspektiv (Karvonen, 1997). Även om Sverige tillhör ett av de mest utvecklade länderna i världen och med en stabil demokrati förekommer regionala skillnader när det gäller ekonomisk utveckling. Främst är det de gleset befolkade delarna av inlandet som brottats med (relativt) höga arbetslöshetssiffror och sämre ekonomisk tillväxt även under högkonjunkturer. Ekonomiska strukturer skiljer sig åt över landet. I vissa fall dominerar en enstaka stor privat arbetsgivare kommunens näringsliv och i andra fall förekommer en mängd mindre företag. En omtalad del av Sverige är regionen omkring Gnosjö där små och medelstora företag som oftast är familjeägda samverkat i nätverk (Berggren, m.fl., 1998). Marshalls gamla idéer kring vinsterna med

---

² Just Sartori (1991, s. 244) menar att ”comparing is controlling”.

förtätade kluster av företag inom samma nisch tycks finna sin empiriska verifiering i dessa områden (Berggren m.fl., 1998).

Det svenska verket för näringslivsutveckling (NUTEK) har i en studie (2002) granskat de svenska kommunernas ekonomiska struktur. I studien framkommer att regioner och kommuner i landet skiljer sig åt när det gäller sårbarhet, beroende på näringslivets olika utformning. Sårbarheten är större i de kommuner som är beroende av en enda stor privat arbetsgivare exempelvis, där hotet om nedläggning och utflyttning av näringen kan riskera att i det närmaste lamslå hela det lokala samhället (NUTEK, 2002). I utredningen upprättas ett index över hur sårbar den ekonomiska strukturen i kommunen anses vara. Faktorer som ökar sårbarheten är hur stor del av arbetskraften som är beroende av en arbetsgivare, utländskt ägande och graden av tekniskt innehåll i produktionen (ju lägre det tekniska innehållet är desto högre bedöms sårbarheten vara) (NUTEK, 2002). Hänsyn har tagits till att arbetsmarknaden inte begränsas till hemkommunen, utan närliggande kommuner antas utgöra samma lokala arbetsmarknad då de befinner sig på pendlingsavstånd. Ett antal områden i Sverige pekas ut som potentiellt mer sårbara, på grund av den struktur som det lokala näringslivet har.

I en annan rapport av samma statliga verk (NUTEK, 2000) har ett antal olika faktorer som gör en region framgångsrik på det ekonomiska planet pekats ut. Många av de framgångsfaktorer som pekas ut, när det gäller en ekonomiskt stark och innovativ region, härleds till tankegångarna om skalfördelar och kluster, likt dem som anförts av Marshall redan på 1800-talet. Den svenska ekonomin har under efterkrigstiden varit präglad som flertalet andra europeiska länder av skapandet av nationella storföretag (Berggren m.fl., 1998). Ett stort företag har växt till att slutligen dominera branschen och sedan tillkommer flertalet mikroföretag som underleverantörer. De sistnämnda är ofta helt beroende av sitt förhållande till den dominerande aktören. Tillväxten av antalet anställda inom dessa storföretag har dock i det närmaste stagnerat under de senaste decennierna och de orter som har en arbetsmarknad som är dominerad av ett stort

företag har under den senaste tiden upptäckt sin prekära situation (jfr Berggren m.fl., 1998; NUTEK, 2002). Nedläggningar och utflyttning av verksamhet har blivit ett vanligare inslag under lågkonjunkturer (NUTEK, 2002). Synen på vad som utgör framgångsindikatorer på ekonomin har under åren skiftat, under 1970-talet ansågs klusterbildningar av småföretag omodernt och bakåtsträvande (Berggren m.fl., 1998, s. 11 & 23). Numera tycks debatten framhäva dess fördelar och som en bild av framgång (NUTEK, 2001). Det statliga verket NUTEK har även en egen klustergrupp. Enligt Jon Pierre (1992) har de svenska kommunernas roll förändrats över tid när det gäller att bedriva en näringslivspolitik, statens minskande roll på arenan skapar möjligheter för kommunerna. Utfallet av de lokala politiska satsningarna varierar (Pierre, 1992).

Pierre (1992) redovisar i en studie skillnader mellan kommunerna i Sverige när det gäller graden av beroende till det lokala näringslivet. I vissa fall är beroendet asymmetriskt, då den ena parten är mer beroende av den andra (Pierre, 1992, s. 20). Kommunerna är exempelvis beroende av företagen när det gäller arbetstillfällen och intäkter via skatter, och företagen är beroende av den infrastruktur och de bidrag kommunerna kan erbjuda (Pierre, 1992, s. 20f). När det gäller utformningen av politiken i kommunerna har det lokala näringslivet i vissa fall ett stort inflytande, som ofta utövas på det informella och strukturella planet (Pierre, 1992, s. 86ff). De kommuner som uppvisar en högre grad av inflytande över politiken från näringslivets håll tillhör kommuner med en större del av serviceorienterat näringsliv. En förklaring som Pierre (1992, s. 87) ger är att de traditionella industrikommunerna oftast har ett näringsliv som verkar inom mogna branscher, med mindre behov av expansion och därmed mindre krav på bl.a. infrastruktur. Inom servicenäringen finns däremot expanderande företag som ställer krav på interventioner från kommunens sida inom olika områden. Inte allt för sällan är behovet av rekrytering av högutbildad personal större inom servicenäringen. I de mindre kommunerna på lands- och glesbygden påvisas en högre grad av inflytande över politiken från det lokala näringslivets sida (Pierre, 1992, s. 89). Många gånger beror detta på

en låg grad av diversifiering av näringslivet med en stor dominerande privat arbetsgivare, såsom de gamla bruksorterna där hela den lokala ekonomin är beroende av ett stort företag. En rad olika faktorer tycks alltså påverka inflytandet som det lokala näringslivet har över den politiska agendan (Pierre, 1992). Utöver de faktorer som nämnts tycks även samspelet i ett längre tidsperspektiv mellan den politiska majoriteten och det lokala näringslivet vara av vikt (Pierre, 1992, s. 87). De lokala ekonomiska strukturerna är av varierande betydelse för utformningen av politiken på det kommunala planet enligt Pierre (1992).

Arend Lijphart (1997) sammanfattar i en artikel forskningen kring demokratiskt deltagande och konstaterar att socioekonomiska variabler (såsom inkomst och utbildning) i hög grad påverkar deltagandet. Sverige avviker inte från detta resonemang då kommunerna med de högsta medelinkomsterna även toppar listan när det gäller valdeltagande i de kommunala valen³. I en studie från Demokratirådet (Petersson m.fl., 1998) visas det på vissa skillnader i valdeltagande när det gäller utbildningsnivå, där grupperna med högre utbildning också i något större utsträckning gick och röstade. Studien visar även att utbildningsnivån samvarierar positivt med flertalet andra faktorer som berör inflytande och påverkan av politiska beslut (Petersson m.fl., 1998, s. 89). Betydelsen av socioekonomiska strukturer för valdeltagandet i de svenska kommunala valen tas upp på ett flertal ställen i antologin av Henry Bäck och Anders Håkansson (1994). Genom att den svenska lagstiftningen möjliggör valdeltagande i de kommunala valen även för medborgare från andra länder, förutsatt att de har varit folkbokförda i Sverige sedan minst tre år, är demos större vid de kommunala valen än vid de nationella (Bäck & Soininen, 1994). Valdeltagandet är lägre i dessa grupper än för de svenska medborgarna och minskningen i valdeltagande över tid har även varit högre i denna grupp enligt Bäck och Soininen (1994, s.85). Flera olika faktorer spelar in när de utländska medborgarna väljer att inte delta i de kommunala valen, det

---

³ I de kommunala valen 1998 toppade Vellinge kommun i Skåne med 87,7 % valdeltagande, följt av Danderyd (med landets högsta medelinkomst) (SCB).

förkommer även betydande skillnader mellan olika grupper av nationaliteter (Bäck & Soininen, 1994, s. 89). Det tycks även finnas ett regionalt perspektiv på valdeltagandet, med skillnader mellan vissa landsändar i Sverige (Ersson & Wide, 2001, s. 158).

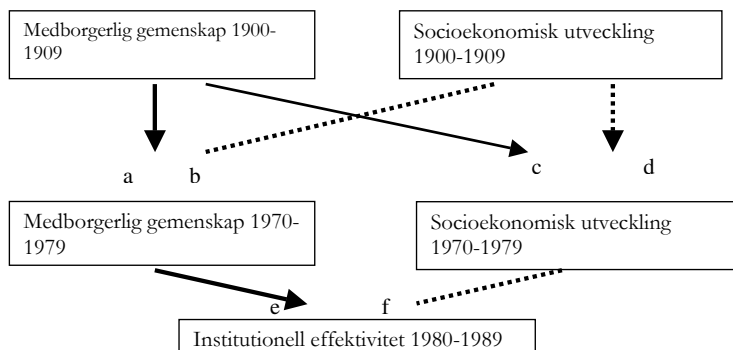
Som anförts ovan har flertalet samhällsvetenskapliga teorier hänvisat till vikten av de ekonomiska strukturernas utformning för samhället. I ett svenskt perspektiv är det av intresse att undersöka huruvida socioekonomiska faktorer påverkar valdeltagandet och hur det i sin tur påverkar föreningstäthetens effekt på valdeltagandet.

Socialt kapital - begrepp och definitioner

När Putnam (1993) tillsammans med sina medarbetare kommer ut med deras studie över de regionala institutionerna i Italien framkastas en tes som vänder upp och ned på vad som tidigare framförts inom moderniseringsteorierna. Innebörden är att det inte är graden av socioekonomisk utveckling som avgör huruvida de demokratiska institutionerna fungerar eller inte, utan istället är det variationen i socialt kapital. I undersökningen framgår att socioekonomisk utveckling inte förklarar variationen inom grupperna nordliga respektive sydliga regioner i institutionell effektivitet.

Putnam (1993) testar huruvida tidigare socioekonomisk utveckling eller socialt kapital kan förklara både socioekonomisk utveckling och institutionell effektivitet i ett senare skede. Modellen som framkom efter analysen var enligt följande (Putnam, 1996, s. 189):

Figur 1 Reell påverkan mellan medborgerlig gemenskap, socioekonomisk utveckling och institutionell effektivitet, Italien 1900-1989

Källa: Putnam (1996, s. 189)

Enligt moderniseringsteorierna borde pil b, d och f vara starka, då sambanden kontrolleras i regressionsanalyser. De resultat som framträder är dock i motstridiga riktningar då det snarare tycks vara traditioner av medborgerlig gemenskap (med andra ord det sociala kapitalet) som förklarar den socioekonomiska utvecklingen i ett senare skede. Slående var hur de resultat som Putnam (1993) fick fram tycktes vara så bestående över tid. Regioner med högt socialt kapital, men med låg grad av socioekonomisk utveckling (eller tvärtom) vid början av 1900-talet upplevde ingen anpassning i det sociala kapitalet, utan de traditioner som skapats långt tidigare levde vidare. Just kopplingen mellan traditioner av medborgaranda och socioekonomisk utveckling, som nämnts ovan går i motsatt riktning mot vad Lipset m.fl. angett, har givit bl.a. beslutsfattare hopp om att kunna skapa ekonomisk utveckling genom att få igång den

medborgerliga gemenskapen⁴. Betydelsen av kopplingen mellan socioekonomisk utveckling och det sociala kapitalet uttrycker Putnam (1996, s. 191) det själv som en ”möjlighet att ge ett viktigt bidrag till varför många (dock inte alla) länder i tredje världen ohjälpligt och obegripligt förblir fastkörda i armod”. Även när det gäller utvecklingen i en demokratiserande riktning så framhålls det civila samhällets⁵ betydelse. Richard Rose (1996) påpekar den roll som det civila samhället kan ha för att bygga upp tillit – både till institutionerna och medborgarna emellan i de forna kommuniststaterna.

Utifrån ett moderniseringsperspektiv skulle först den socioekonomiska utvecklingen ta fart och sedan skulle medborgarna få mer tid över för att engagera sig i det civila samhället och därigenom skulle det medborgerliga engagemanget utgå från den socioekonomiska utvecklingen. Putnam (1993) gör dock en, om än rudimentär, historisk analys där variationer i traditioner av medborgerligt engagemang hittas mycket längre tillbaka än under industrialiseringen. Tarrow (1996) kritiserar användningen av olika historiska epoker och ställer sig frågande till varför inte fascismen och andra världskriget tas med, då dessa perioder som ligger närmare tillbaka trots allt borde ha en större inverkan på den sociala samvaron än perioder som ligger flera sekler tillbaka. Detta speciellt med tanke på den turbulenta historien som den italienska halvön gått igenom från renässansen och framåt, där det knappast går att på ett metodologiskt korrekt sätt dra raka utvecklingslinjer genom historien.

De mått som ingår i socioekonomisk utveckling i Putnams studie är antalet anställda inom jordbruk respektive industrisektorerna. Skillnaderna mellan de olika regionerna förblev stora under hela undersökningsperioden (1900-1977). På samma sätt tycks anslutningar till fackföreningar ha

---

⁴ För källor till sambandet mellan socialt kapital och fattigdom se exempelvis Världsbankens hemsida <http://www.worldbank.org/poverty/scapital/bank1.htm> [november 2003]

⁵ För en kritisk analys av begreppet civilt samhälle/civilsamhälle se Mats Dahlkvist (1995).

varierat med graden av samhällsengagemang snarare än med graden av industrialisering. Dock menar Putnam (1996, s. 194) att modellen är något förenklad för att riktigt kunna fånga den komplexa bild som bidrar till att skapa ekonomisk tillväxt, och undersökningar på en subregional nivå skulle behövas.

Förklaringen till att det sociala kapitalet har en så överskuggande betydelse för utvecklingen är att man i de områden som är rika på socialt kapital har skapat nätverk och normer för ömsesidighet. Dessa möjliggör övervinnandet av det kollektiva handlandets olika dilemman. Ett klassiskt exempel på ett dilemma för det kollektiva handlandet är vad som gått under beteckningen allmänningarnas tragedi. Om alla skulle agera strikt rationellt ur en egoistisk synpunkt skulle allmänningarna till slut inte längre kunna överleva ekologiskt eftersom dessa skulle överutnyttjas och i slutändan skulle resultatet bli sämre för alla. Genom att skapa normer för ömsesidighet och samarbete har man fått modeller för att lösa problem som sedan även fungerar som erfarenheter i framtiden (Putnam, 1996, s. 196ff). En grund till att det sociala kapitalet kan skapas är vad som Putnam kallar generaliserad tillit människor emellan, och det sociala kapitalet har den egenskapen att det är en moralisk resurs som ökar ju mer det används och förtvinar om det inte utnyttjas.

Det täta horisontella nätverk som genom seklerna skapats i de regioner som haft ett rikt föreningsliv för även med sig att kostnaderna ökar för vad man i spelteoretiska termer betraktar som opportunistiskt beteende. Detta innebär att informationen om dem som inte är att lita på cirkulerar lättare och det är svårare att undkomma ouppmärksamhet med ett opportunistiskt handlande. Sammantaget gör detta att en positiv spiral av samhällsutveckling sätts i gång och där tillståndet av att samarbeta även är en mycket stabil jämvikt (Putnam, 1996, s. 206-213). I de samhällen där de förtätade horisontella nätverken och normerna för ömsesidighet inte utvecklats är jämvikten lika stabil, men i negativ bemärkelse. De södra delarna av Italien präglades av vertikala nätverk som var uppbyggda på beroendeförhållande och inte jämlikhet som i de norra delarna. Bristen på

tillit gör att samarbetet blir mycket svårt att etablera och i en situation likt fångarnas dilemma riskerar den som samarbetar då motparten inte gör det att hamna i det sämsta läget. Att ta det säkra för det osäkra och inte samarbeta i en situation där risken är överhängande att motparten inte kommer att gengälda samarbetet är den rationellt bästa strategin. I slutändan leder detta dock till att bägge får det sämre än vad de skulle ha fått bara de hade samarbetat. Att skapa någon form av utveckling i en liknande situation blir därför mycket svårt eftersom jämvikten är så stabil. Diego Gambetta (1996) illustrerar med ett exempel från Palermo hur svårt det är att skapa någon utveckling i ett samhälle som lider av brist på tillit. Staden ville försöka skapa ett radiotaxisystem, där taxibilarna kunde kalla in sina positioner till centralen och ta emot kundernas begäran om körning, vilket fungerar normalt på de flesta andra platser. Systemet utvecklades efter en kort period eftersom taxichaufförerna inte litade på att de andra chaufförerna uppgav rätt position, utan att de egentligen befann sig längre bort från kunden. Detta resulterade i att andra chaufförer uppgav sig vara närmare det ställe varifrån kunden ville åka så fort som den förste chauffören meddelat sin position via radio, vilket ledde till dyrare och sämre service för kunderna.

Såsom tilltro och samarbete via de förtätade horisontella nätverken är företeelser som förstärker varandra i positiva cirklar så förstärker misstro, opportunism och klientelism varandra (Putnam, 1996, s. 213). Därför tycks det extra svårt att bryta dessa mönster och vända en utveckling enligt Putnam (1996, s. 213). De överlappande horisontella nätverken som skapas inom föreningslivet tycks sprida sig till det omgivande samhället och även inverka på de politiska institutionernas effektivitet enligt Putnam. Relationerna till de folkvalda är inte präglade av klientelism, och politikerna kontaktas mer i sakfrågor än för förfrågningar om personliga ärenden. I de regioner som präglas av misstro är relationerna till de förtroendevalda präglade av klientelism. En beroendeställning mellan väljare och valda skapas, där de förtroendevalda distribuerar personliga favörer till dem som röstar på dem eller på annat sätt gynnar

politikerna. Former av korruption uppstår lätt under dessa förhållanden. Mycket av Putnams teoretiska resonemang härstammar från Tocquevilles teorier om betydelsen av ett livaktigt föreningsliv för att skapa en vital demokrati. Föreningslivet som sådant är opolitiskt till sin natur. Att människor engagerar sig och interagerar med andra är av överordnad betydelse än själva innehållet i verksamheten (jfr. Rothstein & Stolle, 2003, s. 12)⁶.

Putnams teser har inte stått oemotsagda och Margaret Kohn (1999) har kommit till andra slutsatser när hon studerat samma material som Putnam använt sig av i sin studie av Italien. Enligt Kohn (1999) kan inte variationen i antalet föreningar förklara skillnaderna mellan de olika regionernas institutionella effektivitet. De mest effektiva regionala institutionerna i Italien visade sig alla vara de "röda" regionerna som dominerades av ett starkt kommunistparti. Partiet skulle enligt Kohn (1999) ha haft starka kopplingar till föreningsrörelsen genom sin egen paraplyorganisation för ideella föreningar. Det civila samhället skulle ha varit starkt politiserat och fungerat som rekryteringsbas för framtida förtroendevalda och ledare. Den modell som målas upp av Kohn (1999) är av ett mera neokorporativistiskt slag och effektiviteten hos institutionerna skulle komma från den täta koppling som fanns mellan partiet och civilsamhället, där befolkningens krav på service fångades upp och framfördes till den politiska ledningen på ett effektivt sätt. Kraven från grupperna tillhörande paraplyorganisationen kunde ges tyngd genom det ansvarsutkrävande som väljarna innehar vid varje nyval. Skillnaden gentemot ett klientelistiskt förhållande är att de olika intressena i detta fall har lyckats organisera sig på ett verkningsfullt sätt i grupper och maktförhållandet är någorlunda jämlikt där gruppen alltid kan hota med att inte återvälja de förtroendevalda. I ett klientelistiskt förhållande representerar varje individ sitt eget särintresse och makthavarna väljer mer

---

⁶ Även om Putnam (2000) i senare verk har kommit att göra skillnader på grupper där man skapar "bridging" eller "bonding social capital".

eller mindre godtyckligt vilka som skall gynnas och samtidigt är maktförhållandet ojämlikt.

För Bo Rothstein och Dietlind Stolle (2001) är de överlappande medlemskapen i föreningslivet av betydelse för att det sociala kapitalet skall kunna spridas till det omgivande samhället. Rothstein och Stolle (2001) argumenterar dock för att den kausala mekanismen mellan generaliserad tillit och institutionell effektivitet går åt motsatt håll än det som Putnam (1993) angivit. Om det går att lita på att alla verkligen är lika inför lagen och att byråkratin uppträder på ett professionellt sätt utan att diskriminera eller utsätta någon för godtycke, då sprids även tilliten medborgarna emellan (Rothstein & Stolle, 2001; Rothstein, 2001).

Definitionen av vad som utgör socialt kapital är liksom många andra samhällsvetenskapliga begrepp⁷ omdiskuterat (Rothstein & Stolle, 2003, s. 2-3). Putnam (1993) väljer att inte använda sig av en snäv definition av socialt kapital utan inkluderar även normer för ömsesidighet och tillit. Dock refererar Putnam (1996, s. 206) till James Coleman (1990) i fråga om socialt kapital och den definition Coleman står för är mer minimalistisk. Socialt kapital finns i nätverken människorna emellan och underlättar eller möjliggör kollektivt handlande som annars skulle vara svårare eller omöjligt. Tillit tas inte upp som en variabel av betydelse i Colemans (1990) definition. Flertalet andra sociologer har även valt att endast beakta nätverksaspekten av socialt kapital efter att empiriskt ha konstaterat att tillit inte är av vikt som variabel (se Lin, 2002). Elinor Ostrom och Taek Kyong Ahn (2001) argumenterar för att man bör betrakta socialt kapital som en undergrupp av teoribildningen kring kollektivt handlande. Detta innebär att socialt kapital i deras definition får stå för allt det som underlättar kollektivt handlande, även byggandet av institutioner och normer. För Ostrom och Ahn (2001) är det sociala kapitalet en kollektiv nytthet (public good). I sin artikel gör Ostrom och Ahn (2001) en grundlig översikt över forskningsfältet kring socialt kapital och

---

⁷ Några exempel på omdiskuterade begrepp som författarna nämner är makt, inflytande och struktur för att nämna några (Rothstein & Stolle, 2003, s. 2-3).

konstaterar att en viss begreppsförvirring fortfarande råder både när det gäller operationaliseringar och teoretiseringar. I sin bok från 2000 skiljer Putnam på "bonding" och "bridging trust", där det förstnämnda inte är en form av socialt kapital som sprids över heterogena grupper utan knyter homogena grupper starkare till varandra. Flertalet forskare har talat om faran med att ha för mycket av "bonding" socialt kapital och har exemplifierat med de konflikter som finns mellan olika grupper på Balkan eller exempelvis Nordirland. Bridging socialt kapital skulle överbygga och knyta samman olika grupper, vilket även framhålls som något mer positivt av Putnam (2000). Putnams definition av socialt kapital tycks således ha ändrats något över tiden.

Norris (2001) redogör även för svårigheterna med att mäta socialt kapital på ett enhetligt sätt över tid och hur olika definitioner av socialt kapital även givit upphov till disparata operationaliseringar av begreppet. Vissa problem föreligger fortfarande när det gäller mätningarna av olika komponenter i socialt kapital, som exempelvis tillit där mestadels surveyundersökningar använts. Miller och Mitamura (2003) visar i preliminära resultat på att det kan finnas ett systematiskt fel i en av de mest använda surveyfrågorna kring tillit. Andra studier (Smith, 1997) har visat på att frågans utfall är beroende både av kontexten i undersökningen och dess formulering. Kritiken mot begreppet socialt kapital har rört definitionen av begreppet som av många anses vara för oklar och "ett paraply som täcker in vad som helst" som forskaren väljer att det låta täcka (Dekker, 2001, s. 1).

Dekker (2001, s. 3) föredrar en mer restriktiv definition av socialt kapital än den som Putnam (1993) använt i sin studie av Italien och hänvisar till Lin (2000) som menar att socialt kapital är "resources embedded in social networks". Variabeln tillit tas därmed inte med i definitionen av socialt kapital eftersom de empiriska resultaten inte visar på att den hör till socialt kapital utan snarare är en variabel som hör till politisk kultur. Enligt Dekker (2001, s. 5) så är generaliserad tillit mer kopplad till ett begrepp som "political efficacy" än till socialt kapital.

Generaliserad tillit har en form av förväntning på andras beteende, om reciprocitet eller inte, inneboende i sig som liknar den förväntning som en individ har på att exempelvis ett initiativ som tagits inom en politisk fråga har genomslag hos maktthavarna. Dekker (2001) menar vidare – och det kanske är den mest essentiella punkten – att tillit inte är en egenskap som tillhör nätverket men som snarare är en individuell psykologisk egenskap. Individerna litar på varandra i skild utsträckning beroende på olika individuella resurser (Dekker, 2001, s. 6). Pippa Norris (2001) påpekar också svårigheten i att mäta tillit på individnivå eftersom denna variabel är kontextberoende i stor utsträckning. Norris (2001, s. 6-7) exemplifierar med att grupper som präglas av en hög grad av tillit sinsemellan, såsom skandinaver, inte nödvändigtvis har samma grad av generaliserad tillit när de reser till Bogotá eller Bronx, utan tilliten tycks i hög grad vara bunden till en viss miljö.

Stolle och Rochon (1998) menar dock att medlemskap i föreningar inte bidrar till att öka tilliten medlemmarna emellan utan att det hela rör sig om en självselektion. Individer som har en högre grad av tillit till andra väljer i större utsträckning att delta i föreningar och har således redan från början en högre grad av tillit än genomsnittet. Stolle och Rochon (1998) har inte lyckats påvisa att det finns några empiriska belägg för att de som är medlemmar i föreningar skulle påverkas i positiv riktning när det gäller graden av tillit. Dag Wollebaek och Per Selle (2002) har i en norsk studie påvisat att även passiva medlemmar i föreningar (de som endast betalar medlemsavgiften) har en signifikant högre tillit än de som inte deltar i någon förening överhuvudtaget. Marc Hooghe (2001) å sin sida hänför den positiva inverkan på tilliten av föreningsmedlemskap till socialisationseffekter. I de fall där graden av tillit har ökat skulle detta bero på umgänget med människor med en högre utbildningsnivå, vilka i genomsnitt även har en högre grad av tillit, och inte på grund av medlemskapet i sig. En motsatt effekt skulle kunna fås i de fall då människor med en låg grad av tillit till andra skulle samlas i en förening

och därmed förstärka sina egna attityder. Det Hooghe (2001) påvisar är således en form av en socialisationseffekt.

Bortsett från de metodologiska problem som finns kopplade till mätningen av en variabel som tillit så tycks denna i stor utsträckning samvariera med en rad olika faktorer, såsom demokratisk stabilitet, ekonomisk utveckling och korruption, där korrelationen är positiv för de två första variablerna och negativ för den sistnämnda (Rothstein & Stolle, 2001). Dessa korrelationer säger dock inget om den eventuella kausala mekanismen som ligger bakom samvariationen. För Rothstein (2001) är riktningen på orsakssambandet det motsatta till det som Putnam (1993) framför. Rothstein (2001) menar att medborgarna drar slutsatsen att det inte går att lita på någon om myndighetspersoner uppträder på ett tvivelaktigt sätt; om det går att korrumpiera domaren i ett brottmål varför skall man då förvänta sig att det går att lita på mannen på gatan är ungefär Rothsteins (2001) resonemang. En professionell och korrekt uppträdande kår av byråkrater är således förutsättningen för att den generaliserade tilliten medborgarna emellan skall kunna växa fram. Rothstein och Stolle (2001) har även data som visar på att kontakten med den del av det offentliga där medborgaren känner sig särskilt utsatt och där misstanken från klienternas sida finns för att godtycke utövats från tjänstemännen. Enligt Rothstein och Stolle (2001) är det själva kontakten ansikte mot ansikte som fäller avgörandet då flertalet kontakter med olika myndigheter jämförts (allt annat lika) där enda skillnaden låg i att den ena myndigheten (försäkringskassan) övergripande sett inte har direktkontakt med medborgaren medan den andra myndigheten (socialtjänsten) främst möter sina klienter ansikte mot ansikte. Den relativt sett höga graden av tillit i Norden som påvisats i flertalet studier (se exempelvis Norris, 2001, s. 16; Inglehart, 1997) skulle enligt Rothstein (2001) bero på den professionella kåren av tjänstemän inom den offentliga förvaltningen (främst icke politiskt tillsatta tjänster), som lyckats åtnjuta en fortsatt relativt hög grad av förtroende hos medborgarna. Både riktningen på orsakssambandet mellan

tillit och andra variabler och mätningen av tillit tycks vara problematiska, inte minst på en aggregerad nivå.

Hypotesen om att det är det sociala kapitalet som gör skillnaden och inte den socioekonomiska utvecklingsnivån för Putnam (1996, s. 212-213) tydligt fram:

”Av två regioner som var lika avancerade ekonomiskt 1970 växte den med ett tätare nätverk av medborgerligt engagemang betydligt snabbare de följande åren [...] det medborgerliga engagemanget är starkt förknippat med effektiva offentliga institutioner.”

Det är således snarare det sociala kapitalet (de horisontella nätverken) som gör skillnaden än det är den socioekonomiska utvecklingsnivån som driver skapandet av det sociala kapitalet enligt Putnam (1993). Att de regionala skillnaderna i Italien i medborgerligt engagemang skulle bero på skillnader i den socioekonomiska utvecklingen förkastas (jfr Inglehart, 1997, s. 225). Nivån på föreningsdeltagandet under 1900-talets början hade större förklaringskraft för nivån på föreningsdeltagandet under 1970-talet än vad den socioekonomiska utvecklingsnivån hade. Putnam (1996, s. 221-222) vänder sig mot den slags kulturella determinism som annars skulle kunna spåras i hans resultat, med tanke på att de traditioner som härleds till medeltiden tycks vara så starka. Putnam (1996, s. 218ff) menar att det finns en växelverkan mellan det sociala kapitalet – som ger sig uttryck i medborgarandan – och de politiska institutionernas roll i att forma samhället, men att de medborgerliga traditionerna som finns är långlivade och inte går att bortse från.

Karvonen (1997, s. 106) ställer frågan hur de traditioner som skapades kring 1300-talet kunnat vara så varaktiga, trots att Italien genomgått så stora förändringar tycks inget ha kunnat påverka dem? Italiens historia sedan den sena medeltiden är allt annat än kontinuerlig; den inbegriper feodalism och under senare epoker även fascismen, men inget tycks ha rubbat medborgarandan nämnvärt (Karvonen, 1997, s. 106).

Putnam förklarar heller inte tillräckligt tydligt hur dessa traditioner av medborgerligt engagemang förs vidare från generation till generation, liksom hur den kausala mekanismen mellan socialt kapital och institutionell effektivitet inte beskrivs.

Kritik av hur Putnam (1993) anger civilsamhällets betydelse kommer från bl.a. Foley och Edwards. De (Foley & Edwards, 1996) menar att den argumentation som Putnam (1993) använder av betydelsen av ett starkt civilt samhälle inte är koherent. Ett väl fungerande civilt samhälle tycks även kräva väl fungerande demokratiska institutioner, vilket får Foley och Edwards (1996, s. 48) att se det hela som en cirkelargumentation;

“What Walzer calls ‘the paradox of the civil society argument’ is that a strong civil society seems to require a strong and responsive state. The strength and responsiveness of a democracy may depend upon the character of its civil society, as Putnam argues, reinforcing both the democratic functioning and the strength of the state. But such effects depend on the prior achievement of both democracy and a strong state.”

Foley och Edwards (1996) menar att en demokratisk miljö är nödvändig för att det civila samhället skall utvecklas på ett fredligt sätt. Om institutionerna inte svarar prompt mot sina medborgares behov så skulle medborgarna antingen bli apatiska på grund av den institutionella trögheten eller mobilisera i mer aggressiva organisationer (Foley & Edwards, 1996). Därför skulle enligt Foley och Edwards (1997) högre grader av socialt kapital kunna vara associerat med samhällen som har en högre grad av konflikt och fragmentering.

Foley och Edwards (1997) understryker också att det sociala kapitalet enligt den definition som Coleman (1990) använder sig av är neutralt till sin natur och inte per definition positivt vilket det tycks vara hos Putnam (1993). Vilket utfallet av det sociala kapitalet blir beror på den

användning av kapitalet som aktörerna väljer att göra enligt Foley och Edwards (1997).

Integrerade modeller?

De studier som Mancur Olson (1982) presenterat skulle peka på en negativ effekt av att ha ett rikt och starkt föreningsliv för ett samhälles ekonomiska utveckling, eftersom dessa grupper riskerar att växa sig alltför starka och genom påtryckningar få igenom sina intressen som inte alltid gynnar det övriga samhället. Olsons (1982) resultat antyder således att många föreningar skulle vara negativt för samhället och i slutändan leda till sämre ekonomisk tillväxt.

Hur kan dessa så kontrasterande teorier som de som Olson (1982) och Putnam (1993) presenterar samexistera? Inglehart (1997) föreslår en lösning på detta dilemma genom att påpeka att Olson (1982) analyserar konsoliderade demokratier och att Putnam (1993) till stora delar bygger sin studie på historiska data från uppbyggnaden av den italienska demokratin. Inglehart (1997) menar därför att dessa två teorier inte är ömsesidigt uteslutande eftersom de inte undersöker samma situationer. Inglehart (1997) menar därmed att ett rikt föreningsliv skulle ha något av en heterogen inverkan på samhället; i en fas av demokratisk uppbyggnad kan ett rikt föreningsliv ha en starkt positiv effekt på utvecklingen (både den ekonomiska och den demokratiska) och att effekten kan vara något hämmande på utvecklingen i konsoliderade demokratier. Rörande speciellt den ekonomiska utvecklingen uttrycker sig Inglehart (1997) enligt nedan:

”Relatively dense networks of associational membership seem to be conducive to economic growth in the earlier stages of development, as Putnam has argued; but (as Olson has argued) these associations can become hypertrophied and excessively powerful in advanced industrial societies, distorting policy to defend well-organized interests at the expense of overall economic growth. [...] For now, the available evidence supports an interpretation that integrates the hypotheses of Olson and Putnam [...]” (Inglehart, 1997, s. 228).

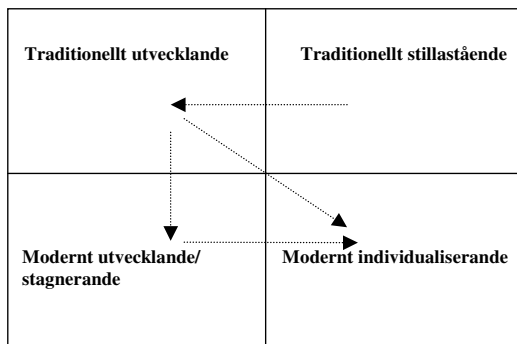
En sammanställning av de olika synerna på civilsamhällets betydelse och dess inverkan på samhället i stort skulle kunna illustreras enligt nedan.

Figur 2 Olika syner på föreningarnas roll i samhällsutvecklingen

<i>Föreningstätheten</i>		
	Hög	Låg
<i>Samhällstyp</i>	Positiva effekter Socialt kapital	Negativa effekter Inget socialt kapital
Traditionell	Tocqueville/Putnam	Banfield/Putnam
Modern	Hindrande Starka nätverk	Inga externa effekter Individualism
	Olson/Inglehart	Inglehart

Detta schema skulle kunna representera fyra olika jämvikter, vilket skulle följa Ingleharts (1997) tolkning av det sociala kapitalets inverkan på de beroende variablerna. För att se det i termer av den sammanställning som visats ovan så kan man skönja en tänkbar tendens till en utveckling från de olika jämvikterna i takt med den ekonomiska utvecklingen, också i linje med Ingleharts (1997) teorier (se figur 3). Effekterna på de beroende variablerna skulle således i sin tur vara beroende av var på skalan av ekonomisk utveckling som ett samhälle befinner sig. Utvecklingen skulle då gå från ett traditionellt stillastående samhälle till ett samhälle där den socioekonomiska utvecklingen tar fart när föreningslivet växer till. Så småningom skulle utvecklingen stagnera om de organiserade intressena växte sig alltför starka i det numera moderna samhället. Om moderniseringsprocessen skulle gå ytterligare ett steg skulle intresset för att delta i kollektiva aktiviteter avta och antalet föreningar skulle sjunka.

Figur 3 Förflyttning mellan de olika jämvikterna av samhällsutveckling

Individualiserande skulle således här innebära ett minskat intresse för att delta i organiserade gemensamma aktiviteter, till fördel för

individuella aktiviteter⁸. Hur väl stämmer detta då överens på den svenska empiriska verkligheten? I medborgarundersökningen och ULF-studien påvisas förändringar i vissa attityder kring det svenska medborgarskapet (Peterson m.fl., 1998). Svenskarna tycks sammantaget ha blivit mera aktiva som medborgare i perioden 1987 till 1997, då andelen helt passiva invånare tycks ha sjunkit. Resultatet är dock inte helt okomplicerat då vissa typer av aktiviteter tycks ha minskat, medan andra tycks ha ökat. Generellt sett verkar det som om olika former av individuella aktiviteter, såsom att kontakta en politiker eller annan ansvarig personligen, har ökat, medan kollektiva former av påverkan som medlemskap i föreningar och partier har gått ned. Medborgarna tycks enligt vad denna studie kommit fram till ha blivit mer individualistiska och samtidigt mer engagerade (Petersson, m.fl., 1998). Samtidigt tycks det som om antalet medborgare med engagemang i flertalet olika organisationer, dvs. överlappande medlemskap, tycks sjunka. En viss individualisering tycks, enligt vad som framkommer i surveyundersökningarna, ha skett.

Nya undersökningar från SCB (Vogel m.fl., 2003) gör gällande att föreningslivet i Sverige har förändrats under 1990-talet. Speciellt tycks yngre människor (män i större utsträckning än kvinnor) inte längre lockas till att delta i föreningslivet i lika stor utsträckning som förut. Några av de få föreningar som går framåt i SCB-undersökningen när det gäller andelen som uppger sig vara medlemmar är kanske symptomatiskt nog pensionärsföreningar. Författarna hypotiserar att detta kan bero på att det skett en förskjutning i värderingarna hos den svenska befolkningen som går i en mer individualiserande (postmateriell) riktning, i linje med Ingleharts (1997) studier, där föreningslivet inte längre ses som något lockande

---

⁸ Mancur Olson (1982, s. 89-92) nämner hur Sverige på vissa punkter kan utgöra ett undantag, eftersom det förekommer bredare (encompassing) organisationer som skulle kunna agera utifrån ett slags allmänintresse och inte bara propagera för sina respektive särintressen. Olson (1982, s. 90) pekar främst ut fackföreningsrörelsen och arbetsgivarorganisationerna. Rothstein och Bergström (1999) (se även Rothstein, 2002) menar dock att den samförståndsanda som tidigare funnits i Sverige mellan de olika organisationerna på arbetsmarknaden inte längre finns.

(Vogel m.fl. 2003, s. 58). Mellan 1992 och 2000 sjönk andelen som var aktiva i någon form av förening med 15 %. När det gäller andelen som är medlemmar i någon typ av förening har denna siffra bland de yngre sjunkit med 10 % (Vogel m.fl., 2003, s. 55). Enligt Olof Petersson (2001) skulle den typiske föreningsaktive i Sverige numera vara en medelålders man boendes på landsbygden och utan invandrabakgrund. Sammantaget tycks det vara så att medlemmarna i föreningslivet har blivit i genomsnitt äldre under 1990-talet.

SCB:s undersökning påvisar också vissa regionala skillnader när det gäller aktivitet inom föreningslivet. Medlemskap i föreningar tycks vara vanligare i de norra delarna av landet än i de övriga delarna av landet (Vogel m.fl., 2003, s. 45). Föreningar som fördes in under beteckningen aktionsgrupper var också en av de få föreningstyperna som hade ökat i medlemstal. Även nivån på deltagandet tycks vara större i den norra delen av Sverige gentemot de övriga delarna av landet. I genomsnitt tycks det som om det är vanligare att vara med i föreningar om man bor i lands- eller glesbygd. Ett större och mer varierat utbud av fritidsaktiviteter i tätorterna gör att föreningslivet får svårare att konkurrera, samtidigt som nya möjligheter till sociala kontakter har tillkommit under 1990-talet med bl.a. internet (Vogel m.fl., 2003, s. 59). Andra trender som kommer fram i SCB-studien är att föreningslivet tycks bli alltmer avpolitiserat i Sverige genom att de politiska partierna har förlorat stora grupper av medlemmar, ca en kvarts miljon, under 1990-talet (Vogel m.fl., 2003, s. 56). Dock menar flera teoretiker att det inte är av någon större betydelse vilken typ av verksamhet som människor engagerar sig i, utan det faktum att man interagerar med andra och skapar nätverk är av överordnad betydelse (Rothstein & Stolle, 2003, s. 12).

Vad som enligt Petersson tidigare har utmärkt den nordiska föreningstraditionen med en omfattande verksamhet och engagemang på det lokala planet och med en koppling till riksplanet, ofta med politisk anknytning, håller nu på att byta skepnad. De nya former av föreningar som finns på det lokala planet, såsom byalag och olika former av kooperativ

saknar enligt Petersson (2001) den tidigare starka kopplingen till riksplanet, då de i flera fall inte har någon rikstäckande organisation överhuvudtaget. Å andra sidan, menar Petersson (2001), dyker det upp en rad av olika riksorganisationer som i sin tur saknar den lokala basen och engagemanget. De sistnämnda organisationerna skulle fungera mer som professionella påtryckningsorgan än som paraplyorganisationer för föreningslivet enligt Petersson (2001). Petersson (2001) ser en fara i en liknande utveckling genom att en mindre elit tar över arenan som tidigare togs upp av grupper med en bredare folklig bas. Kopplingarna mellan riks- och lokalplanen håller på att försvagas (Petersson, 2001). I studien från SCB (Vogel m.fl., 2003, s. 83) förs liknande resonemang fram om hur föreningslivet tycks ha byråkratiserats och att man skulle ha gått från Olsons "encompassing organizations" till att ha konkurrerande smala organisationer som företräder smala intressen.

Hypoteser

Det heterogena sambandsmönstret som Inglehart (1997) säger sig kunna påvisa mellan föreningar⁹ och samhällsutveckling skulle kunna tas som inteckning för att föreningslivets storlek egentligen inte har någon betydelse, utan att det i själva verket är den socioekonomiska utvecklingsnivån som styr.

---

⁹ Inglehart (1997, s. 226) menar själv att World Value Survey som han redovisar resultaten från inte egentligen var konstruerad för att studera föreningslivets betydelse vilket måste beaktas i analysen av resultaten.

Hypotesen skulle då vara att den socioekonomiska utvecklingsnivån tar ut betydelsen av föreningslivet. En alternativ hypotes är att den socioekonomiska utvecklingsnivån influerar hur föreningslivet påverkar valdeltagandet.

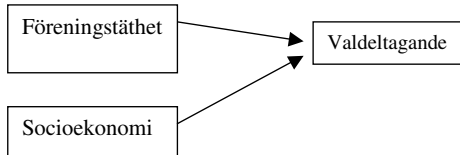
De olika förklaringsmodeller som kommer att testas redovisas nedan:

Figur 4 Olika förklaringsmodeller

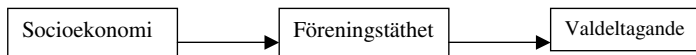
1)

2)

3)¹⁰

Undersökningsenheten för den empiriska studien blir de svenska kommunerna. Valet av undersökningsenhet grundar sig på att kommunerna

---

¹⁰ I modell 3 utgör föreningstätheten inte någon endogen variabel, utan pilen skall bara beteckna att det kontrolleras för socioekonomiska variabelers inverkan genom att gruppera kommunerna i olika kategorier beroende på socioekonomiska faktorer.

utgör den lägsta administrativa enheten i Sverige som också är närmast medborgarna. Att använda sig av den regionala (län) nivån skulle innebära att antalet undersökta enheter skulle minska, men även att inomregionala skillnader inte skulle gå att upptäcka. De ideella föreningarna har generellt sett mest kontakt med kommunerna som förvaltningsorgan, därför skulle en hypotetisk kausal koppling mellan föreningstätheten i kommunen och mobiliseringen på valdagen vara mer logisk. Enligt Milner (2002, s. 32) är det logiskt att förvänta sig att ett större lokalt engagemang i föreningslivet leder till ett högre valdeltagande i de lokala valen.

Ovan har begreppet socialt kapital behandlats relativt ingående och det torde av beskrivningen framgå att de tillgängliga definitionerna är flera. Även om det inom moderniseringsteorierna finns flertalet olika modeller för vad som skall ingå i definitionen av socioekonomisk utveckling är socialt kapital ett mer omdiskuterat begrepp, till viss del beroende på dess relativt nyliga användning (jfr Ostrom & Ahn, 2001). Klart står att föreningslivet fått en framträdande roll inom de studier som behandlat socialt kapital, mycket beroende på Putnams (1993) genomslagskraft. Inte minst på mikroplanet har kopplingen mellan medlemskap i föreningar och flertalet variabler studerats. I flertalet studier har dessutom ett positivt samband mellan föreningar och valdeltagande visats (jfr Vogel m.fl., 2003). I Italiens fall skulle det enligt Putnam (AAHE, 1995) räcka med att se till föreningstätheten för en viss region för att avgöra hur väl regionen fungerar. Putnam (1996, s. 119) skapar dock ett index för vad som utgör medborgerligt engagemang, vilket skulle vara ett uttryck för en användning av det sociala kapitalet, där bland annat en viss form av valdeltagande ingår. En mer snäv definition av begreppet socialt kapital, som endast inbegriper nätverk för samarbete (jfr Dekker, 2001, s. 4) gör att inkludandet av variabler som valdeltagande i socialt kapital ter sig ologiskt. Även i de vidare resonemang som Putnam presenterar så har föreningslivet en särställning i och med att skillnader i föreningstraditioner under Medeltiden redovisas och framförs som betydelsefulla för skapandet av det sociala kapitalet. Ett underliggande antagande om att skapandet av

nätverk i föreningslivet tycks föregå de andra formerna för engagemang kan skönjas.

För att testa huruvida föreningslivet har någon inverkan på demokratiskt deltagande (här valdeltagande) används ett mått som relaterar antalet föreningar till antalet invånare per kommun. Måttet skall reflektera ett slags täthetsmått som gör kommunerna jämförbara sinsemellan. För att motverka mättnadseffekter så används ett kurvlinjärt mått. Detta eftersom det kan antas att sambandet mellan antalet invånare och antalet föreningar inte är linjärt. Ett linjärt förhållande skulle innebära att kommuner med många invånare skulle ha ett omätligt behov av att skapa nya föreningar. Följaktligen kan en viss grad av mättnad antas.

Kopplingen mellan antalet föreningar på en ort och valdeltagandet är dock inte självklar på den aggregerade nivån. Sidney Verba, Kay Lehman Schlozman och Henry Brady (1995, s. 23-24) framhåller att röstning är en speciell form av deltagande, som inte alltid är jämförbar med att delta i föreningar. I de amerikanska data som Verba m.fl. (1995, s.529ff) hänvisar till tycks dessa former av deltagande ha haft olika trender under den senaste perioden vilket skulle kunna tyda på att föreningstäthet och valdeltagande inte är så starkt korrelerade. Dessutom torde det vara av intresse att utröna riktningen på ett eventuellt samband mellan valdeltagande (i valen till kommunfullmäktige) och antalet ideella föreningar per kommun (sett till antalet invånare), eftersom flertalet teoretiker påpekat att socialt kapital är neutralt till sin natur (jfr Foley & Edwards, 1996) och därför skulle det inte vara givet att riktningen på ett eventuellt samband mellan de två variablerna skulle vara positiv.

I denna studie kommer de ideella föreningar som finns i SCB:s företagsregister utgöra måttet på antalet ideella föreningar per kommun. Registret är tyvärr inte heltäckande då det inkluderar endast de föreningar som är momsregistrerade eller har arbetsgivaransvar¹¹. Även om registret

---

¹¹ Patent och Registreringsverket (PRV) medger i sin egen informationsbroschyr att gränsdragningen gällande vilka föreningar som skall registreras eller inte, för att inte riskera att bli betraktade som ett bolag eller en ekonomisk förening, när de har

uppvisar dessa brister så förblir det ändå intressant att ta med i en analys eftersom det är ett rikstäckande register som även har indelning på kommunalnivå. I denna studie är kommunen den analyserade enheten och intresset för analysen är på den aggregerade kommunnivån. Individernas beteende är i detta fall intressant i den mening att huruvida förekomsten ett visst beteende, bilda eller inte bilda föreningar, påverkar hela enhetens agerande vid de allmänna valen. Det sociala kapitalet ses dock här inte som en individuell egenskap, utan något som finns på gruppnivå, i nätverken enheterna emellan. Beroende och oberoende variabler mäts följaktligen på kommunnivån.

Socioekonomisk modernisering uppvisar även den en viss grad av variation när det gäller vilka variabler som bör inkluderas som Hadenius (1996) visat. Här innebär det en slags utominstitutionell effektivitet och representerar bl.a. kommunens ekonomiska bärkraft. Skillnaderna i ett land som Sverige när det gäller ekonomisk utveckling framstår inte som lika dramatiska som dem som finns i ett internationellt perspektiv eller som i det italienska fallet, men en variation förekommer dock. Delar av det glest befolkade inlandet har dock haft en sämre ekonomisk utveckling än genomsnittet där strukturella problem är betydande. När det gäller utbildning finns även den lägsta graden av antalet invånare som går vidare till högre studier i dessa områden.

Studiens disposition

Avhandlingen är uppdelad i en inledande teoretisk diskussion som anger studiens teoretiska utgångspunkter och anger de teoretiska modellerna som avser att testas. Kapitel 2 är en deskriptiv genomgång av populationen, variablernas operationalisering och den innehåller en inledande test av

---

inkomster är svår. Detta beror bl.a. på att lagstiftningen som reglerar den juridiska formen ideell förening är ålderdomlig och tolkningen blir ibland oklar.

bivariata samband mellan föreningstätheten och valdeltagandet. Kapitel 3 testar modellen med föreningstätheten som förklarande variabel till valdeltagandet. Kapitel 4 innehåller en socioekonomisk modell. Kapitel 5 kontrollerar för skillnader i effekter beroende på olika socioekonomiska variablers utfall. Kapitel 6 är en sammanfattning av de empiriska resultaten.

Sammanfattning

Ovan har två kontrasterande teorier beskrivits, som båda gör anspråk på att kunna förklara skillnader i demokratiskt deltagande. Det sociala kapitalet som förknippas med föreningslivet antas av många att ha en positiv inverkan på valdeltagandet även om de empiriska studierna inte varit många (jfr Teorell & Westholm, 1999). Det engagemang som uttrycks i föreningslivet antas kunna spilla över i ett allmänt ökat samhälleligt engagemang. Dessutom menar Putnam (1993) att förekomsten av socialt kapital även delvis kan förklara skillnader i ekonomisk utvecklingsnivå. Regioner som brister i socialt kapital har fastnat i en negativ jämvikt, där devisen att aldrig samarbeta gäller, som de har mycket svårt att ta sig ur (Putnam, 1996, s. 213). Liknelsen som anges är fångarnas dilemma, där bägge de möjliga jämvikterna, samarbeta aldrig/alltid, är mycket stabila. Följden blir enligt Putnam (1996, s. 213ff) en negativ spiral som försvårar den samhällseliga utvecklingen både ekonomiskt och socialt.

Syftet med föreliggande avhandling är att testa de bägge modellerna statistiskt mot varandra. Det empiriska materialet hämtas från Sveriges kommuner, som utgör den undersökta enheten. Variablerna uttrycks mäts således på kommunnivå. Socialt kapital definieras enligt en nätverksansats, där de överlappande medlemskapen i de ideella föreningarna utgör en viktig källa till skapandet av socialt kapital (jfr Coleman, 1990; Lin, 2002; Dekker, 2001).

Kapitel 2: Den undersökta populationen

Inledning

I föreliggande studie är består den undersökta populationen av Sveriges kommuner under ett antal år. Under 1970-talets början reformerades indelningen av kommunerna och det totala antalet sjönk drastiskt. Från att ha varit över tusen reducerades antalet till att bli mindre än 300. Detta följde i spåren av en omfattande omdaning av det svenska samhället. Detta kapitel inleds med en kort beskrivning av de svenska kommunernas förändrade roll i samhället. Sedan behandlas de olika modellernas variabler, deras operationaliseringar och empiriska fördelning över landet. Deskriptiva sambandsanalyser presenteras i slutet av kapitlet.

De svenska kommunerna – en kort historieber beskrivning

Efter det andra världskrigets slut tog bygget på den svenska välfärdsstaten rejäl fart. Under 60-talet hade expansionen nått en sådan nivå att man började i debatten att tvivla på att de mindre kommunerna skulle kunna klara av att tillgodose sina invånare med denna service på ett effektivt sätt. Behovet av specialiserade tjänstemän ökade med utbyggnaden av servicen

och samtidigt som utflyttningen från landbygden *inte* avstannat, utan snarare tilltagit. Ekonomiskt sett så blev situationen svårare och svårare för de mindre kommunerna att på egen hand klara av att tillfredsställa sina invånares krav på service. Att slå samman flera små kommuner till en enda stor kommun med en centralort var det förslag som vann störst gehör bland beslutsfattarna (Strömberg och Westerståhl, 1983).

År 1962 beslutade man om den så kallade kommunblocksreformen, som innebar att kommunerna skulle vara ekonomiskt bärkraftiga och ha dynamiska centralorter. Det lägsta möjliga antalet invånare som en kommun skulle kunna ha för att klara av sina funktioner bedömdes vara 8000. Kommunsammanslagningen som först ansågs kunna genomföras på frivillig väg, men den socialdemokratiska regeringen fann att processen gick alltför långsamt framåt. Beslut togs således på ett obligatoriskt samgående av kommunerna. Från att efter 1952-års storkommunsreform ha funnits strax över 1000 kommuner minskade dessa efter 1974-års slutförande av kommunsammanslagningarna till att bli 278 (Jacobsson, 1999, s. 174). Det argument som underströks mest från det socialdemokratiska hållet var den effektivitetsvinst man skulle få genom sammanslagningen i den kommunala förvaltningen. Man hävdade även från detta håll att de förvaltningsmässiga stordriftsfördelarna skulle ha en positiv "spill over effekt" på medborgarnas intresse för demokratin. Detta skulle vara möjligt genom att effektivt fungerande institutioner, som motsvarade medborgarnas förväntningar vad det gällde service, skulle öka medborgarnas förtroende för institutionerna och därigenom skulle tilltron till och intresset för demokratin öka (jmf Fiskesjö, 1973). Från borgerligt håll vill man uppmuntra den kommunala självständigheten och varnade tvärt emot för de negativa effekter som kommunsammanslagningen skulle kunna innebära från den demokratiska synvinkeln, eftersom att politikerna skulle hamna längre bort från sina väljare, både fysiskt och bildligt (Jacobsson, 1999). De förtroendevaldas roll ändrades efter 1974-års kommunreform från att tidigare haft en roll som inneburit ett ansvar både på berednings- och implementeringssidan av ärendena till att endast ha en

styrande roll. Förvaltningen övergick från att ha varit lekmannastyrd av politikerna till att få en allt mer professionaliserad tjänstemannakår. Som en motvikt till det ökade inflytandet hos byråkraterna blev förtroendevalda i kommunerna heltidsanställda (Jacobsson, 1999, s. 176).

Några av de undersökningar som gjordes under 70-talet för att studera effekterna av kommunsammanslagningarna pekade på en viss förändring i de demokratiska aktiviteternas karaktär i de nya storkommunerna. Avståndet mellan politikerna och deras väljare tycktes öka samtidigt som antalet personliga band väljarna och de förtroendevalda emellan tycktes minska, likaså tycks de direktdemokratiska inslagen göra. Politikerna blev också mindre socialt representativa för sin väljarkår. Det partipolitiska livet å andra sidan tycktes få en vitalisering och dess roll för att kanalisera medborgarnas krav revalverades (Birgersson, 1975)¹². Under 70-talets kommunaldemokratidiskussion kom detta argument att befästas ytterligare. Bland annat framlades ovannämnda argument i en statlig utredning som hävdade att den *representativa demokratin* var kärnan i det svenska systemet och dess effektivitet kunde i stor utsträckning tillskrivas partiernas förmåga eller oförmåga att på ett korrekt sätt spegla medborgarnas åsikter (SOU 1975:41). Samtidigt önskades ett ökat utbyte politiker och medborgare emellan, för att partierna bättre skulle kunna ta till sig sina väljares synpunkter. Förutom partierna tillskrivs folkrörelserna en fundamental roll i det svenska systemet, vars roll varit att sammansluta människorna kring ett gemensamt intresse och vilka även dem bidragit till att skapat grundvalarna i det demokratiska systemet. Även om man ville få fram en bättre växelverkan mellan medborgarna och deras förtroendevalda genom ett ökat medborgarinflytande så tillskrev utredningen det representativa systemet en högre rang vilken skulle bevaras. Detta tycktes av utredarna inte förenligt med alltför många direktdemokratiska inslag, såsom exempelvis folkomröstningar (SOU 1975:41). Ett av de ledande inslagen under 1970-talets svenska demokratidebatt var kraven på en ökad

---

¹² Denna studie gjordes delvis på hur de gamla kommunerna förändrades eftersom reformen inte var helt genomförd förrän 1974.

demokrati på arbetsplatserna och därigenom rätten till ett visst inflytande för de anställda (Jacobsson, 1999, s. 180). En av nittiotalets hetast debatterade regleringar på arbetsmarknaden; nämligen MBL (medbestämmande lagen) kom till under detta årtionde. Vid slutet av 1970-talet så dök ordet brukare upp i kommunaldemokratiska kommittén som en översättning av danskans ”bruger”. Själva begreppet brukare fick emellertid inte genomslag förrän på 1980-talet (Granberg och Montin, 1998).

Redan under mitten av 1970-talet så hade kommunerna i Sverige börjat få ekonomiska problem, men utbyggnaden av den kommunala förvaltningen fortsatte. Under 1980-talet börjar ett antal kommunekonomer att varna för att en kris kan komma att förestå om inte kommunernas expansion bromsas eller hejdas helt (Granberg och Montin 1998, s. 43). Kommunerna hade dock ännu ett visst utrymme för skattehöjningar så expansionen kunde fortsätta. Ett visst missnöje med den tilltagande makten hos den offentliga förvaltningen kom till uttryck under början av 1980-talet. Under denna period började man förändra sättet att arbeta inom den offentliga förvaltningen dels på grund av de ekonomiska svårigheter som många kommuner brottades med och dels för att ge en mer effektiv service. I Sverige fick beställar-utförarmodeller ett särskilt stort genomslag inom den offentliga förvaltningen (Naschold, 1996). Metoderna som skulle effektivisera den offentliga sektorn i Sverige hämtades från de privata storföretagens managementideal; New Public Management (NPM) fick särskilt stort gensvar hos de styrande (Granberg och Montin, 1998, s. 56). *Res publica* skulle nu styras marknadsmässigt och framförallt effektivt. Den dominerande ideologin, i Sverige sedan 1980-talet, för hur verksamheter ska organiseras, har i mångt och mycket varit den så kallade ”managementkulturen”. Enligt denna ideologi ska allt drivas enligt storföretagsmodeller (Johannisson, 1998). De ekonomiska problemen som många kommuner hade hamnat i gjorde att man omformulerade sin problemställning och ansåg att ett ökat administrativt och ekonomiskt

ansvar hos tjänstemännen skulle leda till ett mer effektivt system (Granberg och Montin, 1998, s. 44ff).

Förtroendet för den offentliga sektorn förblev relativt högt bland medborgarna och det var endast gentemot nivån på utgifterna för den kommunala och statliga administrationen som stödet sjönk. Man slår fortfarande i utredningar, från 1980-talet, fast den fundamentala roll som det representativa systemet måste utgöra, men man kan skönja en större öppning mot brukarinflytande än i 1970-talets diskussioner (Jacobsson, 1999, s. 185). Det ökade utbudet av service från kommunernas håll hade lett till, ansåg utredarna, att medborgarna hade pacificerats och man koncentrerade sig inte bara på att utreda hur de representativa organen skulle kunna förbättras, utan även hur man skulle kunna få medborgarna att bli mer delaktiga i samhället. Det ansågs att det representativa systemet hade behov av att *kompletteras* med ett direkt deltagande från medborgarnas sida (SOU 1984:83). Åtgärder skulle sättas in för att underlätta allas deltagande, eftersom man insåg att det fanns olika typer hinder (sociala, ekonomiska och kunskapsmässiga t ex) för alla människors deltagande. Alla skulle ha möjligheter till att påverka, hur planerna, som fastlades av samhället, rörande deras framtid skulle utformas. Detta skulle ske genom att medborgarna skulle aktivt delta i t ex skolans utvecklingsarbete i samarbete med personalen. Eftersom den ekonomiska situationen hade blivit kärvare för ett stort antal kommuner så upplevdes kontakten med medborgarna i det utvecklings och rationaliseringsarbete som förestod som viktig för att inte tappa deras tillit (Jacobsson, 1999, s.185). Samtidigt som det nya managementtänkandet fick fotfäste så fick uttryck som "servicetänkande" sitt inträde även på den offentliga förvaltningen. Medborgaren skulle ha rätt till en mera individanpassad service och behandlas som en kund (SOU 1984:83). Politikerna skulle mer och mer övergå till att "ramstyra" verksamheten och upprätta mål för densamma. Decentralisering, både av ansvar till tjänstemännen och i form av utlokalisering av förvaltningen i form av kommundelsnämnder upplevdes inte lika mycket som ett hot mot effektiviteten (Jacobsson, 1999,

s. 186). Medverkan, delaktighet och ansvar blev nya honnörsord som skulle karaktärisera medborgarna.

Under 1990-talet fortsatte utvecklingen på den tidigare inslagna vägen. Regimskiftet 1990 gjorde att individuella val och brukarinflytande uppmuntrades ytterligare från statsmaktens sida. Om det tidigare rått en relativt utbredd konsensus kring hur den offentliga förvaltningen ska utformas, så började de meningsskiljaktigheter som kommit fram under 1980-talet att accentueras. Den svenska debatten präglas av internationaliseringen och vilka som skulle komma att bli de eventuella konsekvenserna av ett EU-medlemskap på lokal nivå (Jacobsson, 1999, s. 189). Samtidigt genomgår det svenska samhället omvälvande förändringar under en kort period. Landet går från att ha varit en av de OECD-länder med lägst arbetslöshet (närmast obefintlig) och goda statsfinanser till ett läge med en arbetslöshet som översteg 10 % och med ett av de största underskotten i OECD på endast ett fåtal år (SOU 1996:158). Konsekvenserna för de offentliga verksamheterna låter inte vänta på sig. Besparingar blir ett ord som svenskarna vänjer sig med att höra i den politiska debatten.

Ett antal statliga utredningar tillsattes i 1990-talets början för att studera demokratins tillstånd i Sverige. Vid maktskiftena tillsatte den borgerliga respektive de socialdemokratiska regeringarna egna utredningar, antalet är därför relativt stort (Jacobsson, 1999, s. 189). Man framhåller i Lokaldemokratikommittén (SOU 1993:90), som tillsattes av den borgerliga regeringen, angelägenheten av en balanserad blandning av de kollektiva och de individuella komponenterna i ett demokratiideal. Individuella val, den enskildes integritet och enskilt inflytande ges framträdande platser av denna utredning. Politikernas åliggande borde, enligt samma utredning, att fatta viktiga principbeslut och att kunna göra prioriteringar för fördelningen av resurserna och *inte* att ingripa i drivandet av verksamheten. Ett annat viktig inslag i den offentliga verksamheten är att den skall vara affärsmässigt driven, som en följd av det hårdnade ekonomiska läget. När åtstramningar blir nödvändiga anses det ännu väsentligare med en god

kommunikation mellan de förtroendevalda och dess väljare, eftersom besluten ska förankras hos medborgarna och det bör skapas förståelse för nödvändigheten av dessa åtgärder. Enligt utredningen är det möjligt att bestämma noggrant var gränsen mellan politik och administration går. Just modellen som baserar sig på beställare och utförare ansågs kunna vara ett bra medel för att definiera denna gräns (SOU 1993:90).

I en annan utredning granskades den kommunala förnyelsen (SOU 1996:169). Där framhävs att strävandena att samtidigt demokratisera, effektivisera och främjandet av rättssäkerheten (alla medborgares rätt till lika behandling) kan dra i motstridiga riktningar. Man hävdar vidare att aktiva och engagerade medborgare är en förutsättning för att demokratin ska fungera, särskilt på det lokala planet. Det understryks samtidigt i rapporten att de som endast är politiskt engagerade på fritiden har fått en minskad roll, till fördel för de heltidsanställda politikerna. Politikens utveckling i riktning mot en professionalisering kan innebära, hävdas det vidare, att den förskjuts allt längre bort från medborgarnas vardag och att det kan uppstå ett legitimitetsproblem ifråga om representativiteten. En stor grupp som i mångt och mycket hamnade utanför det politiska engagemanget var invandrarna, utredningen ansåg det önskvärt att underlätta deras deltagande och därmed förbättra deras representation i politiken (SOU 1996:169). Utredarna ansåg vidare att arbetet med målstyrning och resultatenheter hade ökat avståndet mellan politikerna och förvaltningen. Politikerna föll ofta till korta med att undersöka verksamheternas uppfyllelse av de politiska målen eftersom de saknades adekvata mätinstrument och detta resulterade ofta i att den enda avstämningen som gjordes var den av de ekonomiska målens uppfyllelse. Den gemensamma problemlösningen ansågs viktig (SOU 1996:169).

Under den borgerliga regeringen på det tidiga 1990-talet handlade inriktningen på politiken från statens håll i mångt och mycket för en individ och kundorientering av synen på medborgarna i förhållande till den kommunala servicen. Valfrihet, alternativ och en individanpassad service stod i centrum. En marknadsliknade situation även för utbudet av service

på kommunal nivå var idealet. När regeringsmakten åter kom till socialdemokraterna ville man uppmuntra en politik som syftade till att öka representativiteten och delaktigheten hos medborgarna i politiken. De stora besparingskrav som många kommuner och landsting stod inför, efter den ekonomiska kris som landet genomgått, kunde endast genomföras, ansåg man, med en hög grad av legitimitet för och tillit till det representativa systemet från medborgarnas sida. Kommunerna skulle söka finna gemensamma lösningar på sina besparingskrav och ord som solidaritet och rättssäkerhet (medborgarnas rätt till lika behandling) kom åter in i debatten. Brukarinflytande sågs som en lösning till att skapa legitimitet för besluten, men även som ett sätt att minska kostnaderna (Jacobsson, 1999, s. 194). Under 1990-talet slutade den kommunala sektorn att expandera och i många fall ersattes den kommunala verksamheten med privata alternativ, både av ideologiska och effektivitetsmässiga skäl enligt Bäck (1994, s. 145).

Pierre (1992) menar att det skett en förändring av kommunernas roll under de senaste decennierna har förändrats på flera olika plan. Genom globaliseringen av ekonomin har, kanske paradoxalt nog, statens roll på det näringspolitiska området tunnats ut och kommunernas blivit starkare (Pierre, 1992, s. 10). Den svenska ekonomin är exportberoende i hög utsträckning och känsligheten för konjunktursvängningar gör sig gällande på det lokala planet.

Populationen

Årtalen som valts för att studera de svenska kommunerna är några nedslag under valåren på 1990-talet som mätpunkter i den statistiska bearbetningen. Både tvärsnittsanalyser och analyser med eftersläpningar i årtal kan utföras i de statistiska bearbetningarna. Åren innan de stora kommunsammanslagningarna skedde ter sig inte som lämpade att användas

eftersom skillnaderna i enheternas storlek är alltför stora, gentemot dagens kommuner. Under de senaste åren har ett antal kommuner tillkommit genom kommunindelningar och 1999 är det totala antalet kommuner uppe i 289. Totalt har således 11 kommuner kommit till efter ett antal omgångar delningar av de ursprungliga 278 kommunerna, men för de år som används inkluderas endast 284 kommuner som var det antal som fanns 1991. Under 1990-talet genomgick Sverige en mycket djup ekonomisk kris och de samhällsförändringar som skedde under denna period hade återverkningar även på föreningslivet (Vogel m.fl., 2003, s. 81-82).

Metod

Syftet med den föreliggande avhandlingen är att undersöka generella samband och ställa olika förklaringsmodeller mot varandra. Regressionsanalyserna genomförs med minsta kvadrat metoden (OLS). OLS (Ordinary least squares) är den enklaste formen av regressionsanalys som bygger på ett antal antaganden om linjära och additiva samband¹³.

De data som används är alla insamlade på kommunnivå, vilket kan medföra vissa problem när det gäller komparabiliteten mellan så olika stora enheter som de svenska kommunerna utgör. När statistiska analyser av heterogena aggregerade enheter görs föreligger en viss risk för att heteroskedasticitet uppstår. Det vill säga att variansen över urvalet inte är likadan. Detta kan leda till att koefficienterna i regressionsanalyser blir missvisande, exempelvis samband som är statistiskt signifikanta framstår som att de inte är det då heteroskedacitet förekommer. Detta problem kan till viss del avhjälpas med att variabler som relateras till enheternas storlek används och genom att variablerna som kan misstänkas medföra

---

¹³ För en närmare beskrivning av de antaganden som regressionsanalys bygger på hänvisas till exempelvis kapitel 7 och 10 i Kmenta (1997).

heteroskedasticitet logaritmeras (jfr Studenmund, 1997). Kontroller för heteroskedasticitet genomförs med hjälp av ett spridningsdiagram för residualerna och Spearmans rangkorrelationstest (jfr Edlund, 1997, s. 104). I undersökningen kommer även de oberoende variablerna i de olika modellerna att vara från tidigare år än de beroende variabler som mäts, för att undersöka vilken inverkan som variablerna har haft över tid.

Det sociala kapitalet – en operationalisering

Redan i föregående kapitel har en operationalisering av begreppet socialt kapital presenterats och olika teoretiska referensramar har diskuterats. Ostrom och Ahn (2001) tar upp den mängd av teoretiska definitioner som förekommer i den samhällsvetenskapliga litteraturen. Allt från en mer minimalistisk definition som främst baseras på nätverkens betydelse till en definition som även inkluderar institutioner.

Även om föreliggande avhandling har ett *annat syfte* än den studie som kommit att bli i mångt och mycket vägledande för fortsatta studier av det sociala kapitalets betydelse, nämligen Putnams studie av Italien (1993) så går det inte att förbise denna studie. Att behandla begreppet socialt kapital utan att nämna Putnam (1993; 2000) har blivit svårt (se exempelvis Rothstein, 2003, s. 75). Hos Putnam (1993) är dock definitionen av vad som utgör socialt kapital inte alls glasklar. Det talas om ”inslag i samhällsorganisationen, till exempel förtroende, normer och nätverk, som kan förbättra samhällseffektiviteten genom att underlätta samordnade operationer” (Putnam, 1996, s. 201). För att förtydliga definitionen illustreras det med exempel av sparklubbar och andra typer av föreningar. Sparklubbar eller borgensföreningar tycktes vara vanligt förekommande i de delar av Italien som hade högt socialt kapital. Exempelvis borgensföreningarna bygger på att medlemmarna investerar en mindre summa i föreningens gemensamma kassa, denna kassa kan utnyttjas av

medlemmarna som borgen för att få banklån, oftast till fördelaktigare ränta. Om medlemmarna skulle svika sina åtaganden att betala tillbaka sina lån skulle snart hela föreningens existens vara hotad. I själva verket tycks dessa föreningar fortleva och i de flesta fall inte vara lidande av opportunistiskt beteende.

Själva föreningsaspekten av det sociala kapitalet har väckt ett stort intresse. Montin (2002, s. 189) illustrerar med ett citat från en svensk text från 1940-talet där föreningslivet beskrivs som skolande i demokrati: ”Medlemmarna i våra folkrörelser lärde sig sålunda egentligen också en hel del av konsten att vara goda och lojala medborgare samtidigt som de lärde sig att bli goda medlemmar i sina föreningar.” Den svenska demokratin har ofta beskrivits som en folkrörelsedemokrati och vikten av föreningslivet för demokratin har understrukits av flertalet författare (jfr Montin, 2002, s. 189).

När Putnam (1993) operationaliserar det sociala kapitalet, eller en approximation av det, som han väljer att kalla medborgerligt engagemang ingår ett flertal variabler i definitionen. Utöver antalet föreningar per region ingår preferensröstning, valdeltagande i folkomröstningar och tidningsläsning (Putnam, 1996, s. 113). Det kan diskuteras huruvida dessa variabler uttrycker en proxy för det sociala kapitalet eller om de istället tillhör en annan dimension. Är valdeltagande således en konsekvens av socialt kapital eller en delmängd av det? I en senare studie besvarar Putnam (2000, s. 37) själv frågan med att valdeltagande och andra former av intresse för politik ”they are not, strictly speaking, forms of social capital at all, because they can be done utterly alone”.

I föreliggande studie används en mer minimalistisk teoretisk definition av socialt kapital och aspekter som tillit beaktas inte. De teoretiska och empiriska problemen med att behandla ett begrepp som tillit gör att det inte tas med i denna studie¹⁴ (jfr Lundåsen, 2002). Istället

---

¹⁴ De flesta studier som tar med tillit som variabel operationaliserar måttet på tillit till svaret på en otydligt formulerad surveyfråga som följaktligen gör att tolkningen av måttet blir svårt (jfr Smith, 1997; Lundåsen, 2002). Det finns dock långa tidsserier av

beaktas endast nätverksaspekten av det sociala kapitalet, som yttras bland annat genom ett stort föreningsliv. Redan i Alexis de Tocquevilles studier av den amerikanska demokratin framhålls vikten av ett fungerande civilt samhälle för att medborgarna skall fostras till att bli goda demokrater. Intresset kring föreningslivets teoretiska och empiriska betydelse för det demokratiska deltagandet gör att föreningsaspekten av det sociala kapitalet förblir intressant (jfr Stolle & Rochon, 1998; Paxton, 2002) . Därmed utesluts inte att socialt kapital kan skapas utanför det formella föreningslivet, men det som är objektet för undersökningen är de ideella föreningarnas eventuella betydelse. Föreningstätheten utgör således en indikator på det sociala kapitalets, det vill säga de horisontella nätverkens, storlek. Putnams antagande om betydelsen av föreningslivet liknar i mångt och mycket den klassiska pluralismens framhävande av det positiva med medlemskap i flertalet arenor (jfr Lijphart, 1977). Ju fler föreningar som finns i en kommun, desto mer sannolikt är det att överlappande medlemskap i föreningar förekommer och att det sociala kapitalet kan spridas över kommunen. I sin senaste bok skiljer Putnam (2000, s. 22) på ”bonding” och ”bridging” socialt kapital, i den första formen umgås människor bland likar och kan riskera att bilda en sluten grupp, medan man i den andra formen talar om mer heterogena grupper. Pamela Paxton (2002) refererar utförligt debatten kring huruvida föreningar kan verka i en för demokratin positiv eller negativ inriktning, där risken som vissa forskare har sett har varit att man skapar ett mer slutet samhälle. Paxton (2002) använder sig bland annat av antalet föreningar för att operationalisera det sociala kapitalet, ju fler föreningar desto mer socialt kapital. Paxton (2002) försöker dessutom att klassificera föreningar i termer av huruvida de bidrar positivt eller negativt till demokratin.

Victor Pestoff (1977) menade i sin avhandling att individer väljer att delta i grupper som bekräftar och förstärker deras egna åsikter än grupper som går emot ens egna värderingar. Pestoff (1977) valde att

---

mätningar med denna fråga vilket gör att kostnaden för att byta till ett stabilare mått blir stora då jämförande analyser över tid blir svårare att genomföra.

undersöka deltagandet i föreningarna i de nordiska länderna för att komma fram till denna slutsats. Detta motsäger till viss del den klassiska pluralismens antaganden om att individerna deltar i heterogena grupper, dock räknar inte pluralisterna endast de formaliserade föreningarna utan även mer informella sammanslutningar. Enligt Pestoff (1977, s. 19) har de ideella föreningarna en mellanliggande ställning mellan den privata och den offentliga sfären och utgör en länk mellan de styrande och medborgarna. Pestoff (1977, s. 19) refererar till hur de pluralistiska tänkarna har för fram idéerna kring hur de olika frivilliga organisationerna kan fylla en dubbel "gate-keeping" funktion. Där allt för starka demagogiska inslag från icke eliter mildras, samtidigt som eliternas försök till manipulation av de icke styrande försvåras. Samtidigt som medborgarnas samarbete underlättas med hjälp av föreningslivet, där människor med likartade intressen samlas och en stor mängd av skilda föreningar ökar sannolikheten för att överlappande medlemskap förekommer. Med en mängd av olika grupper, enligt pluralisterna, ökar integrationen grupperna emellan och konfliktnivån i samhället sjunker (Pestoff, 1977, s. 21). Vilket i sin tur enligt det pluralistiska synsättet skulle bidra till en ökad demokratisk stabilitet.

Vissa föreningar är eller har traditionellt varit starkt kopplade till vissa politiska partier och betraktas som stödföreningar till partierna (Pestoff, 1977, s. 143). Men det fanns enligt Pestoff (1977) inte några empiriska stöd för att de överlappande medlemskapen skulle bidra till att heterogena blandningar av grupper möttes. Däremot tycktes det finnas ett större politiskt medvetande och starkare partiidentifikation hos dem som var föreningsmedlemmar än andra (Pestoff, 1977, s. 145).

På den aggregerade nivån uppskattas därför det sociala kapitalets storlek till andelen ideella föreningar sett till antalet invånare i kommunen. Frågeställningen gör att inkluderandet av valdeltagande under samma dimension som föreningslivet inte är möjlig. Vad som kommer att testas är relevansen av en miljö med ett rikt socialt kapital (i form av ett stort föreningsliv) för valdeltagandet. Paxton (2002) understryker hur det ofta i

den teoretiska debatten tas för givet att ett rikt civilt samhälle är av godo för demokratin i stort, medan det dock saknas tillräckliga empiriska belägg för att så verkligen är fallet. Valdeltagande är en av de enklaste formerna av demokratiskt deltagande, enkel så till vida att potentiellt alla röstberättigade medborgare har möjligheten att rösta (jfr Verba, m.fl. 1995). Deltagandet sker dessutom på jämlika villkor, alla har en röst och det är inte möjligt att rösta flera gånger, medan andra demokratiska påverkansmetoder inte innehar samma spärrar. Exempelvis kan påtryckningsgrupper kontakta politiker teoretiskt sett ett obegränsat antal gånger, liksom att medlemskap i ett flertal olika föreningar inte kan hindras.

I komparativa studier över föreningslivets karaktär är Sverige, tillsammans med de andra nordiska länderna placerat i topp när det gäller föreningsaktivitet (jfr Curtis, Baer & Grabb, 2001; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001). I World Value undersökningen från 1991 rankas Sverige tvåa av alla de länder som ingår i studien, endast efter Island (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001, s. 808).

När det gäller de olika variablerna som förklarar variationen i föreningsaktivitet mellan ett antal olika länder¹⁵ så tycks den religiösa sammansättningen av befolkningen vara av vikt. En stor andel protestanter i befolkningen samvarierar positivt med medlemskap i föreningar, likaså en mixad befolkning av protestanter och katoliker (Curtis, Baer & Grabb, 2001, s. 796). Några författare menar att protestantismen skulle gynna bildandet av föreningar, genom sin mindre hierarkiska kultur och med mer av egalitarianism än inom exempelvis den romersk katolska kyrkan (jfr Curtis, Baer & Grabb, 2001). Empiriskt tycks detta stämma till viss del.

---

¹⁵ De 43 länder som ingår i World Value Survey, se Inglehart 1997. Men som Schofer och Fourcade-Gourinchas (2001) kan det finnas kontextuella skillnader som påverkar benägenheten att delta i föreningar, såsom system där olika förmåner är kopplade exempelvis till medlemskap i fackföreningar. För Rothstein (2003, s. 137) är fackföreningsmedlemskapet frivilligt endast formellt sett frivilligt i Sverige pga. det stora antal lagar som reglerar fackets roll på arbetsmarkanden.

Vissa studier menar att i länder där ett större utbud av religiösa samfund finns, där är också det aktiva deltagandet i kyrkor osv. högre generellt sett. En viss konkurrens mellan de olika religiösa grupperna kan råda och en mer "aggressiv" rekryteringskampanj från deras sida kan locka till sig större skaror av medlemmar, vilket i sin tur kan ha "spill over" effekter även på det icke religiösa föreningslivet (Curtis, Baer & Grabb, 2001, s. 800).

Andra variabler som påverkar antalet medlemskap i föreningar tycks vara typen av politisk ideologi som dominerat landet. Socialdemokratiskt styrda länder antas ha en från staten mer välvillig syn på föreningslivet än exempelvis mer liberala länder. Detta eftersom socialdemokratiska länder antas uppmuntra befolkningen till att aktivt delta i olika typer av föreningar och speciellt fackföreningar. I länder som tillhör vad som brukar betecknas "Ghent systemet"¹⁶, det vill säga ett system där fackföreningarna bl.a. är ansvariga för administrationen av arbetslöshetsersättningar, är incentiven för att bli medlemmar i fackföreningar mycket större (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001, s. 815). Empiriskt bekräftas hypotesen så till vida att variabeln socialdemokratiskt styrda länder förklarar andelen i befolkningen som är medlemmar i föreningar, även om fackföreningsmedlemskap utesluts ur undersökningen förblir sambandet starkt positivt (Curtis, Baer & Grabb, 2001, s. 796). Även enligt Evan Schofer och Marion Fourcade-Gourinchas (2001) har samhällets styrelseform en avgörande betydelse för hur medborgarna organiserar sig i föreningslivet och även för typen av föreningar som uppstår. I samhällen där det statliga inflyandet över föreningslivet är stort och ensidigt är detta generellt negativt för engagemanget i föreningslivet och sannolikheten för att nya typer av rörelser skall uppstå är lägre (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001, s. 821). Om kopplingen mellan föreningsliv och statsmakten är stark, i en korporativistisk riktning, är sannolikheten högre för att nya typer av

---

¹⁶ Se Scruggs (2002) för en beskrivning av Ghent systemet.

rörelser skall uppstå högre och engagemanget är generellt sett större (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001, s. 821).

Även inkomstnivån i landet förklarar positivt variationen i medlemskap, desto rikare ett land är desto sannolikare är det att invånarna är medlemmar i föreningar. Det samma gäller för stabiliteten i demokratin, ju stabilare demokrati desto fler är medlemmar i föreningar (Curtis, Baer & Grabb, 2001, s. 796). Vad som är orsak och vad som är effekt är inte helt enkelt att reda ut, när det gäller bland annat sambandet med demokrati. Paxton (2002) menar att sambandet till viss del är endogent, att variablerna påverkar varandra i bägge riktningarna.

Schofer och Fourcade-Gourinchas (2001) för fram en kontextuell förklaring till skillnaderna i föreningstraditioner i ett länderkomparativt perspektiv. Skillnader i politiska system, såsom välfärdssystemens uppbyggnad och även skillnader i relationerna mellan civilsamhället och staten förklarar skillnader i benägenheten att delta i föreningslivet. Till förklaringsmodellen förs även mer kulturellt betingade variabler, där vissa miljöer fostrar en mer föreningsorienterad mentalitet än andra. Författarna (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001, s. 823) menar att:

”The fact that associational activity is firmly set in broad, historically evolved social structures and cultural frames also suggests that such forms of involvement may not be so easily “engineered”. To the extent that the nature and possibilities of civil society are shaped by these patterns of polity organization, then, actions that seek to enhance it may only have limited effect.”

Detta innebär att de olika föreningstraditionerna som existerar är djupt rotade och tar tid att förändra. Sverige placerar sig enligt Schofers och Fourcade-Gourinchas (2001, s. 817) klassificering bland de länder som har ett föreningsliv som står relativt fritt från staten och med betydande korporativistiska inslag (corporateness). Med corporateness menar

författarna att föreningarna har traditionellt haft stor legitimitet bland medlemmarna och har kunnat agera samfällt, i gruppens intresse, ofta i nära samarbete med det politiska styret. Vilket innebär traditioner av ett relativt stort föreningsliv och goda förutsättningar för att nya föreningsrörelser skall kunna uppstå enligt de teorier som Schofer och Fourcade-Gourinchas (2001) fört fram. Individer väljer inte att gå med i föreningar enbart därför att de är välmående, välutbildade och tillitsfulla, menar Schofer och Fourcade-Gourinchas vidare, utan rationaliteten i beslutet att gå med i en förening kan endast ses mot bakgrunden av den kontext individen verkar i. I samhällen där föreningarna traditionellt inte har haft något större inflytande eller där de har varit starkt reglerade från statens sida uppmuntras inte individerna i lika stor utsträckning att engagera sig i civilsamhället (Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001, s. 824). Ofta faller denna aspekt bort när surveyundersökningar görs och hänsyn tas endast till de individuella karaktäristiska som finns hos dem som är medlemmar i föreningar. Dyliga undersökningar fallerar då att se eventuella strukturella skillnader mellan de olika områdena där individerna verkar.

Det speciella sociala kapital som antas formas i föreningslivet har uppmärksamrats vid ett flertal tillfällen (jfr SOU 2000:1). Exempelvis i slutrapporten till den svenska demokratiutredningen, där föreningar framhålls som skolor i demokrati (SOU 2000:1). Bland annat hävdas det att valdeltagandet ”är en frukt av den mångfald av olika samhällsengagemang som kontinuerligt pågår, valår såväl som under mellanvalsår” (SOU 2000:1, s. 183). Jan Teorell (2003) undersöker huruvida det är antalet medlemskap eller typen av föreningar som påverkar det politiska deltagandet i Sverige. Teorell (2003) kommer fram till att antalet medlemskap är viktigare än vilken typ av förening som respondenten¹⁷ är medlem i. Teorell (2003, s. 62) menar att resultaten stödjer en mer nätverksorienterad teori om det sociala kapitalet snarare än en teori baserad på attityder såsom tillit. Det som gör den stora skillnaden för det politiska

---

¹⁷ De data som studien baserar sig på härstammar från medborgarundersökningen som gjordes i Sverige 1997.

deltagandet är således att vara medlem i ett större antal föreningar snarare än om föreningarna är av en homogen eller heterogen karaktär¹⁸. Den teoretiska förklaringen till detta resultat hittar Teorell (2003, s. 51) hos Granovetter (1973) där tillgången till flertalet olika lösa nätverk ökar tillgången på värdefull information för individerna. Starkare band mellan medlemmarna i de olika nätverken skulle innebära att sannolikheten för att medlemmarnas vänskapskretsar överlappar varandras ökar. Detta skulle i sin tur minska tillgången på ny information för medlemmarna (Teorell, 2003, s. 51-52).

Därför förefaller det vara av stort intresse att studera empiriskt huruvida detta sociala kapital inverkar på valdeltagandet. De flesta tidigare studier som gjorts har varit baserade på surveyundersökningar och har därmed inte uppmärksammat den strukturella nivån och eventuella skillnader inom Sverige. I vissa fall har man försökt att sätta in respondenterna i deras miljö i svenska undersökningar, där man exempelvis har funnit skillnader mellan hur svaren fördelar sig mellan stad och land (jfr Petersson m.fl., 1998). Men oftast är antalet respondenter inte tillräckligt stort för att kunna täcka in exempelvis regionala skillnader på ett tillfredsställande sätt. Således är en studie med den aggregerade nivån som utgångspunkt väl motiverad. Figuren nedan illustrerar relationen mellan föreningslivets storlek och det sociala kapitalets storlek.

Figur 5 Antagna samband mellan föreningstäthet och storleken på det sociala kapitalet

¹⁸ Det vill säga om föreningarna kan sägas vara av "bridging" (heterogen medlemsskara) eller av "bonding" (homogen medlemsskara) karaktär (Putnam, 2000).

Ju större föreningstätheten är desto större torde sannolikheten vara att det förekommer överlappande medlemskap och att förtätade horisontella nätverk, likt de som Teorell (2003) menar är av betydelse för det politiska engagemanget, och som utgör en del av det sociala kapitalet.

Statistiken över de ideella föreningarna

Det statistiska material som används i föreliggande studie baserar sig på det företagsregister som Statistiska centralbyrån (SCB) tillhandahåller. SCB:s register kan inte sägas vara heltäckande för populationen ideella föreningar i Sverige eftersom ett antal kriterier ställs upp för att föreningarna överhuvudtaget skall hamna i registret. Föreningarna skall antingen vara momsregistrerade och ha en skattepliktig inkomst upp till ett visst belopp (sedan 1996 1kr). Eller så har föreningen ett arbetsgivaransvar, genom att ha minst en anställd. De föreningar som ingår i undersökningen har den juridiska formen ideell förening, vilket betyder att de inte är vinstdrivande (non profit). Antalet ideella föreningar har sjunkit i populationen under perioden 1991 till 1998, från 23011 till 21419. Förändringen i antalet föreningar som finns med i SCB:s företagsregister är statistiskt signifikant.

Uppgifterna om vilka föreningar som skall ingå i registret hämtar SCB från Patent och Registrerings verket (PRV), där de ideella föreningarna är skyldiga att registrera sig. En något ålderdomlig lagstiftning reglerar vilka typer av verksamheter som inte är registreringspliktiga och gränsdragningarna blir ibland, enligt PRV, en tolkningsfråga (PRV, 2001). Om föreningarna underlåter att registrera sig och ändå har någon form av ekonomisk verksamhet riskerar de att bli klassificerade som ekonomiska föreningar eller som bolag, vilket innebär en mindre fördelaktig beskattning. Som ideell förening räknas de föreningar som har ett ”religiöst, välgörande, vetenskapligt, politiskt,

idrottsligt eller annat syfte” (Eurenium, 1999, s. 46). Någon egentlig lagstiftning som reglerar föreningarnas interna verksamhet, likt andra företags, finns inte och enligt praxis har de juridisk kapacitet även utan registrering (Eurenium, 1999, s. 46).

Hur stor del av den totala populationen som SCB:s register innehåller är svårt att uppskatta, eftersom det inte, veterligen, finns några heltäckande studier av antalet föreningar. I de studier som finns att tillgå, går uppskattningarna isär när det gäller antalet ideella föreningar i Sverige (Westlund, 2001a, s. 15-16). Till viss del kan skillnaderna härledas till att de olika författarna har laborerat med disparata definitioner av ideella föreningar, beroende på syftena med studierna. Det tycks emellertid stå klart att det är problematiskt att få någon heltäckande bild av populationen ideella föreningar¹⁹. Birgitta Eurenium (1999, s.43) menar att det finns ett ”stort mörkertal” av föreningar som inte är skyldiga att betala mervärdesskatt och/eller arbetsgivaransvar eller saknar organisationsnummer. Även om förslag förts fram på en utökad och öppen databas gällande föreningslivet, har dessa ännu inte förverkligats (jfr Kulturdepartementet, 1999). Eurenium (1999, s. 43) menar att omfattningen på det ideella arbete som utförs inom föreningslivet åtminstone är lika stort som det betalda arbetet inom föreningarna, vilket år 1992 motsvarade ungefär 145 000 heltidsanställda årsarbetspersoner.

Det register som SCB tillhåller, med alla de förbehåll som nämnts ovan, erbjuder dock möjligheten att studera antalet föreningar kommunvis. Andra studier innehåller data som främst utgår från ett individperspektiv eller arbetar med större sammanslagna enheter, alternativt berör databaserna mer den tredje sektorn generellt. Exempelvis de studier som genomförts i samarbete med Johns Hopkins universitet där fokus har legat på arbetstillfällen och ekonomisk aktivitet inom den tredje sektorn och inte på organisationsnivån. De studier som gjorts med hjälp av

---

¹⁹ SCB (1997) konstaterar i ett PM att det föreligger klassificeringsproblem av olika slag i registret, när det gäller den icke vinstdrivande sektorn, bland annat när det rör sig om typ av verksamhet.

surveyundersökningar utgår från ett individuellt perspektiv och även om de är stratifierade slumpmässiga urval så ger de inte den heltäckande bilden av riket som är intressant för denna studie. Generellt sett är vissa grupper vanligtvis underrepresenterade i surveyundersökningar, såsom människor med invandrabakgrund eller storstadsbor (jfr Teorell & Westholm, 1999).

Antalet ideella föreningar sett till antalet invånare, som innebär ett slags densitetsmått på hur många registrerade ideella föreningar som finns per tusen invånare. Siffran logaritmeras för att undvika mättnads- och tröskeffekter, eftersom antalet föreningar per invånare inte antas växa linjärt. Ponera att en kommun hypotetiskt har 2000 fotbollsföreningar så skulle behovet av en 2001:a fotbollsförening vara relativt lågt och mättnadseffekter skulle kunna tänkas föreligga. Densiteten skulle således vara en (asymptotisk) kurvlinjär funktion av befolkningsmängden. Med en initialt brant lutning som planar ut med antalet invånare²⁰.

I Putnams (1993) studie över de italienska regionerna ingår andelen föreningar per invånare som en viktig komponent i indexet över det medborgerliga engagemanget. Putnam (1996, s. 113) använder sig av Alberto Mortaras (1985) kartläggning av det italienska föreningslivet som totalt angav att det fanns cirka 80 000 föreningar i hela Italien. Putnam väljer dock att inte ta med lokala avdelningar av landsomfattande organisationer eller fackföreningsrörelsen, eftersom dessa anses ”importerade” och inte indikerar den reella lokala civila kulturen. Det samma gäller för de föreningar och organisationer som är kopplade till den katolska kyrkan. I populationen var det en stark övervikt av idrottsföreningar, men Putnam använder sig av viktning av sitt urval för att idrottsföreningarna inte skall ensamt dominera populationen föreningar och avgöra resultatet.

Kohn (1999) kritiserar Putnam för att ha exkluderat fackföreningsrörelsen och kooperativen från sina mätningar, eftersom dessa är av betydelse för den lokala civila kulturen. Putnam (1993) väljer också

---

²⁰ För att ytterligare kontrollera reliabiliteten i materialet gjordes en kontroll på ett urval av kommuner (Jämtland) mot de föreningar som finns i Folkrörelsearkivet.

att lägga i samma dimension som föreningslivet – samhällsengagemang – olika aspekter av demokratiskt deltagande och tidningsläsande. Det kan synas vara en diskutabel operation att sammanföra dessa vitt skilda dimensioner till en och samma. Sambanden mellan de olika variablerna som ingår i operationaliseringen av samhällsengagemang pekar dock på att det på regional nivå i den italienska empirin tycks överensstämma. Korrelationen mellan olika former av valdeltagande och föreningstätheten (som Putnam väljer att ge ett negativt mått, ”knappheten på föreningar”, någon direkt beskrivning av hur detta mått beräknats finns ej) är starkt positivt. Ju fler föreningar som finns i regionen desto fler går och röstar.

För det svenska materialet är det inte lika lätt att utifrån aktivitetskoder identifiera vilken typ av verksamhet som föreningarna verkligen bedriver. Detta beror på de klassificeringsproblem som finns, som gör att föreningarna kan klassificeras inom ett visst verksamhetsområde beroende på att den enda anställd som man har arbetar inom det området (Lindblom & Magnusson, 2001). Exempelvis kan en idrottsförening ha en kiosk och caféverksamhet där man har sin enda anställda och den branschbeteckning som föreningen får blir då restaurangverksamhet, vilket för föreningen i stort är missvisande. När det gäller branschkoderna för de ideella föreningarna så är dessutom en stor del av gruppens branschtillhörighet klassificerad som okänd. Därför kommer inte föreningarna att undersökas utifrån den typen av verksamhet de bedriver. Från en teoretisk synvinkel utgör detta inget större problem då det är förekomsten av föreningar som är det intressanta och inte deras verksamhet i sig²¹. I en sammanslagning av olika former av organisationer

---

²¹ Vissa debattörer har framhårdat argumentet att inte alla föreningar bidrar till att skapa ett positivt socialt kapital, Rothstein (2003, s. 98) exemplifierar med Hells Angels som ett nätverk som inte bidrar till att skapa tillit till människor i det omgivande samhället. Dock fortsätter Rothstein (2003, s. 98), kräver skapandet av ett frivilligt nätverk, för att åstadkomma något tillsammans, att någon form av socialt kapital finns i botten för att lösa det sociala dilemma som detta innebär. Situationen är ett socialt dilemma eftersom den förutsätter att alla tjänar på att samarbeta samtidigt som detta krävs att de flesta andra också samarbetar (Rothstein, 2003, s. 98). Eller som Kenneth Newton hävdar

som verkar inom den icke vinstdrivande sektorn (där även bland annat ekonomiska föreningar och stiftelser ingår), där ideella föreningarna utgör det största antalet, är intresseorganisationer en av de största grupperna (Eurenius, 1999, s. 50). Även om det kan antas förekomma mätfel i SCB:s register, så finns det inget som tyder på att dessa skulle vara systematiska, utan dessa bör vara slumpmässigt fördelade och utgör därmed inget problem för reliabiliteten.

De socioekonomiska variablerna

Som redan har nämnts i föregående kapitel så har flertalet tidigare studier individuerat ett antal olika variabler som kan sägas utgöra mått på den socioekonomiska utvecklingen. Beroende på om studierna inbegriper stora länder jämförelser eller inte så varierar de variabler som inkluderas i studierna. En variabel som läskunnighet visar sig ha stark förklaringskraft när det gäller valdeltagande (Blais & Dobrzynska, 1998). I stort visar André Blais och Agnieszka Dobrzynska (1998, s. 250) att socioekonomiska faktorer är av stor betydelse för valdeltagandet. De variabler som inkluderas i socioekonomisk utvecklingsnivå är bl.a. BNP-tillväxt och BNP/capita (Blais & Dobrzynska, 1998, s. 250).

När det gäller de svenska kommunerna torde vissa mått som ingår i internationella studier inte vara aktuella, såsom läskunnighet. Även om Sverige länge tillhört skaran av de mest utvecklade länderna och även om landet kan ha betraktats som relativt homogent har tidigare studier belagt de svenska kommunernas skillnader ur socioekonomisk synvinkel (Stjernquist & Magnusson, 1988). Det förekommer skillnader i

---

(1999, s. 16) att misantroper blir inte medlemmar i föreningar, såvida det inte är en förening för misantroper (några som Newton själv ännu inte hittat). De empiriska resultat som Teorell (2003) presenterar pekar också på att det inte är av betydelse vilken typ av verksamhet individerna är involverade i utan snarare hur många föreningar man är medlem i.

utbildningsnivå mellan de olika kommunerna i Sverige, främst när det gäller eftergymnasialutbildning. Andelen i befolkningen med eftergymnasialutbildning varierar en del över landet. Andra variabler av demografisk karaktär är antalet utländska medborgare bosatta i kommunen. Tidigare studier (Bäck & Soininen, 1994) har visat att utländska grupper röstar i lägre utsträckning än svenska medborgare.

Som indikator på den ekonomiska utvecklingen i kommunen används måttet på medelinkomsten för invånarna. Nils Stjernquist och Håkan Magnusson (1988) utredde redan på 1980-talet skillnaderna mellan de svenska kommunerna ur flertalet infallsvinklar. De högsta medelinkomsterna låg i kommunerna i storstadsområdena, där den största skattekraften hos befolkningen uppmättes. Skattekraften avspeglar de inkomst- och sysselsättningsstrukturer som finns i kommunerna (Stjernquist & Magnusson, 1988). Under 1970-talet minskade klyftorna när det gäller skattekraft mellan kommunerna, variationen i skattekraft minskade således och avståndet mellan de fattigaste och de rikaste kommunerna minskade. Olika former av, ibland kontroversiella, utjämningsavgifter har över åren tillämpats för att de kommuner som har en mindre gynnsam utveckling inte skall behöva hamna ohjälpligt efter de övriga (Stjernquist & Magnusson, 1988, s.111). Kommunerna i skogslänen och i inlandet har generellt haft en sämre ekonomisk utveckling och även lägre utbildningsgrad hos befolkningen. Undersökningen som Stjernquist och Magnusson (1988) redovisar gjordes innan den stora ekonomiska krisen som Sverige genomgick under början av 1990-talet. Det tycks rimligt att anta att en viss accentuering av skillnaderna mellan stad och land har skett sedan dess. Sambanden mellan urbaniseringsgrad i kommunerna och deras skattekraft var relativt hög (Stjernquist & Magnusson, 1988).

Stjernquist och Magnusson (1988) delar in kommunerna i tre grupper utifrån socioekonomiska variabler, i en grupp återfinns små, mer glest befolkade kommuner och fattiga, i den andra urbaniserade och rika större kommuner och i den tredje gruppen finns en mera heterogen skara kommuner. I den sistnämnda gruppen kan kommuner som är avvikare på

något sätt återfinnas, som små men rika kommuner osv. En fara med en allt för stor spridning i de kommunala inkomsterna är att en likställd miniminivå i servicen inte kan garanteras (Stjernquist & Magnusson, 1988; jfr Lundqvist & Pierre, 1995).

Som redan nämnts så utgör stora avstånd potentiellt högre kostnader för den kommunala verksamheten, om stora geografiska ytor skall betjänas med exempelvis skolskjutsar jämfört med mindre ytor. Variationen i storlek är stor bland de svenska kommunerna, den till ytan minsta kommunen Sundbyberg är bara 9 km² medan den största kommunen Kiruna är uppemot 20 000 km² (Montin, 2002, s. 33). En liknande variation finns i antalet invånare i kommunerna, där en fjärdedel av kommunerna numera har mindre än 10 000 invånare (Montin, 2002, s. 33). Att kommuner tappat invånare är både ett symptom på en sämre ekonomisk utveckling och samtidigt en möjlig bidragande orsak till att ingen utveckling kan ta fart. Desto färre invånare i arbetsför ålder som en kommun har desto lägre torde sannolikheten vara att kommunen skulle kunna skapa någon stark ekonomisk utveckling.

En annan indikator på den ekonomiska utvecklingen i kommunen är antalet industriarbetare, ju fler industriarbetare per invånare desto högre grad av industrialisering. Numera talas det oftare om betydelsen av tjänstesektorn i det postindustriella samhället och indikatorer som antalet anställda inom tjänstesektorn inkluderas även i tidigare studier (Pierre, 1992).

Valdeltagande i kommunalvalen

När det gäller att förklara variationerna i valdeltagande i de svenska kommunalvalen har vissa kontextuella faktorer ovan nämnts. Henry Milner (2000) menar att man i Sveriges fall bör ta i beaktande det faktum att valdagen i kommunalvalen sammanfaller med valet till riksdagen. Detta

innebär att Sverige har ett osedvanligt högt valdeltagande i de lokala valen i jämförelse med andra länder där valdagarna är separata (Milner, 2000). Milner (2000) menar att man kan ifrågasätta huruvida de lokala valen i verklig mening är "lokala" när det gäller valdeltagande. Utan att det snarare uttrycker det valdeltagande som kopplas till riksnivån. För Teorell och Westholm (1999) är den enda skillnaden mellan valdeltagandet i de kommunala valen och de på riksnivå att icke svenska medborgare har rätt att rösta. Populationen röstberättigade är således något större i de kommunala valen än till dem på riksnivå. Valdeltagande är inte lika problematiskt att undersöka i ett land som Sverige jämfört med de länder som kräver att medborgarna skall registrera sig för att rösta.

När det gäller valdeltagandet så har det i jämförelse med andra länder som inte har olika former av obligatoriskt röstande varit relativt högt. Historiskt sett har det förekommit skillnader i valdeltagande, där vissa geografiska områden har haft lägre valdeltagande än genomsnittet. Ofta har det varit områden i Norrlands inland eller i de delar av landet som gränsar till Finland. Fysiska avstånd och avsaknaden av identifiering med den svenska kulturen är några av de förklaringar som ges till det lägre valdeltagandet i dessa områden (Lindström, 1983). Svante Ersson och Jessika Wide (2001, s. 158) illustrerar den rumsliga variationen i valdeltagande till de svenska kommunala valen och hur denna ser likartad ut över tid. Även om Ersson och Wide (2001, s. 159) kan konstatera att variationen har gått ned något, jämfört med perioden strax efter införandet av den allmänna rösträtten. Liknande förklaringar ges för valdeltagandet bland invandrargrupper, där integration anges som en viktig faktor för att öka valdeltagandet (Bäck & Soininen, 1994). Olika invandrargrupper påvisar olika variation i valdeltagande, där de grupper som är minst integrerade i det svenska samhället också har lägst andel röstande (Bäck & Soininen, 1994). Även på aggregatnivå har kommuner med en hög andel utländska medborgare ett lägre valdeltagande än genomsnittet. Blais och Dobrzynska (1998) framför även att befolkningstätheten kan spela in som förklarande faktor för valdeltagandet. I de områden där befolkningstätheten

är låg utsätts inte medborgarna för samma sociala tryck för att gå och rösta. För flertalet inlandskommuner i Sverige gäller det faktum att befolkningstätheten är mycket låg.

Teorell och Westholm (1999) pekar på ett antal trender som över tid kan tänkas ha påverkat valdeltagandet i Sverige. Vissa förändringar i den svenska väljarkåren tycks ha inträffat, såsom bland annat en i genomsnitt höjd utbildningsnivå, större andel invånare med utländsk bakgrund, höjd arbetslöshet och en höjd medelålder i befolkningen. Förändringarna som skett över en längre period, har enligt Teorell och Westholm (1999, s. 169) ingen entydig inverkan på valdeltagandet. Riktningen på de empiriska samband som författarna får fram går både emot och bekräftar de teoretiska antagandena om de sociala faktorer som påverkar valdeltagandet. Teorell och Westholm (1999, s. 169) menar således att de förändrade sociala faktorerna inom väljarkåren inte ensamt kan förklara nedgången i valdeltagandet under det senaste decenniet i Sverige. De övriga förklaringsfaktorer som Teorell och Westholm (1999) för in för att kunna förklara valdeltagandet, på individuell nivå, inbegriper socialt kapital och variabler som kopplas till individernas livssituation (nöjdhet eller inte med livssituationen).

Vissa variabler som förs in som individuella förklaringsfaktorer till valdeltagande har kritiserats för att vara överflödiga, som politiskt intresse och partiidentifikation (jfr Grönlund, 1999, s. 40-41). Kort sagt skulle detta resonemang innebära att de som är mera intresserade av politik identifierar sig bättre med de politiska partierna och röstar i större utsträckning än de som är ointresserade av politik och inte identifierar sig med de politiska partierna. Något som uppenbart kan synas vara en rundgång i argumentationen och därmed tycks tappa i teoretiskt värde (Grönlund, 1999, s. 41).

Det samband som Putnam (1996, s. 119) finner mellan valdeltagande i folkomröstningar²² och andelen föreningar per invånare i regionerna är positivt²³. Ju fler föreningar som en region har, desto sannolikare är det att medborgarna som bor i regionen är mer samhällseligt engagerade och därför även mer benägna att gå och rösta även utan tvång. En möjlig förklaring till detta samband finns i den undersökning som Kohn (1999) gjort, där hon använder sig av samma empiriska material som Putnam men kommer fram till andra slutsatser. Kohns (1999) förklaring bygger på att föreningslivet i många fall varit starkt politiserat i Italien och att täta band mellan politiska partier och olika paraplyorganisationer för föreningslivet har funnits. Förklaringen till kopplingen mellan det högre valdeltagandet och föreningslivet skulle således kunna ligga i det politiska engagemanget hos medlemmarna. Den kausala mekanismen skulle antingen vara en form av självselektion, där de redan samhällsintresserade väljer att bli medlemmar i en viss typ av föreningar. Eller en form av socialisationseffekt där den aktive medlemmen skulle bli mer intresserad av samhällsfrågor genom umgänget med andra medlemmar. Stolle och Rochon (1998) har konstaterat att individer som väljer att bli medlemmar i föreningar till viss del självselekteras, de som inte är tillitsfulla individer väljer helt enkelt att inte delta i föreningar. Medan Hooghe (2001) påvisat att det finns vissa socialisationsmekanismer inom föreningarna, där graden av tillit ökar i de fall föreningarna består av tillitsfulla och högutbildade medlemmar. Paxton (2002) menar, som nämnts ovan, att man

---

²² Anledningen till att Putnam använder sig av valdeltagandet i folkomröstningar istället för valdeltagandet i de politiska valen är att det italienska valsystemet innehåller en viss grad av röstplikt. Den italienska författningen uttrycker det som en medborgerlig plikt ("dovere civile", Art. 48, andra stycket). Att gå och rösta i ett system med röstplikt skulle vara svårare att tydligt ses som ett uttryck för samhällsengagemang, snarare än ett uttryck för lydnad. Detta tvång fanns inte för folkomröstningar.

²³ Korrelationskoefficienten är $-0,73$ (Pearsons r) signifikant på 0,001 nivån eller högre. Koefficienten är negativ eftersom Putnam som redan nämnts innan använder sig av ett mått på föreningarnas "knapphet", ju högre tal desto lägre antal föreningar finns det i regionen.

bör särskilja föreningar som bidrar till att stärka demokratin och de som rentav är negativa för demokratin. Sambanden mellan demokrati och socialt kapital är enligt Paxton (2002) ömsesidiga och de kan därmed växelvis förstärka eller försvaga varandra, beroende på det civila samhällets natur.

I Putnams (1993) fall skulle föreningslivet inverka även på de medlemmar av samhället som inte är involverade, likt tankegångarna i den klassiska pluralismen²⁴. Regioner med många föreningar skulle få ett socialt kapital som skulle vara till nytta för hela samhället. Även om Putnam (Tarrow, 1996) själv hävdar att studien av Italien inte är en studie i politisk kultur, så skulle det rikliga föreningslivet bidra till att förbättra samhällsklimatet. Även om de kausala mekanismerna bakom sambandet mellan hur det sociala kapitalet överförs från föreningslivet till det omgivande samhället inte är helt tydligt utredda av Putnam (1993), men han företräder en kombination av en strukturell och individuell förklaring. Rationella aktörsteorier kombineras med strukturella faktorerers betydelse. Det förväntade sambandet mellan andelen föreningar per invånare och valdeltagandet, utifrån Putnams resultat borde således vara positiva. En större föreningstäthet skulle bidra till ett högre valdeltagande, då detta är en indikator för ett starkt socialt kapital. Enligt de studier som förts fram tidigare har föreningslivets karaktär institutionella och historiska förklaringar. Inverkan av ett rikt föreningsliv skulle gå utöver medlemmarna till föreningarna och sprida sig till hela det omgivande samhället. Inverkan från det sociala kapitalet på valdeltagandet skulle vara ekologisk, den omgivande miljön skulle göra medborgarna mer benägna att rösta enligt teorierna kring det sociala kapitalets positiva inverkan.

---

²⁴ Enligt den klassiska undersökning som Robert Dahl (1961) gjorde av samhället New Haven fanns det flertalet olika grupper som engagerade sig i olika politiska frågor. Ingen grupp tycktes bli förfördelad och makten blir jämt fördelad. I senare studier har man visat att inflytandet varierar och är ojämnt fördelat men att ingen är helt utan något inflytande (Hill, 1997, s. 32-34).

Omgivningen påverkar individerna i betydande utsträckning och präglar deras beteende.

I Erik Allardts studie (1956) av valdeltagandet har skillnaderna mellan kommunerna när det gäller socioekonomisk utveckling undersökts. Resultaten visade på att desto mindre heterogen en kommun var, desto sannolikare var det med ett högre valdeltagande. Samhällen med mer disparata grupper hade generellt sett lägre valdeltagande. Även faktorer som stabilitet i de politiska majoriteterna bidrar till att hålla uppe valdeltagandet. Grupper av individer som generellt sett har ett lägre valdeltagande, som exempelvis lågutbildade och låginkomsttagare, har ofta ett högre valdeltagande om de bor i de områden där valdeltagandet är högre (Grönlund, 1999, s. 40).

Ju fler arenor som medborgarna deltar i desto större sannolikhet är det att de utsätts för korstryck vilket skulle kunna öka deras osäkerhet inför röstandet och rentav göra att väljarna avstår från att rösta (Grönlund, 1999, s. 53). Utifrån detta resonemang skulle en hypotes om en motsatt riktning på sambandet mellan valdeltagande och föreningstäthet kunna antas. Dock tycks studier peka på att medborgarna ofta väljer att delta i föreningar som bekräftar deras politiska åsikter snarare än det motsatta (Pestoff, 1977; La Due Lake, 2000).

Empirisk fördelning av variablerna

Innan de olika modellerna förklaras var för sig är det på sin plats att redogöra för hur variationen i den empiriska populationen är distribuerad. Redan tidigare har det angivits hur vissa regionala variationer bland de svenska kommunerna förekommer, exempelvis när det gäller inkomstfördelning och valdeltagande.

Exempelvis vad gäller fördelningen av andelen i befolkningen med eftergymnasialutbildning under 1998 så varierar utbildningsnivån mellan kommunen med högst andel högutbildade och kommunen med den lägsta

andelen med närmare 22 %. Som minst fanns ca 2 % i befolkningen med högre utbildning och som högst ca 24 %. Dock faller majoriteten av kommunerna inom ett betydligt mindre intervall. Medelvärdet ligger runt 5% av befolkningen som har en eftergymnasialutbildning.

Variationen i medelinkomst är också relativt stor mellan den kommunen med högst medelinkomst respektive den kommunen med lägst medelinkomst, skillnaden mellan de två kommunerna är 135 500 kr/år och person. Medelvärdet ligger kring 147 000 kr/år. Det högsta värdena finns i storstädernas kranskommuner. När det gäller valdeltagandet är medelvärdet kring 79 % och variationen i valdeltagande ligger inom en intervall från 60 % till 88 %. För det logaritmerade föreningsvärdet gäller att medelvärdet kring 0,378, men standardavvikelsen är relativt hög, runt 0,186.²⁵

Sett över 1990-talet har utvecklingen av antalet ideella föreningar som finns i SCB:s företagsregister varit den följande.

Tabell 1 Antalet ideella föreningar över 1990-talet i Sverige

År	Antal
1990	23328
1991	23011
1992	23044
1993	22781
1994	22640
1995	22789
1996	22214
1997	20980
1998	21419
1999	21978

Källa: Särskilt uttag ur SCB:s företagsregister

Antalet föreningar varierar något över åren, med det lägsta antalet registrerade (aktiva) ideella föreningarna år 1997 och det högsta antalet

---

²⁵ Se appendix.

1990²⁶. Som mest är det en minskning på ca 10 % av antalet aktiva föreningar i registret jämfört med året med den högsta noteringen för 1990-talet.

För att rent deskriptivt analysera huruvida det föreligger några samband mellan de olika variablerna görs korrelationstester. Redan i föregående kapitel påpekades några antaganden om riktningarna på sambanden utifrån tidigare empiriska studier och teorier. Sambandet mellan utbildningsnivå och medelinkomst med valdeltagande bör vara positivt. Även sambandet mellan andelen föreningar och valdeltagandet bör vara positivt, utifrån teorierna kring socialt kapital. Från surveyundersökningar bekräftas dessa resultat i termer av något högre valdeltagande hos föreningsmedlemmar. Samtidigt som surveyundersökningar bekräftar att det finns ett starkt positivt samband mellan andelen i befolkningen som är föreningsmedlemmar och demokratis stabilitet.

Tabell 2, Bivariata samband (Pearsons r) för 1991

	Föreningar per tusen invånare (log)	Valdeltagande	Medelinkomst	Högre utbildning
Valdeltagande	-,239***			
Medelinkomst	-,567***	,261***		
Högre utbildning	-,408***	,290***	,838***	
Andel utländska medborgare	-,356***	-,468***	,362***	,240***

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister

N= 284, ***=korrelationen är statistiskt signifikant på ,000-nivån, två sidigt t-test

²⁶ Dock har antalet föreningar ökat igen de nästföljande åren och är uppe i nästan exakt samma siffra som 1990 under 2001.

De olika variablerna som tillhör de två modellerna tycks vara sammankopplade på ett statistiskt signifikant sätt med varandra, ända ned på 99,9 % nivån. Sambanden mellan de socioekonomiska variablerna och valdeltagandet tycks gå i den förväntade riktningen, det vill säga ju högre medelinkomst desto högre valdeltagande och desto högre genomsnittlig utbildning desto högre är valdeltagandet. Riktningen på sambandet mellan antalet ideella föreningar per kommun och valdeltagandet går dock inte i den riktningen som kunde förväntas. Sambandet är negativt, visserligen är styrkan på sambandet inte överväldigande, men det är endast marginellt svagare än de två andra indikatorerna. Den variabel som finner det starkaste sambandet med valdeltagandet är andelen utländska medborgare som bor i kommunen. Ju fler utländska medborgare kommunerna har desto större är sannolikheten att valdeltagandet blir lägre i de kommunala valen.

De övriga sambanden som gäller för andelen föreningar per kommun och medelinkomsten går inte heller den i den förväntade riktningen. Enligt Putnams (1993) studier var de regioner som hade flest föreningar och högst socialt kapital även de regioner som hade lyckats bäst ekonomiskt. Putnam (1993) menar även att det sociala kapitalets storlek kan förklara den socioekonomiska utvecklingen och inte vice versa. I Sveriges fall 1991, tycks det som att det finns ett tydligt negativt samband mellan medelinkomsten hos befolkningen och andelen föreningar per invånare. Ju fler föreningar desto mindre tjänar kommunens invånare. Likaså gäller det för utbildningsnivån och föreningslivets storlek, där ett relativt starkt negativt samband mellan de två variablerna finns. Vilken av de två variablerna som eventuellt påverkar den andra går inte att säga med korrelationsanalyser. De tre olika teoretiska modellerna från kapitel 1 tycks överlag finna fog i en preliminär sambandsanalys, som bekräftar att variablerna samvarierar linjärt med varandra.

Om man ser till sambanden mellan variablerna för år 1998 så behåller de samma riktning som för 1991, dock försvagas de i vissa fall. När det gäller sambandet mellan valdeltagande och andelen ideella föreningar är detta bara signifikant på 5 % nivån och är svagare än vad det

var för 1998. Även om vissa extremfall rensas ut ur korrelationen består sambandet och det är fortfarande negativt signifikant på 5 % nivån. Sambandet är dock tämligen svagt.

Tabell 3 Bivariata samband (Pearsons r) för 1998

	Förening ar per tusen invånare (log)	Valdeltagande	Medel- inkomst	Högre utbildning
Valdeltagande	-,148*			
Medelinkomst	-,579***	,357***		
Högre utbildning	-,390***	,301***	,769***	
Andel utländska medborgare	-,339***	-,521***	,296***	,257***

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister

N=284, *= sambandet är signifikant på 0,05 nivån; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivån; ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivån, två sidigt t-test

Även de andra sambanden gentemot valdeltagandet har försvagats från 1991 till 1998, men riktningen förblir densamma. Detta gäller således för sambanden mellan medelinkomst och utbildningsnivå, samt för andelen utländska medborgare i kommunen. Riktningarna på sambanden förändras dock inte. Sambandet mellan utländska medborgare och föreningstätheten försvagas marginellt i likhet med de två andra variablerna för inkomst och utbildning. Detta tycks dock inte förändra det faktum att variablerna fortsatt samvarierar linjärt med valdeltagandet. Andelen utländska medborgare per kommun förstärks något i sin negativa korrelation med valdeltagandet.

För att kontrollera huruvida urvalet av ideella föreningar är skevt fördelat på något sätt tas även ekonomiska föreningar med för 1998, vilka inte lider av samma problem när det gäller registreringen. Teoretiskt sett är

kooperativ en potentiell källa till socialt kapital, i samma utsträckning som de ideella föreningarna är. De bygger på samma tanke om att vara icke vinstdrivande och skapandet av nätverk medlemmarna emellan kan bidra till skapandet av socialt kapital.

De ekonomiska föreningarna är alla skyldiga att finnas med i registret, anledningen till att data för dessa bara nyttjas för år 1998 är att de tidigare åren innehåller bostadsrättsföreningar under samma kategori som övriga ekonomiska föreningar. Detta skulle kunna innebära en felaktig snedfördelning till fördel för mer urbana kommuner med fler bostadsrättsföreningar. Kontrollen visar att riktningen på sambanden är den samma som för de ideella föreningarna (tabell 3).

Tabell 4 Bivariata samband för 1998, kontroll med kooperativ

	Kooperativ per tusen invånare (log)
Valdeltagande	-,039
Medelinkomst	-,340***
Högre utbildning	-,166***
Andel utländska medborgare	-,327***

Källa: SCB:s allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB: s företagsregister
N=281, ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivån, två sidigt t-test

Sambanden är överlag negativa mellan inkomst, utbildning och andelen utländska medborgare i kommunen. Det finns dock inget statistiskt samband mellan valdeltagandet²⁷ och andelen kooperativ per invånare, till skillnad mot vad som är fallet för de ideella föreningarna. Detta visar att även om det kan finnas problem med snedvridningar i materialet kring de

²⁷ Koefficienten är dock negativ, även om styrkan på sambandet är väldigt liten.

ideella föreningarna så förändras inte riktningarna på sambanden med en annan typ av föreningar som innehåller hela populationen.

Geografisk fördelning

En viss geografisk fördelning tycks framskymta i materialet, antalet föreningar i landets norra kommuner är större i genomsnitt än vad det är i övriga Sverige. I de norra delarna ligger det logaritmerade genomsnittet för år 1998 på 0,54, medan det för de övriga delarna av landet ligger kring 0,33. Medelvärdet för norra Sverige tycks ligga genomgående högre över åren. För att undersöka huruvida det finns skillnader även i effekterna konstanthålls regionen, där Sverige delas in i de nordliga kommunerna (enligt SCB:s definition, där även Dalarnas län ingår i norra Sverige) och resten av landet i övriga delen.

Tabell 5 Bivariata samband (Pearsons r) för norra Sverige 1991

	Föreningar per tusen invånare (log)	Valdeltagande	Medelinkomst	Högre utbildning
Valdeltagande	-,413**			
Medelinkomst	-,247*	,202*		
Högre utbildning	-,155	,239**	,736***	
Andel utländska medborgare	,056	-,600***	,025	,047

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister; N=69, *= sambandet är signifikant på 0,05 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivå, ensidigt t-test

Sambanden från de norra delarna av Sverige tycks gå i samma riktning som för hela riket sammantaget när det gäller år 1991. I vissa fall sjunker signifikansnivåerna i de fall korrelationerna är signifikanta, detta kan delvis bero på det lägre antalet fall som ingår i gruppen. Om man ser till 1998 ser sambanden likartade ut när det gäller riktningar.

Tabell 6 Bivariata samband (Pearsons r) för norra Sverige 1998

	Föreningar per tusen invånare (log)	Valdeltagande	Medelinkomst	Högre utbildning
Valdeltagande	-,210*			
Medelinkomst	-,355**	,253*		
Högre utbildning	-,249*	,191	,539***	
Andel utländska medborgare	,098	-,689***	-,060	,057

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister; N=69, *= sambandet är signifikant på 0,05 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivå, ensidigt t-test

Det samma gäller för utbildningsnivån som pendlar mellan att vara statistiskt signifikant korrelerad med valdeltagandet och inte, vilket kan bero på urvalets begränsade storlek (N=69). För 1998 ligger signifikansnivån strax över 5 % (5,8%). Den variabel som har det största linjära sambandet med valdeltagandet är andelen utländska medborgare som bor i kommunen. Andelen föreningar per kommun går från att vara relativt starkt negativt samvarierande med valdeltagandet (statistiskt

signifikant) 1991 till att 1998 till att för 1998 få ett något mindre starkt linjärt samband mellan variablerna.

Det kan diskuteras vad det negativa sambandet, som går mot förväntningarna, mellan valdeltagandet och föreningstätheten beror på. I Norrland, som nämnts tidigare, finns det kommuner som traditionellt sett har legat på en lägre nivå när det gäller valdeltagandet än andra kommuner. Detta har relaterats till att invånarna tidigare har bland annat haft långa avstånd till vallokalerna vilket har lett till att ett beteende att inte gå och rösta i vissa fall har sedimenterats, samtidigt som valet sammanfaller med perioden för renskiljning för samerna (jfr Lindström, 1983, s. 86). Andra kommuner i gränstrakterna mot Finland har haft en stor andel finskspråkig befolkning, där valdeltagande inte heller har varit lika högt som för resten av landet (jfr Lindström, 1983). Detta leder till att det finns kommuner i norra delarna av landet med ett högt antal föreningar sett till antalet invånare, men där valdeltagandet är förhållandevis lågt. Folkrörelserna med anknytning till arbetarrörelsen och nykterhetsrörelsen fick ett relativt tidigt fotfäste i de nordligaste delarna av landet (Lindström, 1983, s. 80; Lundkvist, 1974). Så de norra delarna av landet tycks inte skilja ut sig från resten av Sverige på något markant sätt när det gäller bristande föreningstraditioner. Men samtidigt är inte sambandet mellan att en kommun ligger i norra delarna av Sverige och ett lägre valdeltagande anmärkningsvärt stort på något vis.

Om man jämför sambanden med övriga Sverige så tycks inga större skillnader föreligga, dock är inte sambandet mellan föreningar och valdeltagande statistiskt signifikant för 1991 i Syd och Mellansverige (tabell 5), medan det är det i de norra delarna av landet.

Tabell 7 Bivariata samband 1991 för Syd- och Mellansverige

	Föreningar per tusen invånare (log)	Valdeltagande
Valdeltagande	-,040	
Medelinkomst	-,615***	,238***
Högre utbildning	-,425***	,271***
Andel utländska medborgare	-,378***	-,585***

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister
N=215; ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivån, två sidigt t-test

Denna relation tycks hålla i sig även för år 1998, där sambandet mellan valdeltagande och andelen föreningar per invånare inte heller då är statistiskt signifikant.

Tabell 8 Bivariata samband 1998 för Syd- och Mellansverige

	Föreningar per tusen invånare (log)	Valdeltagande	Medelinkomst	Högre utbildning
Valdeltagande	-,094			
Medelinkomst	-,610***	,378***		
Högre utbildning	-,388***	,320***	,782***	
Andel utländska medborgare	-,367***	-,523***	,339***	,274***

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister
N=215, ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Det tycks således vara att de signifikanta sambanden mellan valdeltagande och antalet föreningar per kommun härrör till största delen från de norra delarna av landet, eftersom sambandet inte återfinns i övriga delar av landet.

För att använda ett annat mått än det direkta valdeltagandet, för att kontrollera huruvida föreningslivet har någon effekt används ett skillnadsmått. Differensen mellan valdeltagandet 1991 och 1998 studeras huruvida det förekommer skillnader i hur mycket valdeltagandet sjunkit mellan olika kommuner. År 1998 sjönk valdeltagandet överlag i Sverige och vissa kommuner tappade mer i valdeltagande än andra (Teorell & Westholm, 1999). Med ett skillnadsmått jämförs inte nivåerna mellan valdeltagandet i kommunerna utan de relativa förändringarna i valdeltagandet, vilket gör att kommuner med ett historiskt sett lågt valdeltagande inte missgynnas.

Tabell 9 Bivariata samband 1998 med skillnaden i valdeltagande 1991-1998

	Skillnaden i valdeltagande
Medelinkomst	,152*
Högre utbildning	,118*
Andel utländska medborgare	-,282***
Föreningar per tusen invånare (log)	,196**

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister

N=284, * = sambandet är signifikant på 0,05 nivå; ** = sambandet är signifikant på 0,01 nivå; *** = sambandet är signifikant på 0,000 nivå, ensidigt t-test

De positiva sambanden innebär att ju högre exempelvis medelinkomsten eller andelen föreningar är, desto mindre sjönk valdeltagandet. Det finns

således ett positivt samband mellan andelen föreningar och en mindre minskning i valdeltagandet. Om den geografiska uppdelningen görs likt tidigare kan det konstateras att även här härrör det positiva sambandet mellan andelen föreningar och minskningen i valdeltagandet från de norra kommunerna i Sverige, eftersom effekten inte alls återfinns hos de övriga kommunerna när dessa studeras separat.

Tabell 10 Bivariata samband 1998 uppdelat geografiskt för norra Sverige (siffrorna för övriga Sverige inom parantes)

	Skillnaden i valdeltagande
Medelinkomst	,043 (,309***)
Högre utbildning	-,086 (,270***)
Andel utländska medborgare	-,256* (-,178**)
Föreningar per tusen invånare (log)	,361** (-,106)

Källa: SCB allmänna databaser; särskilt uttag ur SCB:s företagsregister; N= 69 för norra Sverige; N=215 för övriga Sverige, *= sambandet är signifikant på 0,05 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; ***= sambandet är signifikant på 0,000 nivå, ensidigt t-test

För norra Sverige återfinns inte effekterna av medelinkomst eller andelen högutbildade på något statistiskt signifikant sätt. Att sambanden inte blir statistiskt signifikanta kan, som nämnts tidigare, bero på det låga antalet kommuner som ingår i gruppen norra Sverige. Det tycks dock vara relativt framträdande att det förekommer skillnader i effekterna över materialet.

I de norra delarna av Sverige tycks det således vara så att ju fler föreningar som kommunerna har desto mindre har valdeltagandet minskat mellan 1991 och 1998. Samma riktning på sambandet finns när det gäller andelen kooperativ per kommun och minskningen i valdeltagandet

(Pearsons $r = ,294$, signifikant på ,01 nivån), dock åter igen återfinns detta endast i de norra delarna av landet. Som redan nämnts i början av avsnittet så har de norra delarna av landet i genomsnitt fler föreningar per kommun och invånare än vad det övriga landet har. Dock har den ekonomiska utvecklingen inte varit lika stark i de norra delarna av landet. Detta skulle kunna tala emot de resultat som Putnam (1993) fick i sin studie av Italien där den socioekonomiska utvecklingen kunde förklaras av förekomsten av socialt kapital (indirekt föreningstraditioner). Men i detta stadium kan ännu inga slutsatser dras kring vilken variabel som orsakar den andra, eftersom korrelationsmått bara är ett mått på samvariation och inte uttrycker orsakssamband. Korrelationerna ger en indikation på att sambanden mellan socialt kapital (föreningslivets storlek) och valdeltagande samt socioekonomisk utveckling inte går i de förväntade riktningarna. Sambanden för de socioekonomiska variablerna går emellertid i de utifrån teorierna förväntade riktningarna, där högre andel högutbildade i kommunen, samt högre medelinkomst ger ett i genomsnitt högre valdeltagande.

För att gå vidare och analysera huruvida de olika modellerna kan förklara varandra i termer beroende och oberoende variabler måste andra analysinstrument, som regressionsanalys användas.

Sammanfattning

Studiens population och dess operationalisering har presenterats i föreliggande kapitel. Den del av det sociala kapitalet som väljs att studeras är föreningsaspekten och på den aggregerade nivån blir det följaktligen av intresse att studera föreningstätheten på kommunal nivå. De olika variablerna som fortsättningsvis kommer att testas i två olika orsaksmodeller, för att förklara valdeltagandet i huvudsak har deskriptivt

presenterats i detta kapitel. Variablerna förefaller vara relevanta eftersom signifikanta samband mellan de olika variablerna föreligger.

Vidare har även en variation i förekomsten av föreningar sett till antalet invånare påvisats. I de norra delarna av landet finns ett större antal föreningar per invånare, jämfört med de övriga delarna av landet. Det generella sambandet, för hela populationen, mellan föreningstätheten och valdeltagandet är svagt negativt. Men sambandet, om geografiskt område konstanthålls, tycks variera över populationen. För de norra delarna av landet samvarierar minskningen i valdeltagandet med andelen föreningar, vilket det inte gör i övriga delarna av landet. Ett liknande negativt samband mellan operationaliseringar av socialt kapital och utvecklingsnivån har hittats av Henry Milner och Svante Ersson (2000) då de undersökte de svenska länen. Man kom fram till att den institutionella effektiviteten inte föreföll vara positivt korrelerad med nivån på det sociala kapitalet i länen. Resultaten kan i viss mån ifrågasättas då undersökningen på länsnivå gör att i vissa fall kan indelningen komma att bli relativt grov, då utvecklingen kan gå åt skilda håll inom länet utan att det framgår av studien. Även Zakrisson (2002) har påvisat att det finns skillnader i Sverige när det gäller socialt kapital. En tänkbar teoretisk förklaring till de skilda sambanden, speciellt när det gäller föreningslivet, kan finnas i det sätt som Inglehart (1997) kombinerar Mancur Olsons och Putnams modeller på. Enligt Inglehart (1997) kan det sociala kapitalet initialt ha en positiv effekt på utvecklingen och i ett senare skede av utvecklingsnivån kan förekomsten av starka nätverk verka hämmande på utvecklingen. Likt den figur som har förts fram i föregående kapitel (figur 2).

Kommande kapitel kommer att testa det sociala kapitalets relevans för valdeltagandet och huruvida kopplingen till valdeltagandet förändras genom att det kontrolleras för olika socioekonomiska variabler.

Kapitel 3: Socialt kapital som förklarande variabel

Inledning

I kapitel 1 introducerades modellen med det sociala kapitalet som förklarande variabel för valdeltagandet. I detta kapitel kommer förklaringsvärdet av det sociala kapitalet som oberoende variabel att testas. Kapitlet inleds med att testa huruvida det sociala kapitalet har någon empirisk koppling till valdeltagandet i de svenska kommunalvalen. Både bi och multivariata regressionsmodeller testas.

Socialt kapital och Sverige

I föregående kapitel operationaliserades det sociala kapitalet som andelen föreningar per invånare och kommun, justerat för mättnads- och tröskeleffekter. Den studie som gjordes av Putnam (1993) om Italien lade fram modeller med kausala samband mellan det sociala kapitalet och ett flertal variabler. Både den socioekonomiska utvecklingen och det samhälleliga engagemanget, i form av röstande, tycktes hänga samman med föreningstraditioner.

I surveyundersökningar har vissa av de variabler som Putnam (1993) identifierar med samhälleligt engagemang inkluderats och det visar sig vara en ökande klyfta över tid mellan de medborgare som är exempelvis tidningsläsande och de som inte är det när det gäller valdeltagande (Ersson

& Wide, 2001, s. 162). Detta innebär att dessa variablers effekt på individernas benägenhet att rösta tycks öka med tiden. Viss bekräftelse får även Putnams (1993) modell från Teorell och Westholms (1999) studie över variationen i valdeltagande på individnivå, där föreningsaktiva medborgare hade en något högre sannolikhet att gå att rösta än de som inte var medlemmar i någon förening överhuvudtaget²⁸. Risken med surveyundersökningar är, som nämnts i föregående kapitel, att individuella karaktäristika görs till att bli kontextuella. Respondenterna tas för att vara representativa även för den kontext de finns i.

Ett möjligt problem med analysen kring sambandet mellan valdeltagande och föreningsaktivitet är att de som är benägna att gå med i föreningar i sig är mera engagerade i samhällsfrågor än resten av befolkningen, en sorts självselektion (jfr Stolle & Rochon, 1998). Där de som är mer intresserade av samhällsfrågor är mer intresserade av att vara med och påverka genom att gå och rösta. Vilket skulle leda till ett cirkelresonemang, där de som deltar i valet deltar därför att de är intresserade och de som inte deltar gör det därför att de inte är intresserade.

Frågeställningen i detta fall är emellertid något annorlunda, även om de kausala mekanismerna på det individuella planet är intressanta utgör de inte föremålet för denna studie. Istället är intresset riktat till huruvida kontexten, få eller många föreningar, påverkar utgången av valdeltagandet i en kommun. Att använda sig av ett enda land för att göra studier som kan kallas komparativa, är enligt Peters (1998, s. 12) i vissa fall motiverat. Detta gäller när man vill testa hypoteser på länder av särskild betydelse eller på avvikande fall. Peters (1998, s. 12) talar om en typ av "concept-defining study" där ett exempel på en sådan studie är den som Putnam (1993) genomförde av Italien och där socialt kapital fördes fram som begrepp. Ett annat exempel på när studier av enskilda länder är intressanta

---

²⁸ De data som Teorell och Westholm (1999, s. 170) använde sig av baserade sig på medborgarundersökningens frågor kring föreningsaktivitet där en lista på 30 olika typer av föreningar ingick (inklusive en obestämd kategori) som respondenterna fick välja från.

är när länderna framstår som arketypiska på någon aspekt, likt Holland varit som konsociativ demokrati (Peters, 1998, s. 12).

Sverige kan ur vissa aspekter sägas vara arketypisk för bilden av ett land med ett internationellt sett högt socialt kapital, på ländernivå (jfr Inglehart, 1997; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001). Antalet medlemskap i föreningar är relativt högt och Sverige ligger tillsammans med de andra nordeuropeiska länderna högst när det gäller andelen medborgare som anser att det går att lita på de flesta (Inglehart, 1997, s. 174). Betydelsen av föreningslivet har även lyfts fram från det politiska hållet, där man kommit och beteckna landet som en folkrörelsedemokrati (jfr Montin, 2002, s.189). Detta har troligtvis bidragit till att göra teorierna kring föreningslivets och det sociala kapitalets betydelse för demokratins vitalitet välkända även utanför de akademiska kretsarna i Sverige. För Henry Milner (2002, s. 20) är det till och med så att social kommunikation utanför det organiserade föreningslivet knappast är möjlig i Skandinavien, därför blir föreningslivet mer av det enda alternativet än ett val. Samtidigt hävdar Peters (1998, s. 35) att användandet av subnationella enheter i komparativa studier gör det möjligt att: "help eliminate some problems of extraneous variance. [...] these units will tend to be more similar on a number of social and cultural dimensions than will the countries in cross-national research". Detta innebär dock inte att skillnader inte kan förekomma mellan enheter på subnationell nivå, Peters (1998, s. 35) exemplifierar med Italien och de kulturella skillnaderna som förekommer mellan Lombardiet och Sicilien. I det svenska fallet förekommer som redan tidigare påpekats vissa socioekonomiska skillnader mellan olika regioner, men de kan troligtvis inte sägas uppgå till de nivåer som förekommer i det italienska exemplet. I Italiens fall tillhör Lombardiet en av Europas mest välmående regioner, sett till inkomst per capita, medan Sicilien tillhör en av de minst utvecklade regionerna.

I det svenska fallet rör det sig ofta om en nord-sydlig dimension (eller inland-kust) eller om skillnader mellan stad och lands-/glesbygd. När det gäller föreningstätheten har det redan i föregående kapitel konstaterats

att det tycks finnas vissa skillnader i fördelningen av föreningarna sett till antalet invånare. De mer glest befolkade norra delarna av landet har en större andel föreningar sett till antalet invånare än vad som är fallet i övriga Sverige. Förklaringen till dessa regionala skillnader skulle kunna ligga i skilda grader av modernisering. Enligt Inglehart (1997) minskar toleransen för hierarkiska organisationer ju mer postmaterialistiskt som ett samhälle blir. Med den postmatriella utvecklingsfasen skulle även individerna bli mer intresserade av självförverkligande och det skulle kunna hypotiseras att intresset för att delta i traditionella kollektiva aktiviteter därmed skulle minska. Petersson (2001) påpekar att empiriska data indikerar att föreningsaktivism alltmer håller på att bli en angelägenhet för män i medelåldern. Yngre människor skulle således inte som tidigare välja att delta i samma utsträckning²⁹. I de norra delarna av Sverige skulle, om Ingleharts (1997) teorier om förändringarna i värderingarna är giltiga, inte ha kommit lika långt som de övriga delarna av landet när det gäller socioekonomisk utveckling. Därmed skulle man inte heller ännu ha upplevt lika stora omvälvande förändringar när det gäller att föredra individuella aktiviteter framför kollektiva. Men dessa är alla förklaringar som ligger på det individuella planet och som i föreliggande studie endast kan förbli hypoteser eftersom studiens data inte inbegriper individuella variabler.

I Putnams (1993) teoretiska modell som konstruerades utifrån de italienska empiriska resultaten skulle föreningstraditionerna även förklara den socioekonomiska utvecklingen och inte bara den demokratiska. Det har i andra sammanhang hävdats att det måste till en socioekonomisk utveckling för att det skall kunna bildas ett föreningsliv (Inglehart, 1997). I den modell som Putnam för fram skulle de kausala pilarna snarare gå åt det andra hållet, utan ett socialt kapital kommer ingen utveckling heller till stånd. Andra samhällsvetare har accepterat denna förklaringsmodell som giltig för ekonomisk utveckling och numera tycks begreppet socialt kapital vara vida använt inom företagsekonomiska studier för att förklara

---

²⁹ Vogel m.fl. (2003) visar på en sjunkande trend i antalet medlemmar för de ideella föreningarna och en stigande medelålder på de medlemmar som är kvar i föreningarna.

existensen av framgångsrika industriella kluster (jfr Berggren, Brulin & Gustafsson, 1998). Företagare klarar av att samarbeta och bygga upp livskraftiga nätverk och relationer som grundar sig på förtroende i de regioner där det sociala kapitalet är stort. I Sverige lyfts allt som oftast Gnosjö och dess omnejd fram som ett exempel på en region med stort socialt kapital och där den ekonomiska utvecklingen har gynnats av nätverken småföretagarna emellan (Berggren, m.fl., 1998). Ofta dras parallellerna, berättigat eller inte, till småföretagarklustren som existerar i de norra delarna av Italien, främst Emilia Romagna och Lombardiet.

Sett utifrån studier av valdeltagande har ett mindre antal studier gjorts med Sverige som utgångspunkt där en av de största klassikerna är Herbert Tingstens verk *Political Behavior* från 1937 (Ersson & Wide, s. 163). Även Ersson och Wide (2001) redovisar en mindre studie av valdeltagandets natur och spridning i Sverige. Sett historiskt, över närmare 80 år, tycks det knappast finnas någon korrelation mellan det historiska valdeltagandet och dagens nivåer av valdeltagande. Det är således inte de kommuner som hade det lägsta valdeltagandet när rösträtten blev allmän som har det lägsta valdeltagandet idag (Ersson & Wide, 2001, s. 158). Variationen i valdeltagande tycks också ha minskat över tid, från att 1921 då den kommun som hade det högsta valdeltagandet låg på 76 % och den med det lägsta valdeltagandet låg på 14 % (Ersson & Wide, 2001, s. 158). Det tycks dock finnas en viss variation mellan inlandskommuner och kustkommuner när det gäller dagens valdeltagande. Till viss del är det som nämnts tidigare möjligt att tillskriva sedimenterade historiska beteenden som förklaring till dessa skillnader mellan kust och inland, speciellt i Norrland. Socioekonomiska faktorer har även framförts som förklarande variabler till valdeltagandet. De kommunerna med de högsta medelinkomsterna har även högst valdeltagande, medan kommuner med en lägre medelinkomst och utbildningsnivå bland sina medborgare tenderar att ha lägre valdeltagande.

På det individuella planet har, som nämnts ovan, teorier kring det sociala kapitalet testats i varierande utsträckning med hjälp av

surveyundersökningar. I Putnams (1993) fall tycktes teorierna vara giltiga även på ett större kontextuellt plan, där aggregeringsnivån (sett till antalet individer) var betydligt större och sannolikt därav en mera heterogen enhet än de svenska kommunerna utgör. I det italienska fallet korrelerade utvalda former av valdeltagande positivt med andelen föreningar i regionen. I det svenska fallet skulle det innebära att ju fler föreningar per kommun desto högre valdeltagande skulle kommunen ha. Även om frågan om kopplingen mellan föreningslivet och valdeltagandet i Putnams studie är relativt marginell utgör den frågeställningen i denna avhandling. Uslaner (1999) finner också ett samband mellan andelen föreningar och valdeltagandet i sitt amerikanska empiriska material. Uslaner (1999) hävdar att den teoretiska kopplingen går via nivån på den generaliserade tilliten hos medborgarna. I ett samhälle med en hög grad av tillit är invånarna mera benägna att engagera sig i samhällsfrågor och att rösta. Med en låg grad av tillit för medborgarna skulle även en låg grad av tillit för det politiska systemet följa och därmed skulle viljan att gå och rösta sjunka. För Krishna (2001, s. 930) är föreningstätheten en proxy för det sociala kapitalet eftersom den endast är ett uttryck för vissa delar av det sociala kapitalet.

Föreningstäthet som oberoende variabel – valdeltagandet som beroende variabel

För att studera det sociala kapitalets, enligt den operationalisering som begreppet gavs i föregående kapitel, effekter på valdeltagandet används vanliga linjära regressionsanalyser med socialt kapital som den oberoende variabeln. Den teoretiskt förväntade riktningen skulle vara positiv, ju fler föreningar desto högre generellt valdeltagande i kommunerna. Med de teoretiska utgångspunkterna förväntas sambanden vara sammanhängande positiva och tydliga. Även för valdeltagandet framstår en bivariat modell vara en uppenbar förenkling av en komplex verklighet, dock är det

intressant att studera den enskilda variabeln föreningstäthetens effekt på valdeltagandet. Speciellt i ljuset av den uppmärksamhet som teorierna kring det sociala kapitalet och föreningslivets positiva effekter har fått.

Om man först ser till att valdeltagandet för 1991 kan förklaras av andelen föreningar per kommun 1991 så blir utfallet följande.

Tabell 11 Valdeltagandet 1991 som den beroende variabeln, OLS regression

	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,862***	215,704
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-0,0364***	-4,132
R ² justerat/N	0,054/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå

Den förklarade variansen av regressionsekvationen ligger väldigt nära noll, det vill säga att föreningsvariabeln endast klarar av att förklara strax över 5 % av variationen i valdeltagandet och lämnar 95 % av variationen oförklarad. Detta innebär att på riksnivå tycks det samband som finns mellan valdeltagande och andelen föreningar per invånare vara väldigt svagt. Regressionskoefficienten för ekvationen är dessutom negativ, likt den korrelation som tidigare redovisats.

Effekten blir ännu svagare om siffrorna för 1991 års föreningsliv används för att förklara valdeltagandet 1998. Den förklarade variansen kryper vid ett sådant test allt närmare noll. Regressionskoefficienten för andelen föreningar gentemot valdeltagandet är fortfarande negativ.

Tabell 12 Valdeltagandet 1998 som den beroende variabeln, OLS regression

	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	,801***	193,293
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-0,0243*	-2,509
R ² justerat/N	0,018/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; *= sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Det samma gäller om andelen föreningar per kommun och invånare för 1998 används för att förklara variationen i valdeltagandet 1998, regressionsekvationens förklaringskraft minskar snarare ännu mer.

Efter att föreningstäthetens effekt på valdeltagandet har studerats ensamt görs en multivariat test av de eventuella orsakssambanden. De bivariata modellerna utgör grova förenklingar av verkligheten och med multivariata modeller kan variablernas effekt, givet att andra förklaringsvariabler finns, undersökas. Regressionskoefficienten uttrycker den effekt som den enskilda förklaringsvariabeln har, givet att de andra variablerna är konstanta (Kmenta, 1997, s. 394).

Om man först ser till föreningstäthetens effekt på valdeltagandet givet att de socioekonomiska variablerna inkluderas i modellen blir utfallet det följande.

Tabell 13 Valdeltagandet 1991, 1994 och 1998 som beroende variabel, multipel OLS regression³⁰

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserad koefficient	T-värde	Ostandardiserad koefficient	T-värde
Konstant	0,83***	41,76	0,71***	37,94
Föreningstäthet (log)	-0,047***	-5,77	-0,017*	-2,04
Medelinkomst	4,16x10 ⁻⁴ **	2,24	7,68x10 ⁻⁴ ***	5,86
Utbildning	0,10*	2,05	0,14*	2,08
Andelen utländska medborgare	-0,62***	-14,73	-0,78***	-16,80
R ² justerat/N	0,49/284		0,56/284	

Källa: SCB:s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

N=284; ***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; *= sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Förklaringskraften i modellen tycks ha stigit något mellan 1991 och 1998. Koefficienten för föreningstätheten tycks bestå testet av en multivariat analys och är fortfarande statistiskt signifikant som förklarande variabel till valdeltagandet. Effekten av föreningstätheten tycks dock sjunka mellan valåren 1991 och 1998. Vilket skulle innebära att samma ökning av föreningstätheten (med en enhet) 1998 ger en i genomsnitt 3 % lägre minskning av valdeltagandet än 1991. Mönstret för föreningstäthetens samband med valdeltagandet tycks dock vara det samma över åren, det vill säga sambandet är negativt.

I föregående kapitel konstaterades att andelen föreningar per kommun var relativt sett högre i de norra delarna av landet jämfört med de

³⁰ En viss heteroskedasticitet förekommer under 1998 för speciellt föreningstätheten, men om de extrema värdena exkluderas (fallen med den högsta variansen) består ändå det negativa sambandet mellan valdeltagandet och föreningstätheten.

övriga delarna. Dessutom konstaterades att sambanden mellan valdeltagandet och föreningstätheten inte var homogena över landet, utan att det förekom regionala skillnader. Detta föranleder till att göra en regional indelning av landet för att kontrollera för eventuella regionala effekter. Landet delas således in i en nordlig och en sydlig region.

Tabell 14 Valdeltagandet 1991 som den beroende variabeln, norra Sverige, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,878***	70,977
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-0,0799***	-3,707
R ² justerat/N	0,158/69	

Källa: SCB:s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

För norra Sverige stiger regressionskvadrationens förklaringskraft markant när regionen tas ensamt. Den förklarade variansen närmar sig 16 %, (tabell 13) vilket skall jämföras med 5 % sett till landet i sin helhet. De övriga delarna av landet, taget separat, uppnår en förklaringskraft som är noll i absoluta tal när andelen föreningar per kommun och invånare skall förklara valdeltagandet. Det tycks således att den förklarade variansen för hela landet tycks härröra från de nordliga delarna.

En förklarad varians på närmare 16 % är en betydande skillnad gentemot det icke existerande samband som tycks finnas i de övriga delarna av landet. Förklaringsvärdet för valdeltagandet 1998 sjunker dock till kring 5-3%, beroende på vilket år som föreningsmättet tas från, för de norra delarna av landet. Delvis kan denna variation bero på det låga antalet fall som ingår i gruppen norra Sverige. För de övriga delarna av landet

förblir sambanden icke existerande även för 1998 och modellen utan förklaringskraft.

Som nämndes i föregående kapitel finns ett antal kommuner som historiskt har haft ett lägre valdeltagande än vad de övriga delarna av landet har haft, bland annat i de inre delarna av Norrland (Ersson & Wide, 2001, s. 158). Därför användes ett skillnadsmått i sambandsanalyserna som nu testas även på de regionala regressionsanalyserna (tabell 4).

Tabell 15 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som den beroende variabeln, norra Sverige, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	-0,0681***	-9,168
Andelen föreningar per invånare (log) 1998	0,0400**	3,173
R ² justerat/N	0,118/69	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **=sambandet är signifikant på 0,01 nivå

Koefficienten för föreningstätheten är positiv, vilket innebär att ju fler föreningar som kommunerna i norra Sverige har i genomsnitt desto mindre tappade man i valdeltagande 1998 jämfört med 1991 och förklaringskraften ligger kring 12 %. Återigen är detta ett samband som inte återfinns för de övriga delarna av Sverige utan bara finns i de norra delarna av landet. Om sambandets styrka testas i en multipel regressionsanalys, där andra socioekonomiska variabler läggs in, förblir andelen föreningar fortfarande signifikant. Förklaringsvärdet för regressionsekvationen förbättras dock inte nämnvärt när andra variabler läggs till. Det betyder att för norra Sverige förklarar andelen föreningar per

kommun minskningen i valdeltagandet bättre än vad vissa socioekonomiska variabler gör. Endast andelen utländska medborgare ökar på förklaringsvärdet på ett markant sätt, från strax över 10% till över 20%.

Tabell 16 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som den beroende variabeln, norra Sverige, multipel OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	-,124**	-3,61
Andelen föreningar per invånare (log) 1998	0,0499***	3,868
Medelinkomst	0,0415	1,716
Utbildning	-,0,0831	-,626
Andelen utländska medborgare	-,150*	-2,577
R ² justerat/N	0,205/69	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **=sambandet är signifikant på 0,01 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Det tycks således som att minskningen i valdeltagandet förklaras bättre av en modell som kopplas till det sociala kapitalet än vad de socioekonomiska variablerna gör när det gäller de nordligaste delarna av Sverige. Förklaringskraften är visserligen relativt låg, men den överskrider noll på ett signifikant sätt och kan därför inte ignoreras för de norra delarna av landet. En viss osäkerhet kan läggas till tolkningen eftersom antalet fall i de norra delarna av landet är relativt lågt, endast 69, vilket gör att varje enskilt fall väger tyngre i analysen. Detta gör att eventuella avvikande fall kan väga tyngre i analysen och skapa större osäkerhet.

För Uslaner (1999) är tillgången på socialt kapital, i form av föreningar, mer betydelsefull i en kontext där det sociala kapitalet börjar bli en bristvara. När det sociala kapitalet inte längre är jämnt fördelat börjar det också att få betydelse för det politiska deltagandet, såsom valdeltagandet enligt Uslaner (1999, s. 133). Där det sociala kapitalet är högt på det kontextuella planet betyder inte tillgången till nätverk (exempelvis genom föreningslivet) lika mycket. Medan när det sociala kapitalet börjar vara lågt på det kontextuella planet visar det sig att den individuella tillgången till socialt kapital har betydelse för valdeltagandet (Uslaner, 1999, s. 133). Enligt Uslaners (1999) resonemang tycks det finnas ett slags tröskelvärde för det sociala kapitalet på det kontextuella planet. Under och över det kontextuella tröskelvärdet gör att det antingen är av betydelse för individerna att ha tillgång till socialt kapital eller där tillgången på socialt kapital på det individuella planet saknar betydelse på grund av något som skulle kunna liknas vid en mättnadseffekt. Om samhället redan har en generellt hög nivå av socialt kapital spelar den individuella variationen av tillgången på socialt kapital mindre roll eftersom utgångspunkten redan är så hög att den passerat en mättnadsnivå. Det omvända skulle gälla för de nivåer som ligger under tröskelvärdet. Effekten av att ha tillgång till ett rikt socialt kapital på det individuella planet skulle således variera med det sociala kapitalets storlek på det kontextuella planet. Dock tycks det som att Uslaner (1999) hävdar att ett stort socialt kapital på en aggregerad nivå har en positiv inverkan på det generella demokratiska deltagandet, såsom valdeltagande. Uslaners (1999) empiriska data kommer från USA och spänner över en längre tidsperiod.

I föregående kapitel framgick också att det fanns ett visst bivariat samband mellan minskningen i andelen föreningar per kommun och minskningen i valdeltagande för de norra delarna av landet (Pearsons $r = -0,261$, sambandet är signifikant på 5 % nivån). Detta gör det intressant att vidare studera huruvida detta samband har någon förklaringskraft eller inte. Teoretiskt skulle detta kunna ses som en samtida minskning i det lokala sociala kapitalet och i det lokala demokratiska deltagandet. Eller som

Peters (1998, s. 29) refererar till som "Method of Concomitant Variation" som är: "If two variables tend to vary in the same pattern, then they are somehow linked, either causally or through some other pattern of connection (linked to some third variable)".

Tabell 17 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som beroende variabel, OLS regression, norra Sverige

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	-0,0456***	22,877
Skillnaden i föreningstäthet 1991-1998	-0,0625*	-2,214
R ² justerat/N	0,054/69	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Sambandet ger vid hand att ju större minskningen av andelen föreningar per invånare har varit desto större har även minskningen i valdeltagande varit. Den förklarade variansen är dock relativt låg med en linjär regressionsmodell och är endast strax över 5 %.

Hur kan dessa resultat förstås? När man tittar på de enskilda årtalen finns ett negativt samband mellan föreningstätheten och valdeltagandet som inte är obetydligt för de norra delarna av landet. Samtidigt ger de empiriska resultaten vid hän att de kommuner som hade en högre föreningstäthet (och även de som upplevde en lägre minskning av föreningstätheten) hade en lägre minskning av valdeltagandet. Resultaten kan verka något motsägelsefulla men behöver inte vara det. Under 1990-talet genomgick Sverige en djup ekonomisk kris som påverkade medlemsstrukturen i föreningslivet och antagligen även valdeltagandet (jfr Vogel m.fl., 2003, s. 94-95). Den generella försvagningen av nätverken

medborgarna emellan, som surveyundersökningar gör gällande, verkar bidra till fallet i valdeltagandet (jfr Vogel m.fl., 2003, s. 94). De kommuner som inte tappat lika mycket av föreningslivets storlek verkar kunna stå emot raset i valdeltagandet bättre.

I och med att effekten av föreningslivet bara tycks förekomma i viss utsträckning i de norra delarna av landet uppstår frågan huruvida det finns någon mellankommande variabel som interagerar med föreningsstätheten och som i större utsträckning förekommer i de nordligaste delarna av landet. En regressionsanalys utförs med en interaktionsvariabel för att studera närmare hur resultatet blir om denna inkluderas, det vill säga en variabel som är beroende av någon av de oberoende variabelernas värde. I detta fall utgörs interaktionsvariabeln av föreningsstätheten och en dummy variabel där värdet 1 motsvarar de kommuner som tillhör de norra delarna av landet, med andra ord blir föreningsstäthetens effekt beroende av i vilken del av landet kommunen befinner sig. Effekten av föreningsstätheten skulle här infinna sig bara i de nordliga kommunerna.

Tabell 18 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som beroende variabel, med en interaktionsvariabel för norra Sverige, OLS multipel regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	-,102***	-8,959
Andelen föreningar per invånare (log)	$9,197 \times 10^{-3}$	1,562
Andelen föreningar per invånare (log) x dummy Nord	0,0193***	5,194
Medelinkomst	$3,144 \times 10^{-4}$ ***	3,992
Högre utbildning	$5,242 \times 10^{-3}$	,134
Andelen utländska medborgare	-,134***	-4,904
R ² justerat/N	0,276/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå

Fördelen med att ta med en interaktionsvariabel istället för att dela upp materialet i olika grupper är att alla fall kan inkluderas i ekvationen och osäkerheten på grund av urvalets storlek minskar. Resultatet av regressionsanalysen i detta fall blir att interaktionsvariabeln är statistiskt signifikant och att förklaringsvärdet i sin helhet överstiger det förklaringsvärde som uppnås om föreningstätheten inkluderas utan en interaktionsvariabel (R^2/R^2 justerat=0,220/0,209). Interaktionsvariabeln tycks således tillföra en viss förklaringskraft till modellen. Det samma gäller om interaktionsvariabeln förs in i regressionsekvationerna med valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabler. Föreningstätheten ensamt, utan interaktionsvariabel, faller bort som förklarande variabel i regressionsfunktionen. Tolkningen av regressionskoefficienten för interaktionsvariabeln innebär att ju fler föreningar per invånare och

kommun som det finns ju mindre minskade valdeltagandet i genomsnitt (minskningen i valdeltagandet uttrycks i negativa tal därav det omvända förhållandet). För varje förening per tusen invånare (logaritmerat) till som en kommun har, givet interaktionseffekten, ger nästan en 2 % lägre minskning i valdeltagandet, allt annat lika. Effekten tycks tämligen betydande jämfört med de andra variablerna. Endast andelen utländska medborgare per kommun tycks komma upp i liknande styrka. Koefficienten talar om att om alla invånare i en given kommun vore utländska medborgare skulle valdeltagandet vara drygt 13 % lägre, allt annat lika.

En annan möjlig förklaring till varför föreningslivet har en inverkan endast i vissa delar av landet skulle kunna vara befolkningstätheten, de flesta kommunerna i de norra delarna av landet har en lägre befolkningstäthet än genomsnittet. En tänkbar interaktionseffekt skulle då vara att effekten av föreningsstätheten skulle vara beroende av befolkningstätheten. Ju färre individer som bor i ett visst område desto fler föreningar skulle det krävas för att skapa ett lika förtätat horisontellt nätverk i motsvarande mer tätbebyggda område. Ett test av denna relation visar att det samband som uppkommer inte är statistiskt signifikant i en multivariat regressionsanalys.

Tabell 19 Skillnaden i valdeltagande 1991-1998 som beroende variabel, med interaktionsvariabel för befolkningstäthet, hela Sverige, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	-,117***	-10,144
Andelen föreningar per invånare (log)	0,0274***	5,362
Andelen föreningar per invånare (log) x befolkningstäthet	-4,386x10 ⁻⁶	-,725
Medelinkomst	3,933x10 ⁻⁴	4,862
Högre utbildning	-3,68210 ⁻³	-,087
Andelen utländska medborgare	-,142***	-4,873
R ² justerat /N	0,221/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Det tycks således som att en interaktionseffekt mellan befolkningstätheten och andelen föreningar per kommun inte existerar i det empiriska materialet.

Utifrån de teoretiska utgångspunkterna kunde det hypotetiskt antas att sambanden som skulle framträda i en regressionsanalys skulle vara konsistenta och tydliga. Det empiriska utfallet visar dock att resultaten vare sig är tydliga eller konsistenta över hela urvalet. Vissa förväntade utfall återfinns bara i de norra delarna av landet. På det generella planet går sambanden i motsatt riktning gentemot de teoretiska förväntningarna, detta skulle till viss del kunna förklaras med att det förekommit historiska skillnader i valdeltagande mellan vissa områden som numera har en hög andel föreningar per invånare. För att undvika att dessa uppkomna

skillnader skall väga allt för tungt i analysen användes ett differensmått. Dock förekom det bara signifikanta samband, i den teoretiskt förväntade riktningen, i de nordligaste kommunerna. Nivån på andelen föreningar per invånare ligger också högre i dessa nordliga kommuner, kanske är det så att endast i detta område kommer kommunerna över den tröskel som Uslaner (1999) talar om. Detta skulle därmed kunna förklara varför utfallet blir som det blir och att effekten endast återfinns i vissa delar av landet. I det övriga landet skulle det helt enkelt finnas inte tillräckligt många föreningar per invånare för att det sociala kapitalet skall sprida sig utanför föreningslivet till det omgivande samhället.

Socialt kapital som förklarande variabel för socioekonomisk utveckling

I den studie som Putnam (1993) genomförde av Italien framkom även ett samband mellan socioekonomisk utveckling och det sociala kapitalet. Putnam (1993) hävdar att den kausala pilen går från socialt kapital (föreningstraditioner) till socioekonomisk utveckling och inte tvärtom som skulle kunna hävdas ur en moderniseringsteoretisk utgångspunkt. Bland annat Nobelpristagaren i ekonomi Kenneth Arrow hävdar att varje ekonomisk transaktion innehåller ett visst mått av tillit (Blomkvist, 2000). Det verkar sålunda, med denna utgångspunkt, tämligen omöjligt att skapa tillväxt i områden som saknar tillit och socialt kapital. Uslaner (1999, s. 125) refererar till Banfields studie från 1950-talet av en by i södra Italien (kallad Montegrano med ett fiktivt namn) och hävdar att:

”Montegrans, as insular in their own way as the militias and the Klan, perpetuate their own poverty when they withhold trust from strangers. [...] It is tough to prosper if you aren’t willing to take risks. “

Dessa situationer har ofta liknats vid fångens dilemma liknande situationer, där den som väljer att spela den ”säkra” (och rationella) strategin att aldrig lita på någon i slutändan får ett sämre utfall än den som spelar med en tit-for-tat strategi. I tit-for-tat börjar spelaren med att samarbeta och svarar sedan med det som motspelaren kontrar med. Ett generaliserat tit-for-tat beteende är vad som beskrivs i folkteoremet, där fördelarna med att samarbeta tycks uppenbara och det förväntade beteende är samarbete (Putnam, 1996, s. 208). I ett samhälle med ett starkt socialt kapital, som den numera ofta omnämnda regionen Emilia Romagna, kan ekonomin blomstra mycket tack vare de många överlappande horisontella nätverken (socialt kapital) som finns.

Fördelen med att ha dessa överlappande horisontella nätverk är att opportunistiskt beteende kan lättare upptäckas och bestraffas. Informationen flödar snabbare och lättare till en större grupp genom nätverket. Risken för att bli ”utfrysad” ur nätverket kan verka avskräckande på en eventuellt opportunistisk individ och det blir kostsammare att upprätthålla ett opportunistiskt beteende. Nyttan av att informationen flödar snabbt genom dessa överlappande horisontella nätverk gör att vissa beteenden och normer lättare institutionaliseras och blir allmänt accepterade och kända (Putnam, 1996, s. 209). Normer för ett ömsesidigt handlande får lättare fotfäste. Dessutom kan dessa överlappande horisontella nätverk ”lära” av det förflutna och lättare upprepa de vinnande strategierna med de positiva erfarenheterna från tidigare (Putnam, 1996, s. 208). Med hjälp av de förtätade horisontella nätverken skulle en positiv socioekonomisk utveckling kunna startas och upprätthållas, tack vare de normer för ömsesidigt beteende som institutionaliseras.

I avsaknaden av dessa förtätade horisontella nätverk blir det lättare att hamna i den situation som Uslaner beskriver ovan. Med andra ord att ingen litar på någon, utöver dem som tillhör den egna innersta kretsen och att aldrig samarbeta som den stående strategin i en fångens dilemma liknande situation. Om den första situationen, med förtätade horisontella

nätverk, beskrivs som en positiv spiral för utvecklingen är det andra scenariot det motsatta, en negativ spiral utan utvecklingsmöjligheter.

Inglehart (1997) har dock till viss del ifrågasatt denna argumentation genom att lyfta fram Mancur Olsons (1982) forskning om nätverkens hämmande effekt på tillväxten. Enligt Ingleharts (1997) resonemang skulle de horisontella nätverken i ett initialt skede, liknande den fas av uppbyggnaden av den italienska ekonomin och samhället som Putnam (1993) studerade, medan nätverken skulle kunna få en hämmande effekt i de mer postindustriella samhällen som Olson (1982) studerade. När nätverken och dess normer växer sig alltför starka finns risken att utvecklingen blir hämmad av nätverkens konserverande effekt. Hans Westlund (2001b) ifrågasätter också Putnams positiva syn på det sociala kapitalets inverkan på utvecklingen. Westlund (2001b, s. 179) menar att de starka nätverken som finns i de områden som har ett rikt socialt kapital innebär just att nätverken även exkluderar nya aktörer från att komma in. Detta eftersom nätverken själva arbetar bäst för de gemensamma målsättningarna inom nätverken och därför inte gärna utvidgar sina cirklar (Westlund 2001b, s. 179). Nätverken skulle således verka konserverande på dess medlemmar, eftersom det skulle innebära stora kostnader att skapa nya nätverk så länge som de gamla tycks fungera och fylla sina sociala och i vissa fall även ekonomiska syften. Westlund (2001b, s. 180) menar att även om dessa hämmande nätverk - det sociala kapitalet – inte gynnar samhället i stort så uppfyller de en positiv funktion och behovstillfredsställelse för medlemmarna i nätverket. Westlund (2001b, s. 180) menar också att man bör skilja mellan en gruppens interna och externa sociala kapital. Det interna sociala kapitalet må vara positivt för gruppens medlemmar, medan dess externa sociala kapital (dess relation till och effekter på det omgivande samhället) må vara negativt.

Rent teoretiskt skulle man, om man följer Westlunds (2001b) resonemang, kunna tänka sig ett samhälle med en stor mängd föreningar, men vilkas externa sociala kapital var negativt och att följderna således för det omgivande samhället skulle vara av rent negativ art. Detta resonemang

går tvärtemot det resonemang som Putnam (1993; 2000) för fram. Till skillnad från andra typer av kapital tycks det sociala kapitalet inte låta sig konstrueras på något lätt sätt från utomstående aktörer (Westlund, 2001b, s. 184). Enligt Westlund (2001b, s. 185-186) skulle det också vara möjligt att utarma det sociala kapitalet, genom att utnyttja de horisontella nätverken mer än vad som investeras i dem, men dessa opportunistiska aktörer som inte agerar ömsesidigt tenderar också att bli marginaliserade och uteslagna från nätverket. För föreningslivets del skulle således en utarmning av det sociala kapitalet ske om inga nya medlemmar tillkom till föreningarna, så småningom skulle medlemmarna åldras och aktiviteten och därmed det sociala kapitalet förvittra. Kopplingen mellan ett starkt socialt kapital och en stark socioekonomisk utveckling för samhället tycks således inte vara självklart positiv för alla författare. Med Westlunds (2001b) sätt att analysera det sociala kapitalet tycks det mer vara lyckliga omständigheter, än raka kausala kedjor, som gjort att kopplingen mellan föreningslivets interna och externa sociala kapital, noderna i nätverket till det omgivande samhället, fått ett positivt utfall i exempelvis de rika italienska regionerna eller i de svenska kommunerna kring Gnosjö.

Hur ser då det empiriska utfallet ut i det svenska materialet? Om medelinkomsten för 1997 analyseras som beroende variabel och andelen föreningar per kommun och invånare för 1991 som oberoende variabel blir utfallet att föreningstätheten förklarar närmare 30 % av variationen i medelinkomsten.

Tabell 20 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, hela Sverige, OLS regression

	Ostandariserade koefficienter	T-värde
Konstant	167,922***	79,413
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-50,365***	-10,793
R ² justerat/N	0,290/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Kopplingen mellan de två variablerna tycks således vara relativt stark. Den förväntade riktningen utifrån teorierna kring socialt kapital skulle vara ett positivt samband mellan den oberoende och den beroende variabeln. Det empiriska utfallet för sambandet mellan de två variablerna och årtalen blir dock det motsatta. För varje ny förening per tusen invånare (logaritmerat) som kommunen har sjunker invånarnas medelinkomst med drygt 50 000 kronor per år, allt annat lika. Ju fler föreningar per invånare som en kommun hade 1991 desto lägre medelinkomst i genomsnitt hade kommunen 1998.

Andelen föreningar per kommun tycks således inte gynna invånarnas medelinkomst. En möjlig orsak till det starkt negativa samband som finns mellan föreningstätheten och medelinkomsten hos invånarna skulle kunna finnas i det faktum att den högsta föreningstätheten i genomsnitt som tidigare konstaterats tycks vara koncentrerat till de nordligaste kommunerna, som samtidigt oftast inte påvisar lika höga medelinkomster som de större kommunerna i övriga landet. Det tycks därför lämpligt att geografiskt dela upp landet för att studera huruvida de negativa effekterna består även om man konstanthåller för region.

Tabell 21 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, norra Sverige, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandariserade koefficienter	T-värde
Konstant	151,519***	36,115
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-18,580*	-2,540
R ² justerat/N	0,074/69	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Om de norra kommunerna studeras separat, för att konstanthålla för en eventuell geografisk skillnad i medelinkomst, blir effekten av andelen föreningar betydligt svagare. I genomsnitt gav en förening till per tusen invånare (logarimerat) en sänkt medelinkomst för kommunens invånare med ca 18 500 kronor per år. Detta skall jämföras med effekten för hela urvalet som låg betydligt högre (drygt 50 000 kronor), dessutom sjunker modellens förklaringskraft markant och ligger (justerat) endast kring 7 %. För övriga delar av landet är dock relationen den motsatta, där effekten av föreningstätheten som förklarande variabel är ännu starkare negativt kopplad till medelinkomsten.

Tabell 22 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, mellersta och södra Sverige, OLS regression

Oberoende variabler	Ostendariserade koefficienter	T-värde
Konstant	171,764***	67,612
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-61,683***	-9,882
R ² justerat/N	0,311/215	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Modellens förklarade varians stiger också något när södra och mellersta Sverige studeras separat. Effekten tycks således vara starkare i gruppen med kommunerna från södra och mellersta Sverige, dock finns fortfarande risken att det uppmätta sambandet härstammar från graden av heterogenitet bland kommunerna. Den större gruppen kommuner, södra och mellersta Sverige, uppvisar en större variation av typen av kommuner än vad gruppen av norra Sveriges kommuner tycks göra. Indelningen kan vara för grov för att ge ett rättvisande resultat och för att mellankommande eller bakomliggande variablers effekt skall kunna uteslutas.

Om ytterligare en variabel läggs till i modellen, som i de tidigare korrelationsanalyserna var starkt kopplad till medelinkomsten, nämligen andelen invånare med en eftergymnasial utbildning förblir föreningstätheten som förklarande variabel signifikant, även om den nord-sydliga dimensionen konstanthålls.

Tabell 23 Medelinkomsten 1997 som beroende variabel, konstanthållning för region, multivariat OLS regressionsanalys

	Norra Sverige		Södra och mellersta Sverige	
Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	131,712***	27,762	130,049***	44,197
Andelen föreningar per invånare (log) 1991	-13,022*	-2,169	-29,069***	-6,495
Utbildning 1991	185,518***	5,990	278,069***	17,120
N	69		215	
R ² justerat	0,391		0,710	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Effekten av både tidigare utbildning och andelen tidigare föreningar per kommun är starkare i de södra och mellersta delarna av landet än i de norra, detta kan vara ett resultat av att gruppen är större och så även den inomgruppsliga variationen. Resultaten från det empiriska materialet talar, ännu så länge, mot de samband som Putnam (1996, s. 185-189) fann. Dock spänner sig den tidshorisont mellan mätpunkterna som Putnam använder sig av i sin studie betydligt längre än de 7 år som här är fallet. Putnam (1996, s. 184) definierar socioekonomisk utveckling i termer av andelen av befolkningen som är verksamma inom industrin respektive inom jordbrukssektorn och spädbarnsdödlighet. Ju fler anställda i jordbrukssektorn som en region hade, sett till sin folkmängd, desto mindre moderniserad är regionen, medan andelen sysselsatta inom industrin står för ett mått på moderniseringsgraden av ekonomin. Spädbarnsdödligheten identifieras som ett mått på regionens sociala utvecklingsnivå. Dessa mått är möjligtvis mer konsistenta över en längre tidsperiod, likt den som

Putnam följt, där inkomstuppgifter längre tillbaka måhända inte är lika tillförlitliga. Putnam använder sig dock även av inkomstmått för regionerna där BNP/capita mått omnämns. Resultatet av studien visar på att regioner som under 1900-talets början inte låg särdeles högt på den socioekonomiska utvecklingsskalan hade lyckats klättra markant under 1970-talet. Putnam (1996, s. 185) beskriver utvecklingen själv med följande:

”Under hela denna period har ekonomisk struktur och social utveckling knutits ännu närmare de så gott som oföränderliga mönstren av medborgerligt engagemang. Likt ett mäktigt magnetfält tycks engagemanget gradvis men obönhörligt ha bringat rättning i de socioekonomiska förhållandena, så att de på 1970-talet är mycket nära korrelerade med det medborgerliga samhället.”

Det ovanstående citatet är ett mycket starkt påstående om kopplingen mellan ekonomisk struktur och medborgerligt engagemang, dock inser även Putnam (1996, s. 194) att en bivariat modell som förklaring till ekonomisk struktur är en mycket förenklad bild av verkligheten. Men han argumenterar dock vidare att (Putnam, 1996, s. 195):

”När välståndet är etablerat kan det förstärka medborgarandan, medan fattigdom antagligen hämmar den i ett oupplösligt par av onda och goda cirklar. Vårt material hävdar dock att öglan ”ekonomi->medborgaranda” i dessa kontakter inte är dominerande. Medborgerliga normer och nätverk är inte bara skum på det ekonomiska framåtskridandets yta.”

Den ekonomiska determinismens roll förkastas öppet och i stället talar Putnam (1996, s.185) om det förflutnas makt i former av medborgerligt engagemang och normer för ömsesidighet. De regioner som under Medeltiden, när stadsstaterna var dominerande i Italien, hade det

rikaste föreningslivet, i form av allt från skrän till sångkör, var även de regioner som hade det rikaste föreningslivet flera sekler senare. Karvonen (1997) ifrågasätter dock vad det är i denna egenskap som gör att inget kan förändra denna situation av medborgerligt engagemang över tiden. Historieskrivningen som ges är uppenbart förenklad³¹ och kan förleda läsaren att tro att historien utvecklas enligt, med några avvikelser, ett nästan linjärt mönster. Perioder som fascismen tas inte med i den historiska beskrivningen och årtalen från vilka statistiken hämtats har ansetts sammanfalla med/eller strax före viktiga historiska händelser och därmed inte kan betraktas som representativa (jfr Kohn, 1999).

I Sveriges fall finns uppgifter att tillgå kring hur många som arbetar inom en viss näringskategori per kommun, uppgifterna finns inte för varje år dock utan endast för de år då folkräkningar genomförts. De senaste uppgifterna som finns att tillgå i SCB:s allmänna statistik databas härstammar från år 1990. Här går det att identifiera hur många av befolkningen som definieras som arbetare (inom den varuproducerande eller tjänsteproducerande sektorn) eller som lantbrukare. Här tas de varuproducerande arbetarna med och utgör ett mått på graden av industrialisering i kommunen och dessa relateras till befolkningsmängden³². Föreningsdata härstammar från ett år senare än data över andelen arbetare och jordbrukare, men det bedöms ändå vara av marginell skillnad att jämföra data från 1990 och 1991 trots den logiska kullerbyttan med den oberoende variabeln från ett år senare än den beroende variabeln.

En deskriptiv korrelationsanalys visar på att det finns statistiskt signifikanta positiva samband mellan andelen föreningar och andelen arbetare respektive jordbrukare. Kopplingen ter sig även logisk då det historiskt sett funnits starka band mellan arbetarrörelsen och

---

³¹ Det är även den del av boken som Putnam själv i en intervju (Newton, 2000) anser sig vara minst nöjd med, men som hade krävt för mycket tid för att förbättra.

³² Dock härstammar data över andelen arbetare och föreningar från nästan samma år och inga sekellånga relationer mäts.

föreningsväsendet, liknande band har funnits med lantbrukarna (jfr Lundkvist, 1974).

Tabell 24 Bivariata samband mellan andelen arbetare inom tillverkning, lantbrukare och föreningar, Pearsons r

	Andelen föreningar per invånare (log) 1991
Andelen arbetare 1990	0,183**
Andelen lantbrukare 1990	0,200***

Källa: SCB:s allmänna statistiska databaser; SCB:s företagsregister

N=284, ***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån ensidigt t-test, **=sambandet är signifikant på 0,01 nivån ensidigt t-test

Sambandet som uppkommer för hela landets kommuner är således svagt positivt. Vid en närmare analys av sambanden tycks de vara statistiskt signifikanta endast för de södra och mellersta delarna av landet. I de norra delarna av landet, med det lägre antalet kommuner är sambanden inte signifikanta, men för sambandet mellan andelen föreningar och andelen arbetare inom tillverkning av varor är koefficienten intressant nog negativ (-0,164, signifikant på 0,10 nivån ensidigt t-test). För de södra och mellersta delarna av landet ligger koefficienterna för sambanden mellan andelen lantbrukare och andelen arbetare till föreningslivets storlek kring 0,3 för bägge variablerna. Det tycks inte finnas, sett till hela landet, någon skillnad i riktningen på sambanden mellan andelen lantbrukare och andelen arbetare, vilka enligt de teoretiska utgångspunkterna borde ligga i ett slags motsatsförhållande till varandra.

Om andelen föreningar utgör den förklarande variabeln och andelen lantbrukare respektive andelen arbetare inom tillverkning utgör de beroende variablerna kan modellen analyseras med hjälp av

regressionsanalys och Putnams modell delvis testas. Endast delvis eftersom endast de direkta, tvärsnitts-, sambanden testas och effekten över tid inte finns med.

Tabell 25 Andelen industriarbetare 1990 som beroende variabel, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,104***	14,064
Andelen föreningar (log) 1991	0,05123**	3,126
R ² justerat/N	0,030/284	

Källa: SCB:s allmänna statistiska databaser; SCB:s företagsregister

***= sambandet är signifikant på 0,000 nivån; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivån

Även om sambandet mellan andelen föreningar per kommun och andelen arbetare inom tillverkning av varor är statistiskt signifikant och koefficienten är positiv så är modellens förklaringskraft mycket låg. Den förklarade variansens justerade värde ligger på 3 % vilket är nära noll. Modellen förefaller inte vara särdeles robust när det gäller att förklara skillnaderna i andelen arbetare per kommun. Detsamma gäller för förklaringsmodellen för andelen lantbrukare per kommun. Även här ligger den förklarade variansen på en mycket låg nivå.

Tabell 26 Andelen lantbrukare 1990 som beroende variabel, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	7,591x10 ^{-3***}	4,474
Andelen föreningar (log) 1991	0,01278**	3,416
R ² justerat/N	0,036/283	

Källa: SCB:s allmänna statistiska databaser; SCB:s företagsregister

***= sambandet är signifikant på 0,000 nivån; **=sambandet är signifikant på 0,01 nivån

För modellen med andelen lantbrukare som beroende variabel ligger den förklarade variansen strax under 4 %, vilket gör att modellen lämnar 96 % av variationen på den beroende variabeln oförklarad. Även om ett visst samband finns och koefficienterna är statistiskt signifikanta så innebär det att modellerna nästan inte lyckas alls med att förklara vare sig variationen i andelen arbetare som är varuproducerande och andelen lantbrukare. Det må vara osagt huruvida historiska data från 1900-talets början hade gett ett annorlunda utfall.

En anledning till att sambandet mellan andelen arbetare som verkar inom produktionen av varor och andelen lantbrukare och föreningsvariabeln går i samma riktning skulle hypotetiskt kunna vara det faktum att andelen arbetare inte längre är ett adekvat mått på ekonomins utveckling i 1990-talets Sverige. I Ingleharts (1997) hypotes om en utveckling från ett materiellt (industriellt) samhälle där produktionen av varor var den huvudsakliga sysselsättningen följer ett postmateriellt samhälle där produktionen av service och tjänster blir mer och mer betydelsefulla. Därmed skulle kanske ett mått där andelen som är anställda inom servicenäringen vara bättre som uttryck för graden av ekonomisk modernisering. Därav kanske de lika riktningarna på sambanden mellan

andelen lantbrukare och arbetare inom tillverkning av varor, eftersom bägge kan vara ett uttryck för en äldre typ av ekonomisk struktur. Måttet är dock svårbestämbart eftersom även de som arbetar inom den offentliga sektorn ofta faller under definitionen produktion av tjänster. En kommun som har en stor offentlig sektor är inte nödvändigtvis en kommun med en hög grad av modernisering av de ekonomiska strukturerna. Det kan snarare vara tecknet på en liten privat sektor och ett starkt beroende av den offentliga arbetsmarknaden, något som bland annat inträffar i de mindre inlandskommunerna. Om man ändå, med dessa förbehåll gällande statistiken, väljer att använda andelen av befolkningen som arbetar med tjänsteproducerande arbeten (oavsett sektor eller kategori, både tjänstemän och arbetare ingår) inom varje kommun blir utfallet något annorlunda.

Med andelen föreningar per kommun som förklarande variabel stiger förklaringskraften betydligt jämfört med de tidigare modellerna, den är drygt 26 % mot de tidigare 3-4 %.

Tabell 27 Andelen sysselsatta inom tjänstesektorn som beroende variabel, OLS regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	,373***	49,741
Andelen föreningar (log) 1991	-,166***	-10,060
R ² justerat/N	0,261/284	

Källa: SCB:s allmänna statistiska databaser; SCB:s företagsregister

*** = sambandet är signifikant på 0,000 nivå

Effekten av andelen föreningar per kommun på den relativa storleken av tjänstesektorn tycks vara relativt stor, för varje heltal som föreningsvariabeln ökar med minskar andelen som arbetar inom tjänsteproducerande yrken med nästan 17 %. Sambandet är av motsatt riktning mot det som Putnams (1993) empiriska resultat pekade på. Dock kan det finnas en viss överensstämmelse med vad som Inglehart (1997) postulerar som en hypotes, det vill säga att föreningslivet kan ha en positiv effekt på den ekonomiska (och samhällsliga) utvecklingen i ett tidigt skede medan det i ett senare skede kan verka hämmande. Allt för starka band och grupper gör att vad som vore de bästa lösningarna för kollektivet inte alltid kommer fram.

Sammanfattning

När det gäller det sociala kapitalets användbarhet som förklarande variabel för politiskt deltagande och ekonomisk utveckling är resultaten varierande och inte alltid i linje med de teoretiska förväntningarna. För sambanden mellan valdeltagande och föreningstätheten är på den generella nivån negativa. En uppdelning av materialet gjordes för att kontrollera för olika effekter av föreningstätheten i olika delar av landet. I materialet framkommer skillnader mellan de norra delarna av landet och de övriga delarna. Inga statistiskt säkerställda samband mellan valdeltagande och föreningstätheten finns i de mellersta och södra delarna av landet. Användningen av ett skillnadsmått i valdeltagandet, för att undvika att historiska skillnader i valdeltagandet skall få ett allt för stort utslag, gör att sambanden går i den teoretiskt förväntade riktningen för de norra delarna av landet. Med användningen av skillnadsmåttet återfinns vissa signifikanta positiva samband mellan föreningstätheten i de norra kommunerna. Dessa ligger i linje med de förväntade sambanden utifrån teorierna kring det sociala kapitalets positiva effekter. Ju fler föreningar per invånare som en

kommun i de norra delarna av landet har, desto mindre tappade kommunen i valdeltagande mellan åren 1991 och 1998. Sambanden återfinns dock inte i de övriga delarna av landet.

Vad de geografiska skillnaderna kan bero på, skulle hypotetiskt kunna vara skillnader i utvecklingsnivå som enligt Ingleharts (1997) hypoteser leder till olika effekter av det sociala kapitalet. Det tycks således inte finnas några tydliga eller starka generella samband mellan valdeltagande och föreningsstäthet och i den mån som de förekommer är de på det generella planet negativa. En annan hypotetisk förklaring skulle kunna ligga i det faktum att medlemmarna i föreningarna generellt sett tycks bli äldre och vara boendes i gles eller landsbygd.

För att kontrollera huruvida det förekommer någon form av snedfördelning i urvalet av föreningar har även data för de ekonomiska föreningarna (kooperativen) använts eftersom de innehåller hela populationen, dessa pekar dock i samma riktning som sambanden för de ideella föreningarna. Även om de empiriska sambanden för kooperativen inte kan direkt bekräfta sambanden för de ideella föreningarna så talar de heller inte emot sambanden. Teoretiskt sett borde sambanden ha samma riktning både för kooperativ och ideella föreningar eftersom de i grunden bygger på samma form av ömsesidighet och horisontellt samarbete. Putnam (1996, s. 202) exemplifierar med sparklubbar för att illustrera hur samarbete och horisontella nätverk växer fram, i Italien bedrivs dessa främst under formen av kooperativ. I Sverige är många av de nyare ekonomiska föreningarna daghem eller verksamma inom äldreomsorgen, där antingen de anställda eller (vanligare) föräldrarna är medlemmar i kooperativet (Koopi, 2002³³). Ofta bygger de på frivilliga insatser och ideellt arbete i vissa fall, mot ett större inflytande över pedagogiken som bedrivs på de egna barnens förskolor.

När det gäller sambanden mellan vad som skulle kunna betecknas som de ekonomiska strukturerna och det sociala kapitalet går inte heller

---

³³ Se http://www.koopi.se/index_statistik_econ_2001.shtml [30 juli 2002]

dessas i den riktning som går teorierna skulle förutspå. Sambanden mellan medelinkomsten och föreningslivets storlek är negativa, förklaringskraften är dock betydligt bättre för modellen om endast landets sydliga och mellersta kommuner inkluderas i modellen. För de variabler som skulle kunna utgöra indikatorer över den ekonomiska strukturen, dvs. andelen lantbrukare och arbetare delaktiga i produktionen av varor, kan modellerna endast marginellt förklaras av variationerna i föreningslivets storlek.

En bättre förklarad varians uppnås i den modell där andelen som arbetar inom tjänstesektorer används som beroende variabel. Andelen som arbetar i tjänstesektorn skulle kunna sägas vara ett bättre mått numera på graden av modernisering av de ekonomiska strukturerna än vad andelen arbetare inom varuproduktion är. Den förklarade variansen stiger markant med andelen anställda inom tjänstesektorn till över 30 %. Men sambandet går i motsatt riktning gentemot den teoretiskt förväntade riktningen utifrån Putnams resultat. Regressionsmodellen skulle peka på att ju fler föreningar per kommun som finns, sett till antalet invånare, desto färre arbetar inom tjänstesektorn. Detta skulle kunna tyda på att de kommunerna som har ett numerärt större föreningsliv också har en mindre moderniserad ekonomisk struktur. I Ingleharts (1997) analys av det sociala kapitalet i ett komparativt perspektiv påpekas att olika effekter av det sociala kapitalet kan förekomma beroende på vilken utvecklingsnivå som samhället befann sig i. Westlund (2001b) menar också att det sociala kapitalet som skapas i olika grupper och organisationer inte nödvändigtvis ger positiva effekter till det kringliggande samhället. Effekterna är beroende av hur kopplingen mellan samhället och grupperna ser ut enligt Westlund (2001b). Det tycks således inte som Putnams (1996) teorier finner något överväldigande stöd i det svenska empiriska materialet. Dock kan den slutsatsen vara något förhastad eftersom uppläggen av undersökningarna är något annorlunda och i detta sammanhang har inga historiska data använts. Måhända hade resultaten varit annorlunda om historiska data för föreningslivet hade brukats, men de förvaltningsreformer som genomförts i Sverige har gjort att jämförelser med historiska kommundata inte alltid är så lätta på grund av de

kommunsammanslagningar som gjorts. Den modell som hade störst förklaringskraft, när det gällde den ekonomiska utvecklingen, så var effekten av att ha många föreningar i kommunen negativ och inte som teorin skulle ha förutspått positiv. Effekten av andelen föreningar per kommun är även relativt stark.

Andra modeller som ifrågasätter det sociala kapitalets validitet som oberoende variabel när det gäller att förklara politiskt deltagande modeller som är mer baserade på en ekonomisk determinism. Den ekonomiska utvecklingen skulle då styra effekten av det sociala kapitalet och valdeltagandet snarare än viceversa. Dessa modeller kommer att testas i nästföljande kapitel.

Kapitel 4: Socioekonomisk utveckling som förklarande variabel

Inledning

I följande kapitel kommer den modell som lades fram i kapitel ett med den ekonomiska determinismen som den förklarande variabeln att testas. Ekonomins roll för samhällsutvecklingen har sedan länge varit ett tema inom den samhällsvetenskapliga forskningen. Det har det under en senare tid gjorts en stor mängd komparativa studier med en moderniseringsansats, där den socioekonomiska utvecklingen relaterats till den demokratiska utvecklingen. Förutom den ekonomiska utvecklingen vägs i sådana sammanhang även variabler som utbildning in.

Socioekonomisk utveckling som förklarande variabel – teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel skall den socioekonomiska förklaringsmodellen testas. Att ekonomisk utveckling och samhällets utveckling samvarierar tycks litteraturen kring moderniseringen vara relativt överens om (Hadenius, 1996). Från att initialt ha beskrivits som ett linjärt samband, ju högre socioekonomisk utveckling desto större grad av demokrati, har sambanden reviderats till att bli mer kurvlinjära. Socioekonomisk utveckling skulle således även kunna förklara variationer i valdeltagande och variationer i socialt kapital. Svante Ersson (2001) gör en genomgång av de teorier som

kopplar ekonomisk utveckling till demokrati. Ersson (2001, s. 1) citerar Przworski med flera: "To summarize, the level of economic development, measured by per capita income, is by far the best predictor of political regimes.". Således skulle den kausala pilen enligt flertalet författare gå från ekonomisk utveckling till demokrati och inte tvärtom (Ersson, 2001, s.1). Dock påpekar Ersson att det är av betydelse för det empiriska utfallet vilken tidsperiod som väljs att studeras. Om sambandet över en längre tidsperiod rimligen bör gå från ekonomisk utveckling till demokrati är det inte säkert att den kausala relationen har samma riktning över en kortare tidsrymd. De empiriska data som Ersson (2001) använder sig av ger något oklara resultat när det gäller kausaliteten. Graden av demokrati skulle här tydligare påverka den ekonomiska utvecklingen än tvärtom, dock menar Ersson själv att bland annat säkrare skattningar av BNP/capita kan göra att detta utfall fås.

De teorier som Inglehart (1997) för fram kan i viss mån kopplas till moderniseringsteorierna, där han försöker ge en sammanlänkad individ och strukturbaserad förklaring till samhällsförändringarna. Ekonomiska förändringar ger upphov till en kedja av politiska och institutionella förändringar (sett över en längre tidsperiod) enligt detta resonemang. I botten ligger resonemang kring den individuella levnadsstandarden och hur den påverkar individernas attityder och beteenden. I fas med att samhället utvecklas från att ha varit ett traditionellt jordbrukarsamhälle till att bli ett industrisamhälle förändras inte bara medborgarnas livsstil utan också deras attityder. Det som Inglehart (1997) menar har sett tecken på är att industrisamhällena allt mer övergår till att bli postindustriella samhällen. Det faktum att de som fötts in i de postindustriella samhällena med deras välfärdssystem aldrig, annat än i undantagsfall, upplevt något reellt hot om svält innebär att fokus i värderingarna kan skifta från materiell överlevnad till andra områden såsom självförverkligande.

Inglehart (1997, s. 28) ser två huvudsakliga områden där förändringarna mot vad han kallar ett postmaterieellt samhälle sker, dels

inom befolkningens värderingar och dels institutionernas strukturer. Såsom Inglehart (1997, s. 28) själv uttrycker det:

”shift from ”Materialist” values, emphasizing economic and physical security, to “Postmaterialist” values, emphasizing individual self-expression and quality of life concerns [...] but it is only one component of a much broader syndrome of cultural change. [...] We are also reaching limits to the development of the hierarchical bureaucratic organizations that helped create modern society. [...] they are reaching limits in their functional effectiveness; and second, they are reaching limits in their mass acceptability.”

Förändringen på det institutionella planet för med sig att toleransen för hierarkiska organisationer minskar och att samtidigt blir det byråkratiska sättet att organisera arbetet på ineffektivt. För att illustrera sitt resonemang använder sig Inglehart (1997, s. 29) av det sovjetiska exemplet och hur förstelnad den byråkratiska apparaten som skulle styra samhället blev. Den alienation som Marx och Weber talar om för arbetarna i industrisamhället menar Inglehart (1997, s. 29) inträffade även under byråkratins hierarkiska och rationella organisering. Effektiviteten och krav på professionalism gör att medborgarna avindividualiseras i byråkratin. I välmående samhällen är människor mindre benägna att acceptera de negativa sidorna som den byråkratiska organiseringen medför, om de var acceptabla i industrialismens början för att vinsterna var så stora är de inte längre det enligt Inglehart (1997, s. 29):

”The mass production assembly line and the mass production bureaucracy were the two key organizational instruments of industrial society, and in the early phase of Modernization they had a high payoff [...] But the trend toward bureaucratization, centralization and government ownership and control has reversed itself” (Inglehart, 1997, s. 30)

Enligt Inglehart (1997, s. 34) skall förändringen i värderingarna hos medborgarna tolkas i ljuset av två huvudsakliga hypoteser; ”brist hypotesen” och ”socialiserings hypotesen”. Den första behovsrelaterade ”brist hypotesen” baserar sig i mångt och mycket på psykologen Maslows teorier, där människan har hierarkier av behov. Även om Inglehart (1997, s. 33) konstaterar att Maslows ursprungliga hierarkier inte håller i detalj så har de en stor generell bärighet i att de fastlägger de grundläggande hierarkiska mänskliga behoven, som materiell överlevnad. Tillfredsställandet av de grundläggande behoven, såsom hunger och törst, gör att behoven kan flyttas till andra områden. Men enligt Inglehart (1997, s. 34) är relationen mellan ekonomisk utvecklingsnivå och förändrade värderingar inte helt linjär, den är beroende också av omgivningen och dess institutionella förutsättningar. Samhällen med utbyggda välfärdssystem ger generellt bättre förutsättningar för att skapa grundtrygghet för sina invånare än samhällen utan. Enligt Inglehart (1997, s. 34) så samspelar dessa två faktorer, tillfredsställandet av grundläggande behov och en socialiseringseffekt som innebär att samhällen inte gärna förändras drastiskt utan gradvis. Stora förändringar tycks således oftast ske i perioder av generationsskiften.

”Consequently, after a period of sharply rising economic and physical security, one would expect to find substantial differences between the value priorities of older and younger groups: they would have been shaped by different experiences in their formative years. But there would have been a sizeable time lag between economic changes and their political effects.” (Inglehart, 1997, s. 34)

Demokratiska politiska system påverkas av förändringarna i medborgarnas värderingar och preferenser då deras åsikter inverkar indirekt eller direkt på den politiska dagordningen. Både genom att de nya generationerna blir en del av väljarkåren och så till vida påverkar det politiska systemet, men även att företrädarna för dessa nya generationer så småningom ersätter de äldre och kommer att inta maktpositioner inom samhället (Inglehart, 1997, s. 34). Kopplingen mellan det politiska systemet och förändringarna i värderingarna blir på så sätt mycket en fråga om olika kohorter som ersätter varandra som makthavare, mer än vad det är en fråga om ett direkt inflytande från olika grupper på det politiska livet. Många kopplar Ingleharts (1997) studier till traditionen av studier i politisk kultur som fick sitt genombrott med Almond och Verbas studie *The Civic Culture* (1963). Med kultur menar Inglehart (1997) vanor och beteenden som sedimenterats över tiden och blivit institutionaliserade och gjorda till sina egna av individerna. Samtidigt som resonemanget bygger på den stabilitet som uppstår när dessa kulturellt betingade normer skapas så argumenterar Inglehart (1997) också för hur dessa traditioner kan förändras över tiden. Istället för att som de tidigare teorierna som Inglehart menade var baserade på antingen den marxistiska ekonomiska determinismen eller den weberianska kulturella determinismen är hans egen syn på moderniseringsteori en blandning av bägge (Inglehart, 1997, s. 10-11).

Socioekonomisk utveckling och valdeltagande

Flertalet studier har pekat på kopplingen inte bara mellan de socioekonomiska faktorerna och partisystemet, utan även mellan socioekonomi och valdeltagandet (jfr Grönlund, 1999). I genomsnitt, allt annat lika, tycks de som att variabler som inkomstnivå och utbildning influerar på valdeltagandet. På individnivå tycks det som att en högre grad av exempelvis utbildning ger en ökad förmåga att ta till sig information och ett ökat intresse för att göra sin röst hörd genom att gå och rösta. På en aggregerad nivå tycks det som att även de individer som inte besitter de karaktäristiska som påverkar valdeltagandet i positiv riktning om de lever i områden med en genomsnittligt högre utbildning och inkomst exempelvis tenderar att rösta i större utsträckning än individer med samma karaktäristiska som bor i socioekonomiskt mindre utvecklade områden (Grönlund, 1999, s. 59). Individerna utsätts för ett korstryck (cross-pressure) av stimuli från sin omgivning som kan leda till ett förändrat beteende. Kimmo Grönlund (1999) undersöker i sin doktorsavhandling hur individuella och kontextuella element samverkar i valsituationer. Data på individnivå kombineras med data på aggregerad nivå för att fånga upp den sammanlagda effekten av individuella och kontextuella faktorer. Flertalet tidigare studier har dock antingen letat strukturella eller individuella förklaringsfaktorer. Där bristerna i strukturella studier ligger bland annat i det faktum att individuella variationer försvinner, även om man numera med ekologiska modeller tenderar att inferera individuella karaktäristika från aggregerade data (Grönlund, 1999, s. 12-13). Studier som utgår från individnivån har den fallgropen att miljön i vilken individen verkar faller bort och individerna "atomiseras", som om de vore oberoende av kontexten. I denna studie ligger dock intresset på det kontextuella planet, där två olika kontextuella modellers inverkan på valdeltagandet och på varandra ömsesidigt testas.

I Ingleharts (1997) beskrivning av hur de kulturella förändringarna påverkar det politiska livet framhävs att de konflikter, med sitt ursprung i industrialismens början, som skapat de traditionella politiska partierna

kommer att bli mer och mer marginaliserade. Intresset kommer att flyttas över till nya frågor, såsom miljöfrågan och nya politiska partier kommer att växa fram (och har växt fram) i samband med övergången till det postmateriella samhället. Inglehart (1997) menar att de klyftor i samhället som lyftes fram i Lipsets *Political Man*, där den huvudsakliga skiljelinjen går mellan vänster och höger, blir allt mindre betydelsefulla. De nya postmateriella värderingarna berör miljöfrågor och frågor som kretsar till livskvalitet, till skillnad från tidigare klasskonflikter och med fokus på ekonomisk tillväxt. Inglehart (1997) menar att empiriska data visar på att klassröstandet i traditionell mening håller på att avta, även i ett land som Sverige som toppat internationella jämförelser med den högsta andelen klassröstande.

”The major established political parties in Western countries emerged in an era dominated by social class conflict, and to considerable extent they are still aligned along a class-based axis. But support for new political movements and new political parties largely reflects the tension between traditional and Postmodern goals. [...] The meaning of “Left” and “Right” has been transformed.” (Inglehart, 1997, s. 265)

De förändrade attityderna som Inglehart (1997) menar följer med skiftet till ett postmaterieellt samhälle för också med sig det faktum att medborgarna blir mindre villiga att acceptera stora ideologiska paket, som partiprogrammen. Även om trenden i internationella (även i Sveriges fall) tycks vara en av sjunkande valdeltagande så hävdar Inglehart (1997, s. 307) ändå att medborgarna överlag inte har blivit politiskt mer passiva. Istället verkar det som att medborgarna finner andra uttrycksformer för sitt politiska engagemang, som går utanför de traditionella politiska partierna. Empiriska data tycks visa att andra former av engagemang, såsom deltagande i olika typer av manifestationer eller bojkotter tycks ha ökat (jfr Petersson m.fl., 1998).

Ett annat tecken på hur de traditionella partiernas ställning har förändrats kan i Sverige finnas på det lokala planet. Under 1990-talet ökade de lokala partierna till antalet. Många av dessa partier var enfrågepartier som vuxit fram ur någon splittring kring en lokal fråga. Det tycks dock som om de saknas generella förklaringsmönster för förekomsten av lokala partier (i termer av socioekonomisk utveckling) (Petersson m.fl., 1997, s. 71).

Socioekonomisk utveckling och socialt kapital

Föregående kapitel har testat kopplingen mellan socialt kapital och socioekonomisk utveckling, där ett visst samband tycks föreligga mellan de olika variablerna. På det teoretiska planet råder inte konsensus om den eventuella kausala riktningen på sambandet mellan de två faktorerna. Vissa forskare (jfr Triglia, 2001) hävdar att exempelvis kopplingen mellan ekonomi och politik exempelvis inte kan förbises.

Carlo Triglia (2001) menar i likhet med Inglehart att redan Max Weber insåg betydelsen av ett rikt föreningsliv, under en resa till USA, för den ekonomiska utvecklingen, även om han aldrig använde sig av ord som socialt kapital eller av sociala nätverk. Dock menar Triglia (2001) att det alls inte är självklart åt vilket håll sambanden går, de sociala nätverken kan institutionalisera former för samarbete och tillit, samtidigt som man kan konstatera att nätverken i andra fall kan verka konserverande på den lokala utvecklingen. Man kan på det aggregerade planet konstatera att det sociala kapitalet är "more or less rich [...] depending on the extent to which the individual or collective subjects of the same area are involved in more or less widespread networks of relations", enligt Triglia (2001, s. 7). Fortsättningsvis menar dock Triglia (2001) har det sociala kapitalets betydelse för den ekonomiska utvecklingen minskat över tiden. Detta på grund av det faktum att den Keynesianska typen av ekonomisk politik

gjorde det politiska inflytandet över ekonomin större och betydelsen av informella nätverk för företagare hamnade i bakgrunden. Triglia (2001, s. 8) menar bland annat att politiken användes genom att skapa "policies that attracted large external firms by means of incentives and infrastructures for backward areas".

På senare tid tycks dock modeller som förespråkar det sociala kapitalets betydelse för den ekonomiska utvecklingen ha fått ett uppsving, när fokus inte längre är på stabilitet i utvecklingen utan på dynamik och flexibilitet. Samtidigt verkade de Keynesianska och Fordistiska institutionella modellerna för att skapa ekonomisk utveckling ha gått i stå (Triglia, 2001, s. 9). Allt eftersom samarbetet mellan vissa företag uppstod inom vissa industriella regioner blev betydelsen av det sociala kapitalet större. Triglia (2001, s. 10) hävdar dock att man inte bör övervärdera den kausala inverkan av det sociala kapitalet på den lokala ekonomiska utvecklingen, det går inte att komma ifrån sådana viktiga faktorer som human kapital, tekniskt kunnande och infrastruktur. Samtidigt som ett visst socialt kapital som i början verkar gynnande för den ekonomiska utvecklingen i ett visst område kan det samma under ett senare skede verka hindrande. Men enligt Triglia (2001, s. 14) finns det vissa risker kopplade till tolkningen av det sociala kapitalets betydelse, dels vikten som av Putnam (1993) ges av historien för att förklara de regionala skillnaderna i Italien (där de sydliga regionerna fortfarande skulle vara straffade av det faktum att de inte hade stadsstater under medeltiden), medan den senare tidens politiska interventioner (som skapat nätverk, i viss mening utnyttjande det sociala kapitalet) mellan regeringen och lokala makthavare. Det föreligger således enligt Triglia (2001, s. 14) en risk att underskatta politikens betydelse. Den andra risken som Triglia (2001, s. 15) väljer att kalla den, är den som är kopplad till oförmågan att särskilja mellan de positiva och de negativa effekterna av det sociala kapitalet. Ibland kan det sociala kapitalet utnyttjas för att hindra externa aktörer från att komma in på marknader eller till att bilda karteller till bland annat konsumenternas nackdel.

Enligt Triglia (2001, s. 16) bör fokus flyttas till huruvida de politiska aktörerna har underlättat det samhälleliga utnyttjandet av det existerande sociala kapitalet, till gagn för den lokala utvecklingen, snarare än historiska förklaringar. Även om de historiska och kulturella förklaringarna är av vikt har den politiska aspekten i stor utsträckning blivit ignorerad av forskningen enligt Triglia (2001, s. 16). För Triglia (2001, s. 19) så bidrog det mer moderna sättet att bedriva politik på i de norra och centrala delarna av Italien till att skapa utveckling. De syditalienska regionerna skulle ha halkat efter i den ekonomiska utvecklingen mer på grund av att de hade korrupta politiska ledare som fostrade en slags "politisk kapitalism": "the use of social network for a collusive appropriation of public resources" (Triglia, 2001, s. 19). Således skulle det inte vara avsaknaden av en historia av samhälleligt engagemang eller föreningskultur, utan bristen på en moderniserad politisk ledning i dessa sydliga regioner som skulle ha lett till de ohjälpligt hamnat efter enligt Triglia (2001, s. 19).

Till Putnams försvar kan dock nämnas att han inte är omedveten om de politiska institutionernas möjligheter till att påverka utvecklingen på det lokala planet. Det andra kapitlet i boken *Making Democracy Work* (1993) handlar också om de regionala institutionerna, sedda som oberoende variabler och den regionala utvecklingen som den beroende variabeln. Dock är behandlingen av denna aspekt något marginell jämfört med det utrymme som tillägnas det sociala kapitalets roll som oberoende variabel för den ekonomiska och den demokratiska utvecklingen i regionerna. Som Putnam själv skriver tar det dock tid att förändra samhället genom att förändra dess institutioner:

”Har reformen [av de italienska regionerna] också börjat vända på de onda cirklar som fångat Mezzogiorno i efterblivenhetens fälla i tusen år? Det kan vi inte svara på, ty den sista lärdomen vi dragit av vår studie är att *nästan all institutionshistoria går långsamt*. Det tar årtionden att bygga upp institutioner [...]Tjugo år räcker för att man skall upptäcka effekten av en institutionell reform på det politiska beteendet, men inte för att klarlägga dess verkningar på djupare liggande mönster i kultur och samhällsstruktur.” (Putnam, 1996, s. 222)

Med detta tycks Putnam mena att för att förändra samhället uppifrån och ned behövs mycket tid för att kunna förändra invanda beteenden och mönster. Ett banalt exempel är hur införandet av tvång på användandet av bilbälte ännu inte tycks ha fått något genomslag som är i närheten av totalt i den italienska biltrafiken.

Relevanta begrepp i det svenska fallet?

De flesta teorierna som presenterats med anknytning till moderniseringsperspektivet och med hänvisning till ekonomisk determinism har haft ett jämförande perspektiv, där flertalet olika länder har jämförts. Variationen i den socioekonomiska utvecklingsnivån är oftast större när det gäller länder jämförelser än jämförelser gjorda inom ett och samma land. Detta kan göra att sambanden framträder tydligare i en länderjämförelse. Dock uppvisar, som framförts i föregående kapitel, Sverige en variation på kommunnivå exempelvis när det gäller befolkningens utbildningsnivå och inkomst (jfr Stjernquist & Magnusson, 1988). I många fall rör sig skillnaderna om skillnader mellan stad och land eller mellan kust och inland. I de nordligaste delarna av landet ökar

avståndet till marknader och befolkningsunderlaget är mindre, sådana strukturella faktorer som ibland lyfts fram som viktiga för att ekonomin skall kunna blomstra (jfr Putnam, 1996, s. 192-193). Skillnader i storleken på olika former av näringar, från jordbruk, industri till servicesektor varierar mellan olika kommuner i Sverige. Om tidigare mätningar av den ekonomiska utvecklingsnivån relaterat till exempelvis andelen industriarbetare i kommunen kan numera ett mått på hur många som arbetar inom servicesektorn vara en indikator på utvecklingsnivån (jfr Putnam, 1996, s. 184). Måttet på hur stor servicesektor en kommun har kan i sin tur vara en beskrivning i hur modern dess lokala ekonomi är, mer än traditionella industrisektorn ur ett 1990-tals perspektiv.

Historiskt sett tycks det ha funnits tydliga kopplingar i Sverige mellan föreningslivets framväxt och demokratiseringen av landet, samtidigt som det även tycks finnas kopplingar mellan den ekonomiska utvecklingen och folkrörelsernas utbredning. Sven Lundkvist (1974) beskriver kopplingen som fanns mellan de tre stora framväxande folkrörelserna, nykterhetsrörelsen, frikyrkorna och arbetarrörelsen, under 1900-talets början och politiken. För arbetarrörelsen är kopplingen tämligen enkel att reda ut, medan det för nykterhetsrörelsen och frikyrkliga är något mer komplicerat. Tydligt verkar det dock vara att alla de tre folkrörelserna var inblandade i kampen för införandet av den allmänna rösträtten i Sverige (Lundkvist, 1974, s. 47). Inom frikyrkan fanns flera förespråkare för den kvinnliga rösträtten, vilket kanske skulle kunna relateras till det faktum att det fanns en majoritet kvinnor bland frikyrkans medlemmar (Lundkvist, 1974, s. 48). Länen där folkrörelserna var starka hade även pådrivande representanter i riksdagen för införandet av allmän rösträtt (Lundkvist, 1974, s. 47).

Frikyrkorna var starkast i Mellansverige, Norrländska kustlandskapen upp till Västernorrland i början på 1900-talet. Tjugo år senare hade de ökat markant i Älvsborgs, Skaraborgs, Örebro, norra Skåne och Västerbottens län (Lundkvist, 1974, s. 30-31). Det tycks finnas en viss generell koppling även mellan den ekonomiska utvecklingen och

framväxten av frikyrkorörelsen. I de områden där jordbruket var den dominerande näringen där fick frikyrkorna en senare ökning i omfattning. Ett liknande mönster tycks gälla för nykterhetsrörelsen, där denna bredde ut sig på omkring samma sätt över landet. Där den svenska kyrkan var stark var även nykterhetsrörelserna svaga, i likhet med frikyrkorna, undantaget Jämtland (Lundkvist, 1974, s. 33). Arbetarrörelsen var i början på sekelskiftet starkast i de södra delarna av landet, men i takt med industrialiseringen av bred ut sig gjorde även arbetarrörelsen det. Speciellt i mellersta och norra Sverige tycktes dubbla medlemskap, i fackföreningar och nykterhetsförbund, vara vanliga och inte ömsesidigt uteslutande.

Enligt Lundkvist finns det en tydlig positiv korrelation mellan graden av industrialisering och utbredningen av folkrörelserna i Sverige. Där de områden som var mest agrara syntes halka efter något i utbredningen av folkrörelserna (Lundkvist, 1974, s. 33). När det gäller framväxten av arbetarrörelsen kan kanske denna koppling tyckas något självklar, att där det fanns arbetare fanns det även industrier, medan den inte är det för de andra två rörelserna. Vissa kritiker menar dock att detta inte stämmer för nykterhets och frikyrkorörelsen som skall ha växt fram till största delen på landsbygden (Wörlund, 1990, s. 134). Samtidigt visar dessa historiska data även på att de områden där man under 1900-talets början hade en stor andel av folkrörelseorganisationer aktiva, där hade man också ett högre valdeltagande. Föreningarna kunde där också tydligt påverka och mobilisera väljarkåren eftersom det rådande valsystemet var majoritetsval med enmansvalkretsar och inga större komplicerade valapparater krävdes (Lundkvist, 1974, s. 366). Föreningarnas inflytande över valen minskade dock när valsystemet byttes och proportionellt valsystem infördes (Wörlund, 1990, s. 138). Jan Engberg (1986, s. 18-25) identifierar och klassificerar olika typer av organisationer som vuxit fram under olika historiska faser i det svenska samhället. Han benämner dem som arbetets rörelse; idérörelse; interaktionsrörelse och identitetsrörelse. Engberg (1986) analyserar även organisationernas betydelse för den politiska mobiliseringen både sett i förhållande till sina medlemmar och

externt som påtryckningsgrupper gentemot de politiska beslutsfattarna. Engberg (1986, s. 173) menar vidare (i likhet med Putnam) att folkrörelsernas framväxt var av betydelse för hur de samhällsliga nätverken ändrade karaktär. Tidigare var lojaliteterna vertikala mellan arbetstagare och arbetsgivare, men under bildandet av folkrörelserna byttes lojaliteterna ut till att bli horisontella inom den egna gruppen (Engberg, 1986, s. 173). Enligt Back (1967, s. 216) är aktiviteten som fanns i organisationerna innan de stora folkrörelsernas uppkomst ofta underskattad. Dessutom fanns det flertalet sammanslutningar vilkas politiska inflytande blev stort genom att deras mål överensstämde med de politiska beslutsfattarnas (Back, 1967, s. 217). Back (1967, s. 217) nämner även att:

”Overlapping membership’ förekom ofta; på kommunal nivå kunde en fri sammanslutning ibland uppnå en med fullmäktige nästan jämställd position.”

Historiskt sett tycks det även som att valdeltagandet varit kopplat till socioekonomiska dimensioner, såsom näringsstruktur och stad/land. I de områden där de fanns fler industriarbetare där var valdeltagandet något högre gentemot de områden som hade en större andel verksamma inom jordbruket. Samtidigt tycktes valdeltagandet vara något högre i de områden som låg i närheten av städerna än i de områden som låg på landsbygden (Wörlund, 1990, s. 114). Ingemar Wörlund testar (1990) Lundkvists kumulativitetshypotes om att det måste finnas en organisationskultur, med föreningar, för att en politisk organisering skall kunna växa fram i det lokala samhället. Wörlund (1990, s. 158) finner att kumulativitetshypotesen i stora drag kan förklara utbredningen av det svenska socialdemokratiska partiet (SAP), men den kan inte förklara variationerna i styrka för partiet över landet.

Senare studier från 1970-talet tycks visa på att människor som är aktiva inom ideella föreningar också har en starkare partiidentifikation och ett något högre valdeltagande (Pestoff, 1977, s. 130). Liknande resultat tycks komma fram under senare år då människor som är medlemmar i

föreningar har en något högre benägenhet att gå och rösta än människor som inte har något medlemskap alls (Teorell & Westholm, 1999, s. 177). Graden av aktivitet tycks inte vara det centrala utan själva medlemskapet. Vilket får Teorell och Westholm (1999, s. 181) att tvivla på teorierna kring det sociala kapitalets relevans.

Från senare tid finns på ett mer övergripande plan surveyundersökningar som visar på hur svenskarnas attityder och beteenden förändras över tiden. Ovan nämndes hur Inglehart (1997) menar att det politiska deltagandet tycks förändras i och med att samhällena går in i en postmateriell fas. Tyngdpunkten verkar tendera att flyttas från de traditionella politiska partierna till andra former av politiskt deltagande. I Sveriges fall (Petersson m.fl., 1998) pekar data som finns på att vissa former av politiskt deltagande (då inte röstandet), likt kontakter med en lokal politiker tycks ha ökat. Detta samtidigt som tilliten till politiker och det offentliga tenderat att sjunka över åren. Engagemang av enfrågekaraktär verkar vara lättare att väcka än det som kräver ställningstagande i ett flertal olika frågor, som engagemang i ett politiskt parti. Resultaten skulle till viss del kunna följa de hypoteser som Inglehart (1997) lagt fram. Även i ett land som Sverige där klassröstningen varit väldigt omfattande pekar undersökningar på denna sjunker samtidigt som mobiliteten bland väljarkåren bli allt större (Inglehart, 1997, s. 254). Bland de indikatorer som Inglehart (1997) använder sig av för att mäta huruvida ett samhälle har kommit in i den postmateriella fasen är utbildningsnivå och inkomst. För Sveriges del har andelen av befolkningen som går vidare till högre studier efter gymnasiet på senare tid ökat, det samma gäller för medelinkomsterna.

Vissa författare (Gray & Caul, 2000) har menat att det ligger en uppenbar paradox i detta faktum, att samtidigt som utbildningsnivån och inkomsten stiger på den aggregerade nivån tycks en trend av sjunkande valdeltagande finnas bland de västerländska demokratierna. En av förklaringarna till detta hämtar Gray och Caul (2000) bland annat i den försvagade kopplingen mellan fackföreningsrörelsen och de politiska

partierna. Graden av mobilisering av väljarna skulle, enligt Gray och Caul (2000) på flera sätt ha minskat inför de allmänna valen. Samtidigt som i takt med att medelinkomsterna och utbildningsnivån stiger så tycks graden av klassröstning minska och förutsägbarheten i väljarnas preferenser sjunka (Gray & Caul, 2000, s. 1114). Den svenska befolkningen har även förändrats ur den synvinkeln att andelen invandrare eller den del av befolkningen som har invandrarbakgrund (att en eller flera av föräldrarna är födda utomlands) har ökat. Undersökningar visar att valdeltagandet bland dessa grupper i de kommunala valen är lägre än vad det är för befolkningen i genomsnitt (Bäck & Soininen, 1994).

Valdeltagandet som beroende variabel

Flertalet tidigare studier har lyft fram de socioekonomiska strukturernas betydelse för valdeltagandet i Sverige (jfr Allardt, 1956). Vid en första anblick verkar detta åtminstone det stämma till en viss del, då de områden som oftast toppar statistiken när det gäller valdeltagande är de kommuner med de högsta medelinkomsterna, såsom Danderyd och Vellinge. Om man enbart ser till medelinkomsten som den förklarande variabeln till valdeltagandet i valen till kommunfullmäktige blir utfallet det följande.

Tabell 28 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserad koefficient	T-värde	Ostandardiserad koefficient	T-värde
Konstant	0,782***	54,063	0,694***	45,017
Medelinkomst	5,404x10 ⁻⁴ ***	4,540	6,701x10 ⁻⁴ ***	6,428
R ² justerat/ N	0,065/284		0,125/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

De generella sambanden mellan medelinkomst och valdeltagande är som väntat positiva. Förklaringskraften är dock relativt låg, endast kring 6,5 % för 1991, medan den har stigit till 12,5 % för 1998. Effekten av att medelinkomsten för kommunens invånare stiger med 100.000 kr per år, allt annat lika, skulle generellt sett innebära en ökning av valdeltagandet 1991 med ungefär 5 %. Medan det för 1998 skulle innebära en genomsnittlig ökning av valdeltagandet med nästan 7 %. Det skulle krävas en ökning som motsvarar en stor del av den totala variationsbredden av inkomsten i urvalet för att valdeltagandet skall stiga med 5 % för 1991 och med 7 % 1998.

När det gäller utbildningsnivån förväntas även där föreligga positiva samband med valdeltagandet, utifrån de teoretiska antagandena om utbildningsnivåns positiva effekt på valdeltagandet. Utfallet för regressionsanalyserna blir även i den riktningen.

Tabell 29 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserad koefficient	T-värde	Ostandardiserad koefficient	T-värde
Konstant	0,828***	204,500	0,775***	211,981
Utbildning	0,187***	5,096	0,322**	5,300
R ² justerat/ N	0,081/284		0,087/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Effekten av att 10 % fler av kommunens befolkning har en eftergymnasial utbildning blir för 1991, allt annat lika, i genomsnitt ett högre valdeltagande med närmare 2 %. Siffran för 1998 blir i genomsnitt, allt annat lika, ett högre valdeltagande med drygt 3 %. Både för medelinkomsten och för utbildningsnivån tycks dessa variabler ha fått en större betydelse från 1991 till 1998 års val.

En annan strukturell variabel som kan sägas tillhöra kategorin socioekonomiska variabler är hur etniskt homogen en kommun är, det vill säga hur stor andel av befolkningen som utgörs av invandrare. Ur ett individperspektiv har undersökningar visat att sannolikheten för att gå och rösta sjunker för individer med invandrarbakgrund. Även vid enbart en anblick ligger de kommuner med en stor andel invandrare relativt långt ned i listan över valdeltagandet, där Haparanda med en stor andel finska medborgare ligger lägst 1998. I kapitel 2 framgick även att de förelåg ett linjärt samband mellan valdeltagandet och andelen utländska medborgare i kommunerna. Resultatet av regressionsanalyserna bekräftar styrkan i detta samband och förklaringskraften är relativt hög för de bivariata modellerna med andelen utländska medborgare som oberoende variabel.

Tabell 30 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserad koefficient	T-värde	Ostandardiserad koefficient	T-värde
Konstant	0,865***	352,280	0,815***	297,657
Andelen utländska medborgare	-0,418***	-8,890	-0,572***	-10,247
R ² justerat/N	0,216/284		0,269/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Av de variabler som hittills testats i bivariata modeller i detta kapitel är andelen utländska medborgare den variabel som ensamt påvisar den högsta förklaringskraften av variationen i valdeltagandet. Andelen utländska medborgare i befolkningen kan förklara närmare 22 % av variationen i valdeltagandet 1991 och nästan 27 % av variationen för 1998. Effekten av variabeln, det vill säga storleken på den uppskattade regressionskoefficienten, är betydande. En ökning med 10 % av andelen utländska medborgare i kommunen innebär i genomsnitt en minskning i valdeltagandet med 4 % för 1991 och 5,7 % för 1998. Vilket är en större effekt än vad både medelinkomsten och utbildningsnivån ensamma har uppvisat. Kanske är andelen utländska medborgare en större social markör än vad de övriga variablerna är?

Analyserna som gjorts ovan illustrerar samband av bivariat karaktär och för att pröva om dessa samband håller givet att andra variabler finns som också påverkar den beroende variabeln räcker de inte. Därför måste multivariata regressionsanalyser göras för att kontrollera i vilken utsträckning variablerna påverkar valdeltagandet samfällt görs.

Tabell 31 Valdeltagande som den beroende variabeln, OLS regression

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserad koefficient	T-värde	Ostandardiserad koefficient	T-värde
Konstant	0,763***	45,262	0,686***	46,989
Medelinkomst	$8,381 \times 10^{-4}$ ***	4,679	$8,886 \times 10^{-4}$ ***	7,569
Utbildning	0,06706	1,254	0,122	1,839
Andelen utländska medborgare	-0,571***	-13,161	-0,758***	-16,678
R ² justerat/N	0,429/284		0,559/284	

Källa: SCB:s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån

Sambanden har alla de teoretiskt förväntade riktningarna. Enligt vad som framgår faller utbildning bort som signifikant variabel och den variabel som påvisar den största effekten är andelen utländska medborgare. Den sammanlagda förklarade variansen når upp till ca 43 % och 56 % för 1991 respektive 1998. Det tycks således som om de olika socioekonomiska förklaringsfaktorerna har ökat i betydelse mellan 1991 och 1998, i takt med att det genomsnittliga valdeltagandet har minskat i Sverige. De socioekonomiska faktorernas förklaringskraft skall jämföras med föreningstäthetens förklaringskraft för valdeltagandet. Den variabel som ensam sämst förklarar variationerna i valdeltagandet förklarar dock bättre denna variation än vad föreningsvariabeln tycks göra, sett för hela landet sammantaget. Dessutom gick det generella sambandet mellan valdeltagande och föreningstäthet i motsatt riktning jämfört med de teoretiska antagandena.

Om man jämför denna multivariata regressionsanalys med den som presenterades i föregående kapitel (tabell 12) där även föreningstätheten ingår ser man att skillnaden i förklaringskraft mellan de olika modellerna är i det närmaste obefintlig för 1998. Medan den för 1991 uppgår endast till ett fåtal procentenheter. Förklaringskraften som föreningstätheten bidrar med i modellen tillsammans med de övriga socioekonomiska variablerna är således ringa över lag.

Socialt kapital som beroende variabel

När det gäller förhållandet mellan det sociala kapitalet, här föreningstätheten, och den socioekonomiska utvecklingsnivån har historiska data visat på att det fanns en positiv korrelation mellan de två variablerna (Lundkvist, 1974). I Sveriges fall tycks det vara så att de områden som först har blivit moderniserade också var de områden där tre av de första stora folkrörelserna (arbetarrörelsen, nykterhetsrörelsen och frikyrkorna) fick fotfäste. Det kausala sambandet skulle historiskt sett gå från den ekonomiska utvecklingen till ett rikare föreningsliv enligt Lundkvist (1974). Ju modernare ett samhälle var desto större var sannolikheten att ett större antal föreningar skulle bildas på orten än med en jämförbar ort med en lägre utvecklingsgrad.

Det andra argumentet som har förts fram tidigare, är det som Mancur Olson (1982) hävdade att stela och byråkratiserade intresseorganisationer i samhället kan verka hämmande på den ekonomiska utvecklingen. Även svenska författare har framfört liknande argument när det gäller sambandet mellan utveckling och föreningslivet (Westlund, 2001b).

Vid en multivariat regressionsanalys framgår det att flera av sambanden mellan den socioekonomiska utvecklingen och det sociala

kapitalet är negativa. Tabell 5 testar huruvida de socioekonomiska förhållandena 1991 kan förutsäga föreningstätheten för 1998.

Tabell 32 Föreningstäthet 1998 som beroende variabel, OLS-regression

Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	3,553***	12,823
Medelinkomst (1991)	-0,0228***	-7,761
Utbildning (1991)	1,755*	2,000
Andelen utländska medborgare (1991)	-2,422**	-3,396
R ² justerat/ N	0,399/284	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

Endast variabeln utbildning är positivt relaterad till andelen föreningar per invånare. Den förklarade variansen ligger kring 40 %, vilket är något lägre än den förklarade variansen för valdeltagandet. Variablerna kan således förklara variationen i valdeltagandet något bättre än vad de kan förklara variationen i föreningstäthet.

I det tidigare kapitlet påfanns skillnader när det gäller effekterna av föreningstätheten som oberoende variabel mellan olika delar av landet. Historiska data påvisar även att det var vanligare med överlappande medlemskap i de norra delarna av landet redan under 1900-talets början (Lundkvist, 1974). För att kontrollera om dessa effekter föreligger även med föreningstätheten som beroende variabel så delas landet upp i två olika

geografiska delar likt tidigare. Resultaten tyder på att det föreligger stora skillnader i effekterna mellan de norra delarna och övriga delarna av landet. De oberoende variablerna tycks inte vara signifikanta för de norra delarna av landet i samma utsträckning, medan de i hög grad är det för övriga delarna av landet.

Tabell 33 Föreningstäthet som beroende variabel, regionala skillnader, OLS regression

	Norra Sverige				Södra och mellersta Sverige			
	1991		1998		1991		1998	
Ober. variabler	Ostandard. koefficient	T-värde	Ostandard. koefficient	T-värde	Ostandard. koefficient	T-värde	Ostandard. koefficient	T-värde
Konstant	1,130**	3,534	1,259***	4,311	1,442***	12,695	1,324***	13,34
Medelinkomst	-0,00522	-1,629	-0,00489*	-2,179	-0,00939***	-7,685	-0,00681***	-8,500
Utbildning	0,283	0,310	-0,858	-0,674	1,060**	2,924	1,233**	2,775
Andelen utländska medborgare	0,305	0,505	0,411	0,558	-0,700*	-2,154	-1,202**	-3,296
R ² justerat/ N	0,023/69		0,098/69		0,414/215		0,413/215	

Källa: SCB:s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

I norra Sveriges fall är endast inkomstvariabeln statistiskt signifikant (1998), medan tecknen på regressionskoefficienterna förblir de samma (utom för utbildningsvariabeln 1998) som för övriga delarna av Sverige, fast koefficienterna är inte signifikanta. Förklaringsvärdet för de norra delarna av Sverige är väsentligt lägre än vad det är för övriga delarna av landet. För 1998 kommer förklaringsvärdet upp till närmare 10 % för de norra delarna av landet medan det för de övriga delarna av landet ligger på en nivå strax över 40 % för bägge åren. Styrkan på effekterna hos regressionskoefficienterna är betydligt högre för de södra och mellersta

kommunerna, i vissa fall, som för exempelvis inkomstvariabeln 1991 är de dubbelt så stora. Detta innebär att, allt annat lika, om man ökar med en enhet i södra och mellersta delarna av landet någon given variabel ger detta i genomsnitt ett dubbelt så stort utslag på den beroende variabeln som man skulle ha fått med exakt samma ökning i de nordliga delarna av landet. Det tycks således vara så att de socioekonomiska variablerna får ett större genomslag och har en bättre förklaringskraft för de södra och mellersta delarna av landet än vad de har för de nordligaste delarna, när det gäller att förklara variationen i föreningstäthet. Att signifikansnivåerna är annorlunda mellan de olika delarna av landet för de förklarande variablerna kan till viss del förklaras med skillnader i storlek mellan grupperna. Skillnaderna i effekterna bör dock härledas till andra förklaringar än endast beroende på skillnader i urvalens storlek.

Enligt det resonemang som Inglehart (1997) fört fram borde kopplingen mellan socioekonomiska variabler och föreningstäthet vara positiv för de mindre utvecklade områdena medan den borde vara negativ för mer utvecklade områden. Endast utbildningsvariabeln sticker ut som en positivt kopplad variabel till föreningstätheten. Från surveydata framgår att individerna som är medlemmar i föreningar är bättre utbildade än genomsnittet (Jeppsson Grassman & Svedberg, 1999, s. 168). Detta tycks således i viss mån stämma med den aggregerade bilden där de kommuner som har en högre andel invånare med eftergymnasial utbildning har i genomsnitt en något högre föreningstäthet. Men detta samband är statistiskt signifikant endast för de mellersta och södra delarna av landet.

Sammanfattning

I en jämförelse mellan resultaten från den socioekonomiska modellen och modellen baserad på det sociala kapitalets betydelse har både analyser av hur väl historiska data kan förutsäga senare data och tvärsnittsanalyser

gjorts. Om tvärsnittsanalyserna inte kan säga något om den ”verkliga” kausala riktningen på sambanden kan de åtminstone säga något om förklaringskraften hos de olika modellerna.

Det tycks som om valdeltagandet, sett över hela landet, bättre kan förklaras med variationer i socioekonomiska faktorer snarare än med variationer i föreningstätheten. Dock har föreningstäthetens samband ett heterogent kausalt mönster över landet. Där minskningen i valdeltagande över två skilda år kan bättre förklaras med variationer i föreningstäthet i norra Sverige än med socioekonomiska faktorer, dessa samband återfinns dock inte i de övriga delarna av landet. Samtidigt tycks det som variationer i socioekonomiska faktorer bättre förklarar skillnader i föreningstäthet i de södra och mellersta delarna av landet än vad som är fallet för de norra delarna. De generella sambanden går dock inte i de riktningar som teorierna kring det sociala kapitalets betydelse skulle peka på. Detta gäller vare sig för den socioekonomiska utvecklingsnivån eller för valdeltagandet. Tidigare har det påpekats att vissa osäkerheter kan förekomma när det gäller mätningen av föreningstätheten utifrån företagsregistret, liknande osäkerheter finns inte för de faktorer som uttrycker den socioekonomiska utvecklingsnivån (undantaget andelen anställda inom tjänstesektorn möjligtvis). Detta skulle kunna leda till något mer osäkra skattningar av regressionskoefficienterna, men de test som gjorts med andelen kooperativ (som inte har samma osäkerhet i registret) påvisade likartade riktningar i sambanden. En viss grad av heteroskedasticitet³⁴ kan även influera på

---

³⁴ Heteroskedasticiteten gör så att standardfelen för de skattade regressionskoefficienterna blir större och därmed statistiskt signifikanta i en lägre utsträckning. De skattade regressionskoefficienterna är inte längre asympotiskt ”effektiva” (det vill säga de har inte längre den lägsta variansen) (Kmenta, 1997, s. 272). Men de koefficienter som OLS regressionen skattar förblir utan snedvridningar även med heteroskedasticitet (Kmenta, 1997, s. 270). Eftersom data är på den aggregerade nivån kan inte variansen förutsättas vara den samma över hela urvalet. Dock avhjälpas en del av heteroskedasticiteten genom att de data som används hela tiden relateras till befolkningsmängden (Studenmund, 1997). Därmed är data i viss mån redan viktad.

koefficienterna. För att vidare undersöka huruvida vad de regionala skillnaderna som upptäckts kan bero på görs olika tester för socioekonomiska indikatorer och om utfallet på den beroende variabeln valdeltagande förändras i nästföljande kapitel.

Kapitel 5: Test för skillnader i utfall beroende på indikatorer för socioekonomisk utveckling

Inledning

I de föregående kapitlen har vissa skillnader på regional nivå noterats när det gäller effekten av föreningstätheten. För att testa huruvida dessa samband är regionala eller beroende av socioekonomiska indikatorer görs olika tester i detta kapitel där kommunerna delas in i mindre undergrupper. Detta enligt den strategi som bland annat Brady och Collier (2001) tar upp där urvalet bör delas in i mindre grupper för att man skall kunna skönja olikartade kausala mönster. Avsikten i detta kapitel är att kontrollera för olika socioekonomiska variabler och huruvida dessa påverkar sambandet mellan föreningstätheten och valdeltagandet. Ett test görs även för de kommuner i Norrlands inland, där en hög föreningstäthet har uppmätts, samtidigt som valdeltagandet historiskt legat relativt lågt i detta område (Ersson, 2002).

Kontroll för skillnader i socioekonomisk utveckling

Kan olika nivåer av socioekonomisk utveckling leda till olika effekter av föreningstätheten? Hypotesen om att det skulle föreligga skillnader i effekterna av föreningstätheten, beroende på vilken grad av socioekonomisk utveckling som samhället befinner sig i hämtas från den

tidigare teoretiska diskussionen som Inglehart (1997) fört fram. Enligt detta resonemang skulle effekten av att ha en hög föreningstäthet vara negativ i samhällen med en hög grad av socioekonomisk utveckling och positiv i de samhällen som präglades av en lägre grad av socioekonomisk utveckling. Hypotesen skulle således vara att givet att ett samhälle har en relativt sett högre socioekonomisk utveckling skulle effekterna av en hög föreningstäthet vara negativa och givet en relativt sett lägre socioekonomisk utveckling skulle effekterna vara positiva. Inglehart (1997, s. 227) själv testar delvis denna hypotes genom att dikotomisera de länder som ingår i studien i hög respektive låg grad av socioekonomisk utveckling. Resultatet av den empiriska studien tycks ge stöd åt hypotesen, även om de generella sambanden inte är så tydliga som de samband som framkommer vid indelningen av fallen i olika grupper.

I Sveriges fall är dock skillnaderna mellan de olika kommunerna mindre än vad de är i de olika länder som ingår i World Value Survey, där bland annat länder som Bulgarien, Nigeria och Sverige jämförs. Fördelen med att hålla studien till ett enda land är att olika kontextuella variabler exempelvis av institutionell karaktär konstanthålls. Empiriska data gör gällande att institutionella faktorer spelar in i huruvida det finnas få eller många föreningar i ett land (Curtis, Baer & Grabb, 2001; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001). Dessa faktorer kan skilja åt från land till land och således indirekt påverka slutsatserna.

För att kontrollera huruvida den socioekonomiska utvecklingen inverkar på den effekt som föreningstätheten har konstanthålls olika nivåer av socioekonomisk utveckling. Urvalet delas in i grupper av hög respektive låg medelinkomst och utbildningsnivå. De bägge variabelernas effekt undersöks separat, då det skulle kunna vara möjligt att variablerna inverkar på olika sätt. Indelningen av kommunerna i olika kategorier medför att den grupp som skulle kunna kategoriseras som liggande kring ett medelvärde för distributionen av de olika värden som kommunerna visar upp inte tas med i analysen. Flera författare påpekar att det är svårt att dela in en kontinuerlig variabel i dikotomier och för att undvika de gränssfall som

ligger kring mitten av distributionen och för att få mer distinkta kategorier (hög respektive låg) lämnas dessa fall utanför (se bl.a. Sartori, 1991). Enligt Giovanni Sartori (1991, s. 248) kan det vara problematiskt att enbart se på variablerna som kontinuerliga och den andra ytterligheten att enbart använda sig av dikotomier. En för långt driven användning av kontinuerliga variabler kan leda till absurda situationer där man exempelvis i praktiken inte längre kan avgöra vad som är en demokrati och vad som inte är en demokrati enligt Sartori (1991, s. 248-9). Medan den omvända problematiken innebär att kategorierna dikotomiseras på ett sätt så att fallen som eventuellt skulle kunna falsifiera de uppställda hypoteserna utesluts. För att identifiera huruvida det finns heterogena mönster i kausaliteten, något som regressionsanalysen inte tar hänsyn till, är en av strategierna som Brady och Collier (2001) föreslår att indela data i mindre och logiska enheter.

De fall som väljs att tas med är de fall som ligger i den övre och undre delen av fördelningen av variablerna. Detta innebär att fallen som skulle hamna i en mellankategori utesluts från analysen. En viss variation på de socioekonomiska variablerna föreligger således fortsatt mellan de olika fallen som tas med i gruppen hög respektive låg. När kommunerna grupperas in efter hög och låg medelinkomst blir utfallet av regressionsanalyserna följande.

Tabell 34 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, hög inkomst, OLS regression (tvärsnitt)

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,882***	24,754	0,742***	26,996
Utbildning	0,178**	2,823	0,171*	2,104
Andelen utländska medborgare	-0,735***	-10,978	-0,917***	-13,009
Inkomst	$6,736 \times 10^{-5}$	0,243	$6,275 \times 10^{-4**}$	3,440
Föreningstäthet	-0,0730***	-4,909	-0,0381**	-3,370
R ² justerat/N	0,673/72		0,735/86	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivån; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivån

Det intressanta förhållandet inträffar att föreningstätheten ensamt, i en bivariat regressionsanalys, förklarar mindre än en procent av variationen på den beroende variabeln valdeltagande och sambandet mellan de två variablerna är inte statistiskt signifikant. Men om föreningstätheten läggs till den multivariata regressionslikningen förklaras 11 % mer av variationen i valdeltagandet än utan föreningstätheten, de övriga förklarande variablerna är fortfarande medelinkomst, andelen utländska medborgare och utbildning. En tolkning av detta samband skulle vara att föreningstäthetens effekt således skulle vara beroende av förekomsten av de övriga variablerna i denna kontext av en hög medelinkomst.

När det gäller kommunerna med en låg medelinkomst blir utfallet något annorlunda. Den sammanlagda förklaringskraften för regressionslikningen är lägre i kommunerna med en låg medelinkomst, dock är föreningstäthetens roll inte lika ambivalent då variabeln är

signifikant även i en bivariat ekvation, till skillnad mot gruppen med hög medelinkomst.

Tabell 35 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, låg inkomst, OLS regression

Oberoende variabler	1991		1998	
	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,894***	9,517	0,681***	6,986
Utbildning	-0,215	-0,933	-0,103	-0,354
Andelen utländska medborgare	-0,560***	-7,196	-0,738***	-8,559
Inkomst	$1,779 \times 10^{-5}$	0,020	$9,980 \times 10^{-4}$	1,387
Föreningstäthet	-0,0532**	-3,083	$-8,197 \times 10^{-3}$	-0,436
R ² justerat/ N	0,466/73		0,461/92	

Källa: SCB:s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå

Även för de kommunerna med en låg medelinkomst är dock föreningstäthetens effekt negativ. Effekten är dock något svagare i dessa kommuner än i de kommuner som påvisar en högre medelinkomst. Det är dock svårt att se hur denna skillnad i effekt skall kunna ha någon avgörande betydelse för utfallet på valdeltagandet eftersom att en ökning på en enhet av föreningstäthetsmättet skulle motsvara en minskning i valdeltagandet med 7,3% i kommunerna med höga medelinkomster och i kommunerna med låga medelinkomster skulle motsvarande minskning ligga på 5,32%. Variationsbredden på måttet av föreningstäthet visar dock att ingen kommun i landet uppvisar en föreningstäthet som överskrider 1 (det högsta

värde ligger på 0,87), vilket torde få en ökning med en enhet att framstå som osannolik. Utbildningsvariabeln påvisar heller inget signifikant samband med valdeltagandet i gruppen med låg inkomst till skillnad från gruppen med hög inkomst. Det förekommer dock inga skillnader i riktningarna på sambanden mellan de två grupperna. Om man ser till resultaten för 1998 är föreningstätheten inte längre signifikant som variabel.

I de kommuner med en hög utbildningsnivå, gränsen har dragits vid 11 % och uppåt av befolkningen med en eftergymnasial utbildning, vilket motsvarar ungefär en tredjedel av urvalet. Den undre gränsen sattes vid 7,5 % av befolkningen med eftergymnasial utbildning och lägre.

Tabell 36 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, hög utbildning, OLS regression

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,848 ***	33,417	0,769***	27,739
Utbildning	0,147 **	2,766	0,324**	3,178
Andelen utländska medborgare	-0,770***	-16,581	-1,109***	-10,145
Inkomst	$3,243 \times 10^{-4}$	1,580	$4,506 \times 10^{-4}$ **	2,545
Föreningstäthet	-0,05254***	-4,440	-0,04803**	-3,027
R ² justerat/ N	0,799/81		0,827/36	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå

Den största effekten har fortsatt andelen utländska medborgare, där en ökning med 10 % av andelen utländska medborgare boende i kommunen skulle innebära en minskning i valdeltagandet med 7,70 %. Variabeln föreningsstäthet är fortfarande signifikant som förklarande variabel till valdeltagandet och dess effekt är på ungefär den samma nivå som för kommunerna med en hög medelinkomst. Till en stor del är kommunerna också de samma, vilket torde göra att likheterna i utfallet är uppenbara.

För kommunerna med en låg andel av befolkningen med en eftergymnasialutbildning är effekterna ungefär likartade som för kommunerna med låg medelinkomst. Dock sjunker förklaringsvärdet relativt tydligt för de kommuner med en låg andel av befolkningen med eftergymnasial utbildning jämfört med de kommuner som har en hög andel utbildade.

Tabell 37 Valdeltagandet 1991 och 1998 som beroende variabel, låg utbildning, OLS regression

	1991		1998	
Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,732	13,830	0,720***	9,500
Utbildning	0,197	0,429	-2,088	-1,070
Andelen utländska medborgare	-0,426***	-3,847	-0,835***	-4,990
Inkomst	$1,207 \times 10^{-3} *$	2,535	$1,224 \times 10^{-3} *$	2,171
Föreningstäthet	-0,05069**	-3,325	-0,03311	-1,236
R ² justerat/N	0,241/79		0,333/44	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister

***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivån

De socioekonomiska variablerna tycks kunna förklara sambanden bättre för de kommuner som har en relativt hög nivå av utbildning och inkomst 1991. Riktningen på sambandet när det gäller föreningstäthetens effekt på valdeltagandet är den samma som den är för kommunerna med en hög andel invånare med eftergymnasial utbildning.

Det tycks således inte finnas några generella skillnader mellan de olika grupperna av kommuner med hög respektive låg inkomst och utbildning när det gäller riktningen på effekten av föreningstätheten. I alla fall är den negativt kopplad till valdeltagandet, även om förklaringsmodellen tycks vara bättre anpassad till de kommuner som påvisar en hög grad av utbildning och en hög medelinkomst bland sina invånare. Förklaringskraften är betydligt högre för kommunerna med en hög medelinkomst och andel utbildade i befolkningen.

Den skillnad som finns i de olika delarna av landet, där den landsända som har flest föreningar har påvisat ett annorlunda mönster när det gäller sambanden med valdeltagandet, återfinns inte när uppdelningen görs på inkomst och utbildning. Det tycks således inte som att förklaringen till den norrländska avvikelserna går att finna enbart i skillnader i utvecklingsnivå jämfört med övriga landet. Om förklaringen skulle ha funnits i faktorer som kan relateras endast till skillnader i socioekonomisk utvecklingsnivå borde rimligtvis dessa effekter återfinnas även i andra delar av landet som har samma grad av socioekonomisk utveckling. Dock kan andra faktorer variera även om kommunerna uppvisar en liknande grad av socioekonomisk utveckling, exempelvis kan graden av urbanisering, där vissa kranskommuner till storstäderna kan ha en likartad medelinkomst och grad av utbildning bland befolkningen som vissa kommuner i de gleset befolkade inlandskommunerna, medan levnadsbetingelserna för befolkningen i de olika kommunerna är i övrigt disparata.

Andra mått som skulle kunna hänföras till socioekonomisk utveckling och som skulle kunna särskilja dessa kommuner är exempelvis storleken på primärnäringsinomen i kommunen. Storleken anges här i form av andelen av befolkningen som är sysselsatta inom lantbruk. Vad som skulle kunna vara problematiskt med denna variabel är att lantbrukssektorn numera är så reducerad inom det svenska näringslivet. Detta innebär att variationerna ändå är små mellan de kommuner som kan sägas ha, en relativt sett, hög grad av sysselsättning inom jordbruket jämfört med de som har en låg grad av sysselsättning inom lantbruket. Uppdelningen i hög och låg har skett mellan dem som har en andel sysselsatta inom lantbruket från 0,5 % och under och hög från 1,5% och uppåt. Skillnaden kan tyckas marginell, men i gruppen låg faller de kommuner som har en väldigt liten, tenderande till icke existerande, andel arbetande inom lantbruket, medan i kategorin hög faller de kommuner som har en andel arbetande inom lantbruket som överstiger medianen som ligger strax under 1%.

Resultatet för kommunerna med relativt många arbetande inom lantbruket blir att förklaringskraften för modellen är relativt låg och de

enda variabler som påvisar ett statistiskt signifikant samband i regressionsanalysen med valdeltagandet är medelinkomsten och andelen utländska medborgare som bor i kommunen. Föreningstätheten påvisar inget samband alls med valdeltagandet i denna grupp av kommuner. Om effekten vore statistiskt signifikant skulle den vara betydligt mindre än vad den är för gruppen med få arbetande inom lantbruk.

Tabell 38 Valdeltagande 1991 som beroende variabel, OLS regression, kontroll för skillnader i storlek på lantbrukssektorn

Oberoende variabler	Många arbetande inom lantbruk		Få arbetande inom lantbruk	
	Ostandard. koefficienter	T-värde	Ostandard. koefficienter	T-värde
Konstant	0,693***	13,249	0,902	24,771
Utbildning	-0,182	-1,186	0,203**	3,026
Andelen utländska medborgare	-0,452**	-2,856	-0,726***	-9,744
Inkomst	$1,692 \times 10^{-3}$ **	3,240	$-9,803 \times 10^{-5}$	-0,342
Föreningstäthet log	$-4,981 \times 10^{-3}$	-0,344	-0,08056****	-4,661
R ² justerat/N	0,143/91		0,602/80	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister; siffrorna rörande yrkestillhörighet härrör från SCB:s folkräkning 1990; ***=sambandet är signifikant på 0,000 nivå; **= sambandet är signifikant på 0,01 nivå; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivå

För kommunerna med en låg andel av invånarna arbetande inom primärnäringsen har föreningstätheten som förklarande variabel betydelse för valdeltagandet. Koefficienten är negativ och för varje ökning av en enhet av föreningstätheten sjunker valdeltagandet i genomsnitt med 8 %. Som redan tidigare har nämnts är dock variationen i populationen när det gäller föreningstätheten inte så stor som en enhet, dock kan skillnaden

mellan ett extremt lågt värde på föreningstätheten (nära noll eller 0,1) och ett relativt högt värde på föreningstätheten (kring 0,6), allt annat lika, innebära en genomsnittlig skillnad i valdeltagandet på ungefär 4-5%. Effekten kan således inte sägas vara utan betydelse för valdeltagandet. I jämförelse skulle en 10% högre andel av utländska medborgare boende i kommunen, allt annat lika, innebära ett i genomsnitt lägre valdeltagande på ca 7 %.

Noterbart är att som redan har anförts innan är att förklaringsmodellen för valdeltagandet i sin helhet, och inte enbart för föreningstätheten, är betydligt bättre för de kommuner som kan betecknas som socioekonomiskt mer moderna, dvs. har en lägre andel av befolkningen som arbetar inom primärnäringen eller där inkomsterna och utbildningsnivån i genomsnitt är högre.

Ett annat mått som har använts av andra författare (se Putnam, 1996, s. 184) för att beskriva olika grader av socioekonomisk utveckling är andelen industriarbetare boende i området. Hypotesen är att ju fler industriarbetare som finns i det lokala samhället desto högre grad av industriell utveckling har det aktuella området. Detta mått bör skilja på områden i landsbygd respektive icke landsbygd. Dock skulle det kunna tänka sig att områden liggande i närheten av de större städerna skulle kunna ha en relativt låg andel av industriarbetare i befolkningen, men samtidigt med en högre utbildnings- och inkomstnivå än genomsnittet. Detta eftersom att servicenäringen har kommit att bli allt mer betydelsefull. Data kring servicenäringen kan bli missvisande då det kan förekomma kommuner med en stor andel av befolkningen verksam inom den offentliga sektorn.

I kategorin många industriarbetare faller de kommuner som har en andel industriarbetare som är 15% och uppåt. I den andra kategorin med få industriarbetare faller de kommuner som har en andel som motsvarar 9% och nedåt av befolkningen som arbetar inom tillverkningsindustrin. Avgränsningarna har lagts under och över medianen där de flesta fallen

samlar sig och med viss hänsyn till att tillräckligt många fall skall komma med för att regressionsanalyser skall kunna göras.

Tabell 39 Valdeltagandet 1991 som beroende variabel, OLS regression, kontroll för skillnader i andelen arbetande inom tillverkningsindustrin

	Många arbetande inom tillverkningsindustrin		Få arbetande inom tillverkningsindustrin	
Oberoende variabler	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	0,825***	27,348	0,766***	11,752
Utbildning	0,109	1,643	0,291	1,249
Andelen utländska medborgare	-0,751***	-16,572	-0,688***	-5,162
Inkomst	$5,022 \times 10^{-4*}$	2,040	$8,197 \times 10^{-4}$	1,329
Föreningstäthet log	-0,03594*	-2,499	$-5,938 \times 10^{-3}$	-0,260
N/R ² justerat	45/0,895		59/0,340	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister; siffrorna rörande yrkestillhörighet härrör från SCB:s folkräkning 1990; ***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivån

Bland kommunerna som grupperats i många respektive få industriarbetare föreligger även här skillnader när det gäller de olika förklarande variabelernas effekter på den beroende variabeln valdeltagande. I gruppen med många arbetare inom tillverkningsindustrin har föreningstätheten ett statistiskt signifikant samband med valdeltagandet och dess effekt ligger i genomsnitt på ca 3,6% om täthetsmättet stiger med en enhet, allt annat lika. Vilket innebär att en ökning med ungefär hälften

(som torde vara mer rimlig sett till populationens variationsvidd) ger ett lägre valdeltagande med ca 1,8 % i genomsnitt, allt annat lika. I gruppen med få industriarbetare har föreningstätheten ingen statistisk signifikant effekt (signifikansnivån ligger närmare 0,8) på valdeltagandet. Den enda variabel som påvisar ett statistiskt signifikant samband med valdeltagandet är andelen utländska medborgare i denna grupp, de övriga variablerna ligger långt från de konventionellt godtagbara statistiska signifikansnivåerna. Dessa två grupper uppvisar även betydande skillnader när det gäller den förklarade variansen.

Empiriskt utfall

När olika socioekonomiska variabler har dikotomiserats framkommer ett visst mönster som tycks vara relativt konstant. I grupperna med de karaktäristika som förknippas med en högre socioekonomisk utveckling är betydelsen av föreningstätheten större och förklaringsmodellerna för valdeltagandet tycks överstämja bättre än för kommunerna med lägre socioekonomisk utveckling. Hur kan dessa skillnader förklaras?

Det tycks som om vissa betingelser bör finnas för att föreningstätheten skall inverka på valdeltagandet. Dessutom är inverkan inte i den riktning som teorierna kring det sociala kapitalet skulle antyda, kopplingen tycks vara negativ och inte som skulle kunna förväntas positiv. Det tycks som om föreningstätheten skulle vara beroende av vissa kontextuella variabler för att den skall få ett statistiskt genomslag.

Komparativa studier med ett flertal OECD-länder visar att kopplingen mellan föreningstätheten och valdeltagandet är väldigt liten (Milner, 2002, s. 29-31). Dock är riktningen på sambandet mellan valdeltagandet och föreningstätheten i en jämförelse mellan länder positivt. Antalet länder som ingår i studien är dock få (13) och gör att de statistiska slutsatserna tenderar att vara mer osäkra och mindre generaliserbara.

Resultatet med ett svagt positivt samband och dess svaga förklaringskraft ($R^2 = 0,1488$) tycks inte förbättras nämnvärt om valdeltagandet i lokala istället för nationella val används (Milner, 2002, s. 37). Henry Milner (2002, 31-35), påpekar dock svårigheterna i att jämföra valdeltagandet i lokala val över flera länder, exempelvis är valsystemen olika (som influerar på sättet att beräkna valdeltagandet på) och betydelsen av lokala val skiftar från land till land. Milners (2002) tes är att det inte är föreningstätheten eller den generaliserade tilliten- två variabler som ofta nämns som indikatorer på det sociala kapitalet - som avgör valdeltagandet utan det är den ”samhälleliga läskunnigheten” (civic literacy).

Den samhälleliga läskunnigheten härstammar mer från information från public service tv och tidningsläsande än från deltagande i föreningar. Det samband som Putnam (2000; 1993) hittar mellan valdeltagande och föreningsaktivitet skulle enligt Milners resonemang (2002; s. 6) vara spuriöst. Det vill säga att sambanden verkar vara kausala men i själva verket beror på variablernas samband med en annan variabel som inte tagits med. De medborgare (i USA och Italien) som är mycket engagerade i frivillig verksamhet skulle helt enkelt ha mindre tid att tillbringa genom att titta på det kommersiella tv-utbudet. I de nordiska länderna där inslaget av public service tv har relativt sett varit högre (i Sveriges fall ända tills relativt nyligen varit helt dominerat av public service) har detta bidragit till mer informerade och mer samhälleligt läskunniga medborgare. Detta har i sin tur bidragit till ett högre valdeltagande än genomsnittet i dessa länder. Tv-tittandet skulle således både vara av ondo och av godo, beroende på om det är public service eller om det är kommersiell tv enligt Milner (2002). Att svenskarna tillbringar mindre tid framför tv:n än vad amerikanerna gör skulle också göra att de har mer tid över för andra aktiviteter, som frivillig verksamhet. Svårigheterna i att göra länderjämförelser för föreningsdeltagande härstammar från dels felkällor i statistiken över föreningslivet (se Morales Diez de Ulzurunn, 2002) och dels från de kontextuella variabler som har lett till olika förenings traditioner (Curtis,

Baer & Grabb, 2001; Schofer & Fourcade-Gourinchas, 2001) oberoende av nivåerna på det sociala kapitalet.

I föreliggande studie används endast ett land och ovan beskrivna problem kan således undvikas, även om variationsbredden i urvalet på ett antal variabler minskar torde även risken för att kontextuella variationer leder till att slutsatser dras kring skenbara samband. Enligt Giovanni Sartori³⁵ (1991, s. 244) är det främsta syftet med komparativa studier är att uppnå kontroll, ”comparing is controlling”, i den mening att kontrollera för de variabler som kan tänkas inverka på utfallet. I avsnittet ovan har statistiska kontroller gjorts för olika variablers inverkan tillsammans med föreningstäthetens påverkan på valdeltagandet. Den ursprungliga hypotesen skulle vara att det skulle finnas en skillnad där effekten skulle variera beroende på graden av socioekonomisk utveckling, som den har definierats här. Om mönstret skulle följa den hypotes som bl.a. Inglehart (1997) lagt fram skulle sambanden vara positiva i de fall där den socioekonomiska utvecklingen var lägre och negativa (eller icke existerande) i de fall där den socioekonomiska utvecklingen är högre. I det svenska empiriska materialet har inga direkta positiva samband mellan valdeltagandet och föreningstätheten kunnat påträffas. För Uslaner (1999) krävs att föreningstätheten skall nå över ett visst tröskelvärde för att den skall kunna ge något utslag på det aggregerade valdeltagandet.

Kommunerna i Norrlands inland - avvikare?

Om man ser till Sverige och de delar av landet där föreningstätheten är som störst, och där sannolikheten att man når över detta tröskelvärde som Uslaner (1999) hypotiserat torde vara störst, finner man inga direkta positiva samband mellan valdeltagandet och föreningstätheten. Däremot finner man att förändringen i valdeltagandet och föreningstätheten uppvisar

---

³⁵ För Sartori, (1991, s. 245) bör dock alla studier vara länderkomparativa.

ett statistiskt samband med varandra i dessa områden. De kommuner med den högsta andelen föreningar 1998 tappar också minst när det gäller valdeltagandet, jämfört med valdeltagandet år 1991. Valdeltagandet i de områden som för närvarande, med föreliggande empiriska material, har den största föreningstätheten har också av flertalet kontextuella anledningar historiskt sett haft ett lägre valdeltagande, något som tenderar att leva kvar även då hinder har avhjälpats som exempelvis avsaknad av vägar till vallokaler för en del av befolkningen. Därför skulle kopplingen mellan valdeltagande och föreningstäthet kunna vara missvisande och ett förändringsmått mera rättvisande.

En bidragande orsak till att koefficienterna blir negativa har ovan redan påpekats vara det faktum att de verkligt föreningstäta kommunerna många gånger har en tradition av lågt valdeltagande. Orsakerna till detta är inte enbart socioekonomiska utan även infrastrukturella och andra orsaker har funnits med i bakgrunden. För att testa huruvida dessa kommuner sinsemellan uppvisar variationer när det gäller valdeltagandet som är kopplade till föreningstätheten testas dessa inlandskommuner i Norrland separat. Endast de kommuner som tillhör Norrland (Dalarnas län inkluderat) tas med. Kommunerna måste ligga i inlandet (eller Tornedalen). Haparanda utesluts eftersom kommunen är en avvikare med sitt extremt låga valdeltagande och dess inkludering skulle riskera att snedvrider analysen eftersom antalet kommuner som ingår inte är högt.

Först görs ett spridningsdiagram där även dummyvariabeln för låg inkomst har inkluderats i korrelationen³⁶. Utfallet blir ett negativt samband även här mellan föreningstätheten och valdeltagandet. Vid en granskning av spridningsdiagrammet tycks variabeln föreningstäthet inte variera speciellt samfälligt med valdeltagandet. Bland de kommunerna som har det högsta valdeltagandet tycks kommunerna med den högre nivån av inkomst dominera och viceversa. Dessa kommuner tycks således vid en första anblick följa mönstret för landets övriga kommuner. Men den bivariata korrelationen mellan de två variablerna är inte speciellt hög, den ligger

---

³⁶ Se figur A 1 i appendix.

endast på -0,221 och är inte statistiskt signifikant. Detta till skillnad från den bivariata korrelationen mellan valdeltagande och föreningstätheten för dessa kommuner i Norrlands inland är för 1991 på -0,420 (Pearsons r , signifikant på 1 % nivån).

För 1998 är detta samband mellan valdeltagandet och föreningstätheten på -0,243 (Pearsons r , signifikant på 5 % nivån). Vid en multipel regressionsanalys försvinner de signifikanta sambanden mellan valdeltagandet och föreningstätheten 1998, men för 1991 är detta samband signifikant. Regressionskoefficienten är 0,0623 för föreningstätheten och det är den enda variabeln som förblir statistiskt signifikant i regressionsekvationen. Förklaringskraften är generellt sett relativt låg i modellen och ligger endast på 0,181 (justerat R^2 värde).

Det tycks inte som att resultaten för den grupp av kommuner kan vara konsistenta med en förklaring som bygger på att skillnader i inkomstnivån förklarar skillnaderna i föreningstätheten som i sin tur förklarar skillnaderna i valdeltagande. I en sådan modell skulle föreningstätheten endast vara en mellankommande eller en spuriös variabel. Om man ser till skillnaden i valdeltagande under perioden 1991-1998, som är ett mått som inte beaktar de historiska skillnaderna i valdeltagande på samma sätt som ett tvärsnittsmått, blir utfallet speciellt för inlandskommunerna i Norrland. Endast i denna grupp av kommuner är föreningstätheten den variabel som ensam är signifikant som förklarande variabel till skillnaden i valdeltagande. För de andra grupperna av kommuner är föreningstätheten signifikant som förklarande variabel i gruppen av kommuner med en låg medelinkomst (1998) oavsett var i landet de ligger, men här är inte föreningstätheten den enda signifikanta förklarande variabeln utan även andelen utländska medborgare uppvisar ett signifikant samband med skillnaden i valdeltagande. För kommunerna i Norrlands inland innebär det påträffade sambandet att andelen föreningar per invånare har ett positivt samband med skillnaden i valdeltagandet. Det vill säga att ju fler föreningar kommunerna hade per invånare desto mindre sjönk valdeltagandet i genomsnitt i dessa kommuner.

Tabell 40 Skillnaden i valdeltagande som beroende variabel 1991-1998, OLS regression

Oberoende variabler	Norrlands inland		Låg inkomst	
	Ostandardiserade koefficienter	T-värde	Ostandardiserade koefficienter	T-värde
Konstant	-0,127**	-3,265	-0,01635	-0,294
Utbildning	-0,04273	-0,223	-0,184	-0,830
Andelen utländska medborgare	-2,591x10 ⁻³	-0,018	-0,198***	-4,020
Inkomst	4,354x10 ⁻⁴	1,538	-3,407x10 ⁻⁴	0,409
Föreningstäthet log	0,04526**	3,211	0,04129***	3,852
R ² justerat/ N	0,129/53		0,269/92	

Källa: SCB :s allmänna databaser; SCB:s företagsregister; siffrorna rörande yrkestillhörighet härrör från SCB:s folkräkning 1990; ***=sambandet är signifikant på 0,000 nivån; *=sambandet är signifikant på 0,05 nivån

Effekten för kommunerna i Norrlands inland ligger på 4,5 % högre valdeltagande för varje enhet som föreningstätheten stiger med. För gruppen med låg medelinkomst är effekten av föreningstätheten på ungefär samma nivå. Till detta tillkommer effekten av andelen utländska medborgare som bor i kommunen som innebär en minskning av valdeltagandet med 1,98 % för en ökning av 10 % av andelen utländska medborgare. Denna effekt återfinns inte i de andra grupperna av kommunerna. Om förhållandet mellan skillnaden i valdeltagandet och föreningstätheten skulle vara beroende enbart av skillnader i inkomst för kommunerna i Norrlands inland borde effekten av medelinkomsten som förklarande variabel framträda i regressionsmodellen. Eftersom medelinkomsten inte påvisar någon signifikant effekt går det inte att avfärda föreningstätheten som en spuriös variabel. Om så vore fallet borde variabeln föreningstäthet falla bort i en multipelregressionsanalys om den relevanta bakgrundsvariabeln har inkluderats. Gruppen med låg inkomst är

delvis överlappande med gruppen inlandskommuner, men inom gruppen inlandskommuner föreligger fortfarande en variation i inkomst.

Samlade slutsatser från empirin

Sett till de oberoende variabelernas inbördes relationer kan det finnas ett endogent samband mellan föreningstätheten och den socioekonomiska utvecklingen. Detta skulle innebära att variablerna inbördes påverkar och förstärker varandra. Putnam (1996, s. 195) konstaterade att detta endogena samband existerar, men att det går att bortses från eftersom pilen som går från socialt kapital till socioekonomisk utveckling är mycket starkare än den kausala pilen som går åt det andra hållet. I det föreliggande empiriska materialet skulle ett endogent samband mellan de oberoende variabelerna enkelt uttryckt innebära att den socioekonomiska utvecklingen påverkar föreningstätheten som i sin tur återverkar på den socioekonomiska utvecklingen. Av det empiriska materialet går det att utläsa att de kommuner som har flest föreningar i genomsnitt även har lägre genomsnittlig inkomst, utbildning och mindre industriell-/servicenäring. Ju högre socioekonomisk utveckling som en kommun har desto lägre är föreningstätheten, ju lägre föreningstätheten är desto högre blir den socioekonomiska utvecklingen och så vidare. Dessa variabler påverkar i sin tur valdeltagandet. Sambandet skulle således kunna uttryckas i en serie simultana ekvationsmodeller, där effekten av det simultana endogena (växelvisa) sambandet är återförstärkande på variablerna (loop reinforced). För att testa huruvida detta samband är endogent krävs att andra typer av statistiska metoder används, som simultana ekvationsmodeller³⁷ där two-stage least squares används för att beräkna regressionskoefficienterna.

---

³⁷ I ett test av en mycket enkel modell med två simultana ekvationer (med 2SLS) blev utfallet att sambandet förefaller vara endogent mellan medelinkomsten och föreningstätheten. Dock är variablerna som skall förklara föreningstätheten "sämre" än

Man skulle teoretiskt kunna tänka sig att funktionen mellan socioekonomisk utveckling och valdeltagande efter en viss nivå skulle kunna få en kurvlinjär asymptotisk form. Med detta menas att ju högre exempelvis inkomsten i genomsnitt är, desto mindre skulle en marginell ökning av inkomsten innebära för ökningen i valdeltagandet.

Det empiriska resultatet tycks dock tala emot detta. I indelningen av kommunerna i kategorier av hög respektive låg medelinkomst verkade det vara gruppen med hög medelinkomst som uppvisade den högsta förklarade variansen. Detta innebär att ju högre medelinkomsten är desto större roll spelar förändring i föreningstäthet för förändringar i valdeltagandet. I det ena fallet hade föreningstätheten inget direkt samband med valdeltagandet, utan endast tillsammans med de övriga variablerna påvisade föreningstätheten ett statistiskt signifikant samband med valdeltagandet. I de kommunerna med en lägre medelinkomst och med en lägre utbildningsnivå fanns inte något statistiskt signifikant samband mellan föreningstätheten och valdeltagandet. Resultatet är teoretiskt delvis i linje med den hypotes som Inglehart (1997) framkastat när det gäller kopplingen mellan utveckling och föreningstäthet. Samtidigt verkar det vara kontraintuitivt av flera anledningar. Det svenska föreningslivet har historiskt sett varit, som redan beskrivits tidigare, starkt sammankopplat med de politiska partierna. Historiskt har dessutom de stora folkrörelserna,

---

de som förklarar medelinkomsten, vilket gör att sambandet verkar vara starkare från den socioekonomiska utvecklingen till föreningstätheten än tvärtom. Det kan dock inte uteslutas att detta härrör från den sämre specificerade förklaringsmodellen. Utfallet på de ekvationer som skattades blev: $Y_1 = \alpha_0 + \alpha_1 X_1 + \alpha_2 X_2 + \alpha_3 X_3 + \alpha_4 X_4 + u_1$; $Y_2 = \beta_0 + \beta_1 Y_1 + \beta_2 X_3 + \beta_3 X_4 + u_2$; där Y_1 är föreningstätheten och Y_2 är medelinkomsten och u är den stokastiska feltermen. Uttryckt i koefficienter blir detta: $Y_1 = 1,855 x_1 + 0,118 x_2 - 0,00209 y_2$; $Y_2 = 94,320 x_3 + 116,624 x_4 - 19,443 y_1$. Som instrument (förklarande variabler) användes för föreningstätheten andelen äldre (x_1) och en dummy variabel för norra Sverige (x_2) och för medelinkomsten användes storleken på tjänstesektorn (x_3) och utbildning (x_4). Koefficienterna för föreningstäthetens och medelinkomstens inbördes förhållanden var negativa.

av vilka många är verksamma som ideella föreningar, varit aktiva i valrörelserna och bidragit till att få upp valdeltagandet (Lundkvist, 1974).

Förklaringen till denna till synes märkliga relation mellan föreningstätheten och valdeltagandet skulle delvis kunna ligga i den endogena relationen mellan socioekonomisk utveckling och föreningstäthet.

Resultaten från kontrollerna för de olika kontexterna sammanfattas nedan i en tabell.

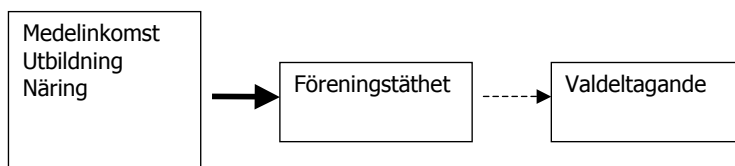
Tabell 41 Sammanfattning av de empiriska resultaten, föreningstäthetens inverkan på valdeltagandet i olika kontext

	Skillnader i effekter	Skillnader i förklaringskraft	Effekt
Inkomst	Ja, något starkare i gruppen hög	Ja, betydligt bättre i gruppen hög	Negativ
Utbildning	Nej	Ja, betydligt bättre i gruppen hög	Negativ
Industriarbetare	Ja, något starkare i gruppen hög	Ja, betydligt bättre i gruppen hög	Negativ
Lantbrukare	Ja, något starkare i gruppen låg	Ja, betydligt bättre i gruppen låg	Negativ
Tjänstesektor	Nej	Ja, något högre i gruppen hög	Negativ

Övergripande tycks således grupperna som skall motsvara en högre grad av socioekonomisk utveckling bättre kunna förklara variationerna i valdeltagandet än vad som är fallet för grupperna som motsvarar en lägre socioekonomisk utveckling. Genomgående tycks också koefficienterna för sambandet mellan föreningstätheten och valdeltagandet vara negativa. Inte ens i grupperna av kommuner som skulle kunna betecknas som motsvarande en lägre grad av socioekonomisk utveckling är koefficienterna positiva. Att många ideella föreningar i en kommun, sett till antalet invånare, skulle bidra till ett större deltagande i de kommunala valen tycks

inte få något stöd i de empiriska data från 1990-talets svenska kommuner. De ideella föreningar som är inkluderade i undersökningen är förvisso inte heltäckande för den totala populationen ideella föreningar i Sverige. Tester har dock gjorts med ekonomiska föreningar, där statistiken är heltäckande, och riktningen på koefficienterna blir den samma. Kontexten tycks dock inte sakna betydelse eftersom det finns skillnader mellan de kommuner som har en relativt sett högre medelinkomst eller högre utbildningsnivå. I dessa kommuner verkar sambanden mellan föreningstätheten och valdeltagandet generellt sett vara starkare. Den förklarade variansen stiger också nämnvärt när det gäller grupperna av kommuner som har en relativt sett högre inkomst och utbildning. Det samma gäller för de kommuner som har en låg andel i befolkningen som är sysselsatta inom primärnäringsen. Detta skulle innebära att man skulle kunna se på den socioekonomiska kontexten som en bakomliggande variabel som påverkar effekten som föreningstätheten har på den beroende variabeln valdeltagande.

Figur 6 Relationen mellan föreningstätheten och valdeltagandet

Men det tycks inte finnas grund att utifrån dessa empiriska resultat avfärda föreningstäthetens effekt på valdeltagandet som spuriös. I fallet för kommunerna i Norrlands inland tycks föreningstätheten vara den variabel som har den största inverkan på förändringarna i valdeltagandet, det samma gäller för de kommuner som har en stor del av befolkningen verksam inom primärnäringslivet.

Teoretiska kopplingar

De empiriska resultaten tycks peka på betydelsen av kontexten för föreningstäthetens effekt på valdeltagandet. I en studie av Svante Ersson (2002) påpekas dock att valdeltagandet inom Sverige tycks ha varierat mer över tid än rumsligt. Historiskt tycks det ha funnits ett positivt samband mellan föreningslivet och valdeltagandet i de svenska kommunerna (Lundkvist, 1974). Denna koppling mellan valdeltagande och föreningsliv tycks dock inte direkt vila på en förklaring i termer av socialt kapital, utan snarare på en koppling mellan de traditionella folkrörelserna och de politiska partierna. Där folkrörelserna tycktes, av olika anledningar, ha aktivt verkat för att mobilisera väljarkåren för att rösta på en kandidat som föreningen ställde sig bakom. I det empiriska materialet från 1990-talets Sverige finns inga sådana positiva kopplingar mellan valdeltagandet och andelen föreningar per kommun. De samband som finns är negativa och tycks peka på en koppling mellan den socioekonomiska utvecklingen och föreningstätheten som är återförstärkande på varandra. Denna koppling skulle kunna innebära att ju mer moderniserad (i termer av utbildning och inkomst) en kommun är desto mindre föreningar sett till antalet invånare finns det. Data tycks också indikera att medlemmarna i det traditionella föreningslivet i genomsnitt blir äldre (Petersson, 2001; Vogel m.fl., 2003).

Samtidigt för Uslaner (1999) fram en hypotes om att föreningslivet måste ha en viss omfattning för att de positiva effekterna av att ha en

mängd föreningar i det lokala samhället skall synas på den aggregerade nivån. Det skulle kunna argumenteras att Sverige har en föreningstäthet som understiger denna nivå för att sambandet skall kunna framträda. Vad som talar emot detta argument är att Sverige i internationella jämförelser rankas i toppen när det gäller föreningstäthet och föreningsdeltagande (se Curtis, Baer & Grabb 2001). Om något land torde ha fördelaktiga förutsättningar för att återfinna ett dylikt positivt samband borde Sverige logiskt sett vara ett av dem. I internationella jämförelser tycks det finnas vissa mycket svaga positiva samband mellan valdeltagande och andelen föreningar (Milner, 2002).

I de områden i Sverige där föreningstätheten är som högst, i de nordligaste och ofta minst tätbefolkade kommunerna, så finns inget positivt samband mellan föreningstäthet och valdeltagande. På individnivå tycks det existera vissa samband mellan dessa variabler men effekterna är inte speciellt starka och andra förklaringsfaktorer som information och politisk kunskap tycks väga tyngre (Ersson, 2002). I dessa områden med en hög föreningstäthet finns dock ett visst samband mellan minskningen i valdeltagande och föreningstätheten. De kommuner som hade den högsta föreningstätheten påvisade en tendens att hålla emot 1998 års generella minskning i valdeltagandet.

Kontextens betydelse förstärks ytterligare genom det faktum att förklaringsmodellerna generellt sett håller bättre för de kommuner som kan tillskrivas en något högre nivå på de indikatorer som använts för socioekonomisk utveckling. I dessa grupper framträder föreningstäthetens effekt något starkare. Vilka skulle de bakomliggande teoretiska förklaringarna kunna vara till detta? En förklaring som redan framförts innan är det faktum att utveckling och föreningstäthet tycks vara kopplade till varandra. Det vill säga att ju högre nivån på de socioekonomiska indikatorerna är desto lägre är i genomsnitt föreningstätheten. Sambandet skulle vara endogent till sin karaktär, vilket innebär att variablerna förstärker (eller i detta fall försvagar varandra ömsesidigt). Ett sett att betrakta föreningstätheten skulle vara att i praktiken reducera den till en

indikator på utveckling, där en större föreningstäthet skulle vara en indikator på en lägre grad av utveckling. Denna synvinkel skulle göra föreningstätheten till en av de övriga variablerna som indikerar socioekonomisk utveckling, såsom inkomst och utbildning. Vad som talar emot att föreningstätheten skall behandlas som en indikator på socioekonomisk utveckling är att föreningstätheten har en egen inverkan på valdeltagandet skild från övriga socioekonomiska faktorer. Detta gäller bland annat skillnaden i valdeltagandet som till viss del kan förklaras med föreningstätheten.

Dessutom skulle ett resonemang där föreningstätheten jämföras med de övriga socioekonomiska faktorerna tala emot de teoretiska utgångspunkterna. En annan teoretisk förklaring skulle kunna vara att de orter som har en hög föreningstäthet har en hög grad av föreningar som inte producerar ett positivt socialt kapital för det omgivande samhället. Denna förklaring ter sig dock som något mindre realistisk. Empiriska studier pekar även på att det är antalet föreningar som är av betydelse och inte typen av verksamhet föreningarna bedriver. Resultaten indikerar även att graden av engagemang heller inte är av någon avgörande betydelse på det individuella planet (Teorell, 2003).

Att ha en hög grad av föreningstäthet tycks i viss mån dock vara ett fenomen som är kopplat till mindre urbaniserade kommuner och särskilt i den norra delen av landet. Vissa effekter kunde också empiriskt särskiljas till dessa typer av kommuner, som exempelvis skillnaden i valdeltagandet och dess koppling till valdeltagandet. En möjlig förklaring skulle kunna vara att föreningslivet spelar en större funktion i dessa typer av samhällen än vad det gör i större städer och samhällen där utbudet av fritidsaktiviteter är mer diversifierat. Detta antagande kontrasteras dock med det faktum att effekten av föreningstätheten tycks vara större i de områden som har en högre grad av socioekonomisk utveckling. I en dansk studie konstateras att graden av deltagande i politiska partier är större på landsbygden medan organiserade aktiviteter generellt (inom det övriga föreningslivet) nådde

upp till en högre nivå i de mest urbaniserade områdena (Andersen m.fl., 1993, s. 177).

Effekten av föreningstätheten tycks också förstärkas tillsammans med de andra variablerna för socioekonomisk utveckling. Taget ensamt tycks föreningsvariabeln inte bidra med mycket förklaringskraft, medan tillsammans med de andra socioekonomiska variablerna blir föreningsvariabeln i vissa fall statistiskt signifikant. Detta skulle kunna tyda på någon form av interaktion mellan variablerna, det vill säga att effekten endast framträder givet att vissa förutsättningar finns. De kontextuella förutsättningar som framträtt som gynnsamma här för att föreningstätheten skall få en statistiskt signifikant effekt är en hög medelinkomst, hög andel invånare med eftergymnasial utbildning. Resultaten mellan åren 1991 och 1998 tycks peka i likartade riktningar, även om vissa olikheter föreligger när det gäller den förklarade variansen och styrkan på sambanden.

Delvis tycks dessa resultat överensstämma med de resultat som Inglehart (1997) funnit i internationella jämförelser där skillnader i socioekonomisk utvecklingsnivå inverkade på föreningslivets effekt. Skillnaderna i utvecklingsnivå som finns inom Sverige är naturligtvis mycket mindre än var de är mellan de länder som ingår i Ingleharts (1997) internationella jämförelse.

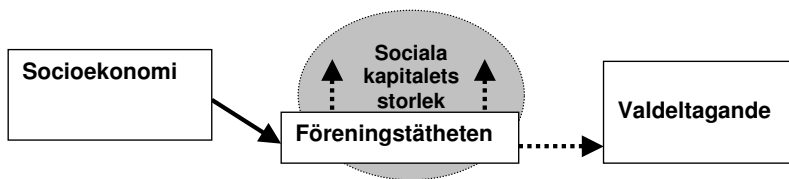
Kopplingen mellan det sociala kapital som skapas inom föreningslivet och det politiska deltagandet sett som valdeltagande tycks således inte vara så stark i de svenska kommunerna. Kopplingen mellan föreningslivets sociala kapital och valdeltagandet tycks vara svagare desto högre indikatorerna på den socioekonomiska utvecklingen är. Skulle förklaringen kunna ligga i den individualisering som flertalet studier pekar på där kopplingen mellan det privata engagemanget och de traditionella politiska handlingarna (såsom deltagande i politiska partier och valdeltagande) tycks bli svagare (Inglehart, 1997; Petersson m.fl., 1998; Andersen m.fl., 1993, s. 207)? Resultat från suveryundersökningar indikerar att engagemang i olika former mer och mer verkar få karaktären

av intresse för enstaka frågor istället för en koppling till mer generella ideologiska ställningstaganden som deltagandet i politiska partier innebär (Inglehart, 1997; Petersson m.fl., 1998, s. 75). I en dansk studie på individnivå finner man ett svagt positivt samband mellan andelen medlemskap i organisationer och politiskt deltagande (som innefattar mer än bara valdeltagande) (Andersen m.fl., 1993, s. 192).

En av förklaringarna till att det numera tycks saknas ett positivt samband mellan andelen ideella föreningar per invånare och valdeltagande är den koppling som fanns i början av 1900-talet mellan föreningsliv och valdeltagande inte längre är lika framträdande. Detta tycks särskilt gälla i de kommuner som hamnar högt på indikatorerna för socioekonomisk utveckling. I de kommuner som ligger i de områden som har lägre utfall på indikatorerna för socioekonomisk utveckling kan det pekas på en viss positiv effekt av föreningstätheten, där minskningen i valdeltagandet tycks vara lägre i de kommuner med en större föreningstäthet. Detta är dock resultat som endast bygger på en mätning och är därmed mer osäkra.

Figur 7 Sambandet mellan det sociala kapitalet som skapas i de ideella föreningarna och valdeltagandet

De streckade linjerna anger att sambandet varierar beroende på kontexten.

Figuren ovan försöker att illustrera hur sambandet mellan föreningstätheten och valdeltagandet ser ut i de svenska kommunerna utifrån det empiriska utfallet. Den generella kopplingen mellan föreningstätheten och valdeltagandet är svag. Till viss del kan det svaga generella sambandet bero på att den kausala effekten över landet inte är homogen, vilket framgår när kommunerna indelas i mindre grupper. Den socioekonomiska strukturen verkar påverka storleken på föreningstätheten och utfallet i termer av valdeltagande.

Hur kan då resultaten relateras till de tre modeller som ställdes upp i kapitel 1? Modell (a) som beskrev det sociala kapitalets inverkan ensamt på valdeltagandet har ingen övertygande stark effekt. Förklaringskraften är väldigt låg generellt sett. Vissa regionala skillnader tycktes finnas där de negativa sambanden återfanns speciellt i de norra delarna av landet. Även om sambanden var långt ifrån statistiskt signifikanta när det gällde de övriga delarna av landet så var koefficienten som uttryckte detta samband negativ.

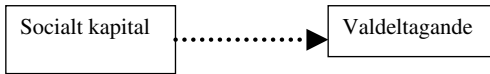
Modell (b) där de socioekonomiska variablerna testades var för sig och samfällt med föreningstätheten gjorde att förklaringskraften steg betydligt. I vissa fall ökade föreningstäthetens förklaringskraft tillsammans med de andra variablerna, vilket skulle kunna tyda på en viss interaktionseffekt. Föreningstäthetens effekt på valdeltagandet kvarstod fortfarande när variablerna testades tillsammans.

När det gäller modell (c) visar den främst på skillnader i förklaringskraft mellan de olika grupperna av kommunerna. Förklaringsvariablerna fungerar generellt sett bättre i gruppen av kommuner med höga värden på de olika variablerna som skall uttrycka socioekonomisk utveckling.

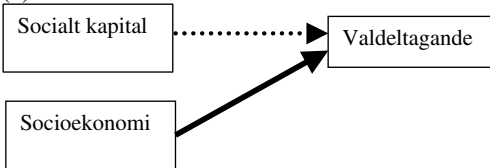
Sammantaget ger detta en bild av föreningstäthetens effekt som motsäger de teoretiska antagandena som kommer ur teorierna kring det sociala kapitalets betydelse.

Figur 8 De tre olika förklaringsmodellerna – empiriskt utfall

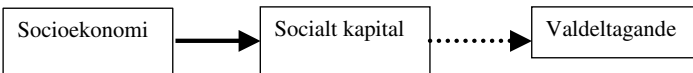
(a)

(b)

(c)

I figuren ovan illustreras de tre olika förklaringsmodellerna i förhållande till det empiriska utfallet. De streckade pilarna illustrerar att styrkan på sambandet är relativt svagt.

Sammanfattning

Olika socioekonomiska faktorerers inverkan på föreningstäthetens effekt på valdeltagandet har testats i detta kapitel. Kommunerna har indelats i grupper av hög och låg enligt flera olika socioekonomiska indikatorer för att undersöka huruvida effekten av föreningstätheten varierar beroende på graden av socioekonomisk utveckling.

Resultaten indikerar att förklaringsmodellerna generellt sett fungerar bättre för kommunerna i grupperna som har en något högre grad av socioekonomisk utveckling. Variationen i valdeltagandet kan förklaras i större utsträckning i denna grupp än i gruppen som karaktäriseras av en något lägre grad av socioekonomisk utveckling.

Kapitel 6: Politiskt deltagande och socialt kapital – en sammanfattning

Studiens utgångspunkter

Studiens utgångspunkt har varit att undersöka huruvida antalet ideella föreningar i förhållande till antalet invånare har något samband med valdeltagandet. Att undersöka valdeltagande och vad som påverkar det både från en aggregerad och en individuell synvinkel har varit föremål för ett stort antal studier inom statsvetenskapen (se exempelvis Ersson 2002, s. 3-4). Här har dock inte syftet varit att försöka att förklara valdeltagandet i sig utan att undersöka huruvida de föreligger ett samband mellan föreningstätheten och valdeltagandet. De teoretiska premisserna tar fasta på teorierna kring det sociala kapitalet och föreningslivets speciella roll i att skapa överlappande horisontella nätverk individerna emellan. I den studie som Putnam (1996, s. 190-195) presenterade går det att finna en kritik mot tidigare moderniseringsteorier som förklaring till samhällsutveckling och medborgerligt engagemang (1996, s. 107). Enbart socioekonomisk utveckling räcker inte för att få en fungerande demokrati enligt Putnams teorier.

Om man skall följa Putnams (1993) resonemang byggs det sociala kapitalet upp och normer för ömsesidighet och samarbete utvecklas över århundradena. I denna utveckling har sammanslutningarna i form av föreningar spelat en viktig roll i att skapa de lösa horisontella nätverken som vilar på ömsesidigt förtroende aktörerna emellan. Argumenten för de teoretiska resonemangen har hämtats bland annat från Mark Granovetters (1973) välkända artikel där styrkan i de löst sammanhållna nätverken (av

ytliga bekantskaper) framhålls som överlägsen de täta nätverken (som exempelvis familjen och nära vänner) i att överkomma vissa problem. De löst sammanhållna nätverken tycks exempelvis vara bättre för införskaffandet av ny information (Lin, 2002, s. 53). De nätverk som genererar de positiva effekterna för Putnam (1993) är horisontella, det vill säga de bygger inte på hierarkier utan på att aktörerna är jämställda. Detta sätts i motsats till hierarkiska nätverk som inte på samma sätt vilar på förtroende mellan aktörerna utan mera ger uttryck för beroendeförhållanden. Begreppet socialt kapital hämtas till viss del från James Coleman (1990, s. 304) som använder sig av det för att beskriva det kapital som finns i nätverken aktörerna emellan. Socialt kapital är för Coleman (1990, s. 304) det kapital som underlättar eller möjliggör kollektivt handlande.

Andra teoretiska bidrag kommer från spelteorin där avsaknaden av ett samarbetande beteende i en situation som liknar fångens dilemma gör att utfallet för alla deltagare blir sämre än om en samarbetsstrategi hade använts (Putnam, 1996, s. 196-197). Om det första steget tas och samarbete uppstår kan detta bli normgivande för fortsatt samarbete, i enlighet med de spelteoretiska resonemangen om "lika för lika" (eller tit-for-tat) (se Axelrod, 1987). Utvecklingen skulle således kunna ta en positiv riktning och hamna i den samarbetande jämvikten i fångens dilemma eller hamna i den negativa spiralen av att aldrig samarbeta som är en lika stabil jämvikt. Föreningslivet skulle även här spela en viktig roll i att erbjuda arenor för aktörer att mötas och lära sig att samarbeta.

Ur detta samarbete som uppstår bland annat i föreningslivet växer enligt Putnam (1993) även ett generellt samhällsengagemang fram. För denna studie har det inte varit av teoretisk relevans att utreda huruvida samhällsengagemanget verkligen växer fram ur föreningslivet eller om det är ett uttryck för ett redan tidigare existerande samhällsengagemang. Samhällsengagemanget skulle sedan generera ett generellt intresse för att påverka samhället i stort, bland annat genom att uttrycka sin åsikt genom att rösta i de allmänna valen.

Samhällsengagemang eller inte?

Frågan huruvida föreningslivet genererar vad nationalekonomerna skulle betrakta som positiva externaliteter för det politiska deltagandet har delvis empiriskt undersökts i denna studie. De argument som Putnam (1993) förde fram tycktes i mångt och mycket bygga på ett opolitiskt civilt samhälle som skulle generera ett samhälleligt engagemang. Den kausala indiciekedjan i Putnams (1993) resonemang tycktes dock sakna länken där det samhälleliga engagemanget kopplades till det politiska arbetet. Det som Putnam och flera andra med honom för fram har delvis tolkats som en fortsättning av den teoribildningen kring betydelsen av föreningslivet för demokratis vitalitet som Tocqueville förde fram (Tocqueville, 1997).

Andra konkurrerande förklaringsmodeller har påpekat att det civila samhället för att fungera inte kan vara opolitiskt till sin natur. Kohn (1999) har hävdad att den institutionella effektiviteten i de italienska regionerna som rankades högst var i högsta grad beroende av det faktum att det fanns en stark koppling mellan föreningslivet och det politiska livet. Bandet mellan det kommunistiska partiet och föreningslivet skulle nästan kunna betecknas som korporativistiskt till sin natur och det var just från föreningslivet som de nya ledarna inom partiet rekryterades. Detta skulle enligt Kohn (1999) kunna förklara varför det syntes som om de ”röda” regionerna i Italien skilde ut sig från de övriga i termer av en högre institutionell effektivitet. Det skulle således inte bero på en stark civil kultur och ett allmänt samhällsengagemang hos befolkningen, utan mer på en politisk vilja att tillgodose de krav som gjordes gällande från föreningslivet. Ansvarsutkrävandet från föreningslivets sida gentemot de lokala politikerna var mycket starkt tack vare det starka sambandet mellan föreningslivet och dess paraplyorganisation till det kommunistiska partiet.

Ur ett svenskt perspektiv finns det historiska kopplingar mellan de stora folkrörelserna och landets demokratiska utveckling. Till vissa delar tycktes folkrörelsernas roll i det politiska livet förändras när valsystemet gjordes om och systemet med enmansvalkretsar byttes ut, vilket gjorde att

inblandningen i valkampanjerna från föreningslivets sida minskade. Sven Lundkvist (1974, s. 366) skriver:

”På olika orter kan man se, att rörelsernas medlemmar har högre röstdeltagande än genomsnittsbefolkningen. De valstatistiska bearbetningarna för hela landet visar på samma förhållande. Ju högre folkrörelseorganisationsfrekvens, desto större är valaktiviteten.”

Dessa resultat tycks även bekräftas till viss del av Teorell och Westholm (1999) där medborgare som är medlemmar i föreningar har en högre benägenhet att gå och rösta än medborgare som inte är medlemmar i föreningar. Detta resultat tycks inte vara speciellt robust då det faller bort som signifikant variabel vid mer ingående studier. Teorell och Westholm (1999) påpekar just att det är själva medlemskapet och inte aktiviteten i föreningarna som ger utslag, vilket enligt dem skulle tala emot en tolkning av data i termer av de teorier kring socialt kapital som Putnam (1993) fört fram. Detta eftersom att i själva medlemskapet är inget mått på engagemang eller aktivitet i föreningen från medlemmens sida, utan även helt passiva medlemmar (sådana som enbart betalar medlemsavgiften) faller under denna kategori. Dietlind Stolle och Thomas Rochon (1998) menar att det sker en viss grad av självselektion, nämligen att endast en viss typ av individer väljer att bli medlemmar i föreningar och att de redan innan besitter speciella karaktäristika. Detta resonemang ifrågasätter huruvida det sociala kapitalet skapas tack vare föreningarna eller om det är speciella människor som ändå besitter socialt kapital.

Andra författare har försökt att illustrera hur det kausala sambandet kan se ut mellan individnivån och samhällsnivån när det gäller att sprida det sociala kapitalet. Vissa går så långt att det hävdar att den kausala pilen går åt motsatt håll, nämligen från effektiva institutioner till socialt kapital (Rothstein & Stolle, 2001).

För Uslaner (1999) är det, som nämnts i föregående kapitel, nödvändigt med att föreningstätheten når upp till ett visst mått för att de positiva aspekterna av att ha många föreningar skall kunna sprida sig till det omgivande samhället. För Uslaner (1999) är den kausala riktningen från föreningslivet till det omgivande samhället och det är i föreningslivet som en rad positiva egenskaper som bidrar till att det sociala kapitalet utvecklas förs fram. I de fall där samhällena inte når upp till en "tillräcklig" grad av föreningstäthet når inte de positiva effekterna av att ha många invånare som är medlemmar i föreningar ut till det omgivande samhället. Det innebär att individuella skillnader när det gäller medlemskap eller inte i föreningar ger utslag på valdeltagandet.

Jämförande studier mellan ett antal OECD-länder har påvisat mycket svaga och positiva samband mellan föreningstätheten och valdeltagandet (Milner, 2002, s. 31). Dessa komparativa undersökningar lider dock ibland av olika grader av komparabilitet mellan de olika ländernas statistik, dels när det gäller valdeltagandet och dels när det gäller statistiken över föreningslivet. Dessutom tycks olika institutionella faktorer påverka graden av föreningsaktivitet hos befolkningen, där exempelvis länder med ett Ghent liknande system bidrar till att många ansluter sig till fackföreningarna. Detta kan göra så att statistiken blir något snedvriden. Sambandet är heller inte statistiskt signifikant, dock är antalet fall som ingår i studien väldigt lågt.

Den hypotes som kan utläsas ur Putnams studie (1993) är att givet att det finns ett generellt samhällsengagemang, som är av en diffus opolitisk karaktär, spiller detta även över i en större vilja att delta i de politiska valen. Även om i valdeltagandet i Putnams (1993) studie över Italien är en del av det index som upprättas över samhällsengagemanget torde det ligga efter skapandet av de horisontella nätverken. Även Milner (2002, s. 25) definierar valdeltagandet som en del i samhällsengagemanget. För Milner (2002, s. 25) är dock aspekten med det samhälleliga engagemanget som är det intressanta att studera ur ett statsvetenskapligt perspektiv snarare än det sociala kapitalet i sig.

Det tycks heller inte vara självklart att det finns en koppling mellan föreningstäthet och valdeltagande i den svenska kontexten. Sambanden på de generella planen tycks vara negativa för de svenska kommunerna. Även när olika indelningar av landet görs för att kontrollera för heterogena mönster i kausaliteten förblir regressionskoefficienten negativ. Liksom Milner påpekar att andra författare gör (2002, s. 29-30) tycks det som om man skulle kunna ifrågasätta huruvida sambandet mellan föreningstäthet och valdeltagandet verkligen är relevant i det svenska fallet.

Teoretiskt och logiskt sett torde det dock inte finnas några betydande orsaker till varför utfallet skulle bli annorlunda med detta urval av föreningar som använts i denna studie. Men för att kontrollera om urvalet innehåller skevheter har kontroller av vissa regioner gjorts mot registren som föreningsarkiven tillhandahåller. Dessutom har de ekonomiska föreningarna (kooperativen) använts för att kontrollera huruvida det skulle föreligga en annorlunda effekt hos dessa föreningar. Registret för de ekonomiska föreningarna innehåller inte samma problematik eftersom det innehåller den totala populationen. Studien vilar på antagandet om att en större andel föreningar per invånare i genomsnitt ger en större sannolikhet för att överlappande horisontella nätverk skall förekomma. Genom att studien endast innehåller ett land konstanthålls ett antal strukturella variabler som skulle kunna påverka föreningstätheten som exempelvis bindningen av ett antal förmåner till medlemskap i fackföreningar (som ofta registreras som ideella föreningar). Dessutom konstanthålls ett antal variabler som skulle kunna påverka den beroende variabeln valdeltagandet som exempelvis valsystem. Valet att studera den aggregerade nivån motiveras genom att studier på denna nivå i detta ämne ofta saknas. De studier som finns att tillgå är ofta länderkomparativa och lider av bland annat av den problematik som nämndes ovan när det gäller att jämföra föreningstätheten mellan länder där institutionella skillnader kan påverka förekomsten av föreningar.

Den metod som genomgående har använts för att analysera sambanden är regressionsanalyser (OLS) och för att kontrollera huruvida

effekten av föreningstätheten är homogen (vilket är något som regressionsanalysen utgår från) delas urvalet in i mindre undergrupper. Indelningen sker dels efter socioekonomiska variabler var för sig (såsom utbildning, inkomst och andelen sysselsatta inom jordbruk) och dels efter geografiska skillnader (såsom Norrland och Norrlands inlandskommuner).

I den svenska medborgarundersökningen från 1997 redovisades vissa tendenser på att valdeltagandet som påverkansform tycks sjunka i graden av upplevd effektivitet hos medborgarna (Petersson m.fl., 1998, s. 52). Vad som upplevs som mera effektivt än att delta i de allmänna valen och där avlägga sin röst är att påverka den allmänna opinionen genom att få uppmärksamhet i massmedia (Petersson m.fl., 1998, s. 53). Att deltagande i föreningslivet skulle innebära att medlemmarna "lär sig demokrati" genom beslutsfattandet i verksamheten och att detta sedan skulle öka intresset för det politiska deltagandet verkar inte stämma på en aggregerad nivå. Rent hypotetiskt skulle de kommuner som har en hög grad av föreningstäthet även kunna ha endast en liten grupp av invånare som är inblandade i föreningslivet och därmed skulle nätverken till det omgivande samhället vara litet. I större grupper skulle även det kollektiva handlandets logik kunna inträda i enlighet med Mancur Olsons (1971) teorier. Men i genomsnitt torde ett större antal föreningar per invånare även innebära att större överlappande horisontella nätverk skapas. Studier av grupper tycks visa på att noderna mellan olika nätverk är av stor betydelse för exempelvis spridningen av ny information mellan olika grupper (Lin, 2002, s. 22).

Är modernisering och socialt kapital konkurrerande hypoteser?

Från Putnams (1993) resonemang går det att utläsa att det samhälleliga engagemanget inte bara påverkar den institutionella effektiviteten utan att det också påverkar den socioekonomiska utvecklingen. Det endogena samband som tycks finnas mellan föreningstätheten och socioekonomisk utveckling kan enligt Putnam (1993, s. 195) bortses från då sambandet som

utgår från socioekonomi till föreningsaktivitet är tillräckligt svagt för att inte påverka utfallet nämnvärt i en vanlig (OLS) regressionsanalys. De statistiska analyser som Putnam (1993, s.188) redovisar är dock endast bivariata regressioner utifrån vilka slutsatser dras om den mest sannolika riktningen på de kausala sambanden. Med andra typer av statistiska modeller, som behandlar simultana ekvationer, går det att bättre uppskatta huruvida sambanden mellan två variabler är endogena eller inte.

I det föreliggande svenska materialet har det kontrollerats för huruvida den socioekonomiska utvecklingsnivån påverkar föreningstäthetens effekt på valdeltagandet. Det tycks som att förklaringsmodellerna för valdeltagandet generellt sett är bättre för de kommuner som tillhör gruppen av högre socioekonomisk utveckling. Ju högre grad av socioekonomisk utveckling desto större effekt har föreningstätheten på valdeltagandet. Effekten av föreningstätheten är dock negativ och ger i vissa fall ett genomsnittligt lägre valdeltagande med flera procentenheter. De negativa sambanden talar emot de teorier som Putnam (1993) fört fram om föreningstäthetens positiva inverkan på valdeltagandet och den socioekonomiska utvecklingen. Sambanden begränsar sig inte till att vara negativa endast för valdeltagandet utan är det även mellan den socioekonomiska utvecklingen och föreningstätheten. Visserligen innehåller Putnams (1993) studie över Italien data härrörande från början av 1900-talet som skall förklara utvecklingen under 1970- och 1980-talet och det skulle kunna hävdas att resultaten för det svenska fallet skulle kunna se annorlunda ut om historiska data hade inkluderats. Enligt Lundkvist (1974, s. 33) finns det positiva korrelationer mellan antalet folkrörelseföreningar som växte fram under 1900-talets början och den socioekonomiska utvecklingen i vissa delar av landet. Med andra ord verkar det som att de stora folkrörelserna växte fram först där industrialiseringen hade kommit något längre, för att sedan sprida sig över landet. Kopplingen mellan valdeltagandet och föreningslivet tycktes i många fall bli mindre tydlig när valsystemet byttes från att ha varit enmansvalkretsar med majoritetsval till att bli ett proportionellt system.

Med majoritetsvalen tycktes det vara betydligt enklare för folkrörelserna att kunna stödja sin egen kandidat som hade åsikter som låg i linje med föreningarnas intressen, exempelvis stöd för nykterismen eller frikyrkorna (Lundkvist, 1974, s. 366). Stödet till kandidaten som folkrörelserna gav kunde ges med relativt små medel, vilket blev något svårare med det nya valsystemet.

Den teoretiska förklaringen till varför den socioekonomiska utvecklingen tycks förstärka den negativa effekten av att ha en hög andel ideella föreningar skulle kunna hittas hos Inglehart (1997) som menar att i takt med att samhällena utvecklas socioekonomiskt förändras effekten av föreningstätheten. Ju högre socioekonomisk utveckling desto mindre positiva skulle effekterna av föreningstätheten vara eftersom beteenden liknande de som Mancur Olson beskriver uppstår och utvecklingen hämmas snarare än underlättas. Slutsatserna från det svenska materialet kan således inte bekräfta att det är gynnsamt för valdeltagandet att ha en hög grad av ideella föreningar i förhållande till andelen invånare i kommunen. Enligt andra studier är inte heller tillitsfulla individer mer benägna att rösta eller att delta i andra former av politiska aktiviteter heller (Milner, 2002, s. 30).

Det tycks heller inte vara bidragande till den lokala socioekonomiska utvecklingen att ha en hög föreningstäthet, snarare verkar de vara negativt sammankopplade med varandra. Frågan är hur den kausala kopplingen mellan dessa två variabler ser ut? En förklaring skulle kunna vara att ju högre den socioekonomiska utvecklingen är desto mindre är intresset för att delta i föreningslivet därmed sjunker föreningstätheten i dessa områden. I enlighet med de slutsatser om en ökande grad av individualism som Inglehart (1997) menar sig ha funnit i World Value Survey undersökningarna. Svenska surveyundersökningar pekar på att de aktiva medlemmarna i föreningslivet blir i genomsnitt äldre än vad de varit tidigare (Vogel m.fl., 2003). Även om man inte kan dra slutsatser utifrån den aggregerade nivån utan att riskera att begå ett ekologiskt felslut så finns det mycket starka samband mellan andelen äldre som bor i

kommunen och föreningstätheten. Vilket sammantaget med andra studiers resultat skulle kunna indikera att föreningslivet är kopplat till ett mer "materiellt" samhälle för att uttrycka sig med Ingleharts (1997) termer. Detta skulle innebära att ju fler invånare som har materiella värderingar desto fler föreningar finns det i genomsnitt i samhället. Detta är dock inte samma sak som att påstå att föreningslivet i sig har en hindrande effekt på den socioekonomiska utvecklingen. Enligt medborgarundersökningen som gjordes 1997 (Petersson m.fl., s. 64) hade antalet genomsnittliga medlemskap i föreningar mellan 1987 och 1997 sjunkit en aning.

En senare studie gjord av SCB visar på en sjunkande trend av medlemskap i de flesta typerna av föreningar i Sverige (Vogel m.fl., 2003). Endast pensionärsföreningar lyckades kanske symptomatiskt nog att hålla emot minskningen av medlemsantalet. Detta resultat skulle till viss del tala för Ingleharts (1997) resonemang om att människor i postmateriella samhällen blir mer individualiserade. Samtidigt framhåller man i den svenska undersökningen att om svenskarna väljer att delta i nya former av sociala rörelser så är de statistiska mätningarna som SCB genomför sämre på att fånga upp dessa förändringar³⁸. Dessutom konstateras det att det svenska föreningslivet förändrar karaktär rent organisatoriskt, utöver att ha en åldrande medlems skara. Författarna till SCB:s rapport (Vogel m.fl. 2003, s. 83) resonerar kring hur en professionalisering av själva föreningslivets arbete verkar vara en genomgående trend i västvärlden. Istället för att ställa upp för föreningarna i form av frivilliga insatser har tendensen blivit att medlemmarna hellre stöder verksamheten med ekonomiska bidrag. Det kan ifrågasättas i hur stor grad detta resonemang är giltigt för Sveriges del, men författarna hävdar att detta även kan överföras på den svenska kontexten (Vogel m.fl., 2003, s. 83). Detta skulle innebära att det finns en risk för att föreningslivet i Sverige har förändrat skepnad till

---

³⁸ Detta eftersom SCB:s mätningar koncentrerar sig på de traditionella folkrörelserna och föreningslivet som kräver formella medlemskap, därmed utelämnas de mer löst sammanhållna rörelserna från undersökningen.

att få mer byråkratiserade föreningar som är mindre allomfattande (i Mancur Olsons bemärkelse) än vad de varit tidigare.

En möjlig källa till att sambanden mellan valdeltagande och föreningstätheten var negativa som undersöktes var det faktum att den högsta graden av föreningstäthet fanns i genomsnitt i samhällen i Norrlands inland där valdeltagandet historiskt sett har legat något lägre än genomsnittet för Sverige i övrigt. Även SCB:s studie (Vogel m.fl., 2003) konstaterar att överlappande medlemskap tycks vara vanligare i den norra glesbygden³⁹. I SCB:s studie konstaterades även att graden av aktivitet var något högre särskilt i glesbygden än övriga delar av landet. Genom att konstanthålla kommunerna tillhörande denna region kunde det konstateras att effekten av föreningstätheten i förhållande till valdeltagandet inte skilde sig åt för denna region jämfört med de andra regionerna med en lägre föreningstäthet och ett högre valdeltagande. Denna effekt kvarstod även om man rensade bort de kommuner som hade de mest extrema värdena på valdeltagandet. Det verkar därför inte vara så att det negativa sambandet mellan valdeltagande och föreningstätheten är orsakat av det faktum att de föreningstätaste kommunerna skulle ha ett lågt valdeltagande.

Det finns en viss interaktionseffekt mellan den socioekonomiska utvecklingsnivån och föreningstätheten. Med detta menas att föreningstätheten tycks bättre kunna förklara valdeltagandet tillsammans med vissa socioekonomiska variabler. I några fall tillförde föreningstätheten ensamt inte mycket förklaringskraft (i en bivariat regressionsanalys) medan den tillsammans med andra variabler tillförde betydligt mer förklaringskraft. Detta pekar ytterligare på hur mönstren i sambanden mellan föreningstätheten och valdeltagandet inte är homogena. Resultaten tyder därför på att socioekonomiska faktorer och faktorer som skulle kunna härledas till det sociala kapitalet (föreningstätheten) inte tillhör konkurrerande förklaringsmodeller. Även om de socioekonomiska

---

³⁹ Även vissa grupper i området kring Stockholm har ett högre antal medlemskap än genomsnittet, detta förklaras med att man i storstäderna har ett större utbud av föreningar att välja på i genomsnitt (Vogel m.fl., 2003, s. 45).

faktorerna ensamt tagna (i bivariata regressionsanalyser) uppvisar en större förklaringskraft än vad föreningstätheten gör ensamt så kan de inte konkurrera ut föreningstätheten som förklarande variabel.

En hypotes som skulle kunna förklara varför sambandet mellan föreningstätheten och valdeltagandet till synes är negativt skulle kunna vara det faktum att kopplingen mellan att delta i föreningslivet, eller den lilla demokratin som Petersson m.fl. (1998, s. 44) uttrycker det, och att delta i den stora demokratin inte är så stark längre. Om detta beror på den ökade graden av individualisering som Inglehart (1997) menar fortgår i takt med att samhällena moderniseras eller att de upplevda påverkansmöjligheterna är större genom andra kanaler än just valdeltagandet går inte att svara på med denna studie. Tydligt är det dock att sambandet mellan att rösta och att ha en hög föreningstäthet på aggregerad nivå inte är i linje med vad teorierna kring det sociala kapitalet antyder att de borde vara. Att sambandet mellan valdeltagande och föreningstätheten är spuriöst kan inte beläggas med de empiriska resultaten från de svenska kommunerna eftersom effekten är statistiskt signifikant även då kontrollvariabler har lagts in i regressionsmodellerna. Undantaget är de kommuner som på vissa indikatorer hamnar i grupperna som betecknas ha en lägre grad av socioekonomisk utveckling där sambandet i vissa fall inte längre är statistiskt signifikant.

Det positiva samband som funnits är det mellan skillnaden i valdeltagandet, där man i de flesta fall har haft en minskning, mellan året 1991 och 1998 och föreningstätheten. Där de kommuner som har en hög föreningstäthet påvisat en i genomsnitt, allt annat lika, lägre grad av minskning i valdeltagandet. Detta gäller speciellt för de kommuner som ligger i Norrlands inland. I genomsnitt var det den variabel som påvisade den största förklaringskraften för att förklara nedgången i valdeltagandet (eller i detta fall snarare bristen på nedgång) för de norrländska kommunerna. Visserligen är detta resultat endast baserat på en enda mätpunkt och kan därför inte sägas vara tillräckligt robust för att dra några längre gående slutsatser. Detta samband återfinns även hos de områden

som har en låg medelinkomst och resultatet av detta gör att tolkningen i termer av socioekonomisk utveckling framstår som rimlig. Betydelsen av föreningslivet skulle kunna vara större i dessa områden och därför de bättre emot raset i valdeltagandet än i övriga områden. Resultatet förblir dock intressant mot ljuset av de förändringar som det svenska samhället genomgick under 1990-talets stora ekonomiska kris. De områden som tappat minst i föreningsstäthet lyckades även behålla ett något högre valdeltagande.

Under den ekonomiska kris som Sverige gick igenom påverkades en rad andra områden utöver de rent ekonomiska aspekterna. Bland annat visar surveyundersökningar att de sociala kontakterna medborgarna emellan minskade överlag, både inom och utanför föreningslivet (Vogel m.fl., 2003). Om sambandet innan mellan det sociala kapital som skapas i föreningslivet och valdeltagandet redan innan varit svagt verkar det ha försvagats ytterligare under 1990-talet. Att sambanden existerar på individnivå betyder inte att de direkt går att översätta till den aggregerade nivån. Genom att anta att individernas egenskaper utgör systemets kan man begå ett "individualistiskt felslut" (Peters, 1998, s. 46). Att individer som är medlemmar i föreningar tycks vara något mer benägna att rösta än som inte är det behöver inte betyda att samhällen med många föreningar per automatik har ett högre valdeltagande.

Teorierna om föreningslivets betydelse för det samhälleliga sociala kapitalet har anklagats för att sakna den kausala länken som förklarar hur det sociala kapitalet sprids till det omgivande samhället från föreningslivet. Resultatet av denna studie pekar på att länken i många fall är mycket svag och heterogen till sin karaktär.

För studiens ursprungliga fråga huruvida det finns ett samband mellan valdeltagande och föreningsstäthet i Sveriges kommuner måste frågan besvaras med ett ja, men dess effekt är kopplad till ett antal andra variabler av socioekonomisk karaktär. Effekten är inte heller i linje med vad teorierna kring skulle förutspå. Orsaken till detta skulle kunna ligga i de faktorer som nämnts ovan, socioekonomiska förändringar i samhället

som även kan ha förändrat nivå och/eller arten av deltagandet i föreningslivet (jfr Petersson, 1998; Vogel m.fl., 2003). Det uttalande som Putnam gjort (AAHE, 1995) där man enbart genom att se hur många föreningar ett visst område hade skulle kunna uttala sig om hur väl dess institutioner fungerade och dess socioekonomiska utveckling må stämma på Italien, men är mer tveksamt i Sveriges fall.

English Summary

Research Problem

During the 1990s a lot of research focused on the malaise of the Western democracies (Pharr & Putnam, 2000). Among the questions that the scholars are trying to answer is why citizens are no longer as interested in political participation as before? Voting is one of the most important forms of participation and while the democratic significance of electoral participation might appear obvious – voter turnout still varies greatly between countries. Previous studies have used both structural and individual factors to explain the variation in voter turnout. In the Swedish governmental enquiry on democracy it was claimed that social capital had a vital impact on turnout (SOU 2000:1, s. 183).

The aim of this dissertation is to investigate whether social capital has an impact on electoral turnout. The theoretical points of departure are found in the theory of social capital and the literature surrounding modernization and post-modern developments. The aim is thus not to explain electoral participation *per se*. In their study of Italy, Robert D. Putnam (1993) and his collaborators showed that the level of social capital present in a region determined the level of democratic performance and not the contrary. They also found that social capital could explain the level of socio-economic development better than the level of socio-economic development could explain the presence of social capital. The theoretical core of the social capital argument proposed by Putnam is similar in many ways to theories of Alexis de Tocqueville (1997) who maintained the importance of associational life for a democracy.

The results of Putnam's study stands in contrast in many ways with other studies made in the modernization field stemming from Lipset's (1959) study on the importance of economic development for the level of democracy. Theories of economic development note that governments are able to achieve more stable policy and pursue long term goals where levels of economic development are higher, once there is little risk of starvation among the population. Economic development often promotes higher levels of education among the population, which engenders an increased propensity to compromise on policy issues.

Literature on social capital has increased rapidly during the last decade (Rothstein & Stolle, 2003, s. 2) and there are many definitions of what constitutes social capital. Many studies focus on both trust between people and the horizontal networks they form. The present study does not, however, deal with the attitudinal aspect of social capital, such as generalized trust. Rather, the focus in this study is on the associational aspect of social capital. The importance here is not the type of activity that associations carry out but rather on their sheer numbers in a given territory. The theoretical expectation according to my social capital focus is that the greater the number of associations present in any given territory, then the higher the general level of social capital will be in this territory. I choose municipalities as the unit of analysis. The underlying assumption is based on a network approach to social capital - where flow of useful information is assumed to be greater in a setting of loosely tied networks - thus fostering social capital. Teorell (2003) has also shown that the number of associational memberships are important, at an individual level, for political participation, while the quality of the membership or the type of associations people are engaged in are less important.

Therefore, one research hypothesis, drawing on social capital theory, would be that the higher associational density, the greater the propensity to vote.

Other outcomes may be expected using other theoretical views. Inglehart (1997) showed that associational density might have different

impacts - varying with the level of socio-economic development. Initially, in what he calls the modern phase, associational density might have a positive impact on several different aspects of a society. However, in a later post-modern phase, the impact of the associational density might not always be positive. The research hypotheses generated from his theoretical model would be that the level of socio-economic development could have an impact on the effect of the social capital - or alternatively socio-economic development could explain all the variation in electoral turnout; thus, eliminating the independent effect of the associational density.

While this study refers to theories of social capital, especially Putnam's (1993) study of Italy, that study is not replicated here. The aim of the present study is in fact quite different. Electoral participation was only one factor in what Putnam called "civic engagement" - whereas voter participation is the dependent variable in this study, while the independent variable is associational density. The effect at the individual level, between voting and associational memberships has been tested in several Swedish studies (e.g. Teorell & Westholm, 1999; Teorell, 2003). However the effect of having many associations at the aggregated level, in line with Putnam's (1993) study, has not yet been thoroughly investigated.

Method

This study tests three different models empirically in Sweden. The choice of Sweden is based on several factors – especially important being that Sweden ranks in the top of several different measures of associational activity, particularly in terms of associational density and memberships. Ordinary least squares linear regression techniques are used to test three different models. Here the level of aggregation is the lowest administrative level in Sweden, i.e., the municipality, and all the data is aggregated at the municipal level. The data used here comes from the *Statistics Sweden*, a

public database⁴⁰ and from their Register of Enterprises, which includes information on associations. Electoral turnout is measured for municipal elections.

In order to control for the variation in socio-economic development the municipalities are divided into different groups of high and low on a set of different variables. The municipalities are not simply divided into two groups including all cases because of the difficulty of dichotomising a continuous scale. Instead the “middle category” is excluded from the analysis. Only the cases that score relatively high or low, depending on the distribution of variables, are included.

Cooperatives, as another form of association, are also used to control whether the effect remains the same or not, and to control whether there is any bias in the sample of associations used in this study.

Electoral years during the 1990s were chosen as observations to estimate the relationship between associational density and voter turnout at the municipal level.

Results

The results that emerge from the different regression analyses undertaken here are not wholly in line with the expectations of social capital theory. Generally the relationship between associational density and electoral turnout is negative, contrary to theoretical predictions.

On average the variation in socio-economic variables, even when taken singularly, can better explain the variation in electoral turnout than can the social capital model.

In order to detect whether the effect of the associational density is consistent the sample is divided into groups, according to different socio-economic and geographical criteria, in order to control for variables that might influence the impact of associational density. A heterogeneous

---

⁴⁰ Available at www.scb.se

pattern is found where the impact is more strongly negative in municipalities with a higher level of socio-economic development.

Geographical variation is also found in the pattern of how social capital influences voter turnout. For instance, in Northern municipalities there is a positive relationship between a reduction of associational density and a decrease of electoral turnout. This means that those municipalities experiencing a greater loss in associations on average had a larger drop in electoral turnout. This relationship was not found in other parts of Sweden. However, on the average Northern municipalities also had a higher associational density.

Generally the municipalities that have a higher level of associational density are often located in those areas that suffer from a lower socio-economic development. Is associational density just another indicator of the level of socio-economic development? The empirical analysis suggests a negative response - the associational density has an effect on voter turnout when socio-economic variables are controlled for.

The explanatory power of the models is generally greater for those municipalities that have a higher level of socio-economic development. The effect of associational density is also stronger in these municipalities; therefore suggesting an interaction effect. This interaction effect could be ascribed to a relationship where the socio-economic development variables and associational density might be endogenous.

What could explain the overall lack of a positive relationship between associational density and the electoral turnout? Perhaps voluntary associations in Sweden have changed character over time. Studies from the beginning of the 20th Century seem to suggest a positive relationship between voter turnout and the presence of associations in the territory. Voluntary associations during that period were generally ideologically oriented and the connection to politics was stronger. One important change that has been found in recent survey studies is that membership in associations has become less ideologically oriented and more oriented towards fulfillment of personal interests (see Vogel *et al.*, 2003). The

connection between the local and the national level that previously characterized Swedish voluntary associations appears now to have diminished. Having less ideologically-oriented associations also implies that members no longer have to consider general ideological issues when joining a political party. This may possibly result in the decline of a particular kind of political capital that may be necessary for producing higher electoral participation.

The connection between what is called “small democracy”, i.e. participation at the local level in various forms of associations and “large democracy”, i.e. representative democracy, could become weaker over time (cf. Petersson, *et al.*, 1998; Petersson, 2001).

Relation to previous research

Since the beginning of the 1990s, a lot of research has investigated the role of social capital in society. Attempting to summarise this rich and varied literature would be difficult, as would be attempts to compare these studies given their different aims, contexts and methodologies. Thus, this section will only summarise the most salient points from previous findings.

Much of the focus of social capital literature has been on the individual level and whether being a member of voluntary associations had a positive effect on a variety of indicators, from political participation to generalized trust. These studies have focused on political participation and more specifically on voting in connection to memberships in voluntary associations. Surveys in many countries have found a positive relationship between voting and associational membership at the individual level (Rothstein & Stolle, 2003). Putnam (1993) also found a positive relationship between voting in referenda and associational density in the case of Italy. In Sweden Teorell and Westholm (1999) have found that there is a weak positive relationship between voting and membership in voluntary associations. Vogel *et al.* (2003) indicate similar findings where

the members of voluntary associations were slightly more inclined to vote than citizens without any memberships.

My study shows that the individual level relationship cannot be translated automatically to the ecological level. Uslaner (1999) argued that at the aggregate (community) level the effect of the social capital created by voluntary associations depends on their context. Based on empirical studies in the USA, he concludes that the importance of memberships for decisions to vote or not diminishes when a large proportion of the citizens are members in voluntary associations. On the other hand, the importance of membership in the voluntary associations increases when the associational density in a given community drops below a certain level. In other words, in a given community the effect of membership on voting is insignificant where there is a high level of associational density.

However, other research has found that the role of associations for the rest of the community might vary with the level of socio-economic development that a society has reached. Inglehart (1997) finds empirical evidence of differentiation in the effects of associational density – managing to combine seemingly competing explanatory models. Putnam (1993) argues for the benefits of having many associations, while Olson (1982) argues that too many or too strong organized interests might have a negative effect on society. Inglehart (1997) also argues that the different conclusions the two researchers have reached may depend on the differences in their empirical cases. Different levels of socio-economic development might produce the different effects of associational density.

My study argues that the levels of socio-economic development influence the impact of associational density on electoral turnout in the case of Sweden. Survey research done in Sweden seems to indicate that there has been a change in the characteristics of voluntary associations over time (Vogel *et al*, 2003; Petersson *et al*, 1998;). In the beginning of the 20th Century some studies indicate that there was a positive correlation between electoral turnout and associational density at the local level in Sweden (Lundkvist, 1974). Associations during the end of the 19th and the

beginning of the 20th Century had strong connections to politics (Back, 1967). These sometime corporative connections between associations and political parties have grown weaker in the late 20th Century (Bäck & Möller, 2003, s. 163). This process has plenty of explanations, like changes in socio-economic development have led to changes in the values among the population where greater priority is given to more individually oriented goals of self-fulfilment. At the same time competition for spare time of the citizens has grown (Vogel *et al.*, 2003). Associations linked to the old popular movements seem to have successively lost ground in terms of memberships.

During the 1990s almost all types of voluntary associations in Sweden lost ground in terms of memberships, except the organizations for retired people (Vogel *et al.*, 2003). Authors have argued that the image of voluntary associations in Sweden as the bearers of and the potential savers of the democracy needs to be modified (Vogel *et al.*, 2003, p. 60-61; Rothstein & Stolle, 2003). A more realistic view of the role of voluntary associations for the vitality of the democracy has to be adapted in the case of Sweden.

The relationship between voting and social capital created by voluntary associations has not been as thoroughly investigated as other aspects of the social capital, such as changes in attitudes. Milner (2002) only finds a weak correlation between associational density⁴¹ and electoral turnout in a comparative study, and this relationship is not statistically significant.

Other forms of political participation, such as contacting politicians have a stronger link to associational activity than voting. Teorell (2003) finds that social capital, like the loosely knit networks between members in different organizations, can function as a means of recruiting people to political participation⁴².

---

⁴¹ Measured as the average number of memberships in voluntary associations in a given country.

⁴² Such as contacting a politician and signing a petition e.g. (Teorell, 2003, p. 53).

The present study differs from most past studies since it operates at an aggregate or ecological level. It does however contribute to further modify the role of voluntary associations for democratic participation, in line with the results of other research mentioned above, carried out at the individual level. Having more voluntary associations in a municipality does not immediately imply a higher electoral participation in the municipal elections in Sweden. Are the models based upon a modernization explanation and the one based upon a social capital explanation competing? In the present empirical study they cannot be labelled as competing models, because the effect of the associational density is still present when a number socio-economic variables are controlled for. Of the three theoretical models that are tested the one that controls for the socio-economic factors is able to best explain the variations in voter turnout. It also uncovers the differences in explanatory powers and effects that the associational density has on the voter turnout.

Thus, the role of the voluntary associations in Swedish society is far from obvious. As the present study shows the effect depends on the context and there is no indication of a general positive relationship between voting and social capital implied by associational density. The lack of a positive relationship could be explained by modernization and post-modernization literature. After going into a post-modern phase of development, the link between participating in voluntary activities and political life has grown weaker in Sweden in recent years.

Final remarks

The amount of research on social capital in its relation to different social phenomena has grown recently and it is probably destined to do so even in the future. Theories on social capital have opened new possibilities of explaining problems ranging from socio-economic development to political participation. A lot of attention has been placed on voluntary associations

and their role in creating or expressing an already existing stock of social capital.

In the case of Sweden there has been, and still is, a dominating picture of voluntary associations as schools of democracy. But as the characteristics both of voluntary associations and their members change, the role they play for democracy has to be reconsidered. In the 1990s the highest levels of associational density were on average found in communities with a lower level of socio-economic development. These municipalities more often than not had below average electoral participation and this resulted in a negative relationship between associational density and voter turnout. Moreover this effect did not become positive when the level of socio-economic development or other indicators (such as geography) were controlled for.

The aim of the present study has not been to explain electoral participation *per se*, but rather to study it from the perspective of social capital. One conclusion that can be drawn is that the positive effects found in Italy by Putnam (1993) of social capital on electoral participation cannot be found in Sweden in the 1990s.

Appendix 1

Tabell A 1 Deskriptiv fördelning av variablerna 1991

	Medelvärde	Standard avvikelse
Valdeltagande	0,85	0,027
Inkomst	121	12,90
Utbildning	0,10	0,041
Utländska inv.	0,043	0,030
För.tät (log)	0,41	0,18

Tabell A 2 Deskriptiv fördelning av variablerna 1998

	Medelvärde	Standard avvikelse
Valdeltagande	0,79	0,030
Inkomst⁴³	147	16,3
Utbildning⁴⁴	0,053	0,027
Utländska inv.	0,040	0,028
För.tät (log)	0,38	0,18

---

⁴³ Medelinkomsten kommer från 1997, statistiken för beräkning av medelinkomst förändrades 1998.

⁴⁴ Olika mått mellan 1991 och 1998.

Appendix 2

1991⁴⁵

Kommuner ⁴⁶	Val	Ink	Utl	Utb	L.för
0114 Upplands Väsby	0,82	147,70	0,12	0,15	0,05
0115 Vallentuna	0,87	146,70	0,06	0,17	0,10
0117 Österåker	0,87	148,00	0,06	0,17	0,05
0120 Värmdö	0,85	144,20	0,08	0,13	0,23
0123 Järfälla	0,87	156,60	0,09	0,18	0,01
0125 Ekerö	0,90	156,60	0,04	0,19	0,02
0126 Huddinge	0,82	145,80	0,13	0,15	-0,06
0127 Botkyrka	0,76	132,10	0,21	0,11	-0,06
0128 Salem	0,86	148,30	0,08	0,16	-0,10
0136 Haninge	0,82	141,00	0,12	0,12	0,03
0138 Tyresö	0,86	152,10	0,09	0,15	-0,03
0139 Upplands-Bro	0,83	140,70	0,12	0,13	0,14
0160 Täby	0,89	172,50	0,07	0,25	0,05
0162 Danderyd	0,91	193,00	0,06	0,32	0,20
0163 Sollentuna	0,87	158,20	0,09	0,22	0,13
0180 Stockholm	0,82	144,20	0,10	0,21	0,53
0181 Södertälje	0,79	131,10	0,14	0,12	0,23
0182 Nacka	0,84	158,30	0,10	0,21	0,08
0183 Sundbyberg	0,81	139,20	0,10	0,15	0,18
0184 Solna	0,81	140,50	0,11	0,20	0,18
0186 Lidingö	0,88	177,70	0,06	0,27	0,18
0187 Vaxholm	0,89	147,10	0,04	0,20	0,28
0188 Norrtälje	0,84	122,80	0,04	0,10	0,33
0191 Sigtuna	0,81	141,30	0,11	0,13	0,13
0192 Nynäshamn	0,86	135,60	0,04	0,12	0,23
0305 Håbo	0,85	147,00	0,07	0,12	0,23
0319 Älvkarleby	0,86	122,50	0,06	0,07	0,45
0360 Tierp	0,86	112,60	0,03	0,07	0,50
0380 Uppsala	0,84	130,20	0,08	0,23	0,39
0381 Enköping	0,84	123,90	0,04	0,11	0,26
0382 Östhammar	0,83	121,10	0,04	0,08	0,49
0428 Vingåker	0,86	113,90	0,03	0,07	0,56
0480 Nyköping	0,88	127,90	0,02	0,09	0,46
0481 Oxelösund	0,85	133,40	0,08	0,09	0,27
0482 Flen	0,85	117,50	0,06	0,08	0,54
0483 Katrineholm	0,86	117,00	0,06	0,10	0,51
0484 Eskilstuna	0,81	122,40	0,09	0,11	0,44
0486 Strängnäs	0,85	129,50	0,04	0,13	0,48
0509 Ödeshög	0,88	103,50	0,02	0,07	0,43
0512 Ydre	0,88	105,00	0,02	0,08	0,51
0513 Kinda	0,85	107,70	0,02	0,08	0,54
0560 Boxholm	0,87	108,90	0,03	0,06	0,59
0561 Åtvidaberg	0,88	118,60	0,01	0,09	0,28
0562 Finspång	0,87	119,50	0,05	0,09	0,33
0563 Valdemarsvik	0,86	107,90	0,02	0,07	0,17
0580 Linköping	0,87	128,10	0,04	0,19	0,43
0581 Norrköping	0,83	123,60	0,06	0,11	0,30

⁴⁵ Förklaring till förkortningarna finns i slutet av tabellerna.

0582 Söderköping	0,87	120,20	0,02	0,11	0,23
0583 Motala	0,85	118,40	0,04	0,09	0,33
0584 Vadstena	0,88	120,80	0,02	0,11	0,46
0586 Mjölby	0,85	115,70	0,02	0,09	0,48
0604 Aneby	0,88	105,60	0,03	0,08	0,70
0617 Gnosjö	0,86	125,20	0,09	0,06	0,54
0642 Mullsjö	0,89	117,70	0,03	0,11	0,36
0643 Habo	0,88	120,20	0,02	0,11	0,32
0662 Gislaved	0,84	122,10	0,09	0,07	0,47
0665 Vaggeryd	0,89	113,80	0,03	0,07	0,45
0680 Jönköping	0,87	123,60	0,05	0,13	0,50
0682 Nässjö	0,88	115,60	0,03	0,09	0,48
0683 Värnamo	0,86	123,70	0,05	0,10	0,55
0684 Sävsjö	0,85	108,90	0,05	0,07	0,52
0685 Vetlanda	0,86	114,10	0,03	0,08	0,56
0686 Eksjö	0,86	116,50	0,03	0,12	0,60
0687 Tranås	0,86	113,20	0,03	0,08	0,52
0760 Uppvidinge	0,85	110,70	0,04	0,07	0,41
0761 Lessebo	0,88	114,70	0,05	0,08	0,39
0763 Tingsryd	0,84	106,90	0,03	0,07	0,42
0764 Alvesta	0,86	114,30	0,04	0,08	0,43
0765 Älmhult	0,85	116,20	0,03	0,09	0,40
0767 Markaryd	0,82	110,20	0,07	0,06	0,54
0780 Växjö	0,87	125,20	0,04	0,16	0,59
0781 Ljungby	0,84	117,30	0,04	0,09	0,45
0821 Högsby	0,86	104,60	0,03	0,06	0,42
0834 Torsås	0,84	101,60	0,02	0,07	0,44
0840 Mörbylånga	0,88	114,40	0,01	0,11	0,33
0860 Hultsfred	0,85	111,80	0,04	0,06	0,55
0861 Mönsterås	0,87	116,20	0,02	0,08	0,36
0862 Emmaboda	0,87	115,30	0,04	0,08	0,54
0880 Kalmar	0,86	123,80	0,03	0,14	0,52
0881 Nybro	0,86	114,10	0,04	0,07	0,37
0882 Oskarshamn	0,86	121,00	0,03	0,09	0,56
0883 Västervik	0,84	114,90	0,03	0,10	0,32
0884 Vimmerby	0,86	113,60	0,02	0,07	0,59
0885 Borgholm	0,85	99,60	0,03	0,08	0,50
0980 Gotland	0,85	109,60	0,01	0,10	0,60
1060 Olofström	0,81	120,20	0,09	0,07	0,38
1080 Karlskrona	0,87	119,10	0,02	0,13	0,51
1081 Ronneby	0,86	116,90	0,03	0,10	0,34
1082 Karlshamn	0,86	122,10	0,02	0,10	0,42
1083 Sölvesborg	0,86	114,50	0,04	0,08	0,22
1214 Svalöv	0,85	115,00	0,04	0,09	0,07
1230 Staffanstorp	0,89	140,40	0,03	0,17	0,10
1231 Burlöv	0,86	128,80	0,08	0,10	0,25
1233 Vellinge	0,92	149,30	0,02	0,18	0,17
1256 Östra Göinge	0,84	117,20	0,03	0,07	0,41
1257 Örkelljunga	0,83	108,00	0,05	0,07	0,33
1260 Bjuv	0,83	119,90	0,09	0,06	0,22
1261 Kävlinge	0,88	130,90	0,05	0,13	0,06
1262 Lomma	0,91	149,90	0,03	0,21	0,28
1263 Svedala	0,89	130,90	0,03	0,11	0,10
1264 Skurup	0,84	115,60	0,03	0,09	0,21

1265 Sjöbo	0,84	109,80	0,02	0,08	0,30
1266 Hörby	0,83	108,40	0,02	0,08	0,17
1267 Höör	0,84	118,30	0,03	0,12	0,40
1270 Tomelilla	0,80	104,30	0,02	0,07	0,35
1272 Bromölla	0,84	120,50	0,04	0,07	0,24
1273 Osby	0,84	114,10	0,04	0,08	0,39
1275 Perstorp	0,82	120,70	0,08	0,08	0,44
1276 Klippan	0,80	114,30	0,05	0,08	0,29
1277 Åstorp	0,82	117,70	0,07	0,06	0,26
1278 Båstad	0,86	118,50	0,03	0,13	0,48
1280 Malmö	0,82	120,70	0,11	0,14	0,39
1281 Lund	0,87	127,80	0,07	0,29	0,45
1282 Landskrona	0,83	120,20	0,08	0,10	0,26
1283 Helsingborg	0,82	126,20	0,06	0,13	0,30
1284 Höganäs	0,87	128,40	0,03	0,15	0,37
1285 Eslöv	0,84	117,30	0,06	0,10	0,31
1286 Ystad	0,85	118,40	0,03	0,12	0,37
1287 Trelleborg	0,85	121,20	0,05	0,09	0,22
1290 Kristianstad	0,84	120,70	0,03	0,13	0,53
1291 Simrishamn	0,82	111,00	0,02	0,10	0,46
1292 Ängelholm	0,84	122,30	0,03	0,14	0,38
1293 Hässleholm	0,84	115,00	0,03	0,10	0,42
1315 Hylte	0,84	114,50	0,05	0,06	0,35
1380 Halmstad	0,85	122,20	0,05	0,13	0,45
1381 Laholm	0,85	107,40	0,03	0,08	0,37
1382 Falkenberg	0,87	114,90	0,03	0,09	0,36
1383 Varberg	0,86	118,70	0,03	0,11	0,24
1384 Kungsbacka	0,89	142,20	0,02	0,16	0,18
1401 Härryda	0,87	140,00	0,05	0,16	0,16
1402 Partille	0,87	141,30	0,05	0,17	0,07
1407 Öckerö	0,89	123,70	0,02	0,11	0,32
1415 Stenungsund	0,85	134,30	0,04	0,13	0,33
1419 Tjörn	0,87	126,30	0,03	0,11	0,32
1421 Orust	0,85	116,00	0,02	0,10	0,34
1427 Sotenäs	0,85	116,00	0,04	0,09	0,44
1430 Munkedal	0,83	111,60	0,03	0,07	0,46
1435 Tanum	0,82	105,20	0,04	0,08	0,52
1438 Dals-Ed	0,82	103,90	0,06	0,06	0,50
1439 Färgelanda	0,85	108,50	0,03	0,07	0,32
1440 Ale	0,87	127,80	0,06	0,10	0,31
1441 Lerum	0,89	140,00	0,04	0,16	0,20
1442 Vårgårda	0,88	112,00	0,02	0,08	0,58
1444 Grästorp	0,86	110,80	0,03	0,07	0,25
1445 Essunga	0,86	105,80	0,04	0,06	0,42
1446 Karlsborg	0,88	115,00	0,01	0,11	0,55
1447 Gullspång	0,84	107,00	0,03	0,06	0,39
1452 Tranemo	0,88	117,40	0,05	0,07	0,53
1460 Bengtsfors	0,83	112,60	0,04	0,06	0,58
1461 Mellerud	0,85	105,70	0,04	0,07	0,44
1462 Lilla Edet	0,83	118,60	0,07	0,07	0,23
1463 Mark	0,87	114,80	0,05	0,08	0,35
1465 Svenljunga	0,86	109,20	0,04	0,06	0,33
1466 Herrljunga	0,88	111,30	0,04	0,07	0,43
1470 Vara	0,85	107,90	0,03	0,07	0,52

1471 Götene	0,87	116,00	0,03	0,08	0,54
1472 Tibro	0,85	112,60	0,04	0,08	0,38
1473 Töreboda	0,83	105,70	0,02	0,07	0,34
1480 Göteborg	0,81	129,60	0,10	0,17	0,30
1481 Mölndal	0,86	139,50	0,05	0,17	0,15
1482 Kungälv	0,88	132,20	0,03	0,14	0,22
1484 Lysekil	0,86	119,70	0,04	0,09	0,44
1485 Uddevalla	0,84	121,80	0,04	0,12	0,58
1486 Strömstad	0,79	110,30	0,10	0,09	0,48
1487 Vänersborg	0,85	125,20	0,03	0,13	0,48
1488 Trollhättan	0,84	127,40	0,08	0,12	0,43
1489 Alingsås	0,88	122,70	0,03	0,13	0,40
1490 Borås	0,85	124,10	0,07	0,11	0,49
1491 Ulricehamn	0,88	114,20	0,03	0,08	0,52
1492 Åmål	0,84	114,50	0,03	0,09	0,53
1493 Mariestad	0,84	118,50	0,04	0,10	0,42
1494 Lidköping	0,86	118,40	0,03	0,11	0,49
1495 Skara	0,86	119,60	0,03	0,11	0,63
1496 Skövde	0,84	125,80	0,06	0,13	0,55
1497 Hjo	0,86	113,60	0,02	0,10	0,55
1498 Tidaholm	0,88	113,60	0,03	0,07	0,37
1499 Falköping	0,88	113,10	0,02	0,09	0,52
1715 Kil	0,86	119,30	0,03	0,10	0,34
1730 Eda	0,79	104,20	0,14	0,05	0,43
1737 Torsby	0,84	110,20	0,03	0,07	0,68
1760 Storfors	0,85	114,70	0,06	0,07	0,39
1761 Hammarö	0,88	139,50	0,03	0,15	0,21
1762 Munkfors	0,87	113,10	0,03	0,07	0,49
1763 Forshaga	0,87	120,20	0,02	0,09	0,44
1764 Grums	0,85	119,00	0,04	0,06	0,45
1765 Ärvång	0,77	103,80	0,09	0,06	0,73
1766 Sunne	0,84	110,00	0,03	0,08	0,76
1780 Karlstad	0,86	129,00	0,04	0,16	0,57
1781 Kristinehamn	0,85	119,60	0,03	0,10	0,44
1782 Filipstad	0,83	113,90	0,04	0,06	0,49
1783 Hagfors	0,86	117,70	0,02	0,07	0,53
1784 Ärvika	0,82	111,70	0,04	0,10	0,44
1785 Säffle	0,84	113,20	0,03	0,09	0,49
1860 Laxå	0,83	118,10	0,05	0,07	0,57
1861 Hallsberg	0,85	119,00	0,03	0,08	0,57
1862 Degerfors	0,88	119,80	0,05	0,07	0,29
1863 Hällefors	0,81	115,80	0,05	0,06	0,58
1864 Ljusnarsberg	0,82	111,90	0,04	0,06	0,30
1880 Örebro	0,85	124,90	0,05	0,15	0,51
1881 Kumla	0,86	121,80	0,04	0,09	0,34
1882 Askersund	0,85	116,00	0,02	0,08	0,52
1883 Karlskoga	0,85	128,50	0,04	0,10	0,30
1884 Nora	0,84	122,10	0,04	0,11	0,48
1885 Lindesberg	0,84	119,50	0,04	0,09	0,44
1904 Skinnskatteberg	0,83	114,90	0,09	0,08	0,53
1907 Surahammar	0,81	125,00	0,10	0,08	0,36
1917 Heby	0,84	111,70	0,03	0,06	0,31
1960 Kungsör	0,85	121,00	0,05	0,09	0,33
1961 Hallstahammar	0,82	124,50	0,08	0,09	0,28

1962 Norberg	0,85	121,10	0,05	0,08	0,17
1980 Västerås	0,83	133,20	0,07	0,15	0,45
1981 Sala	0,85	117,20	0,02	0,10	0,41
1982 Fagersta	0,83	125,80	0,07	0,09	0,45
1983 Köping	0,81	119,90	0,07	0,09	0,44
1984 Arboga	0,85	121,90	0,03	0,10	0,37
2021 Vansbro	0,83	105,70	0,02	0,05	0,46
2023 Malung	0,86	113,00	0,03	0,07	0,47
2026 Gagnef	0,85	117,20	0,03	0,09	0,44
2029 Leksand	0,85	115,60	0,02	0,11	0,51
2031 Rättvik	0,79	111,80	0,01	0,08	0,61
2034 Orsa	0,82	109,20	0,02	0,09	0,41
2039 Älvdalen	0,82	110,20	0,02	0,06	0,70
2061 Smedjebacken	0,84	121,80	0,03	0,07	0,26
2062 Mora	0,80	118,20	0,02	0,10	0,45
2080 Falun	0,83	131,80	0,03	0,16	0,60
2081 Borlänge	0,84	126,50	0,04	0,10	0,40
2082 Säter	0,86	117,90	0,02	0,10	0,20
2083 Hedemora	0,84	117,30	0,04	0,09	0,45
2084 Avesta	0,84	122,10	0,03	0,08	0,43
2085 Ludvika	0,83	121,20	0,04	0,10	0,45
2101 Ockelbo	0,84	110,30	0,02	0,07	0,68
2104 Hofors	0,83	122,20	0,06	0,06	0,40
2121 Ovanåker	0,87	109,90	0,01	0,06	0,60
2132 Nordanstig	0,83	106,00	0,02	0,06	0,55
2161 Ljusdal	0,81	110,70	0,01	0,07	0,60
2180 Gävle	0,84	129,20	0,04	0,13	0,49
2181 Sandviken	0,85	122,40	0,03	0,09	0,54
2182 Söderhamn	0,84	118,20	0,02	0,08	0,56
2183 Bollnäs	0,84	115,70	0,02	0,09	0,69
2184 Hudiksvall	0,82	121,50	0,02	0,10	0,51
2260 Ånge	0,82	114,30	0,02	0,06	0,49
2262 Timrå	0,85	125,10	0,02	0,08	0,21
2280 Härnösand	0,86	125,90	0,02	0,15	0,68
2281 Sundsvall	0,85	133,40	0,03	0,13	0,44
2282 Kramfors	0,86	113,20	0,02	0,08	0,45
2283 Sollefteå	0,86	114,40	0,02	0,10	0,63
2284 Örnköldsvik	0,87	123,60	0,02	0,10	0,45
2303 Ragunda	0,83	110,50	0,02	0,07	0,41
2305 Bräcke	0,83	109,10	0,03	0,07	0,49
2309 Krokom	0,84	113,30	0,02	0,11	0,42
2313 Strömsund	0,84	107,60	0,02	0,07	0,59
2321 Åre	0,84	108,30	0,03	0,10	0,65
2326 Berg	0,82	103,30	0,02	0,07	0,68
2361 Härjedalen	0,82	109,10	0,01	0,07	0,75
2380 Östersund	0,84	126,60	0,02	0,16	0,56
2401 Nordmaling	0,85	111,90	0,02	0,08	0,37
2403 Bjurholm	0,86	105,10	0,01	0,07	0,53
2404 Vindeln	0,83	107,60	0,02	0,08	0,57
2409 Robertsfors	0,87	109,70	0,03	0,08	0,41
2417 Norsjö	0,83	113,90	0,02	0,06	0,55
2418 Malå	0,84	117,20	0,02	0,07	0,53
2421 Storuman	0,81	112,40	0,02	0,08	0,63
2422 Sorsele	0,79	107,10	0,02	0,06	0,87

2425 Dorotea	0,83	108,20	0,01	0,07	0,66
2460 Vännäs	0,86	115,90	0,02	0,10	0,45
2462 Vilhelmina	0,82	112,90	0,01	0,08	0,76
2463 Åsele	0,82	108,90	0,03	0,07	0,71
2480 Umeå	0,85	130,70	0,04	0,20	0,48
2481 Lycksele	0,84	121,10	0,03	0,11	0,69
2482 Skellefteå	0,86	123,70	0,02	0,11	0,48
2505 Arvidsjaur	0,84	116,90	0,01	0,09	0,63
2506 Arjeplog	0,82	114,90	0,03	0,07	0,99
2510 Jokkmokk	0,82	120,30	0,01	0,08	0,88
2513 Övertorneå	0,84	112,30	0,02	0,07	0,53
2514 Kalix	0,84	123,50	0,04	0,10	0,58
2518 Övertorneå	0,80	108,90	0,10	0,08	0,73
2521 Pajala	0,80	106,00	0,04	0,07	0,80
2523 Gällivare	0,78	130,90	0,02	0,09	0,58
2560 Älvsbyn	0,87	117,60	0,01	0,07	0,62
2580 Luleå	0,85	134,10	0,04	0,16	0,57
2581 Piteå	0,89	127,90	0,01	0,11	0,48
2582 Boden	0,86	128,10	0,02	0,15	0,42
2583 Haparanda	0,69	110,30	0,24	0,08	0,67
2584 Kiruna	0,78	136,40	0,05	0,10	0,74

Förklaring av förkortningar: Val = Valdeltagande i kommunalvalen; Ink= Medelinkomst; Utl= Andel utländska medborgare i kommunen; Utb= Adelen med eftergymnasialutbildning; L.för= Logaritmerade föreningstätheten

Appendix 3

1998

Kommuner ⁴⁷	Val	Ink	Utl	Utb	Förl
0114 Upplands Väsby	0,76	174,90	0,11	0,15	-0,06
0115 Vallentuna	0,82	177,30	0,06	0,17	-0,08
0117 Österåker	0,81	180,00	0,06	0,17	-0,03
0120 Värmdö	0,81	178,10	0,06	0,13	0,11
0123 Järfälla	0,80	182,80	0,09	0,18	0,02
0125 Ekerö	0,85	194,00	0,04	0,19	0,09
0126 Huddinge	0,77	170,80	0,12	0,15	-0,02
0127 Botkyrka	0,69	146,80	0,18	0,11	0,04
0128 Salem	0,82	179,80	0,07	0,16	-0,08
0136 Haninge	0,75	161,60	0,10	0,12	-0,05
0138 Tyresö	0,82	182,50	0,08	0,15	-0,05
0139 Upplands-Bro	0,78	166,70	0,10	0,13	-0,08
0160 Täby	0,85	217,80	0,06	0,25	0,01
0162 Danderyd	0,87	256,00	0,06	0,32	0,20
0163 Sollentuna	0,82	197,00	0,08	0,22	0,06
0180 Stockholm	0,77	173,90	0,10	0,21	0,54
0181 Södertälje	0,72	156,70	0,11	0,12	0,31
0182 Nacka	0,80	195,30	0,09	0,21	0,02
0183 Sundbyberg	0,75	166,80	0,09	0,15	0,00
0184 Solna	0,76	167,60	0,11	0,20	0,11
0186 Lidingö	0,84	225,30	0,06	0,27	0,09
0187 Vaxholm	0,84	185,20	0,04	0,20	0,14
0188 Norrtälje	0,78	147,00	0,04	0,10	0,24
0191 Sigtuna	0,75	169,40	0,10	0,13	0,09
0192 Nynäshamn	0,80	163,50	0,04	0,12	0,05
0305 Håbo	0,79	178,80	0,06	0,12	0,09
0319 Älvkarleby	0,79	152,10	0,04	0,07	0,27
0360 Tierp	0,80	137,90	0,02	0,07	0,41
0380 Uppsala	0,80	151,10	0,07	0,23	0,35
0381 Enköping	0,79	148,60	0,04	0,11	0,32
0382 Östhammar	0,78	147,50	0,03	0,08	0,40
0428 Vingåker	0,82	137,60	0,02	0,07	0,48
0480 Nyköping	0,82	153,70	0,04	0,09	0,52
0481 Oxelösund	0,80	163,90	0,06	0,09	0,23
0482 Flen	0,78	140,20	0,06	0,08	0,38
0483 Katrineholm	0,81	141,60	0,05	0,10	0,36
0484 Eskilstuna	0,76	143,50	0,07	0,11	0,36
0486 Strängnäs	0,79	156,70	0,05	0,13	0,42
0509 Ödeshög	0,82	126,70	0,02	0,07	0,54
0512 Ydre	0,85	129,50	0,02	0,08	0,53
0513 Kinda	0,81	133,90	0,02	0,08	0,48
0560 Boxholm	0,82	138,60	0,02	0,06	0,44
0561 Åtvidaberg	0,83	142,80	0,02	0,09	0,27
0562 Finspång	0,81	148,20	0,05	0,09	0,33
0563 Valdemarsvik	0,81	130,30	0,02	0,07	0,02
0580 Linköping	0,81	151,30	0,04	0,19	0,38
0581 Norrköping	0,77	143,80	0,07	0,11	0,29

⁴⁷ Kommunerna Gnesta, Lekeberg, Trosa, som bildades mellan 1991-1998 ingår inte i analysen.

0582 Söderköping	0,82	146,30	0,02	0,11	0,11
0583 Motala	0,79	142,80	0,04	0,09	0,28
0584 Vadstena	0,83	145,90	0,02	0,11	0,44
0586 Mjölby	0,80	140,90	0,02	0,09	0,34
0604 Aneby	0,83	130,30	0,02	0,08	0,63
0617 Gnosjö	0,76	157,30	0,11	0,06	0,50
0642 Mullsjö	0,83	143,00	0,03	0,11	0,22
0643 Habo	0,85	149,70	0,02	0,11	0,34
0662 Gislaved	0,78	154,30	0,09	0,07	0,42
0665 Vaggeryd	0,83	146,90	0,04	0,07	0,39
0680 Jönköping	0,81	148,90	0,04	0,13	0,44
0682 Nässjö	0,82	142,00	0,03	0,09	0,46
0683 Värnamo	0,80	154,90	0,06	0,10	0,48
0684 Sävsjö	0,81	128,80	0,03	0,07	0,37
0685 Vetlanda	0,81	138,10	0,03	0,08	0,50
0686 Eksjö	0,81	141,60	0,03	0,12	0,54
0687 Tranås	0,80	137,20	0,04	0,08	0,41
0760 Uppvidinge	0,79	136,30	0,05	0,07	0,48
0761 Lessebo	0,82	141,50	0,04	0,08	0,24
0763 Tingsryd	0,77	132,00	0,03	0,07	0,54
0764 Alvesta	0,79	141,20	0,04	0,08	0,31
0765 Älmhult	0,82	144,80	0,03	0,09	0,30
0767 Markaryd	0,77	132,10	0,06	0,06	0,45
0780 Växjö	0,81	150,20	0,04	0,16	0,54
0781 Ljungby	0,79	144,60	0,04	0,09	0,41
0821 Högsby	0,79	128,00	0,05	0,06	0,53
0834 Torsås	0,79	126,50	0,02	0,07	0,44
0840 Mörbylånga	0,82	138,70	0,02	0,11	0,30
0860 Hultsfred	0,79	133,50	0,05	0,06	0,59
0861 Mönsterås	0,81	145,10	0,03	0,08	0,27
0862 Emmaboda	0,81	144,60	0,04	0,08	0,34
0880 Kalmar	0,80	145,00	0,03	0,14	0,44
0881 Nybro	0,79	140,70	0,03	0,07	0,32
0882 Oskarshamn	0,81	151,70	0,03	0,09	0,49
0883 Västervik	0,78	139,10	0,03	0,10	0,35
0884 Vimmerby	0,80	137,20	0,02	0,07	0,62
0885 Borgholm	0,79	120,50	0,02	0,08	0,52
0980 Gotland	0,78	132,50	0,02	0,10	0,59
1060 Olofström	0,75	149,10	0,08	0,07	0,42
1080 Karlskrona	0,82	145,60	0,03	0,13	0,48
1081 Ronneby	0,81	138,90	0,02	0,10	0,38
1082 Karlshamn	0,81	149,40	0,02	0,10	0,35
1083 Sölvesborg	0,78	142,40	0,04	0,08	0,36
1214 Svalöv	0,78	137,20	0,05	0,09	0,33
1230 Staffanstorp	0,85	170,50	0,04	0,17	-0,05
1231 Burlöv	0,80	149,60	0,07	0,10	0,14
1233 Vellinge	0,88	186,30	0,02	0,18	0,14
1256 Östra Göinge	0,78	140,70	0,03	0,07	0,37
1257 Örkelljunga	0,75	133,00	0,04	0,07	0,42
1260 Bjuv	0,76	143,40	0,06	0,06	0,14
1261 Kävlinge	0,82	163,30	0,03	0,13	0,02
1262 Lomma	0,87	187,10	0,03	0,21	0,24
1263 Svedala	0,83	159,10	0,02	0,11	0,07
1264 Skurup	0,75	138,90	0,03	0,09	0,07

1265 Sjöbo	0,76	130,10	0,02	0,08	0,24
1266 Hörby	0,77	129,70	0,03	0,08	0,22
1267 Höör	0,77	139,50	0,05	0,12	0,37
1270 Tomelilla	0,74	125,50	0,03	0,07	0,42
1272 Bromölla	0,78	146,90	0,03	0,07	0,17
1273 Osby	0,78	137,20	0,04	0,08	0,35
1275 Perstorp	0,75	146,60	0,05	0,08	0,16
1276 Klippan	0,73	136,70	0,05	0,08	0,30
1277 Åstorp	0,75	140,40	0,06	0,06	0,23
1278 Båstad	0,80	145,50	0,03	0,13	0,34
1280 Malmö	0,73	137,70	0,11	0,14	0,34
1281 Lund	0,82	147,70	0,06	0,29	0,41
1282 Landskrona	0,76	140,60	0,10	0,10	0,21
1283 Helsingborg	0,75	150,50	0,07	0,13	0,21
1284 Höganäs	0,82	160,70	0,04	0,15	0,30
1285 Eslöv	0,77	141,80	0,05	0,10	0,21
1286 Ystad	0,77	142,30	0,03	0,12	0,36
1287 Trelleborg	0,78	144,00	0,05	0,09	0,18
1290 Kristianstad	0,78	145,00	0,04	0,13	0,42
1291 Simrishamn	0,77	134,50	0,02	0,10	0,52
1292 Ängelholm	0,78	148,40	0,03	0,14	0,30
1293 Hässleholm	0,77	138,40	0,03	0,10	0,40
1315 Hylte	0,77	141,50	0,05	0,06	0,34
1380 Halmstad	0,79	144,30	0,05	0,13	0,41
1381 Laholm	0,79	131,50	0,03	0,08	0,36
1382 Falkenberg	0,81	135,50	0,04	0,09	0,34
1383 Varberg	0,81	142,70	0,03	0,11	0,13
1384 Kungsbacka	0,84	176,50	0,02	0,16	0,10
1401 Härryda	0,82	175,00	0,05	0,16	0,11
1402 Partille	0,81	171,50	0,05	0,17	-0,07
1407 Öckerö	0,84	158,60	0,02	0,11	0,23
1415 Stenungsund	0,80	164,10	0,04	0,13	0,23
1419 Tjörn	0,81	156,80	0,03	0,11	0,35
1421 Orust	0,79	142,20	0,02	0,10	0,34
1427 Sotenäs	0,79	141,80	0,03	0,09	0,48
1430 Munkedal	0,77	133,70	0,03	0,07	0,44
1435 Tanum	0,76	128,40	0,04	0,08	0,45
1438 Dals-Ed	0,77	129,60	0,05	0,06	0,41
1439 Färgelanda	0,80	135,80	0,03	0,07	0,35
1440 Ale	0,80	156,80	0,06	0,10	0,28
1441 Lerum	0,84	171,60	0,04	0,16	0,12
1442 Vårgårda	0,80	139,00	0,03	0,08	0,50
1444 Grästorp	0,80	139,10	0,02	0,07	0,30
1445 Essunga	0,81	131,80	0,02	0,06	0,46
1446 Karlsborg	0,82	140,00	0,01	0,11	0,44
1447 Gullspång	0,81	130,50	0,04	0,06	0,49
1452 Tranemo	0,82	145,30	0,04	0,07	0,48
1460 Bengtsfors	0,77	142,60	0,05	0,06	0,49
1461 Mellerud	0,78	129,60	0,03	0,07	0,43
1462 Lilla Edet	0,77	143,80	0,07	0,07	0,28
1463 Mark	0,81	139,10	0,04	0,08	0,31
1465 Svenljunga	0,79	133,40	0,03	0,06	0,29
1466 Herrljunga	0,82	136,70	0,04	0,07	0,44
1470 Vara	0,78	130,10	0,03	0,07	0,39

1471 Götene	0,82	142,80	0,02	0,08	0,53
1472 Tibro	0,81	138,80	0,03	0,08	0,41
1473 Töreboda	0,77	127,80	0,03	0,07	0,45
1480 Göteborg	0,73	150,40	0,10	0,17	0,29
1481 Mölndal	0,80	169,10	0,05	0,17	0,06
1482 Kungälv	0,83	163,70	0,03	0,14	0,15
1484 Lysekil	0,80	143,20	0,04	0,09	0,40
1485 Uddevalla	0,80	144,00	0,04	0,12	0,49
1486 Strömstad	0,70	133,90	0,10	0,09	0,54
1487 Vänersborg	0,81	152,70	0,03	0,13	0,40
1488 Trollhättan	0,79	155,50	0,07	0,12	0,38
1489 Alingsås	0,82	150,40	0,03	0,13	0,35
1490 Borås	0,79	147,80	0,06	0,11	0,44
1491 Ulricehamn	0,82	141,00	0,02	0,08	0,44
1492 Åmål	0,77	143,10	0,04	0,09	0,49
1493 Mariestad	0,78	145,00	0,03	0,10	0,38
1494 Lidköping	0,81	146,60	0,03	0,11	0,42
1495 Skara	0,80	146,10	0,02	0,11	0,55
1496 Skövde	0,78	151,10	0,04	0,13	0,46
1497 Hjo	0,82	138,30	0,02	0,10	0,45
1498 Tidaholm	0,81	138,70	0,03	0,07	0,35
1499 Falköping	0,80	138,10	0,03	0,09	0,42
1715 Kil	0,80	147,60	0,03	0,10	0,30
1730 Eda	0,72	131,60	0,13	0,05	0,36
1737 Torsby	0,80	134,60	0,03	0,07	0,60
1760 Storfors	0,81	144,50	0,04	0,07	0,43
1761 Hammarö	0,83	172,90	0,03	0,15	0,17
1762 Munkfors	0,80	142,50	0,02	0,07	0,51
1763 Forshaga	0,81	148,10	0,02	0,09	0,29
1764 Grums	0,77	146,60	0,03	0,06	0,37
1765 Ärjäng	0,68	130,60	0,08	0,06	0,60
1766 Sunne	0,79	136,80	0,02	0,08	0,54
1780 Karlstad	0,80	152,00	0,04	0,16	0,50
1781 Kristinehamn	0,80	146,00	0,03	0,10	0,41
1782 Filipstad	0,76	138,50	0,03	0,06	0,50
1783 Hagfors	0,81	143,80	0,02	0,07	0,54
1784 Ärvika	0,75	138,50	0,04	0,10	0,36
1785 Säffle	0,78	140,20	0,02	0,09	0,51
1860 Laxå	0,79	148,80	0,05	0,07	0,60
1861 Hallsberg	0,81	145,80	0,03	0,08	0,51
1862 Degerfors	0,81	148,10	0,04	0,07	0,36
1863 Hällefors	0,77	139,20	0,05	0,06	0,36
1864 Ljusnarsberg	0,74	136,40	0,04	0,06	0,38
1880 Örebro	0,80	146,40	0,06	0,15	0,47
1881 Kumla	0,81	154,00	0,03	0,09	0,34
1882 Askersund	0,80	140,80	0,02	0,08	0,50
1883 Karlskoga	0,78	157,20	0,04	0,10	0,25
1884 Nora	0,80	149,50	0,03	0,11	0,30
1885 Lindesberg	0,78	146,20	0,03	0,09	0,39
1904 Skinnskatteberg	0,78	141,90	0,07	0,08	0,31
1907 Surahammar	0,76	154,90	0,08	0,08	0,20
1917 Heby	0,80	130,20	0,02	0,06	0,14
1960 Kungsör	0,79	149,80	0,05	0,09	0,20
1961 Hallstahammar	0,76	149,60	0,07	0,09	0,26

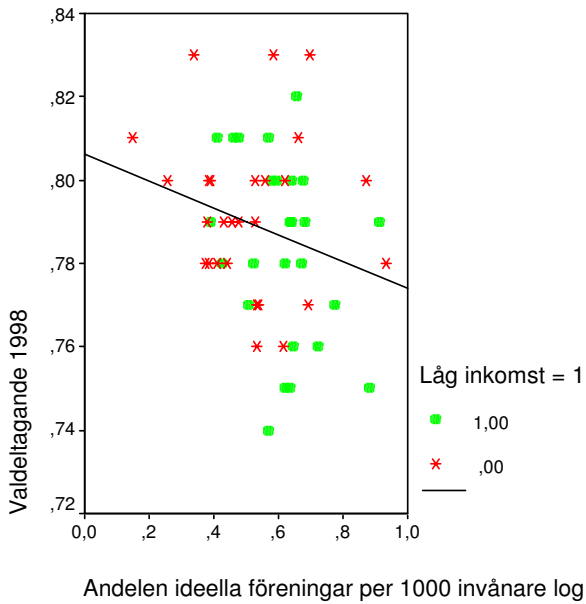
1962 Norberg	0,80	148,00	0,03	0,08	0,25
1980 Västerås	0,77	159,00	0,07	0,15	0,32
1981 Sala	0,79	138,50	0,03	0,10	0,38
1982 Fagersta	0,77	155,40	0,06	0,09	0,36
1983 Köping	0,76	142,90	0,07	0,09	0,29
1984 Arboga	0,80	148,00	0,04	0,10	0,34
2021 Vansbro	0,78	133,40	0,02	0,05	0,52
2023 Malung	0,81	136,80	0,02	0,07	0,48
2026 Gagnef	0,80	140,80	0,03	0,09	0,39
2029 Leksand	0,81	138,80	0,02	0,11	0,41
2031 Rättvik	0,76	132,20	0,02	0,08	0,65
2034 Orsa	0,77	132,00	0,02	0,09	0,51
2039 Älvdalen	0,75	130,90	0,01	0,06	0,62
2061 Smedjebacken	0,80	149,80	0,03	0,07	0,26
2062 Mora	0,76	142,20	0,01	0,10	0,54
2080 Falun	0,79	155,40	0,03	0,16	0,53
2081 Borlänge	0,78	147,90	0,04	0,10	0,37
2082 Säter	0,81	141,90	0,02	0,10	0,15
2083 Hedemora	0,78	141,00	0,04	0,09	0,41
2084 Avesta	0,79	148,90	0,03	0,08	0,38
2085 Ludvika	0,78	149,00	0,03	0,10	0,44
2101 Ockelbo	0,79	135,80	0,02	0,07	0,64
2104 Hofors	0,77	153,10	0,05	0,06	0,54
2121 Ovanåker	0,81	134,00	0,01	0,06	0,46
2132 Nordanstig	0,75	132,60	0,02	0,06	0,49
2161 Ljusdal	0,74	134,90	0,01	0,07	0,57
2180 Gävle	0,78	156,00	0,04	0,13	0,45
2181 Sandviken	0,79	152,60	0,03	0,09	0,46
2182 Söderhamn	0,77	145,00	0,02	0,08	0,50
2183 Bollnäs	0,77	139,10	0,02	0,09	0,53
2184 Hudiksvall	0,76	146,20	0,02	0,10	0,48
2260 Ånge	0,78	140,70	0,01	0,06	0,39
2262 Timrå	0,80	153,90	0,02	0,08	0,22
2280 Härnösand	0,80	148,00	0,02	0,15	0,61
2281 Sundsvall	0,79	158,90	0,03	0,13	0,38
2282 Kramfors	0,80	138,80	0,02	0,08	0,52
2283 Sollefteå	0,80	139,30	0,02	0,10	0,53
2284 Örnköldsvik	0,80	149,50	0,02	0,10	0,44
2303 Ragunda	0,79	134,80	0,02	0,07	0,39
2305 Bräcke	0,78	131,80	0,02	0,07	0,43
2309 Krokom	0,80	139,20	0,02	0,11	0,39
2313 Strömsund	0,80	130,70	0,02	0,07	0,64
2321 Åre	0,80	133,40	0,03	0,10	0,68
2326 Berg	0,78	128,10	0,01	0,07	0,67
2361 Härjedalen	0,76	134,20	0,02	0,07	0,72
2380 Östersund	0,79	149,30	0,02	0,16	0,48
2401 Nordmaling	0,80	135,70	0,01	0,08	0,38
2403 Bjurholm	0,80	129,20	0,01	0,07	0,60
2404 Vindeln	0,78	131,10	0,01	0,08	0,62
2409 Robertsfors	0,82	133,70	0,02	0,08	0,54
2417 Norsjö	0,82	136,90	0,02	0,06	0,66
2418 Malå	0,83	144,10	0,01	0,07	0,70
2421 Storuman	0,75	132,40	0,02	0,08	0,64
2422 Sorsele	0,75	129,30	0,01	0,06	0,88

2425 Dorotea	0,80	131,10	0,02	0,07	0,58
2460 Vännäs	0,79	143,50	0,02	0,10	0,43
2462 Vilhelmina	0,79	133,90	0,01	0,08	0,68
2463 Åsele	0,81	130,90	0,01	0,07	0,57
2480 Umeå	0,80	148,80	0,04	0,20	0,43
2481 Lycksele	0,80	142,50	0,02	0,11	0,62
2482 Skellefteå	0,82	148,70	0,02	0,11	0,53
2505 Arvidsjaur	0,81	142,30	0,01	0,09	0,66
2506 Arjeplog	0,78	143,10	0,02	0,07	0,93
2510 Jokkmokk	0,80	143,50	0,02	0,08	0,87
2513 Övertorneå	0,79	137,30	0,02	0,07	0,64
2514 Kalix	0,80	147,80	0,04	0,10	0,56
2518 Övertorneå	0,77	127,60	0,10	0,08	0,78
2521 Pajala	0,79	128,60	0,04	0,07	0,92
2523 Gällivare	0,76	158,50	0,02	0,09	0,62
2560 Älvsbyn	0,83	142,40	0,02	0,07	0,58
2580 Luleå	0,81	158,10	0,04	0,16	0,54
2581 Piteå	0,85	152,90	0,01	0,11	0,47
2582 Boden	0,83	153,40	0,02	0,15	0,34
2583 Haparanda	0,60	128,20	0,26	0,08	0,64
2584 Kiruna	0,77	167,40	0,04	0,10	0,69

Förklaring av förkortningar: Val = Valdeltagande i kommunalvalen; Ink= Medelinkomst; Utl= Andel utländska medborgare i kommunen; Utb= Adelen med eftergymnasialutbildning; L.för= Logaritmerade föreningstätheten

210

Referenser

- AAHE, 1995, "Bowling Alone-An interview with Robert Putnam about America's collapsing civic life", *American Association for Higher Education Bulletin*, September
- Allardt, E, 1956, *Social struktur och politisk aktivitet*, Helsingfors, Söderströms
- Almond, G & Verba, S, 1963, *The civic culture: political attitudes and democracy in five nations*, Princeton, Princeton University Press
- Anckar, D, 1982, "Partier, ideologier, väljare: en introduktion", i Anckar, D, Damgaard, E & Valen, H (red), *Partier, ideologier, väljare*, Åbo, Meddelanden från stiftelsen för Åbo Akademi forskningsinstitut, Nr 77
- Andersen, J m.fl., 1993, *Medborgerskab: Demokrati og politisk deltagelse*, Herning, Systime
- Axelrod, R, 1987, *Från konflikt till samverkan*, Stockholm, SNS Förlag
- Back, P-E, 1967, *Sammanslutningarnas roll i politiken 1870-1910*, Skellefteå, Västerbottens Tryckeri AB
- Berggren, C, Brulin, G & Gustafsson, L-L., 1998, *Från Italien till Gnosjö*, Nya Jobb & Företag, Rapport 2
- Birgersson, B-O, 1975, "Kommunal självstyrelse-kommunal indelning. Några forskningsresultat från kommunalforskningsgruppen", i SOU 1975:46

Blais, A & Dobrzynska, A, 1998, "Turnout in Electoral Democracies", *European Journal of Political Research*, 33, 239-261

Blomkvist, H, 2000, "Socialt kapital – förlösat eller omplacerat?", *Svenska Dagbladet*, 7 juni

Brady, H, & Collier, D (red), 2001, *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*, Rowman & Littlefield Publishers

Bäck, H & Håkansson, A (red), 1994, *Väljare i kommunalvalet. Om missnöje, misstroende och politisk kultur*, Stockholm, SNS Förlag

Bäck, H & Möller, T, 2003, *Partier och organisationer*, Sjätte upplagan, Stockholm, Nordstedts Juridik AB

Bäck, H & Soininen, M, 1994, "Invandrarnas valdeltagande", i *Väljare i kommunalvalet. Om missnöje, misstroende och politisk kultur*, Stockholm, SNS Förlag

Casper, G, 2001, "The Dynamics of Democratization", APSA Annual Meeting 30 augusti-2 september, San Francisco

Caul, M & Gray, M, 2000, "The Decline of Election Turnout in Advanced Industrial Democracies", *Comparative Political Studies*

Coleman, J, 1990, *Foundations of Social Theory*, Cambridge, Harvard University Press

Couch, L, & Jones, W, 1997, "Measuring Levels of Trust", *Journal of Research in Personality*, 31, pp. 317-336

Curtis, J, Baer, D & Grabb, E, 2001, "Nations of Joiners: Explaining Voluntary Association Membership in Democratic Societies", *American Sociological Review*, 66:6

Dahl, R, 1961, *Who Governs?*, New Haven, Yale University Press

Dahlkvist, M, 1999, "‘Det civila samhället’ i samhällsteori och samhällsdebatt. En kritisk analys", i Trägårdh, L, *Civilt samhälle kontra offentlig sektor*, Stockholm, SNS Förlag

Dekker, P, 2001, "Social Capital in Neighbourhoods and Local Political Involvement", Prepared for the ESF Conference "Social Capital: Interdisciplinary Perspectives," in Exeter, United Kingdom, September 15-20

Downs, Anthony, 1957, *An Economic Theory of Democracy*, New York, Harper & Row

Edlund, P-O, 1997, *SPSS för Windows 95. Multipel regressionsanalys*, Lund, Studentlitteratur

Ersson, S & Wide, J, 2001, "Valdeltagandet i Sverige: variation i tid och rum", i Jönsson, C (red), *Rösträtten 80 år*, Stockholm, Justitiedepartementet

Engberg, J, 1986, *Folkrörelserna i välfärdssamhället*, Umeå, Umeå universitet, Statsvetenskapliga institutionen

Ersson, S, 2002, "Electoral participation in Sweden in a comparative context", ECPR Joint Sessions of Workshops, 22-27 Mars, Turin

Eurenius, B, 1999, "Juridiska former m.m. inom den sociala ekonomin", i *Bilagor till Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt?*, Stockholm, Rapport från en arbetsgrupp, Kulturdepartementet

Fisher, R & Wassmer, R, 1998, "Economic Influences on the Structure of Local Government in U.S. Metropolitan Areas", *Journal of Urban Economics*, 43, 444-471

Fiskesjö, B. 1973, "Kommunal demokrati", i Back, P-E (red), *Modern demokrati: Problem och debattfrågor*, Lund, Gleerups

Foley, M & Edwards, B, 1996, "The Paradox of Civil Society", *Journal of Democracy*, 7.3, s. 38-52

Foley, M & Edwards, B, 1997, "Escape from politics? Social theory and the social capital debate", *American Behavioral Scientist*, Mar/Apr97, Vol. 40:5

Gambetta, D, 1996, *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection*, London, Harvard University Press

Gerber, A, "Effects of Canvassing, Telephone Calls, and Direct Mail on Voter Turnout: A Field Experiment", *American Political Science Review*, September

Granberg, M och Montin, S, 1998, "Sverige", i *Nasjonale ideologier bak endringene i kommunesektoren*, Oslo, NIBR

Granovetter, M, 1973, "The Strength of Weak Ties", *American Journal of Sociology*, 78

Grönlund, K, 1999, *Kontext, valsysteem och aktivitet*, Åbo, Åbo Akademis förlag

Hadenius, A, 1996, *Development and Democracy*, Cambridge, Cambridge University Press

Hadenius, A, 1999, "Medborgarskap, social kontext och institutioner. Perspektiv på svensk demokrati", i *Civilsamhället*, SOU 1999:84

Hill, M, 1997, *The Policy Process in the Modern State*, London, Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf

Hooghe, M, 2001, "Value Congruence Within Voluntary Associations: A Social Psychological Extension of Social Capital Theory", ESF Conference "Social Capital: Interdisciplinary Perspectives," Exeter, September 15-20

Inglehart, R, 1997, *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*, Princeton, Princeton University Press

Jacobsson, K, 1999, "Den offentliga demokratisynen", i *Demokrati och medborgarskap*, SOU:1999:77

Jeppsson Grassman, E & Svedberg, L, 1999, "Medborgarskapets gestaltningar. Insatser i och utanför föreningslivet", i *Civilsamhället*, SOU 1999:84

Johannisson, B, 1998, *Platsen som organiserande kontext för företagsamhet*, Växjö, Papper till Forskarforum i Östersund, 17-18 november

Joseph, J & Kennedy, S, 2000, "The Structure of the Social", *Philosophy of the Social Sciences*, Vol. 30, Nr 4, 508-527

Karvonen, L, 1997, *Demokratisering*, Lund, Studentlitteratur

King, G, Keohane, R och Verba, S, 1994, *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*, Princeton, Princeton University Press

Kmenta, J, 1997, *Elements of Econometrics*, Ann Arbor, Michigan University Press

Kohn, M, 1999, "Civic Republicanism versus Social Struggle: A Gramscian Perspective on Associationalism in Italy", *Political Power and Social Theory*, vol. 13

Krishna, A, 2001, "Moving From the Stock of Social Capital to the Flow of Benefits: The Role of Agency", *World Development*, 29

Kulturdepartementet, 1999, *Bilagor till Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt?*, Rapport från en arbetsgrupp, Stockholm

La Due Lake, R, 2000, "Social Interaction as Determinant of Attitude Strength: Social Capital, Attitude Rehearsal, and Attitude-Behavior Processes", American Political Science Association, Washington, D. C., August 31-September 3

Lewin, L, Jansson, B & Sörbom, D, 1972, *The Swedish Electorate 1887-1968*, Stockholm, Almqvist & Wiksell

Lijphart, A, 1977, *Democracy in Plural Societies*, New Haven, Yale University Press

Lijphart, A, 1997, "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", *American Political Science Review*, 91:1

Lin, N, 2002, *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge, Cambridge University Press

Lindblom, A & Magnusson, B, 2001, "Statistics Sweden's survey on Non-Profit Organisations Serving Households in 1999", Appendix1, SCB

Lindström, U, "Norrbottens politiska integration och mobilisering", i Lindström, U & Karvonen, L (red), 1983, *Nordkalotten i politiken*, Lund, CWK Gleerup

Lipset, S M, 1959, "Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy", *American Political Science Review*, 53

Lundkvist, S, 1974, *Politik, nykterhet och reformer : en studie i folkrörelsernas politiska verksamhet 1900-1920*, Uppsala, Acta Universitatis Upsaliensis

Lundqvist, L J & Pierre, J, 1995, *Kommunal förvaltningspolitik*, Lund, Studentlitteratur

Lundåsen, S, 2002, "Podemos confiar nas medidas de confiança?", *Opinião Pública*, Vol. VII, no. 2

Miller, A & Mitamura, T, 2003, "Are Surveys on Trust Trustworthy?", *Social Psychology Quarterly*, Mars

Milner, H & Ersson, S, 2000, "Social Capital, Civic Engagement and Institutional Performance: An Analysis of the Swedish Regions", Paper prepared for the ECPR joint session, Köpenhamn 14-19 April

Milner, H, 2000, "Social Capital and Political Participation: What can we Learn from Comparative Data on Local Elections?", Paper presenterat vid PSA London

Milner, H, 2002, *Civic literacy: how informed citizens make democracy work*, Hannover, NH, Tufts/University Press of New England

Montin, S, 2002, *Moderna kommuner*, Malmö, Liber

Morales Diez de Ulzurunn, 2002, "Associational Membership and Social Capital in Comparative Perspective : A note on the Problems of Measurement", *Politics & Society*, Nr. 3

Mortara, A (red), 1985, *Le Associazioni italiane*, Milano, Cmzc-Franco Angeli

Naschold, F, 1996, *New Frontiers in Public Sector Management*, Trends and Issues in State and Local Government in Europe, Berlin, Walter de Gruyter

Newton, K, 1999, "Social capital and democracy in Europe", i van Deth m.fl., *Social Capital and European Democracy*, London & New York, Routledge/ECPR Studies in European Political Science

Newton, K, 2000, "Leaders of the profession: Robert Putnam- interview with Ken Newton", *ECPR News*, 11:2

Norris, P, 2001, "Making Democracies Work: Social Capital and Civic Engagement in 47 Societies", ESF Conference "Social Capital: Interdisciplinary Perspectives," Exeter, September 15-20

NUTEK, 2000, "Svenskt näringsliv och näringspolitik 2000", Info 042-2000

NUTEK, 2001, "Regionala vinnarkluster. En fråga om kompetensförsörjning, värdeskapande relationer och barriärbrytande visioner", Info 018-2001

NUTEK, 2002, "Sårbara industriregioner - sårbarhet i lokala arbetsmarknadsregioner och kommuner till följd av industriell omstrukturering", Rapport 2002:01

Olson, M, 1971, *The logic of collective action: public goods and the theory of groups*, Cambridge, Harvard University Press

Olson, M, 1982, *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*, New Haven, Yale University Press

Ostrom, E & Ahn, TK, 2001, "A Social Science Perspective on Social Capital: Social Capital and Collective Action", ESF Conference "Social Capital: Interdisciplinary Perspectives," Exeter, September 15-20

Paxton, P, 2002, "Social Capital and Democracy: An Interdependent Relationship, *American Sociological Review*, 67

Pestoff, V, 1977, *Voluntary associations and Nordic party systems : a study of overlapping memberships and cross-pressures in Finland, Norway and Sweden*, Stockholm, Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet

Peters, B. G, 1998, *Comparative politics: theory and methods*, New York, N.Y., New York University Press

Petersson, O, 2001, "Föreningslösa ungdomar fördubblades", *Dagens Nyheter*, 19 oktober

Petersson, O, m.fl., 1997, *Demokrati över gränser*, Stockholm, SNS Förlag

Petersson, O, m.fl., 1998, *Demokrati och medborgarskap*, Stockholm, SNS Förlag

Parr, S & Putnam, R (red), 2000, *Disaffected democracies: what's troubling the trilateral countries?*, Princeton, Princeton University Press

Pierre, J, 1992, *Kommunerna, näringslivet och näringspolitiken : Sveriges lokala politiska ekonomier*, Stockholm, SNS Förlag

Putnam, R, 1993, *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton, Princeton University Press

Putnam, R, 1995, "Bowling alone - America's declining social capital", *Journal of Democracy*, 6.1, 35-42

Putnam, R, 1996, *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*, Stockholm, SNS Förlag

Putnam, R, 2000, *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, New York, Simon & Schuster

Putnam, R, 2002, *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, Oxford, Oxford University Press

Rose, R, 1996, "Postcommunism and the Problem of Trust", Diamond, L & Plattner, M, *The Global Resurgence of Democracy*, second edition, Baltimore, Johns Hopkins University Press

Rothstein, B & Bergström, J, 1999, *Korporatismens fall och den svenska modellens kris*, Stockholm, SNS Förlag

Rothstein, B & Stolle, D, 2001, "Social Capital and Street-Level Bureaucracy: An Institutional Theory of Generalized Trust", ESF Conference "Social Capital: Interdisciplinary Perspectives," Exeter, September 15-20

Rothstein, B & Stolle, D, 2003, "Introduction: Social Capital in Scandinavia", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 26, Nr. 1

Rothstein, B, 2001, "Social Capital in the Social Democratic Welfare State", *Politics and Society*, 29:2

Rothstein, B, 2002, "Sweden: Social Capital in the Social Democratic State", i Putnam, R (red), *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, Oxford, Oxford University Press

Rothstein, B, 2003, *Sociala fällor och tillitens problem*, Stockholm, SNS Förlag

Sartori, G, 1991, "Comparing and Miscomparing", *Journal of Theoretical Politics*, 3

SCB, Allmänna statistiska databaser, tillgänglig på www.scb.se

SCB, Föreningsregistret, särskilt tabelluttag

SCB, 1997, "Sektorklassificering av institutionella enheter", NR-PM 1997:39

Schofer, E & Fourcade-Gourinchas, M, 2001, "The Structural Contexts of Civic Engagement: Voluntary Association Membership in Comparative Perspective", *American Sociological Review*, 66:6

Scruggs, L, 2002, "The Ghent System and Union Membership in Europe 1970-1996", *Political Research Quarterly*, Vol. 55, Nr. 2

Smith, T, 1997, "Factors Relating to Misanthropy in Contemporary American Society", *Social Science Research*, 26

SOU 1975: 41, *Kommunal demokrati*, Huvudbetänkande av utredningen om den kommunala demokratin

SOU 1984:83, *Folkstyret i kommunerna. Medverkan, delaktighet, ansvar.*, Ett diskussionsbetänkande från 1983 års demokratiberedning

SOU 1993:90, *Lokal demokrati i utveckling.*, Slutbetänkande av Lokaldemokratikommittén

SOU 1996:169, *Förnyelsen av kommuner och landsting*, Slutbetänkande av Kommunala förnyelsekommittén

SOU 2000:1, *En uthållig demokrati!*, Demokratiutredningens slutrapport

Stjernkvist, N & Magnusson, H, 1988, *Den kommunala självstyrelsen, jämligheten och variationen mellan kommunerna*, Civildepartementets forskningsdelegation, DS 1988:36

Stolle, D & Rochon, T. R, 1998, "Are all associations alike? Member diversity, associational type and the creation of social capital", *American Behavioral Scientist*, nr 42, Ss. 47-65

Strömberg, L & Westerståhl, J (red), 1983, *De nya kommunerna. En sammanfattning av den kommunaldemokratiska forskningsgruppens undersökningar*, Stockholm, Liber

Studenmund, A H, 1997, *Using econometrics : a practical guide*, Reading, Mass., Addison-Wesley

Tarrow, S, 1996, "Making Social Science Work Across Space and Time: A Critical Reflection on Robert Putnam's Making Democracy Work", *American Political Science Review*, 90:2

Teorell, J & Westholm, A, 1999, "Att bestämma sig för att vara med och bestämma. Om varför vi röstar - allt mindre", SOU 1999:132, Demokratiutredningens forskarvolym XII, Stockholm

Teorell, J, 2003, "Linking Social Capital to Political Participation: Voluntary Associations and Networks of Recruitment in Sweden", *Scandinavian Political Studies*, Vol. 26, Nr. 1

Tocqueville, A, 1997, *Om demokratin i Amerika*, Stockholm, Atlantis

Triglia, C, 2001, "Social Capital and Local Development", ESF Conference "Social Capital: Interdisciplinary Perspectives", Exeter, September 15-20

Uslaner, E, 1999, "Democracy and social capital", i Warren, M (red), *Democracy and Trust*, Cambridge, Cambridge University Press

Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E., 1995, *Voice and equality: Civic volunteerism in American politics*, Cambridge, Harvard University Press

Vogel, J, Amnå, E, Munck, I & Häll, L, 2003, *Föreningslivet i Sverige*, Stockholm, SCB, Levnadsförhållanden, Rapport 98

Warren, M, 2001, *Democracy and Association*, Princeton, Princeton University Press

Westlund, H (red), 2001a, *Social Economy in Sweden – a summary*, Stockholm, ALI

Westlund, H, 2001b, "Socialt kapital som ekonomiskt begrepp", i Westerdahl, S, Friberg, K & Johnstad, T (red), *Kooperation, socialt kapital och medborgarliga insatser*, Stockholm, Föreningen Kooperativa Studier

Wollebaek, D & Selle, P, 2002, "Does Participation in Voluntary Associations Contribute to Social Capital? The Impact of Intensity, Scope, and Type", *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Vol. 31, Nr. 1

Wörlund, I, 1990, *Kampen om det ideologiska rummet. En studie av variationer i SAP:s regionala väljarstöd 1921-1940 mot bakgrund av partiorganisatorisk aktivitet och lokal organisationsmiljö*, Umeå, Statsvetenskapliga institutionen, Forskningsrapport 1990:1

Zakrisson, I, 2002, "Finns det skillnader i medborgarkultur i Sverige?", i Westerdahl, S, Friberg, K & Johnstad, T (red), *Kooperation, socialt kapital och medborgarliga insatser*, Stockholm, Föreningen Kooperativa Studier

Enligt teorin om det sociala kapitalet påverkas bland annat valdeltagandet positivt av antalet föreningar i ett samhälle. Gäller detta i Sverige? Susanne Lundåsen försöker besvara denna fråga i sin doktorsavhandling.

Att föreningslivet är av betydelse för demokratins vitalitet är en djupt rotad uppfattning när det gäller Sverige. En av de viktigaste komponenterna i det demokratiska deltagandet är att delta vid val. Men finns det några generella samband mellan föreningslivets storlek och valdeltagandet i Sverige?

Denna undersökning av 1990-talets Sverige visar att sambandet mellan föreningstätheten i de svenska kommunerna och valdeltagandet i kommunalvalen inte uppfyller de förväntningar som teorierna kring det sociala kapitalets betydelse vill göra gällande.